

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

NURULLAH ATAÇ'IN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ İLE ESERLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şeyma Nur UZUN

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Göksel ÖZTÜRK

İSTANBUL

2023

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

NURULLAH ATAÇ'IN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ İLE ESERLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Şeyma Nur UZUN

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Göksel ÖZTÜRK

İSTANBUL

2023

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 200120YL01 numaralı Şeyma Nur UZUN'un hazırladığı “*Nurullah Ataç'ın Türk Dili ve Edebiyatı Konusundaki Görüşleri ile Eserlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi*” konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 04/09/2023 günü (14:00 – 16:00) saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Göksel ÖZTÜRK
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Doç. Dr. Alphan Yusuf AKGÜL
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Dilek HERKMEN
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Şeyma Nur UZUN

04.09.2023

ÖZ

Nurullah Ataç; çağdaş Türk dili ve edebiyatının oluşum, değişim ve gelişim sürecinde görüşleriyle önem kazanmış bir yazardır. Kendisi Türk edebiyatının ilk deneme yazarı olarak kabul edilmekle beraber eleştiri türüne olan katkılarıyla da bilinmektedir. Yazıları daima Türkçe ders kitaplarında yer tutan yazar, Türkçenin sadeleştirilmesi konusundaki istikrarlı çabalarıyla yeni Türk dilinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte döneminde eser veren yazar ve şairleri eleştirerek onlara yol göstermiştir. Bu çalışmada Türk dili ve edebiyatında tartışmasız öneme sahip olan Nurullah Ataç'ın görüşleri ve eserleri dikkate alınarak Türkçe'nin söz varlığını, sözdizimini ve yazım sorunlarını incelemek amaçlanmıştır. Bunu yaparken objektif bir tutum sergilemek amacıyla Ataç'ın iç dünyası ve hayatı derinlemesine incelenerek yazıları; eser, şahsiyet, devir üçgenine uygun şekilde analiz edilecektir. Çalışma bu yönüyle hem yeni edebiyat hem de dil sahasına katkı sağlamış olacaktır. Ayrıca bahsedilen yazarın yaşadığı dönemdeki dil ve edebiyat anlayışına dair araştırma ve incelemeler yapılarak yazarın yaşadığı döneme ışık tutulacaktır.

Anahtar kelimeler: Nurullah Ataç, Türkçe, Dilde Sadeleşme, Deneme

ABSTRACT

Nurullah Atac is a writer who has acquired recognition for his contributions to the formation, evolution, and development of modern Turkish language and literature. He is credited with being the first essayist in Turkish literature, although he is also noted for his contributions to the criticism genre. With his persistent efforts to simplify Turkish, the author, whose writings are always included in Turkish textbooks, has been significant in establishing the new Turkish language. The purpose of this research is to examine Turkish vocabulary, syntax, and spelling issues while considering Nurullah Ataç's thoughts and works, who has undeniable importance in Turkish language and literature. Ataç's inner world and life, as well as his writings, were researched in depth in order to maintain an objective attitude while doing so; the work will be analyzed in accordance with the personality, era triangle. In this way, the research will benefit both the field of new literature and the area of language. In addition, research and examinations of the specified author's language and literature comprehension will be conducted, as well as the time period in which the author lived.

Keywords: Nurullah Ataç, Simplification of Language, Essay

ÖNSÖZ

Nurullah Ataç, Türk dilinin yenileşmesinde ve sadeleşmesinde tartışılmaz bir öneme sahiptir. Türkçenin, yabancı kökenli kelimelerden arındırılması ve öz Türkçeleştirilmesi konusunda dönemindeki yazarlara öncülük etmesinin yanında eleştirmenlik vasfıyla da Türk edebiyatına yön vermiştir. Sade ve anlaşılır bir dille yazdığı denemelerde devrik cümle yapısını sıklıkla kullanarak düzyazı türünün ifade olanaklarını genişletmiştir. Bununla birlikte Türkçenin özleştirilmesi konusunda istikrarlı şekilde çalışmış, öz Türkçe kelimelerden yeni kelimeler türeterek bunları yazılarında kullanmıştır. Böylelikle yalnızca yazarlık ve eleştirmenlik yönleriyle değil aynı zamanda devrimci yönüyle de ön plana çıkmıştır. Yaşadığı dönemde yayımlanan dergi ve gazetelerde çıkan yazıları ve şiirleri eleştirerek genç edebiyatçılara yol göstermiş, görüşlerini cesurca ifade ettiği yazılarıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Ataç'ın sert bir şekilde eleştirdiği bazı edebî şahsiyetler, kendisini çeşitli iddialarla suçlamış ve eleştirmiştir. Bu eleştirilerin objektif olup olmadığı tartışmalıdır, bu nedenle Ataç'ın nesnel şekilde incelenmesi gereklidir.

Türk dili ve edebiyatında deneme ve eleştiri türlerinin özgün örneklerini vererek bu türlerin gelişmesine öncülük eden Ataç, dil ve edebiyat konusundaki düşüncelerini deneme ve eleştiri yazılarında dile getirmiştir. Ataç'ın görüşleri zaman içerisinde değişiklik göstermiş, bu durum tutarsızlıkla suçlanmasına neden olmuştur. Özellikle günlük konuşma diliyle yazdığı deneme yazılarında ve öznel yargılarla dolu eleştiri yazılarında çeşitli şair ve yazarlara taş atması nedeniyle eleştiri oklarının hedefi olmuştur. Ataç hakkında yazılan ve söylenenlerin ne denli doğru olduğunu kararlaştırmak oldukça zordur. Bu tezin temel amacı ise Ataç hakkında yazılan çizilen taraflı ve tek yönlü çalışmaların aksine çok yönlü ve objektif bir çalışma ortaya koymaktır.

Bu çalışmada Ataç'ın hayatı, eserleri ve Ataç hakkında yapılan çalışmalar incelenerek Ataç'ın Türk dili ve edebiyatı ile ilgili görüşlerinin eserleri üzerindeki yansımaları açıklığa kavuşturmak amaçlanmıştır. Bunu yaparken Ataç'ın görüşlerinin ve eserlerinin nesnel olarak ele alınması amacıyla Ataç hakkındaki çeşitli kaynaklar etraflıca incelenerek karşılaştırılmıştır. Ayrıca Ataç'ın, eserlerinde belirttiği görüşler

ışığında Ataç ve edebiyat görüşü hakkında birtakım sonuçlara ulaşıldıktan sonra Ataç'ın eserleri biçim ve anlam yönünden incelenerek görüşleriyle eserleri arasındaki uyum ve tutarsızlıklar tespit edilmiştir. Deneme yazılarındaki söz varlığı detaylı şekilde incelenerek yazılarında kullandığı Arapça-Farsça kökenli kelimeler, yabancı kelimeler ve öz Türkçe kelime köklerinden türettiği kelimeler tespit edilmiştir. Bu kelimeler içlerinde yer aldığı kitaba ve kitabın yazıldığı tarihe göre alfabetik olarak sıralanarak dizin bölümünde verilmiştir. Aynı zamanda geçmişten bugüne kullanılagelen kelimelere bulunduğu karşılıklar “Ataç'ın kelime seçimi” başlığı altında verilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar sayısal veriler halinde sunulmuş ve bilimsel araştırma kurallarına riayet edilerek araştırmacılarla paylaşılmıştır.

Bu çalışmada, Nurullah Ataç'ın görüşlerine ve eserlerine dikkat çekmek, Türk dili ve edebiyatındaki yerini ve önemini vurgulamak, aynı zamanda yazarın yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi olaylarının edebiyat ve dil üzerindeki etkisi incelenerek dönemin karanlık noktalarını aydınlatmak amaçlanmıştır. Çalışmanın amaç ve yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi giriş kısmında verilmiştir.

Öncelikle lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, daima yanımda olan tez danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Göksel ÖZTÜRK'e, çalışmanın konusunu bana öneren değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Emel KEFELİ'ye ve İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitim veren kıymetli hocalarıma teşekkür ederim.

Bu çalışmayı ömrünü ailesine adayan merhume anneme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
BEYAN	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. Nurullah Ataç'ın Hayatı.....	3
İKİNCİ BÖLÜM.....	23
2.1. Ataç ve Dil	23
2.1.1. Ataç ve Dil Devrimi	23
2.1.2. Harf Devrimi.....	28
2.1.3. Ataç'ın Yeni Alfabe ile İlgili Görüşleri.....	33
2.1.4. Ataç'ın Kelime Seçimi	35
2.1.5. Ataç ve Devrik Cümle	60
2.2. Ataç ve Edebiyat	62
2.2.1. Deneme Yazarı Olarak Ataç	62
2.2.2. Eleştirmen Olarak Ataç.....	67
2.2.3. Ataç ve Şiir	76
2.2.4. Nurullah Ataç'ın Divan Şiiriyle İlgili Görüşleri.....	82
2.2.5. Nurullah Ataç'ın Çeşitli Şairlerle İlgili Görüşleri	87
2.2.5.1. Abdülhak Hâmit ve Recâizâde Ekrem Bey ile İlgili Görüşleri...88	
2.2.5.2. Yahya Kemal Beyatlı Hakkındaki Görüşleri.....88	
2.2.5.3. Mehmet Âkif Ersoy ile İlgili Görüşleri..... 89	
2.2.5.4. Orhan Veli ile İlgili Görüşleri.....90	
2.2.5.5. Tevfik Fikret ile İlgili Görüşleri.....91	
2.2.5.6. Mallarmé Hakkındaki Görüşleri.....93	
2.2.5.7. Baudelaire Hakkındaki Görüşleri.....93	
2.2.5.8. Ahmet Haşim İle İlgili Görüşleri.....94	

2.2.6. Düşünür Olarak Ataç	95
2.2.7. Devrimci Olarak Ataç.....	97
2.3. Ataç ve Sanat	99
2.3.1. Sanatın Yeri ve Görevi Hakkındaki Düşünceleri	99
2.3.2. Sanatta Şekil mi Daha Önemlidir Anlam mı?	102
2.3.3. Sanat Toplum için midir Sanat için mi?	104
2.3.4. Sanatta Başarının Kaynağı Nedir?.....	109
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	111
3. Ataç'ın Eserleri	111
3.1. Günlerin Getirdiği (1946).....	112
3.2. Sözdən Söze (1952)	113
3.3. Karalama Defteri (1952).....	114
3.4. Ararken (1954).....	114
3.5. Diyelim (1954).....	115
3.6. Söz Arasında (1957)	115
3.7. Okuruma Mektuplar (1958).....	116
3.8. Prospero ile Caliban (1961).....	117
3.9. Keziban'a Mektuplar – Ayşe'ye Mektuplar (2020).....	119
SONUÇ	129
4.1. Ataç'ın Çelişkileri	129
4.2. Ataç'ın Öz Eleştirileri	134
4.3. Ataç Hakkındaki Görüşler	137
4.4. Ataç'ın Kendisi Hakkındaki Eleştirilere Yanıtı	149
4.5. Sonuç.....	153
KAYNAKLAR	159
EKLER (DİZİN)	160
ÖZGEÇMİŞ	206

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
A.	: Ararken
A.M.	: Ayşe'ye Mektuplar
bkz.	: Bakınız
D.	: Diyelim
G.G.	: Günlerin Getirdiği
i.	: İsim
K.D.	: Karalama Defteri
K.M.	: Keziban'a Mektuplar
O.M.	: Okuruma Mektuplar
P.C.	: Prospero ile Caliban
S.A.	: Söz Arasında
S.S.	: Sözden Söze
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

ÇALIŞMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ

“Nurullah Ataç’ın Türk dili ve edebiyatı konusundaki görüşleri ile eserlerinin karşılaştırmalı incelemesi” adlı tez çalışmasında Türkçenin sadeleştirilmesi ve özleştirilmesi için çalışan Ataç’ın dil ve edebiyat alanında ifade ettiği görüşleri ile eserlerinde bu görüşlerini ne dereceye kadar uyguladığı araştırılmıştır. Ataç’ın dilci ve devrimci tarafının yanı sıra denemeci, eleştirmen, çevirmen, düşünür ve eğitimci kimlikleri de incelenerek çok yönlü bir çalışma ortaya konmak istenmiştir.

Bu amacı gerçekleştirmek üzere öncelikle Ataç’ın hayatı, eserleri ve görüşleri incelenip ulaşılan sonuçlar Ataç’ın yazılarından alıntılarla ortaya konuldu. Böylece Ataç ile ilgili belirtilen her düşüncenin dayandığı temeller kaynaklandırıldı. Ataç’ın kitaplarından yapılan alıntılar orijinal imlasına uyularak verildi, alıntılar üzerinde herhangi bir düzeltme ya da değişiklik yapılmadı. Çalışmanın kanıtlanabilir verilere ve nesnel yargılara ulaşması için öncelikle Ataç hakkında yapılan çalışmaları incelemek yerine Ataç’ın hayatı birinci elden kaynaklar kullanarak incelendi ve eserleri üzerinde detaylı bir çalışma yapıldı.

Çalışma, Ataç’ın hayatı hakkında yapılan araştırma ve okumalarla başladı. Bunu yaparken Ataç’ın hayatı hakkında bilgi edinmenin yanında Ataç’ın yaşadığı çevre ve olayların düşünce dünyası üzerindeki etkilerini tespit etmeyi kolaylaştırmak amaçlandı. Ataç hakkında yazılan biyografik yazılar incelendikten sonra Ataç’ın kızı, Meral Ataç Tolloğlu, tarafından kaleme alınan “Babam Nurullah Ataç” adlı otobiyografik eser ve Ataç hakkında yazılan diğer yazılar dikkate alınarak Ataç’ın hayatı hakkında bilgi verildi.

Ataç hakkında yapılan çalışmalar ve yazılan eleştiri yazıları incelenmeden önce Ataç’ın yazılarına odaklanıldı. Ataç’ın eserleri arasında kitaplaştırılan deneme yazıları ayrıntılı şekilde incelendi ve gerekli bulunan kısımlardan alıntılar yapıldı. Böylece Ataç hakkında yapılan çalışmaların araştırmacıda önyargı oluşturmamasının ve çalışmanın nesnelliğine zarar vermesinin önüne geçmek amaçlandı.

Ataç’ın kitaplaştırılan denemeleri şekil ve içerik bakımından incelenirken yazılarındaki Arapça- Farsça kökenli kelimeler, orijinal haliyle verilen Batı kökenli kelimeler ve öz Türkçe kelime köklerinden türetilen kelimeler işaretlendi. Bu kelimeler

denemelerin yazıldığı tarihe ve içerisinde verildiği kitaba göre sınıflandırıldı, sonrasında alfabetik sıraya dizildi. İşaretlenen 4000'in üzerindeki kelime tekrardan gözden geçirildi. Tespit edilen kelimeler aynı tarih ve kitapta yer alan aynı kelimedenden en fazla bir tane olacak şekilde indirgendi. Böylelikle Ataç'ın söz varlığının yıllara göre değişimi gösterilmek istendi. 1940'lı yıllardan itibaren öz Türkçecilik akımını benimseyerek bu yolda eserler vermeye başlayan Ataç'ın 1926 yılından ölümüne kadar yazdığı deneme yazılarında kullandığı dilin ve kelime dağarcığının değişimi “Ataç'ın Kelime Seçimi” başlığı altında detaylı şekilde anlatıldı. Ayrıca elde edilen sonuçlar çalışmanın sonunda verilen dizin kısmında paylaşıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Nurullah Ataç'ın Hayatı

Nurullah Ataç, 21 Ağustos 1989 tarihinde Beylerbeyi'nde doğdu.¹ Baba tarafından Karadenizli Gümrükçüoğulları'ndan, anne tarafından ise Maraşlı Kısakürekler'den gelmektedir. Ataç, atalarının Trabzon ilinin Sürmene ilçesinden geldiğinden söz etmiştir. Baba tarafının “Gümrükçüoğulları” diye anılmasının sebebi de Ataç'ın dedesinin babası Gümrükçü Halil Paşa imiş. Nurullah Ataç, soyadı yasası çıktığında soyadı olarak “Gümrükçüoğlu” kelimesinin alınmasını istese de ağabeyinin “Ataç” kelimesini kullanmayı uygun görmesini bir buyruk olarak görmüş ve kabul etmiştir. “Ataç” kelimesi, yazarın babasının adı olan “Ata” kelimesine “ç” harfi eklenerek türetilmiş bir kelimedir.²

Ataç'ın babası, Hammer'in Osmanlı Tarihi'ni Türkçeye çeviren Ata Bey'dir. Ata Bey; maliye mektupçuluğu, ıslahat-ı maliye komisyonu üyeliği ve maliye nazırlığı (bir hafta kadar) görevinde bulunmuştur. Ata Bey, henüz küçük bir çocukken babasının ölümü nedeniyle ailesinin geçimine katkıda bulunmak için bir basımevinde çalışmaya başlamıştır, burada yaşadığı talihli bir olay sonucunda eğitim alması için Galatasaray İdadisi'ne gönderilmiştir ve eğitimi tamamladıktan sonra zamanının önemli maliyecilerinden biri olmuştur.

Ataç; annesini henüz on bir yaşındayken, babasını ise Cenevre'de öğrenciyken kaybetmiştir. Ataç; ailenin yedinci çocuğu olması sebebiyle kendisinden on dokuz yaş büyük olan ağabeyini baba, on altı yaş büyük olan ablasını da anne gibi görmüş, onlara daima saygı göstermiştir. Ataç'ın ağabeylerinden biri Çanakkale Savaşı'nda şehit olmuş, abalarından biri doğum yaptığı sırada vefat etmiş, en küçük kız kardeşi ise henüz çocukken hastalanıp vefat etmiştir. Bu ölümler arasında Ataç'ı en çok üzen küçük kız kardeşinin, Ataç İsviçre'deyken hastalanıp ölmesiymiş. Ataç, kardeşinin vefat ettiğini anlayınca hastalanmış, günlerce eve kapanmış. Kızı, Meral Ataç Tolluoğlu'nun

¹ Meral Ataç Tolluoğlu Ataç'ın doğum tarihini 21 Ağustos 1989 olarak vermiştir, bu tarih Türk İslam Ansiklopedisinde 23 Ağustos olarak verilmiştir. Tolluoğlu'nun “Babam Nurullah Ataç” adlı kitabında verdiği tarih esas alınmıştır.

² Meral Ataç Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998, s. 9-10.

belirttiği üzere Ataç'ın mezarlık ziyareti alışkanlığı olmadığı halde eşinin vefatından sonra mezarlığa gidip eşini sık sık ziyaret etmiştir.

Tolluoğlu, Ataç'ın yaramaz ve inatçı bir çocuk olduğundan, bu yüzden de anne ve babasından çokça dayak yediğinden bahseder. Ataç, çocukluğunda yaptığı yaramazlıklar yüzünden yediği dayaklardan yakınır, hatta anne ve babasının ölümüne pek üzülmeyişi söyler. (Ataç, çocukların dövülmesine ve korkutulmasına kesinlikle karşı çıkarmış.) Yaşlılığında dahi küçüklüğünde yaşayamadıklarından, içinde ukte kalan bazı olaylardan bahseder. Bunlardan biri çocukken çok istediği halde annesinin, günah olduğunu düşünmesi sebebiyle, Ataç'ın uçurtma uçurmasına izin vermemesidir. Ataç, annesinin ölümünden sonra bir arkadaşıyla kocaman bir uçurtma yapar ancak babası yine onun uçurtmayı uçurmasına izin vermez. Ataç, zamanında boynunu bükerek, sesini çıkaramaz ama bunu asla unutmaz.³

Baktım çocuklar uçurtma uçuruyor. Her yıl, ilkyaz aylarında, uçurtmayı gördüm mü, bir üzüncü duyarım içimde, ağlamaklı olurum. Ben uçurtma uçurtmadım ki! ...Annem bırakmazdı beni uçurtma uçurtmama... Bir gün geldi, karışan kalmadı artık, ama ben de uçurtma uçurtmak yaşımı geçirmiştım.⁴

Ataç; ailesinin, özellikle de annesinin, batıl inançları dolayısıyla pek çok eğlenceden mahrum bırakılmıştır. Bu nedenle çocukluğunu yaşayamadığından yakınır. Çocukluğunu, gençliğini özgürce yaşayamadığı için ihtiyarladığında anlatacağı güzel anıları olmamıştır. Ataç, yaşamının son yıllarında yazdığı güncelerinde dahi bu durumdan esefle bahseder:

Çocukluğum olmadı benim. Çocukluğu olmayanın gençliği de olmaz. Bir şey söyleyim mi ben size? İhtiyarlığı da olmuyor öylesinin. Hani güzel bir ihtiyarlık vardır, insan çocukluğunda yaptıklarını, gençliğinde yaptıklarını hatırlar, anlatır da gözlerinin içi parlar, ben kendimde değil, başkalarında gördüm onu.⁵

Tolluoğlu'nun verdiği bilgilere göre Ataç, eğitimine Frerler'de (İstanbul Özel Saint-Joseph Fransız Lisesi) başlar, daha sonrasına Galatasaray'da devam eder. Ataç,

³ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 26-27.

⁴ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.51.

⁵ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.51.

babasının isteği üzerine, henüz 15-16 yaşlarındayken, eğitim görmek üzere İsviçre'ye gönderilir. Kardeşlerinden ayrılmak istemeyen Ataç için bu olay epeyce sancılı geçer. Bunun gibi İsviçre'den geri dönüşü de kendi isteği dışında gerçekleşir.

İsviçre'nin Cenevre kenti; Ataç'ın gençlik yıllarını geçirdiği, ilk aşkıyla tanıştığı, edebiyat ve tiyatroyla ilgilenmeye başladığı yer olarak onun hayat görüşünün şekillenmesinde etkili olur. Cenevre'de tanıştığı bir genç hanıma (Claire) âşık olmuş ve onunla evlendikten sonra ülkesine dönmek istemiştir ancak bu evlilik gerçekleşmemiştir. Ataç, babasının ölümü (1919) üzerine, her ne kadar dönmek için çabalasa da, ülkeye geri dönmek zorunda kalmıştır. Bunun sebebi Ataç'ın babasından gelen maddi yardımların kesilmesidir. Ataç; sevdiği kızıdan, Claire'den, ayrılmak istemediği için Cenevre'de geçimi sağlamaya çalışmış ancak bunu başaramayınca 1919'da ülkeye geri dönmüştür. Ataç'ın ülkeye geri dönmek zorunda kalışı onu manevi olarak sıkıntıya düşürdüğü gibi bedensel olarak da zayıflatmıştır. İsviçreli arkadaşlarından birine yazdığı mektupta sağlığının kötü oluşundan, uykusuzluktan, nedensiz melankoli krizlerinden ve yalnızlık hissinden yakınmıştır. Aynı zamanda bu mektupta bir tiyatro oyununda, Hamlet'te, rol aldığından bahseder. Mektuptan da anlaşıldığı üzere Ataç gençliğinde tiyatroya ilgi duymuş, hatta tiyatro sanatçısı olmak istemiştir ancak bunu da başaramamıştır.⁶ Tolluoğlu'na göre Ataç'ın tiyatro sanatçılığında başarılı olamamasının sebebi kekemeliğidir, ayrıca Ataç'ın tiyatro hocası onda tiyatro yeteneği görmemiştir. Ataç, şiiri bıraktığı gibi tiyatro oyunculuğunu da bırakmıştır. Cenevre'den döndükten sonra ilk aşkını da İsviçre'yi de arkasında bırakan Ataç, Claire'den sonraki ilk aşkı olan Mediha Hanım'dan karşılık alamayınca intihar etmeye kalkışmış. Tolluoğlu'nun belirttiğine göre Mediha Hanım, Ataç'ın eşinin bir arkadaşıymış ve evlendikten bir süre sonra vereme yakalanıp ölmüş.

Ataç, müstakbel eşi Leman Hanım'la ilk kez amcasının evinde karşılaşmış ve onunla evlenmeye karar vermiş. Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü'nde öğretmenlik yaptığı sırada eşi Leman Hanım'la evlenmiş. Bu evlilikten bir sene sonra ilk ve tek çocukları olan kızları Meral dünyaya gelmiş ancak Ankara'nın soğuk havası ve kireçli suları bu çocuğa iyi gelmemiş. Çocuklarının zatürreye yakalanmasının ardından, iyileşmesi için onu İstanbul'a, anneannesinin yanına göndermeye karar veren Ataç ailesi

⁶ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 29-31.

ayrı yaşamaya mecbur kalmış. Leman Hanım İstanbul'da kızıyla yaşarken, Nurullah Bey işi gereği Ankara'da yaşamayı sürdürmüştü. Bu durum senelerce devam ettikten sonra Ataç da İstanbul'a gelince aile tekrar bir arada yaşamaya başlamıştır.⁷

Ataç sırasıyla Pertevniyal Lisesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Yüksek Okulu, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü, Ankara Atatürk Lisesi, Basın Umum Müdürlüğü kurumlarında görev almış; öğretmenlikten mütercimliğe çeşitli mesleklerle uğraşmıştır. İstanbul'da Pertevniyal ve Hayriye Liselerinde öğretmenlik yaparken dergilerde de yazılar yazmıştır. Yazı hayatına Dergâh Dergisi'nde yazdığı şiirlerle başlamıştır, ardından Milliyet, Akşam, Haber, Son Posta, Cumhuriyet, Tan, Dünya, Ulus, Son Havadis gazetelerinde ve çeşitli sanat dergilerinde yazılar yazmıştır. Bazı yazılarında "Lise Öğretmeni", "Sabiha Yağızlar", "Süha Kavafoğlu" ve "Ahfeş" takma adlarını kullandığı bilinmektedir.⁸

İstanbul'da çalıştığı sırada önceleri iş için her gün Ada'dan İstanbul'a geçerken sonradan ailesiyle birlikte İstanbul'a taşınmaya karar vermiştir. Tolluoğlu'na göre, Ataç Fatih'te bir apartman dairesine taşındıktan sonra ailesine ve dostlarına daha fazla vakit ayırmaya başlamıştır. Özellikle de Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi dostlarıyla sürekli görüşüp sohbet etmeye başlamış ancak İstanbul'da doğup büyüdüğü halde Büyükkada'yı çok seven Ataç İstanbul'da oturmaktan hoşlanmadığı için Adaya geri dönmüşler. Ataç İstanbul'da doğup büyümüş olmasına rağmen İstanbul'u hiçbir zaman sevmemiştir. Bu durumu yazılarında ifade etmiş ve çeşitli nedenlere bağlamıştır:

...Mesafeler şehri İstanbul, lüzumsuz mesafeler şehri. Ayırıyor insanları birbirinden, öbek öbek gurbetleri var. Hani bazı insanlar ne görseler, ne bilsalar alıp evine yığarlar; ayağa dolaşmaktan başka bir işe yarıyacak mı, yaramayacak mı düşünmezler orasını, sonra da unutuverirler, onlara benziyor İstanbul. Almış başını büyümüş, daha da büyüyor, durmadan büyüyor... (Ataç N. , Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban, 2018, s. 115) Biliyorum neden sevmediğimi İstanbul'u cânım Efendim. Havası iyi, suları iyi diye sevmeyecek değilim ya. Öyle sebep mi olurmuş?. . Bir eskilik, bir köhnelik var o şehirde de onun için betime gidiyor...⁹

⁷ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 36-37.

⁸ Tarık Özcan, *Şiirin Kıyısında Bir Ömür Nurullah Ataç*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2016, s.14-15.

⁹ Nurullah Ataç, *Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2018, s. 119.

Ataç, “İstanbul” adlı yazısında şehrin kalabalığından ve bu şehirde dostlarıyla görüşmenin zorluğundan yakınmaktadır. İstanbul, Ataç’ın yaşadığı dönemde de şimdi olduğu gibi sürekli gelişmekte ve büyümekte olan bir şehirdir ve nüfusu daima artmaktadır. Ataç bu şehrin muazzamlığına karşın kalabalık olmasından şikâyet eder. Kendisi Ankara’da daha huzurlu ve mutlu bir hayat sürmekte, eşi dostuyla sık sık görüşme fırsatı elde etmektedir. Dostlarıyla sohbet etmeyi çok seven Ataç için İstanbul gibi bir şehir oldukça can sıkıcıdır. Bununla birlikte Ataç, İstanbul’un tarih kokan yapılarından, eski kafalı insanlarından yakınır.

...Bütün aruzla yazılmış, yahut heceyle yazılmış şiirleri niçin sevmiyorsam, birtakım değerleri olduğunu görüp övsem dahi şöyle içimden niçin sevmiyorsam, İstanbul’u da onun için sevmiyorum... O köhneliği yalnız yapılarına, eşyalara sindirmiyor, insanlarına da sindiriyor. İleri gelenlerinin, büyüklerin, büyüklerimizin çoğu, her türlü yeniliğe dudak büküyor, karşı koyuyor, yörelerindekiyle de eskilik sevgisini aşılamaya çalışıyor. Yeni, rahat kahveler, gazinolar açılmış, oraya gitmeğe içleri titrese dahi gitmiyorlar, ta nerede yıllık bir çınar varmış, gidip onun altında arkalıksız iskemlelere oturup kulpsuz fincanlardan kahve içiyorlar.¹⁰

Yazılarından anlaşıldığı üzere Ataç’ın hoşlanmadığı şey şehrin kendisi değil eskiyi andıran insanları ve yapılarıdır. Her daim yeniye savunan Ataç yalnızca edebiyatta ve sanatta değil hayatın her alanında yeni olanın getirilmesi gerektiğini düşünür. Bu yüzden yenilik karşıtı insanları ve tarih kokan yapılarıyla İstanbul’dan hoşlanmaz. İstanbul’dan hoşlanmasa da Ada’da yaşamayı çok seven Ataç, her gün işe gitmek için çıktığı iki buçuk saatlik vapur yolculuklarından hiçbir zaman şikâyet etmez. Ataç’ın İstanbul’da çalıştığı zamanlarda Şirket-i Hayriye’nin yandan çarklı vapurları çalışmakta imiş. Yolcular bu eski vapurlardan daima şikâyet ederken Ataç halinden memnunmuş. Vapur yolculukları onun için keyifli bir serüvenden farksızmış, öyle ki lodoslu günlerde dahi vapurun beşik gibi sallanmasından hoşnut olduğunu ifade edermiş. Bununla birlikte her türlü eziyetine rağmen yolculuk etmekten keyif aldığını dile getirir. Çağın getirdiği yeniliklere ayak uydurmak gerektiğini, o zamanlar yeni yeni gelişen ve çoğu kimsenin şüpheyle yaklaştığı hava yoluyla seyahati dahi destekler.

¹⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s. 120.

Ataç, dostlarıyla sohbet edip vakit geçirmeyi sever. Yalnız olduğu zamanlarda canının sıkıldığından ve birinin gelmesini umarak kapıyı gözlediğinden bahseder. Yalnız olduğu zamanlarda “ifritleri başına üşüşür”, daha açık bir ifadeyle kendi kafasındaki kuruntularla moralini bozar durur. Bunun içindir ki Ataç yalnızlıktan hoşlanmaz, yazılarında dahi okuruyla sohbet ettiğini varsayarak yalnızlığını dindirir. Hasta olduğu için dostlarından uzak kaldığı bir zamanda yazdığı “Darmadağın” adlı yazısında da yalnızlıktan yakınır:

...Her kapı çalınıştta bir umuttur uyanıyor içimde: belki biri gelmiştir, bırakmam kolay kolay yakasını, saatlerce konuşurum... Çoğu boşa çıkıyor umudum. (Ataç N. , Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban, 2018, s. 93) Bundan önceki mektuplarımda da söyledim size: ben yalnız kaldım mı, başıma ifritlerim üşer, ne kadar küçük, kötü yanımla varsa, onları görmeğe başlarım. Bu hastalık biraz daha sürerse, inan olsun, beni deli edecek...¹¹

Tolluoğlu da; babası Nurullah Ataç’ın dostlarıyla olan ilişkilerine dair pek çok bilgi verir. Bunlar arasında Ataç gibi Ada’da yaşamış olan Halit Fahri Ozansoy da vardır. Tolluoğlu, iki şairin edebî konularda sürekli tartışıp birbirlerine darıldıklarından bahseder. İkili arasındaki anlaşmazlıklar ve kavgalar daima devam etmiştir ancak sonunda her zaman barışmışlardır.¹²

Tolluoğlu “Babam Nurullah Ataç” adlı kitabında Ataç’ın oyun merakından bahseder. Yazılarından birinde oyun tutkusundan söz açan Ataç kumar oynamanın kişinin kendisini beğenmesi için bir vesile olduğunu söyler. O, her ne kadar oyunun kişi için bir aldatmaca olduğunu düşünse de kumar oynamaktan vazgeçemeyeceğini dile getirir:

...Kumarı koltuklarımızı kabarttığı için severiz... İçki de bir bakıma öyle değil mi? Bize haddimizi unutturur, kendimizi büyük gösterir bize... Bunları düşünüyorum da içkiden, oyundan vazgeçeceğimi mi söylüyorum? Yooo! Bilirim onlardan kurtulamayacağımı. Demek böbürlenmeğe, haddimi unutmağa ihtiyacım var.¹³

¹¹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s. 94.

¹² Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 44-45.

¹³ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.32.

Tolluoğlu'na göre bu durum oyun merakından çok oyun bağımlılığına dönüşmüş ve ailevi sıkıntılara yol açmıştır. Tolluoğlu'nun verdiği bilgilere göre Ataç kâğıt oyunlarının hepsini severmiş ve oyun oynamanın bir hesap işi olduğunu düşünürmüş. Bu nedenle oynadığı oyunu fazlasıyla ciddiye alan Ataç oyun sırasında konuşulup şarkı söylenilmesinden hoşlanmaz, ciddiyeti bozan herhangi bir harekete kolayca sinirlenirmiş. Bu özelliği, Ataç'ın, çok samimi bir dostu olan Prof. Hikmet Birand ile dostluğunu tamamen bitirmesine neden olmuş. Birand ile buluşup bezik oynadıkları bir sırada Ataç oyunu kaybediyormuş, Birand'ın her kâğıt atışında şarkı mırıldanması Ataç'ın sinirine dokunmuş, bunun üzerine Birand'a durmasını söylemiş ancak Birand şarkı söylemekte ısrar etmiş. Birand Ataç'ı kızdırmaya devam edince Ataç “Vallahi de, billahi de, tallahi de seninle bir daha konuşmayacağım. ” diyerek masadan fırladığı gibi eve koşmuş. O günden sonra Ataç ve Birand konuşmasa da, Birand, Ataç'ın dostluğuna her zaman hürmet etmiş, Ataç'ın ölümünden büyük üzüntü duyduğunu bir mektupla Tolluoğlu'na bildirmiştir.¹⁴

Ataç'ın oyun merakı dışında şüphesiz ki en çok sevdiği şey kitaplarmış. Tolluoğlu'na göre Ataç'ın kitap sevdası ailevi sıkıntılara yol açan unsurlardan bir diğeriymiş:

...Babamda kitap sevgisi bir tutkuydu. Her yeni çıkan kitabı, her yeni çıkan dergiyi okumak ister, durmadan kitap alır, dergi alır, her gün eve eli kolu, ceplerine varıncaya değin kitaplarla dolu gelirdi. Odasında bir yatağının olduğu yerden başka her taraf kitaplarla kaplıydı. Aldığı kitapların kimini birkaç sayfa okuduktan sonra “Canımı sıktı, hoşlanmadım, beni sarmadı” diye bir yana bırakır, kimini de “Bu kitabı her okuyuşumda sanki yeni okuyor gibi oluyorum, her seferinde daha çok seviyorum, hiç sıkılmıyorum” der, birkaç kez okurdu...¹⁵

Ataç ailesinin yaşadığı sıkıntılardan biri de Ataç'ın atandığı Ankara'da kiralık ev bulamamış olmalarıydı. Tolluoğlu, babasının Ankara'ya atanıp gittikten sonra uzun zaman onlardan ayrı yaşamasından yakınır. Ataç'ın bir gün hastalanıp hastaneye kaldırılması üzerine eşi Leman Hanım da Ankara'ya gelmiş, sonrasında ise aile bir araya gelip Ankara'da yaşamaya başlamıştır. Uzun arayışlardan sonra Hamdullah

¹⁴ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 57-58.

¹⁵ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 63.

Suphi'nin evini kiralamışlar ancak burada da rahat edememişlerdir. Tolluoğlu'nun bahsettiği üzere Hamdullah Suphi, Ataç ailesini evinden çıkarmak için sıklıkla rahatsız etmiş, evde kendisinin kalacağına dair yeminler etmiştir. Bunun üzerine aile, soğuk bir kış günü, bakanlığın belirli bir kontenjan ayırdığı Saracoğlu Evleri'ne taşınmıştır.

Ataç, Ankara'da bulunduğu sırada en yakın dostlarından olan Ahmet Hamdi Tanpınar ile sık sık görüşmekteymiş. Tanpınar, Ataç'ın ölümünden sonra yazdığı "Ankara Günleri" adlı yazısında Ataç'la geçen güzel günlerinden bahsetmiştir. Aynı şekilde Tolluoğlu da Ataç ile Tanpınar arasındaki dostluğu şu sözlerle ifade eder:

...Tanpınar öyle değildi. Babamla dargın olmaları beni çok üzdü. O, babamın kardeşi, benim de öz amcam gibiydi. Bizimle sevinir, bizimle üzülürdü. Kesin olarak bilmiyorum, babam da onu çok seviyor, sıkıntılı, sevinçli günlerini "Hamdi" diye ona koşup onunla paylaşıyordu. Babasının öldüğü gece "Nurullah! Babam öldü" diyerek Fatih'teki evimize koştuğunu, ağlamaktan yukarı bile çıkamayıp kapının eşiğinde oturup ağladığını, babamın "Hamdi kardeşim, ne olur ağlama!" deyip ona sarıldığını, beraber ağlaştıklarını anımsıyorum. Babamın hastalığında, annemin kanser ameliyatında gözleri ağlamaktan kıpkırmızı olmuş, hastane koridorlarında dolaştığını, İzmir Caddesi'ndeki eve gelişini, sevinerek "Meral! Bugün oyunda kazandım, yarısı senin" dediğini anımsıyorum...¹⁶

Ataç'ın birçok özelliğinden bahseden Tolluoğlu, onun müzik zevki hakkında da bilgi vermiştir: Babam alaturka çalgıdan da, şarkıdan da hoşlanmazdı. Ne zaman radyoda alaturka şarkı söylendiğini duysa "Ne olur, şunu kapayın, ya da kısın. İnler gibi seslerden çıldıracak gibi oluyorum. Siz nasıl dayanıp dinleyebiliyorsunuz?" derdi.¹⁷

Ataç'ın, kendi yazılarında da belirttiği üzere müzikle arası iyi değilmiş, gençliğinde müzikten ve müzik aletlerinden hiç hoşlanmayan Ataç bir çalgı sesi duyduğunda dahi sinirlenirmiş. Sonraları müziğe daha ılımlı yaklaşmaya gayret etmiş ve yaşlılığında bunu kısmen başarabilmiştir.

...Şimdi bir yerde çalgı çalındı mı, ben de dinleyebiliyorum, bir tad duyduğum da oluyor, sevdiğim ezgiler bile var. Seviniyorum kendimi böyle iyileştirdiğime, düzelttiğime. Gene de birtakım kimselerin boyuna çalgı çalmalarına dayanamıyorum. Radyoyu bir açtılar mı, bir daha

¹⁶ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 81.

¹⁷ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 77-90.

kapatmak bilmiyorlar. Daha erkenmiş, yahut geceyarısına yaklaşmış, konu komşu uyuyacak, sessizlik içinde çalışacak, düşünecek, düşler kuracak, umurlarında değil, bir türlü kesmiyorlar o gürültüyü...¹⁸

Sözlerinde belirttiği gibi Ataç müzik aleti çalınmasından da radyoda yayınlanan müzikleri dinlemekten de fazlasıyla rahatsız olmaktadır. Buna karşın Ataç'ın kimi alaturka şarkıları söylediğinden bahseden Tolluoğlu, onun kimi türkülerden, özellikle de neşeli eğlenceli olanlardan, hoşlandığını belirtir: Babam, âşıkları, onların çaldıkları sazı, söyledikleri türkülerini pek beğenirdi. Ankara'da İzmir Caddesi'nde otururken birkaç kez ünlü bir halk ozanımız bize gelmiş, saz çalıp türküler söylemişti. Babamın en sevdiği türküler, Rumeli türküleriydi. Hele "Alişimin kaşları kare" türküsüne bayılır, "İnsan bunu dinlerken, Tuna'nın akışını duyar gibi oluyor" derdi. Özellikle ünlü sanatçımız Safiye Ayla Hanım'dan dinlediği zamanlar daha da çok beğenirdi.¹⁹

Ataç'ın birtakım ilginç özelliklerine de kitabında yer veren Tolluoğlu, Ataç'ın dedikodu dinlemeyi çok sevdiğinden, ayrıca küçük çocukların oyun oynarken söylediği tekerlemeleri de zevkle dinlediğinden bahseder. Ataç, dedikodu yapmanın bir sanat olduğunu, herkesin bunu başaramayacağını söylemiş. Hatta dedikodu yapmayan kimselerden, ders anlatır gibi sürekli bilgi verdikleri ya da hep kendilerinden bahsettikleri için, hoşlanmazmış. Dedikoduyu ise yalnızca kötü niyetle yapılmadığı ve kişinin ahlakını hedef almadığı sürece severmiş.²⁰

Ataç, yazılarını her zaman yatağında yazarmış. Çok çirkin birini gördüğü zaman bunu mütecaviz çirkinlik olarak tanımlarmış. Adana ve Gaziantep illerini çok severmiş, hatta Adana'da vurgunu olduğu bir ağaçtan bahseder, o ağacın altına gömülmek istediğini söylemiş. Ataç; kolalı gömlek giymek, Ada'dan İstanbul'a inmek, bir bir aile büyüklerinin evine gitmek ve dayısını görmek zorunda kaldığı için dini bayramları, bayramlaşmayı sevmezmiş. Ataç, hastalanmaktan çok korkar, her hasta olduğunda öleceğini sanıp "Bu sefer gidiyorum" diye bağırırmış.²¹

Tolluoğlu, Ataç'ın ve eşi Leman Hanım'ın sağlığıyla ilgili bazı anekdotlar verir. Ataç'ın eşi Leman Hanım genel olarak sağlıklı olsa da zaman zaman mide rahatsızlıkları yaşamıştır. 1954 yılında fitik ameliyatı olmuş, sonrasında iyileşse de bir

¹⁸ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s. 199.

¹⁹ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 92-93.

²⁰ Nurullah Ataç, *Günlerin Getirdiği & Sözden Söze*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021, s.17-19.

²¹ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 143-156.

gün kalbindeki çarpıntı nedeniyle hastaneye gitmek zorunda kalmıştır. Ankara Numune Hatanesi'nde kanser teşhisi konulan Leman Hanım bir başka doktora daha muayene olması için Şişli Etfal Hastanesi'ne gönderilmiş, orada da kendisine “mide kanseri” teşhisi konulmuş. Yapılan ameliyat sonucunda kanserin Leman Hanım'ın bütün organlarını sardığı anlaşılmış ancak bu durum Ataç ailesinden saklanmış. Aileye Leman Hanım'ın midesinde kanser değil ülser olduğu söylenmiş. Ameliyattan 9-10 gün sonra Leman Hanım ve ailesi trenle Ankara'ya dönmüş. Ataç ailesi Leman Hanım'ın günden güne iyileştiğini düşünüp sevinirken bir gün Leman Hanım evde pişirilen yemekten rahatsız olmuş, rengi sapsarı kesilmiş. O günden sonra yemek yiyememeye, zayıflamaya başlamış ve sağlığı kötüleşmiş. Leman Hanım'ı muayene etmesi için Türk Dil Kurumu üyelerinden Dr. Zeki Zeren Bey'i çağırmışlar. Doktor kötü şeyler söylemiş olacak ki Ataç o günden sonra sessizleşmiş, eşinin yanında oturamaz olmuş. Tolluoğlu o günleri şöyle anlatır:

...Babam artık susuyor, hemen hemen hiç konuşmuyor, annemin odasında da eskiden oturduğu gibi oturmuyordu. Ya sokaklara fırlıyor, ya da yatağına uzanıp oyun kâğıtlarıyla oyalanmaya çalışıyordu. Anneme bakarken gözlerini ya havaya kaldırıyor ya önüne eğiyor, gözleri hep yaşlarla doluyordu. Bir gece annem büsbütün fenalaştı, sabaha kadar kustu. Ağzından katran gibi bir şeyler geliyordu. Belki de bütün gece en fazla yarım saat arayla sürekli kustu. Sabahleyin babamın odasına gittim. Babam yüzüme bile bakamadı. Ağlamaktan gözleri kıpkırmızı olmuştu. “Babacığım, annemi hiç iyi görmüyorum. Annem ölüyor. Bu ne biçim ülser?” dedim. Babam “Ahh kızım!” Sen kendi kendine anla istedim, söyleyemedim. Beni de seni de kandırmışlar, oyalamışlar, annen kanser. Halini görmüyor musun? Zavallı gidiyor” deyip ağlaya ağlaya yatağa kapandı...²²

Leman Hanım'ın hastalığı iyice ilerleyince kendisine Novaljin iğneleri yapılmaya başlanmış. Bu yüzden çoğu zaman kendisinde olmayan Leman Hanım kimi zaman sayıklıyor, kimi zamansa yakınlarını bile tanıyamıyormuş. Leman Hanım'ın durumu, acı ve üzüntü dolu günlerden sonra, ağırlaşmış. 10-15 gün süren acılardan sonra bir gün komaya girmiş ve 19 Mayıs 1955 günü son nefesini vermiş. Eşi Leman Hanım'ın ölümü Ataç'ın yaşama sevincini yitirmesine, günden güne sağlığının bozulmasına neden olmuştur. Bu bakımdan Leman Hanım'ın vefatı Ataç'ın hayatında

²² Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.137.

bir dönüm noktası olarak sayılabilir. Tolluoğlu bizzat şahit olduğu o günleri şu sözlerle anlatır:

...Annemin ölümünden sonra babam yaşama gücünü yitirdi. Ben üzülmeiyim diye konuşmaya, gülmeye çaba gösteriyor, oyalanmak için günün her saati gene kendini sokaklara atıyordu. Ankara’da durmak istemiyor, bir süre başka illerdeki arkadaşlarının yanına gitmeye kalkıyordu. Ben de babamı bırakmak istemiyordum. Hep annemi düşünüyor, içinden içinden konuşuyordu. Çok dalgındı. Yolda ya başına bir hal gelirse, ya araba çarparsa diye korkuyordum... Hiçbir şey babamı oyalamıyordu. Ne zaman odasına girsem onu hep ağlar görürdüm. Beni görünce gözlerinin yaşını siler, kitap okuyormuş gibi yapardı. Kimi zaman acısını saklayamaz, “Dayanamıyorum, dayanamıyorum, anneni çok göresim geldi. Meğer onu ne çok seviyormuşum” der, hıçkırarak hıçkırarak ağlardı. Babam için hep ağlıyordum diyorum. Evet, babam hep ağlıyordu. Evde, kurumda, sokaklarda bile ağlıyordu. Gözleri kan çanağı gibi kıpkırmızı olmuştu. Annemin ölümünden bir buçuk iki ay sonra hepimiz toplanıp adaya gittik. Babam, adada büsbütün dertlendi. Daha vapurdan iskeleye çıkar çıkmaz fenalaştı. Yüzü, omuzları çökmüş, belki on beş yaş ihtiyarlamış gibiydi. Yürümesi bile değişmişti. Oysaki babam her işinde olduğu gibi yürürken de tez canlıydı. Elleri arkasında koşar gibi yürürdü... (Tolluoğlu, 1998, s. 140-141)

Eşi Meral Hanım’ın ölümünden sonra uzun süren melankolik bir dönem yaşayan Ataç’ı sevindiren gelişmelerden biri torunu “Aydın”ın dünyaya gelmesi olmuş, yine de Ataç eşinin torununu görememiş olmasına üzülmüştü. Torununu çok seven Ataç; bu sevgisini “Gerçek aşkın ne olduğunu Aydın doğduktan sonra anladım, Meral’i bile bu kadar sevmedim” diyerek ifade etmişti.

Tolluoğlu, Ataç’ın son zamanlarında oldukça sinirli, dalgın ve üzgün olduğundan bahseder. “Babam Nurullah Ataç” adlı kitabının sonuna doğru Ataç’ın ölümünden öncesine ait son anılarına yer verir:

....Hiç unutmam, bir gün babamla Ankara’da yolda yürüyorduk. Babam o gün gene çok sıkıtlı, gene çok çöküktü. Gene ayaklarını sürür gibi yürüyordu. O sırada yanımdan iki kişi geçiyordu. Bir tanesi arkadaşına babamı gösterip “Bak, Ataç geçiyor. Ne kadar da ihtiyarlamış!” dedi. Babam dedikleri gibi ne kadar ihtiyar değil, hiç ihtiyar değildi. O konuşmayı duyduğumda babam 58 yaşındaydı. Annem ölmüş, içinin üzüntüsü onu o hale getirmişti. Yoksa 58 yaş ihtiyar yaşı mıydı? Çok sinirli olduğundan kimi zaman öyle ihtiyar, bitkin, içinin biraz olsun rahat olduğu zamanlar sağlıklı, dinç görünürdü. (Tolluoğlu, 1998, s. 149)

Tolluoğlu, Ataç'ın kontrol amacıyla sık sık Numune Hastanesi'ne gittiğinden, hatta zaman zaman hastaneye yattığından bahseder. Ataç, hasta olmaktan, ölümden korktuğu için her hastalandığında öleceğim diye vehme kapılmış. Hasta olduğu zamanlarda da çoğunlukla doktorun tavsiyelerine uymaz, kendi bildiğini yaparmış.²³ Bir gün üşütüp ateşlenen Ataç, evde iyileşemediğini söyleyerek kızına kendisini hastaneye götürmesini söylemiş. Numune Hastanesi'nde ve Belediye Hastanesi'nde Ataç'ın istediği gibi tek kişilik boş oda bulunamayınca Ataç'ın İşçi Sigortaları Hastanesi'ne yatmasına karar verilmiş. Tolluoğlu, kendisi babasının hastaneye yatmasını istemese de Ataç'ın hastaneye yatmakta çok ısrar etmesinden yakınır. Sonunda Ataç'ın istediği yapılmış, Ataç İşçi Sigortaları Hastanesi'nde üç yataklı bir odaya yatırılmış. Ataç'ın hastalığının Zatürre başlangıcı olduğu tespit edilmiş, bunu öğrenen Ataç, bu hastalıktan kurtulamayacağını düşünüp yine öleceği vehmine kapılmış. Ne var ki Ataç'ın bu seferki vehmi yersiz değilmiş, hastanedeki antibiyotik tedavisinden fayda göremeyen Ataç evine dönmeye karar vermiş. Daha sonra durumu ağırlaşmış ve sarılığa yakalanan Ataç, Numune Hastanesi'ne kaldırılmış. Tolluoğlu, o günü şu sözlerle anlatır:

...Babam için hastanenin 331 numaralı odasını ayırmışlardı. Tam istediği gibi bir yataklı, banyolu, tuvaleti içinde bir odaydı. Ne olurdu bu oda daha önce boş olsaydı! Babamın başlangıçta hastalığı hiç önemli değildi. Birden sıcaklar bastırmış, babam terleyip soğumaktan, buzlu su içmekten üşütmüş, hastalanmıştı. Onu antibiyotiklerle yanlış iyileştirme bu hale getirmişti. Babamı İşçi Sigortaları Hastanesi'nden eve getirdiğimiz gün Dr. Erdoğan Lostar, gece bir ara bize uğramış, babamın hiç iyi olmadığını görmüş, “Kalbi çok zayıf düşmüş, bilmem dayanabilir mi...” demişti. Ben de kendisine “Bu zamanda şiddetli üşütmeden bir hasta nasıl ölür?” diye sorduğumda “Babanızın ihtiyarlık hastalığı” yanıtını vermişti. Babam elli dokuz yaşındaydı. Sanırım bu sayın doktorumuz bugün elli dokuz yaşına yakın bir yaştadır. Çok merak ediyorum, hala bu yaşı ihtiyarlık yaşı olarak mı görüyor?²⁴

İfadelerinden anlaşıldığı üzere Tolluoğlu, Ataç'ın hastalığının ağırlaşmasını ve ölümünü İşçi Sigortaları Hastanesi'nde yapılan yanlış tedaviye bağlamaktadır. Ataç'ın hastalanması ve ölümü on bir gün içinde gerçekleşmiştir. Ona göre babası evde kalıp

²³ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 156'da Ataç'ın gereğinden fazla ilaç kullandığından bahseder.

²⁴ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s. 162.

güzelce dinlenmiş olsaydı hastalığı ağırlaşmaz, hayatını kaybetmezdi ancak Ataç, eşinin ölümünden sonra söylediği gibi, onsuz iki yıldan fazla dayanamamış, 17 Mayıs 1957 yılında, Cuma günü öğleden sonra ölmüştür.²⁵

...Babam verdiği sözü yerine getirdi. Annem, 19 Mayıs 1955'te ölmüştü. Babam, annemin ikinci ölüm yılının bitmesine iki gün kala, 17 Mayıs 1957'de öldü. Sevim Hanım'a da "Ben cumaya arkadaşlar toplantıdayken ölürüm" demişti. Bu sözünde de durdu. Cuma günü öldü....²⁶

Tolluoğlu, Ataç'ın ölümünden sonra İsmet İnönü'nün kendilerini taziye ziyaretine geldiğini ve Ataç'ın cenaze töreninin Cumhuriyet Halk Partisi tarafından üstlenileceğini bildirdiğini belirtir. Ataç'ın cenaze törenini ayrıntılarıyla anlatır:

...Babamın cenaze töreni çok görkemli oldu. İnönü, kimi Halk Partisi milletvekilleri, üyeleri, yazarlar, sanatçılar, yakın arkadaşları, öğrencileri onu uğurlamak için mezarlığa kadar geldiler. Demokrat Parti'den sağ olsun komşumuz, babamın da çok sevdiği arkadaşı Kerami Kurtbay'ın yeğeni Konya milletvekili Tarık Özbek'ten başka kimse yoktu. Gelen çelenklerden bütün yol mis gibi çiçek kokuyordu. Babamın mezarı anneminkine çok yakındı ama, benim rüyamda gördüğüm, üzerine söğüt dalının eğildiği kazılmış mezar değildi. Babam için övmeler, yermeler daha gömülür gömülmez hemen mezarının başında başladı. Türk Dil Kurumu'nun kol başkanları İstanbul'da yönetim kurulu toplantısında olduklarından onlardan kimse yoktu. Yalnız Ankara'da kalan tüm kurum görevlileri gelmişlerdi. Prof. Nazik Uzluk, "Türk Dil Kurumu adına Ataç için bir konuşma yapacağım" diye ortaya atılıp uzunca bir söylev verdi. "Ataç, dilde çok aşırıydı" gibi sözler söyledi. Bu söylevi orada olan herkesi şaşırttı. O da Ataç öldükten sonra konuşabilenlerden olmalı. İçini dökmek için mezar başını seçti. ...Arkadan gazetelerde, dergilerde Ataç'la ilgili yazılar yazılmaya başlandı. Kimi yazarlar, "Ataç bu memleketin Atatürk'ten bu yana en büyük kaybıdır", "Atatürk'ümüzden sonra ikinci büyük yanıșımızdır bu" diye babama yanıp övdüler. Kimi yazarlar yerdi, kimi de Peyami Safa gibi yerden yere vurdu. Ataç'ı sevenler de, sevmeyenler de Ataç için yazdı. Basın, aylarca Ataç'la ilgilendi...²⁷

Ölümünden bir gün sonra Ataç hakkında olumsuz ifadeler içeren bir yazı yayımlanmış, Ataç'ın inançsızlığından tırnak yemesine kadar, onu yerme amacına

²⁵ Ataç, "öldü" yerine "vefat etti" denilmesine çok kızar, arkadaşlarına "Öldüğüm zaman 'vefat etti' diye yazarsanız öbür dünyada on parmağım boynunuzda olsun dermiş. Bu nedenle tezimizde "vefat etti" yerine "öldü" demeyi tercih ettik. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tolluoğlu, Babam Nurullah Ataç s. 167.

²⁶ Tolluoğlu, Babam Nurullah Ataç, s.165.

²⁷ Tolluoğlu, Babam Nurullah Ataç, s.165.

hizmet edebilecek birçok özelliği, yazıda belirtilmiştir.²⁸ Tolluoğlu, Ataç'ın ölümünden hemen sonra, daha ölüsü kalkmadan, böyle onur kırıcı bir yazının yayımlanmasının büyük bir saygısızlık olduğunu belirtir ve Ataç'ın Allah'a inanmadığı iddialarını şu şekilde açıklığa kavuşturur:

...Babam, Peyami Safa'nın yazdığı gibi gerçekten Tanrısız mıydı? "Tanrıya inanmam" derdi, ama kimi davranışları bu sözüne ters düşerdi. Her zaman, yataktan "Bismillahirrahmanirrahim" demeden kalkmaz, sık sık kimi sözlerin başında "İnşallah" derdi. Bunun, dil alışkanlığından olduğunu söylerdi.²⁹ Tanrıyla kul arasına girilmez diye bir söz vardır. Kim bilir, belki bu konudaki duygularımı, inançlarımı saklamak istiyor, öyle söylüyordu...³⁰

Ataç'ın birinci dereceden yakını olan ve hayatının her anına şahitlik etmiş olan Tolluoğlu'nun ifadelerine göre Ataç'ın din konusundaki ifadeleri ile davranışları birbiriyle çelişmektedir. Tolluoğlu'nun ifadelerini destekler şekilde Ataç, kimi yazısını hayır duası ederek (Allah'ın adını anarak) sonlandırır, kimi yazısında ise Allah'ın yalnızca insanların zihinlerinde yarattığı bir kavram olduğunu söyler. Buna göre Ataç, İslam inancında yaratıcı olduğuna inanılan Allah'ın insan dimağının bir mahsülü olduğuna inanır. Bu konudaki fikirlerini Keziban'a Mektuplar adlı yazı dizisinde şu şekilde ifade eder:

...İnsanoğlu, tapmak için yarattığı Allah'tan korktuğu gibi şimdi de, kendine hizmet etsin diye yarattığı makineden korkmaya başladı... Allah, tabiatın bütün zaruretlerinden kurtulmuş, hatta onları kendi yarattığına zahip olacak kadar kurtulmuş, yalnız beşeri vasıfları olan bir insandır...³¹

Ataç'ın yazılarına bakıldığında kendisinin Allah inancı olmadığı görülür ancak Tolluoğlu'nun ifadelerine göre gerçek hayatta Ataç dinden uzak değildir. Tolluoğlu, kitabının sonuna doğru, Ataç'ın dürüstlüğünden ve açık sözlülüğünden bahseder. Ona göre Ataç ailesinin çektiği ekonomik sıkıntıların temelinde Ataç'ın her zaman doğru bildiğini söylemesi, açık sözlü ve gururlu olması vardır. Ataç'ın yaşamı kimi zaman

²⁸ Tolluoğlu bu yazının Peyami Safa'ya ait olduğunu ve 18 Mayıs 1957'de, ismini hatırlamadığı bir gazetede, yayımlandığını belirtir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Babam Nurullah Ataç, s. 114-115

²⁹ Ataç'ın kelime seçimine fazlasıyla dikkat ettiği göz önünde bulundurulursa dinî ve Arapça kelimeleri sık sık kullanması ağız alışkanlığı ile açıklanamaz.

³⁰ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.115.

³¹ Nurullah Ataç, *Keziban'a Mektuplar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020, s.113.

maddi sıkıntılarla geçmiş, kimi zaman açık sözlülüğü yüzünden dayak yediği olmuş ancak ne olursa olsun düşündüklerini dosdoğru söylemekten çekinmemiştir.³² Tolluoğlu, son olarak Ataç'ın Fransızcadaki yetkinliğinden ve Fransızcadan Türkçeye yaptığı sayısız çeviriden bahseder, buna rağmen kimsenin Ataç'ı Fransa'ya göndermeyi akıl edemediğinden, kendisinin de olanakları yeterli olamadığı için bu hayalini gerçekleştiremediğinden yakınır.

...Babam bana hiçbir varlığa değişilemeyecek temiz bir ad, çok çalışarak, hak edilmiş bir ün bıraktı. Para olarak bankadaki dokuz yüz liradan başka bir şey kalmadı. Adadaki ev de anneannemden bize kalmıştı. ...Kimden olursa olsun bir gün bile bir istekte bulunmadı. Türkiye'de en iyi Fransızca bilen o olduğunu söylerler. Bir gün bir Fransız, babamla konuştuktan sonra "Ne yazık ki ben, dilimi sizin kadar bilmiyorum" demiş. ...Fransızcadan dilimize yüzlerce çevirisi vardı. Bütün isteği, ölmeden bir kez olsun Paris'i görmek, orada kitaplarını okuduğu kimi Fransız yazarları ile tanışıp konuşmaktı. Olanakları olmadığından bir türlü gidemedi...³³

Nurullah Ataç'ın hayatına dair bilgilere kızı Meral Tolluoğlu'nun otobiyografik eseri ve yakın arkadaşlarının Ataç üzerine söylevlerinden ulaşılabileceği gibi bizzat Ataç'ın kendi hayatından bahsettiği yazılarından da ulaşılabilir. Ataç, yazılarında kendisinin hayat görüşüne, sevdiği sevmediği şeylere ve olaylara karşı bakış açısına dair ipuçları verecek bilgileri okurlarıyla paylaşır. Ataç'ın yazıları üzerine detaylı bir okuma yapıldığında onun kişiliği ve hayat görüşü ile ilgili dikkat çekici bilgilere ulaşılır.

Hayata ve insanlara karşı olumlu bir yaklaşıma sahip olmasına rağmen Nurullah Ataç çevresindekilerle sık sık sorun yaşamıştır. Kavgacı ve alıngan kişiliği kendisine yapılan en küçük bir şakadan ya da eleştiriden dolayı sevdikleriyle arasının açılmasına, hatta bazı dostlarıyla yaşamının sonuna kadar küs kalmasına sebep olmuştur. Açıksözlü ve sivri dilli bir insan olarak bilinen Ataç, başkalarını beğenmeyip çokça eleştirdiği için kimileri tarafından kendini beğemiş bir adam olarak görülmüştür. Bunun aksine, Ataç öz eleştiri yapmaktan kaçınmayan, alçakgönüllü bir yazardır. Yazılarında başkalarını eleştirirken kendisini de eleştirmekten, kendisinin güçlü ve zayıf yönlerini sorgulamaktan çekinmez:

³² Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.168.

³³ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.169.

...Başkalarını beğenmediğim için yahut pek az kimseyi beğendiğim için benim kendimi çok beğendiğimi sanıyorlar. Hayır, kendimi de beğenmiyorum, benim de o beğenmediğim kimseler gibi olduğumu biliyorum. Bakıyorum, çevremdekilerin çoğu bana benziyor, ben de kendi kusurlarımı, eksiklerimi gördüğüm için onların kusurlarını eksiklerini de görüyorum, onun için beğenmiyorum onları. Kendimle ölçüyorum, bakıyorum ki benden üstün değiller, onların düşünceleri de benimkiler gibi yalın, benimkiler gibi yavan, neden beğeneyim onları?³⁴

Ataç'ın eleştirmen kimliği de yalnızca edebiyatla sınırlı kalmamıştır. Ataç, yazılarında toplumsal hayattaki birçok problemten bahsetmiş, yanlış gördüğünü yermekten ve bu yanlışları düzeltmek için çeşitli öneriler sunmaktan çekinmemiştir. Onun mükemmeliyetçi kişiliği toplumdaki aksaklıkları kolayca fark etmesini sağlamış, açıksözlülüğü ise bu aksaklıkları doğrudan dile getirmesine neden olmuştur. Ataç, daima doğru bildiğini söylemeyi kendisine ilke edinmiş bir yazar ve eleştirmendir. Kişinin inandığı doğruları dile getirmesi gerektiğini, hatta bu doğrular uğruna savaştırmaktan geri durmaması gerektiğini savunur. O, düşüncelerin ancak söylendiğinde değerli olduğuna inanır, bu yüzden fikirlerini ifade etmekten çekinmez. Ataç'ın herkesçe bilinen özelliklerinden birisi dürüst ve lafını esirgemeyen bir yazar olmasıdır. Kendisi günlük hayatta da düşündüklerini açıkça söyler, kimsenin hatırını kırmaktan çekinmez. Hatta dostlarıyla düşman olmak pahasına dahi düşüncelerini savunmaktan, büyük küçük herkesle fikir kavgasına tutuşmaktan geri durmaz. Kendisi de bu durumun farkında olduğu ve dostlarını kendisine düşman etmekten esef ettiği halde bu huyundan vazgeçemediğini söyler:

...bu yaşa geldim, büyüğü ile de küçüğü ile de çekişmeyi bir türlü bırakamadım. Artık etmiyeyim, insanın yaşarsa arıyacak, ölürse rahmetle anacak eşi dostu, gücendirmedeği, kırmadığı birkaç kimsesi bulunmalı diyorum, olmuyor. Öyle dediğimin ertesi günü, ne ertesi günü? Yarım saat sonra, en canciğer dostumla bir çekişme, bir kavga, aramızda kan davası varmış gibi düşman oluyorum.³⁵

Kızı Tolluoğlu da bu durumdan şöyle bahseder:

³⁴ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.38.

³⁵ Ataç, *Sözden Söze*, s.26

Babam kimi zamanlar Ankara’da Anadolu Kulübü’nde briç oynardı. Birkaç kez İnönü de kulübe briç oynamaya gelmiş, babamla birlikte oynamışlar. Paşa, bir gün hangi kâğıdı açıtıysa bilemiyorum, babam, “Paşam, bu kâğıdın yerine şu kâğıdı oynamanız gerekirdi, yanlış oynadınız” demiş. Babam, kim olursa olsun hatır gönül için oyun bile olsa çekinmez, düşündüklerini açıkça söylerdi. Bu açık sözlülüğü nedeniyle birçok kimselerle kötü olup arası açıldı. Birçok çıkarları itti, dayak bile yedi.³⁶

Tolluoğlu, “Babam Nurullah Ataç” adlı kitabında, Ataç’ın yalandan hiç hoşlanmadığından, yalan söylemeyi beceremediğinden, her zaman dürüst ve açık sözlü olmak gerektiğini savunduğundan bahseder. Bu durum Ataç’ın yazılarında da açık şekilde görülür. Kendisi bir dönem, Garip akımının savunucuları olan Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday’ı savunmuş ve onların şiirini yüceltmiş olsa da bir gün Melih Cevdet’in yazısını beğenmeyip eleştirmiştir. Bu duruma çok öfkelenen Melih Cevdet Anday’ın Ataç’a kaba kuvvet uyguladığı söylenir. Tolluoğlu, bunu babasından duyduğunu, sonrasında da olayı Fuat Ömer Keskinoglu’ndan dinlediğini ifade eder. Her ne kadar Melih Cevdet Anday, Ataç’a şiddet uyguladığını kabul etmese de Tolluoğlu’nun görüşü Ataç’ın eleştirileri dolayısıyla şiddete uğradığı yönündedir.³⁷

Ataç, bazı yazılarında öfkeli ve kötümser bir tavır sergilese de hayata bakışı daima olumludur. Kızı Tolluoğlu, Ataç’ın her yeni güne yaşama sevinci içinde başladığını söyler: “... her zaman günün ışıdığını görünce “Bugün de günü, güneşi gördük. Yaşamak her ne olursa olsun güzel şey” der, sevinirdi. Sabahları çok erken uyanır, büyük çay bardağı ile sade bir kahve içer, yaşama sevinci içinde güne başlardı.”³⁸

Ataç birçok yazısında bahardan ve baharın ona hissettirdiklerinden bahsetmiştir. Her kışı ve sonbaharı yazın hasretiyle geçiren Ataç, birçok yazısında şairane bir şekilde baharın güzelliklerinden bahseder. “İki Beyit” adlı yazısında baharın ona umut ve yaşama sevinci verdiğini, onu sıkıntılarından kurtardığını ifade eder:

...Bir bahara daha erdik, benim okurum. Bilirsiniz, çok severim yılın bu çağını. Umutlarımı gerçekleştirecek diye beklerim baharı. Şair: “Küşad-i gonce-i dil kaldı bir bahara dahi” diyor, ben de kanmışım o söze, bahar

³⁶ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.168.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.170-172.

³⁸ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.84.

geldi mi, kaygılarımdan, tasalarımdan, kara kara düşüncelerimden kurtulacağım da gönlüm açılıverecek sanırım...³⁹

Ataç, vefatından 6 sene öncesinde yazdığı “Bahar” adlı yazısında da belirttiği üzere yaşamının son yıllarında ölüm korkusuyla yüzleşmektedir. Genel olarak her bahar mevsiminde sevinmesini yaşlılığın verdiği bir ölüm korkusuna bağlar. Aynı şekilde “Aylardan Sonra” adlı yazısında da baharın insana ölümü unutturma özelliği olduğundan bahseder:

...İlkyazın tatlı tatlı esen yellerini, içkiyi, sevgiliyi araması da hep ölümü unutmak, biraz olsun ölüm düşüncesinden uzaklaşmak, ölmeyeceğine, ölümün bir yalan olduğuna inanabilmek için. Bir tek şeyin doğru olduğunu biliyoruz, onu da unutmağa, türlü çarelerle o bilgiden kurtulmağa çalışıyoruz... Bir de doğruları aradığımızı, doğruya ermeğe özendiğimizi söyleriz. En büyük yalanımız bu değil mi?⁴⁰

Ona göre kişiöğlunun en büyük yalanı, bir gün öleceğini bile bile buna aldırmandan yaşamasıdır. Çocukluğundan itibaren baharı sevinçle karşılayan Ataç, ilerleyen yaşlarında da her bahara kavuştuğunda bir seneye daha kavuşmuş olmanın mutluluğunu yaşar. İlkbahar mevsimini severken ağaçların yapraklarını döktüğü, günün kısa gecenin uzun olduğu sonbahar ve kış mevsimlerinden pek haz etmez. Kendisi bu durumu sonbaharın ölümü hatırlatmasına bağlar. Kimi yazısında ölümü hoş karşılamakla birlikte kimi yazısında da ölümden korktuğunu apaçık bir şekilde dile getirmektedir. Salihoğlu da Ataç’ın bu yönünü şu sözlerle açıklar:

...Ataç’ın ölüm karşısında da, kişiyi derin düşüncelere sürükleyen görüşleri vardır. O, yaşama dönük, doğayı da, insanları da tutkuyla seven bir kişidir. Hatta zaman zaman doğa ile kendi benliği arasında bir bağlantı bile kurar; buradan yok olmayacağımız ve ölümden korkmanın gereksiz olduğu sonucuna varır. Ama bir de bakarsınız, bir başka yazısında Ataç, yaşlanmaktan ürpermekte, ölümden tiksindiğini söylemekte, yaklaşan ölümün korkusuyla titreyerek “canım dünya” diye çığlık atmaktadır. Düşünen Ataç’ın, her konuda olduğu gibi, ölüm karşısında da böyle çelişik görüşlere kapılmış olmasında, şaşılacak bir yan yoktur. Çünkü onun için, yaşam sürekli bir arayıştır...⁴¹

³⁹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.181.

⁴⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.130.

⁴¹ TDK, *Ölümünün 10.Yıldönümünde Ataç’ı Anış*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968, s.67.

O, pek çok şeyden yakındığı gibi yıllar geçtikçe ihtiyarlamaktan, sevilmemiş olmaktan ve içindeki ifritle karşılaşma korkusundan şikâyet eder. Ataç'ın "içimdeki ifrit" ile kastettiği şey zihnindeki olumsuz düşüncelerdir. Yazılarında görüldüğü üzere yazmaya her ne kadar olumlu düşüncelerle başlasa da ilerleyen cümlelerde yakınmaya ve içindeki ifriti (olumsuz düşünceleri) dışarı çıkarmaya başlar. Bu açıdan Ataç'ın yazılarında kötümser bir bakış açısı taşıdığı söylenebilir, kendisi de bu durumu şöyle ifade eder:

...Ben bu mektuplarda hep böyle yakınacak mıyım? İnsan içini anlamağa özenip de çirkinliklerle karşılaşacak olursa yakınmaz da ne yapar? İsterse bahardan açsın, dünyanın güzelliklerinden geçsin, kendi halinden memnun olmadıktan sonra ne yapacak?⁴²

Ataç'ın kötümser tavrı, yaşamının son zamanlarında yazmış olduğu yazılarda daha da belirginleşmeye başlamıştır. 1951 yılında yazmış olduğu "Kış" adlı yazısında hayattan zevk almadığını açıkça dile getirir:

...Yaşamının bir tadı, yahut bir acılığı olduğunu, olabileceğini de düşünmüyorum. Öyle duygusuz, düşüncesiz yaşayıp gidiyorum. Ne yapıyorum? Neler konuşuyorum her gün? Bilmiyorum, önemlemiyorum yaptıklarımı, önemlemiyorum dediklerimi, daha doğrusu hiçbirinin önemi olmadığını, hepsinin de boş olduğunu biliyorum. Bir şey eksik içimde, bir sıcaklık eksik, yaşama duygusunun verdiği sıcaklık, ben artık yaşadığımı duymuyorum...⁴³

Ataç, özellikle yaşamının son döneminde yazdığı yazılarda hayata karşı olumsuz bir tavır takınır. Bu durumun eşinin vefatı sonrasında etkisini arttıran keder, yalnızlık ve karamsarlık duygularından kaynaklandığı söylenebilir. 56 yaşına bastığı 21 Ağustos 1955 tarihinde yazdığı güncesinde artık ölümden korkmadığını, hayatta yapabileceği her şeyi yaptığını ve bundan fazlasını yapmaya gücünün yetmediğini söyler. Ataç, bu yazısında ölüm karşısında teslim bayrağını çekmiştir.

Bugün ben yaş değiştirdim... 55 yaşımı doldurup 56'ya bastım... Eskiden, artık yaşılanıyorum diye üzülürdüm, şimdi o üzüntüyü de duymuyorum. Ne çıkar ölürsem? ...Ben bu yeryüzünde yapabileceğimi yaptım, çok bir şey

⁴² Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.39.

⁴³ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.125.

değil, o kadar geldi elimden, bundan sonra da bir şey katamam yaptıklarına, gücümün günden güne azaldığını duyuyorum.⁴⁴

Yine 1952 yılında yazmış olduğu “Erişilmez Rahatlık” başlıklı yazısında hayatı sorgulayan, ölüm korkusuyla karışık bir bunalımı dile getiren ifadeler yer verir.

...Ne yapalım? Benim canım okurum, siz de benim gibi etten bir torba içinde bir külçe kemiksiz. İncinmeyin bu sözden, gücenmeyin bu dediklerime. Ben, kendimin öyle olduğumu düşününce inciniyor muyum? Güceniyor muyum? Katlanmalıyız doğruya. Ben de sevmiyorum, siz de sevmiyorsunuz, benim de nefretlerim yok, sizin de nefretleriniz yok. Siz de, ben de, yavaş yavaş mı desem? Hızlı hızlı mı desem? Ölüme giden birer kişiyiz, işte o kadar... Nedense gelivermişiz yeryüzüne, sonra da oturmuşuz; niçin geldiğimizi düşünmüşüz, birtakım sebepler uydurmuşuz: duymak için gelmişmişiz, düşünmek için gelmişmişiz, “hoş bir seda” bırakmak için gelmişmişiz, daha ne bileyim? Bilgiler edinmek, bizden sonra yaşayacakları daha iyi kılmak için gelmişmişiz... Sonra bu masallara kendimiz de inanıyoruz. Gülünecek hal değil mi bu?⁴⁵

İfadelerinde görüldüğü gibi Ataç hayatın anlamını sorgular ancak bir sonuca varamaz. Ona göre insan, etten bir torba içinde bir külçe kemikten ibaret bir varlıktır. İnsanın varlığına yüklediği anlam tamamıyla kendisini avutma çabasıdır. Bu durum yalnızca sıradan insanlar için değil, aynı zamanda yüzyıllar boyunca unutulmayan bilim insanları, sanatçılar ve düşünürler için de geçerlidir. İnsan her ne kadar kendi duygu ve düşüncelerini önemseyip, kendisini eşsiz görse de bir gün ölecek ve varlığını kaybedecektir. Öyleyse insanın yaptığı, hissettiği, çaba gösterdiği her şey anlamsızdır. Ataç, bu yazısında belirttiği üzere hayattan, çok sevdiği şiirden hatta edebiyattan dahi zevk almamaya başlamıştır. Daha öncesinde kendisiyle bütünleştirdiği düşünceleri, duyguları, hatıraları ve bütün kaygıları ona yabancılaşmıştır. Onu güçlü kıldığını düşündüğü sevgileri ve nefretleri dahi sönükleşmiş, anlamsız hale gelmiştir.

Ataç her ne kadar karamsar bir yaklaşıma sahip olsa da bu durumun farkındadır ve yazılarında diğer şair ve yazarları eleştirdiği kadar kendi tutumunu da gözden geçirmiştir. “Şöyle Perişan...” adlı yazısında da kötümserliğini apaçık dışa vurmuştur:

⁴⁴ Ataç, *Günce 1953-1955*, s. 93.

⁴⁵ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.170.

...Size şüpheyi körükliyen kötümserliği aşılamağ istiyorum, benim okurum. Sizi, şairlerden öğrendiğiniz yahut kendi kendinize kurduğunuz bütün hayallerden, bütün o tatlı hülyalardan, bütün umutlarınızdan soymak istiyorum. Yaşın benim içime çökerttiği karanlık sizin gönlünüzü de kaplasın istiyorum. Sizi de kendime benzetmek, benim artık tadamadığım, tadamıyacağım zevklerden sizi de mahrum etmek istiyorum. Ey benim okurum, sizi o güzel düşler gösteren uykunuzdan uyarıp size çirkinlikleri, tek hakikat olan çirkinlikleri göstermek istiyorum...⁴⁶

Ataç, kötümser olmasının yanında kin tutma huyu olduğundan da bahseder. Kendisini kırarak bir şey yapıldığında bunu unutamadığından ve onu inciten insanları anımsadıkça öfkelenendiğinden dem vurur. Kendisi de bunun iyi bir huy olmadığını kabul etse de ilerleyen yaşlarına kadar koruduğu bu yönünü değiştirmeye niyeti olmadığını söyler.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Ataç ve Dil

2.1.1. Ataç ve Dil Devrimi

Nurullah Ataç, Türkçenin sadeleştirilmesi ve yabancı kökenli kelimelerden arındırılması yolundaki istikrarlı çalışmalarıyla yeni Türk dilinin kuruluşunda önemli rol oynamıştır. O, Türkçenin yabancı dillerin boyunduruğundan kurtulması ve kendi benliğine kavuşması amacıyla Arapça ve Farsça kökenli kelimelerden arındırılıp öz köklerinden beslenmesi gerektiğini düşünür. 1940'lı yılların başından ömrünün son günlerine kadar bu bilinçle hareket etmiş, yazılarında yabancı kökenli dil unsurlarını kullanmaktan kaçınmıştır. Buna göre Türkçenin yüzyıllardır etkisi altında olduğu Arapça ve Farsça dillerinin tesirinden kurtarılması için Türkçedeki Arapça Farsça kökenli kelimelerin atılması gerekmektedir. Türkçeden ihraç edilen bu kelimelerin yerine öz Türkçe kökenli yeni kelimeler üretilmelidir. Bu amaçla yola çıkan Ataç; özellikle Türk dili alanında eğitim almamasına rağmen yaptığı okuma ve araştırmalar sayesinde kazandığı dil

⁴⁶ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.46-47.

bilinciyle hareket etmiş, eski Türkçede var olan kelime köklerine Türkçe ekler getirerek yeni kelimeler türetmiş ve bu kelimeleri yazılarında sıklıkla kullanmıştır. 1940'lı yıllardan sonra yazdığı deneme ve eleştiri yazılarının çoğunda dil konusuna değinmiş, dil meselesini Türk devriminin en önemli unsuru olarak ele almıştır. Yaşama sevincinin azaldığı ömrünün son yıllarında dahi dil konusuna olan ilgisini kaybetmemiş, bu konudaki hassasiyetini 1953 yılında yazdığı güncesinde şu şekilde dile getirmiştir:

...Ama büsbütün de bilmiyor değilim günlerin ne getireceğini – dil için savaşacağım, Arapça, Farsça sözlerden, bütün yabancı sözlerden biraz daha kurtulup Türkçenin kendi kendini bulmasına çalışacağım, Türkçe sözleri beğenmeyenlere, kaba bulanlara, onların güzelliğini anlatmağa çalışacağım. Bu ne demek? Ben de mi tilciğin (kelimenin) güzeli çirkini (yımızığı) olabileceğine inanmaya başladım? Böyle öksüz düşüncelere kapılanlara ben de mi uydum? Hayır, biliyorum, bütün tilcikler güzeldir, daha doğrusu bir tek tilciğin ne güzelliği olur, ne de yımızıklığı, tilcikler bir araya gelmekle bir güzellik, ya [da] bir yımızıklık ortaya getirirler. İşte bunu, bu doğruyu anlatmağa çalışacağım. Elimden gelirse yeni tilcikler yapacağım, Türkçe köklerden yeni tilcikler üreteceğim, onların deyimi ile söyliyeyim, “uyduracağım”. Böylelikle dilin gelişmesine ben de, elimden geldiğince, bir yararlığım dokunmasına çalışacağım. Ölmez sağ kalırsam...⁴⁷

Sözlerinden anlaşıldığı üzere Ataç ilerleyen yaşının ve yaşadığı olayların etkisiyle ölüm korkusuyla yüzleştiği yıllarda dahi dil konusunda gerçekleştirmek istediği hedeflerinden asla vazgeçmemiştir. Edebiyat sevgisini ve dil hassasiyetini yazılarında ilmek ilmek işlemiş, Türkçenin gelişmesi, bilim ve sanat dili haline gelmesi için ölene dek çalışmıştır. Ataç'ın dil konusundaki çalışmaları 1940'lı yıllarda dil devrimini benimsemesiyle birlikte hayatının biricik gayesi haline gelmiştir. Önceleri yazılarında sanattan, şiirden ve günlük konulardan bahseden Ataç dil bilinci geliştirmesiyle birlikte yazılarının dilini tamamıyla değiştirmiş, kendisine yöneltilen sert eleştirilere rağmen öz Türkçe kelime köklerinden ürettiği kelimeleri ısrarla yazılarında kullanmaya devam etmiştir. Yazılarında günlük konuşma diline yakın, oldukça sade bir dil kullanmış, okurun metni anlamasını zorlaştıracak her türlü unsurdan kaçınmıştır.

Yazın hayatına 1921 yılında başlayan Ataç, yazılarında daima sadelikten yana olmuş, açık ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Ancak dilde sadeleşmeyi, özleşmeyi henüz

⁴⁷ Nurullah Ataç, *Günce 1953-1955*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021, s.9.

benimsemediği yıllarda kullandığı dil sonrasında kullandığı dile göre farklılık göstermektedir. Ataç, kendisine yöneltilen eleştirilere cevaben yazdığı yazılar ve edebî eserlere yönelik yazdığı eleştiri yazıları haricinde sade ve anlaşılır bir dille yazmaya özen göstermiştir. Kimi yazılarında anlaşılması güç cümleler kullansa da her zaman düşüncelerini samimi, anlaşılır ve etkili şekilde ifade etmek için sade ve açık bir dille yazmaya gayret etmiştir. Özellikle deneme yazılarını günlük konuşma diliyle yazmış, bu yazılarında okurla sohbet eder gibi samimi bir üslup kullanmıştır. Eleştiri yazılarında ise üslubu daha ciddi ve ağırbaşlıdır hatta oldukça sivri dilli, iğneleyici ve alaycı bir tavır takındığı da görülür. Ataç, bu yazılarında özellikle daha ağır bir dil kullanarak kıvrak zekasını gözler önüne serer. Yazı yazmaya başladığı yıllardan dil devrimini savunduğu 1940'lı yıllara doğru dilinin hızla değiştiği görülür. Ataç, önceleri çokça kullandığı Arapça Farsça kelimeleri yazılarından çıkarırken bir yandan da yeni ürettiği öz Türkçe kelimeleri kullanmaya başlar. Bununla birlikte her ne kadar yabancı kelimelerin kullanımına karşı çıksa da Batı dillerinden aldığı kelimeleri yazılarında kullanmaktan vazgeçemez. 1950'li yıllarda kendi dilini ve kelime dağarcığını oluşturarak öz Türkçe kelime köklerinden ürettiği kelimelere yazılarında yer vermekten geri durmaz. Bunu yaparken Türkçenin geliştirilmesi için sadeleştirilmesi ve özleştirilmesi gerektiği bilinciyle hareket eder.

Ataç, Türkçenin konuşma dilinde ve yazılı dilde etkili şekilde kullanılması için Türkçe konuşurlarının kullandıkları her sözün anlamını bilerek bu sözlerle anlamlı cümleler oluşturması gerektiğini düşünür. Bunun için Türkçedeki yabancı kökenli kelimelerin dilden atılmasını, onların yerine öz Türkçe kökenli kelimelerin üretilmesini salık verir. Ataç'a göre Türkçenin konuşurları yabancı kökenli sözcükleri anlamlandıramaz, bu sözcükleri doğru ve yerinde kullanamazlar. Sonuç olarak ifade etmek istedikleri düşünceleri okura ya da dinleyiciye veremezler. Bu durum Türkçenin ifade olanaklarını arttırmak yerine metinlerde laf kalabalığı oluşmasına yol açar, hatta okurun anlamlandıramadığı bu metinleri üstünkörü bir şekilde okuyarak geçmesine neden olarak hem okura hem de metindeki anlam hatalarını farketmeyen yazara zarar verir. Yazılarında kelime seçimine dikkat eden Ataç'ın eleştiri yazılarında en çok değindiği konu da budur. Ona göre kelimelerin doğru yerde ve anlamda kullanılmaması affedilmez bir hatadır. Bu hata metindeki anlam bütünlüğünü bozar, okurun metni anlamlandırmasına engel olur. Bu nedenle yazarın kendisinin dahi anlamını bilmediği

yabancı kökenli bir kelimeyi sırf büyük laflar ederek okuru etkilemek amacıyla kullanması Türkçenin sadeleştirilmesi ve geliştirilmesi önünde engel oluşturur.

Ataç, dil konusunda da devrimci bir anlayışla hareket etmiş, dil devriminin önemini kavradıktan sonra dilde sadeleşme ve özleştirmeciliğin ateşli bir savunucusu olmuştur. Kızı Tolluoğlu, “Babam Nurullah Ataç” adlı kitabında bu duruma şu şekilde değinir:

...Babam, yazılarını değil, yazı dilini eleştirenlere kızılıyordu. Her zaman söylediği, yazdığı gibi, bir kez yeni dile, öz Türkçe yazmaya gönül vermişti. Dil işine sonradan girdiğine, daha önce de öz Türkçe yazmadığına, dil devrimin gerekli olduğunu daha önce anlayamadığına üzülüyor, “Erken olsun, geç olsun giriştim dil işine” deyip seviniyordu. Düşünmeden, bilmeden yabancı sözcükler kullananlara sinirleniyor, yazarların Türkçe düşünüp, Türkçe yazmalarını istiyordu. Babamı son yıllarda yeni dil tutkusu büsbütün sarmıştı. Yazılarının büyük çoğunluğu “dil” üzerineydi... Babam, bir kez öz Türkçeye gönül vermişti. Türk dilinin bütün yabancı sözcüklerden arınmasını istiyor, bunun için savaşıyordu. Kendisinin de söylediği gibi bu uğurdaki savaşı bir çıkar kaygısıyla değildi. Öz Türkçe için nice kazançları tepmiş, rahatını kaçırmış, kendini üzümüş, adını deliye bile çıkarmıştı... O, tuttuğu bu yoldan ölümüne dek dönmedi. Bu uğurda yazılarının okunmamasını, unutulmayı, aç kalmayı bile göze aldı. Eleştiriler, yermeler kimden gelirse gelsin, onu etkilemedi. Babamı seven, yazılarını öven yazarlar oldu, babamı sevmeyen, yazılarını yeren yazarlar oldu. Ama babamla ilgilenmeyen hiçbir yazar olmadı...⁴⁸

Ataç, dil devriminin başarılı olacağına olan inancını hiçbir zaman yitirmemiştir. Ona göre devrim karşıtlarının tüm çabaları boşunadır çünkü dil devrimi yalnızca belirli bir zümrenin değil tüm toplumun istediği bir oluşumdur ve kalıcı olacaktır.

Devrimlerden dönmek isteyenlerin çabaları boşunadır, tepkiler geçicidir. Dil devrimi için de öyledir, Arapçayı, Farsçayı bırakıp Türkçe, öz-türkçeye gitmemizi kimse durduramaz, kimsenin uydurması değil, bu toplumun en güçlü dileklerinden biridir o.⁴⁹

Dil devrimine gönülden bağlanan ve bunun için özveriyle çalışan Ataç, devrim karşıtlarını şiddetle eleştirir. Öyle ki dil devrimini kendi hayatının önemli bir meselesi

⁴⁸ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.111-114.

⁴⁹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.173.

haline getirir, kendisine yöneltilen eleştiriler onu yıldırılmaz aksine devrime bağlılığını artırır. Ataç'ın yakın dostlarından olan Yaşar Nabi Nayır bu durumu şöyle ifade eder:

...Karşı çıkmaların çokluğu onu, görüşlerinde daima aşırılığa itmiştir. Bu sıralarda da öyle oldu; karşı çıkanların yazıları onu aşırılığa itti. Övgülerini, daha geniş ölçüde daha cesur olarak ileri sürmeye götürdü. Zaman, Ataç'ı dil konusunda, birdenbire ve hızlı bir dönüşle devrimci yaptı. Evet, birdenbire devrimci olarak çıktı karşımıza Ataç. Dil devrimcisi... İşte o gün bugündür, yani ölümüne kadar, Ataç bu devrimci tutumunu hiç değiştirmedii. Günden güne arttırdı, hızlandırdı, sürdürdü...⁵⁰

Dilde özleşme ve sadeleşme hareketi doğrultusunda öz Türkçe kelime köklerinden türetilen kelimeleri “uydurma kelimeler” olarak adlandıran, bunları yadırgayanlar karşısında Ataç davasına daha sıkı bir şekilde bağlanmıştır ve Dil Kurumunun başarmaya çalıştığı dil devriminin en büyük öncülerinden biri haline gelmiştir. Nayır'a göre dil devrimi Ataç sayesinde başarılı olmuştur. O, dil konusundaki tutumuyla diğer aydınlara örnek olmuş, istikrarlı yazılarıyla geniş bir kesimi etkisi altına almıştır.

...Yine burada, kendisine karşı çıkanların, eski dili tutanların “uydurma kelimeler diye yeni ortaya atılmış öz Türkçe sözleri yadırgayanların hücumları, onu daha da hızlı, daha da şaşırtıcı, daha da devrimci bir harekete yöneltti. Sonunda Ataç, böylece Türk Dil Devrimi hareketinin başına geçti ve Dil Kurumunun bundan önceki on yıllık döneminde yapamadığı işi tek başına, birkaç yıl içinde başarmaya yöneldi. Gerçekten de bugünkü dil tutumumuz ve dil özleşmesi hareketimiz ancak Ataç sayesinde mümkün olabilmıştır, diyebiliriz. Ataç gelmemiş olsaydı, bugünkü sonuca varmamız bir hayli güç olacaktı, daha gerilerde kalacaktık. Onun sürekli olarak, dil üzerine yazılar yazması, yazılarında öz Türkçe sözcükler kullanması bir çoklarına da örnek oldu. Ataç böylece bir çoklarını teşvik etti, gençleri etkisi altına aldı, dil devrimi hareketini kuvvetlendirdi, hızlandırdı, daha güçlü bir duruma getirdi. O tarihten sonraki yazıları, yani 1940 tarihinden sonraki yazıları, ölümüne kadar devam eden makaleleri Ataç'ın asıl kişiliğini meydana getiren yazılar oldu...⁵¹

⁵⁰ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.94-95.

⁵¹ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.95.

Ölümünün 10. yıldönümünde Ataç'ı anma töreninde düzenlenen açık oturumda Ataç'ın Türkçenin özleştirilmesinde aşırılığa kaçması konusuna yer verilmiştir. Ataç'ın dilin özleştirilmesi yolundaki çabalarının Türk diline geniş ölçüde katkı sağladığını belirten H. R. Çongur Ataç'ın bu alandaki aşırılıklarının özleşmeye zarar vermiş olma ihtimalini sorgulamıştır. Bu ihtimali değerlendirmeleri amacıyla açık oturumdaki konuşmacılara söz verir. Orhan Hançerlioğlu ve Sabahattin Kudret Aksal bu konuda görüşlerini bildirir:

...Ataç'ın dil özleşmesinde çok büyük yararı olmuştur. Bugün bizim konuştuğumuz bu dil, hatta dil devrimimizin vardığı bu çizgi Ataç'ın yüzündendir. Oysa Ataç, aşırılıkla suçlanır. Bu aşırılığı da dil devrimindeki iki akımdan aşırı akımı tutmuş olmasıdır. Aşırı akımlardan da şu anlam çıkar: Birinci akım yaşayan köklerden türetme akımı. Bizim dilimizde bulunan her gün kullandığımız köklerden türetiriz, yeni sözcükler yaparız. Buna ılımlı akım denmekte. Eğer Ataç'ın bu aşırılığı olmasaydı gerçek doğrultu sağlanamazdı... Ataç'ın dilin özleştirilmesinde aşırı gidişi, dilimize zararlı değil yararlı olmuştur. Çünkü Ataç aşırı gitmeseydi, bugünkü ılımlı ortam da bulunamaz, üstelik bugünkü ılımlı ortamın çok gerilerine düşülebilirdi. Bu bakımdan Ataç'ın ileri çıkışları dilimizin gelişme hızını sağlamıştır...⁵²

Buna göre Ataç'ın dilde özleşme ve sadeleşmede aşırıya gitmiş olması onun bu yolda başarılı olmasını sağlayan temel nedendir. Ataç, devrim söz konusu olduğunda ılımlı bir anlayışı benimsemenin hiçbir yararı olmayacağını savunur, bu nedenle dil devrimini gerçekleştirmek için öz Türkçe sözcük köklerinden ürettiği kelimeleri ısrarla yazılarında kullanır.

2.1.2. Harf Devrimi

Dil devriminin önemli bir aşaması olan yeni harflerin kabulü, II. Meşrutiyetten beri planlanan ancak gerçekleştirilemeyen bir devrimdir. Türkler İslam dininin kabulüyle birlikte Arap alfabesini kullanmaya başlamış, Arap ve Fars edebiyatından etkilenerek Doğu kaynaklı bir dil ve edebiyat oluşturmuştur. Bu şekilde Arap yazı sistemi farklı Türk devletleri tarafından yüzyıllarca kullanılmıştır. Harf devrimine kadar bu yazı

⁵² TDK, *Ataç'ı Anış*, s.97-98.

sistemiyle üretilen eserler henüz üzerinde çalışma yapılmamış ve geniş bir coğrafyaya yayılmış olan binlerce kitap, arşiv belgesi, mezar taşları, cami ve çeşme gibi yapılar üzerindeki kitabeler ile birçok sanat eserinden oluşmaktadır.⁵³

Günümüz Türkiye'sinin geçmişi olarak kabul ettiğimiz Osmanlı Devleti döneminde kullanılan Osmanlı Türkçesinin yazı dilinde Arap harflerinin yanı sıra Fars dilinden alınan birtakım (pe, çim, je, gef) harfler de kullanılmıştır. Yine Türkçeye özgü bir ses olan art damak n'si kef (sağır kef, kêf-î Türkî, kêf-î nûni) (كف) harfi ile gösterilmiştir. Buna göre Osmanlı Türkçesinin yazımında kullanılan yazı sistemi; Arap, Fars ve Türk dillerinden unsurlar içeren bir birleşimden oluşmaktadır. Ne var ki bu yazı sisteminin Türkçe'nin fonetiğiyle uyuşmayan bazı özellikleri bulunmaktadır.

Arap alfabesi sağdan sola doğru yazılır ve harfler birleştirilerek-bazı harfler yalnızca kendinden öncekilerle birleştirilir- yazılır. Bu yazı sisteminde Arapça ve Farsça kelimeler orijinal dildeki imlalarına göre yazılır ve Türk fonetiğine uygun şekilde okunur. Örneğin Arapçaya özgü ayın harfiyle (ع) yazılan Arapça kökenli kelimeler Osmanlı Türkçesinde aynı şekilde ayın harfiyle yazılır ancak Türkçede bulunan sesler kullanılarak telaffuz edilir.

Osmanlı Türkçesinde kullanılan yazı sisteminde Türkçedeki ünlüleri göstermeye yarayacak farklı harfler bulunmamaktadır. Bu durum 8 ünlüye (a, e, ı, i, o, ö, u, ü) sahip Türkçenin yazıya dökülmesi ve okunması açısından zorluk oluşturmaktadır. Arap yazı sisteminde Türkçenin ünlülerini gösterecek yeterli harf bulunmadığı gibi Türkçede bulunmayan ünsüzleri gösteren harfler de (gerekli olmadığı halde) bulunmaktadır. Bu durum Türkçede bulunan seslilerin yazı sisteminde gösterilmesine engel olduğu gibi Türkçede bulunmayan ve aslı gibi telaffuz edilmeyen sessizlerin de gösterilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla Arap yazı sistemi Türkçeye uygun bir alfabe olarak görülmemektedir.

Arap alfabesi Türkler tarafından en uzun süreli kullanılan yazı sistemi olsa da Türkler tarih boyunca farklı alfabeler kullanmıştır. Bu alfabeler Köktürklerin oluşturup kullandığı Orhun (Köktürk) alfabesi ile başlar, Uygurların Soğdak yazısını geliştirerek

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hayati Develi, *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2008.

oluşturduğu Uygur alfabesi ile devam eder. Bunun yanında Uygurlar; Soğdak, Brahmi, Mani, Nasturi-Süryani, Tibet, Çin ve Moğol yazı sistemlerini de kullanmıştır. İslamiyet’i kabul eden Karahanlılar Arap alfabesini kullanmaya başlamıştır. Karahanlı Türkçesi dışındaki Türk dil ve lehçeleri de Arap yazı sistemiyle yazılırken yalnızca Kuman Türkçesi Latin harfleriyle yazılmıştır.⁵⁴

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan yıkılışına kadar kullanılan Arap harfli yazı sistemi 3 Kasım 1928’de yapılan harf devrimi ile bırakılmış, Arap harfleri yerine Türkçenin ses özelliklerine göre düzenlenen Latin alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. 1928’de Latin alfabesinin kabulüne kadar yazı sistemini geliştirmek ve iyileştirmek amacıyla farklı dönemlerde çeşitli girişimler yapılmıştır ancak bunlar başarılı olamamıştır. Bu girişimlerden biri Arap alfabesinin ıslah edilerek Türkçede var olan sesleri gösterebilecek şekilde kullanılmasıdır. Bunun için 1863-1864 yılları arasındaki ders kitapları Arap alfabesine harekeler eklenerek basılmıştır. Arap harflerinin harekeli şekilde yazılmasının yanında harflerin ayrı yazılması konusunda da çeşitli öneriler gelmiştir. Bu konuda görüş bildiren Tanzimat dönemi aydınları Arap alfabesinin ıslah edilmesi gerektiği konusunda hemfikir olsa da Arap alfabesinin bırakılarak Latin alfabesine geçilmesi konusunda fikir ayrılığına düşmüştür. Namık Kemal ve Ali Suavi gibi aydınlar Arap alfabesinin ıslah edilmesi gerektiğini söylemiş ancak terk edilmesi taraftarı olmamışlardır. Bununla birlikte Latin alfabesine geçilmesi gerektiği fikrini savunanlara karşı cephe alınmıştır. (Bu arada Orta Asya Türkleri “Töte Yazı/Kolay Yazı” denilen ve ıslah edilmiş Arap harflerinden oluşan bir alfabe kullanmaya başlamışlardı. Bu alfabe 1922-26 yılları arasında kullanıldı.)

Latin alfabesine geçilmesi gerektiğini düşünen bazı aydınlar Arap alfabesinin Türkçenin yazımında yeterli olmadığını, bu durumun okuma yazmanın öğrenilmesini güçleştirdiğini öne sürmüştür. Buna göre Arap alfabesinin kullanımı halkın okuma yazma öğrenmesinin ve eğitim almasının önünde engel teşkil eder. Daha fazlası onlara göre halkın cahil olmasının temel sebebi dilin öğrenilmesinin zorluğu ve edebiyatımızdaki eksikliklerdir. Bu düşüncede olan aydınlar Arap harflerinin ıslahının dahi işe yaramayacağını düşünerek alfabenin tamamıyla değiştirilmesi gerektiğinde

⁵⁴ M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s.15.

hüküm kılmış ve bu konuda çeşitli yazışmalar ve girişimler yapmıştır. Şeyhülislamlık makamının kesin reddi üzerine alfabe değişimi konusunda yapılan girişimler sonuçsuz kalmıştır. Şeyhülislâm Sinop Mebusu Müftü Hasan Fehmi Efendi, bunun hiçbir biçimde olamayacağını, Kur'anın Lâtin yazısıyla yazılamayacağını, dolayısıyla Lâtin yazısının hiçbir İslâm ülkesinde kullanılamayacağını belirten bir fetva vermiştir. Şeyhülislamlık makamı tarafından verilen fetvada alfabe değişikliği ve Arap harfleri üzerinde ıslah çalışmaları tamamıyla yasaklansa da meşrutiyet döneminde eğitim alanına yönelik yapılan atılımlarla birlikte alfabe konusu da tekrar gündeme gelmiştir.

Islah-ı huruf ve Tadil-i huruf olarak adlandırılan çalışmalar Arap alfabesinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi üzerine başlatılmıştır. Bu konuda kurulan resmi ve gayri resmî topluluklardan bazıları Maarif Nezareti'nde kurulan İmza komisyonu, Recaizade Ekrem Bey'in öncülüğünde kurulan Islah-ı Huruf Cemiyeti ve daha sonrasında kurulan Islah-ı Huruf Encümeni'dir. Islah-ı Huruf Encümeni'nin 3 Şubat 1912'de Darülfünun'un konferans salonunda gerçekleştirdiği kongrede birçok düşünür yazı sistemi ve imla üzerine fikirlerini belirtmiştir.⁵⁵

Kongrede görüş bildiren aydınlar arasında alfabe değişikliğinden ziyade alfabenin ıslahını savunanlardan olan Ispartalı Hakkı Bey bu konuda çeşitli önerilerde bulunur. Ona göre Arap alfabesine dayalı olan yazı sisteminde harflerin ayrı yazılması ve her hecenin bir sesli harfle birlikte gösterilmesi ile Türkçenin yazıya dökülmesi, okunması ve anlaşılması kolaylaşacaktır. O halde alfabe değişikliğine gerek duyulmadan okuma yazma kolaylaştırılacak ve yazı sistemindeki problemler çözülecektir. Ispartalı Hakkı Bey Doktor Milaşlı İsmail Hakkı'nın düzenlemiş olduğu yazı sisteminden örnek vererek bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ifade eder:

...Birinci esasa göre elifbayı (alfabeyi) yeniden öğrenmeyeceğiz; eldeki kitaplardan ve yazıdan uzak düşmeyeceğiz. İkinci esasa göre sâitler ve sâmitler hem birbirinden ayrı, hem hepsi bir çırpıda. Okumak için güçlük yok; yanlış okumak yok. Üçüncü esasa göre de harfler kesik (ayrık), basma harfleri hep böyle açık, ayrı. El yazısında da sıkıntı ve çapraşıklık yok...⁵⁶

⁵⁵ Ülkütaşır, *Harf Devrimi*, s.33.

⁵⁶ Ülkütaşır, *Harf Devrimi*, s.36.

Ispartalı Hakkı Bey'in sözlerinden anlaşıldığı üzere alfabenin ıslahını ya da değişimini gerektiren unsurlar yazının doğru okunmasının, yazılmasının ve basılmasının zor olmasıydı. Bu durumda harflerin Latin alfabesindeki gibi ayrı yazılması, sesli harflerin yazıda gösterilmesi gibi çözüm yolları üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra Arap alfabesinin ıslahının yeterli olmayacağını düşünenler Latin alfabesinin tamamıyla kabul edilmesi gerektiğini savunur. Latin alfabesine geçişin önündeki en büyük engellerden biri olan din meselesini ise alfabeden tamamen ayrı tutarlar. Onlara göre Arap yazı sisteminin kullanımının dinle bir ilgisi yoktur. Arap alfabesi peygamberin yaşadığı dönemde kullanılmamıştır, bu yüzden İslam dini ile Arap alfabesinin kullanımı arasında bir bağ bulunmamaktadır. Kazım Karabekir gibi bazı devlet adamları ve aydınlar ise bu görüşün aksini savunmuştur.

21 Şubat 1923 tarihinde İzmir'de düzenlenen Milli İktisat Kongresi'ne başkanlık yapan Kazım Karabekir Paşa, Latin Harflerinin kabulü konusundaki önerileri şiddetle reddederek kongrede bu konunun gündeme getirilmesine engel olmuştur. Kazım Karabekir Paşa Latin harflerinin kabulü fikrini son derece tehlikeli bulmaktadır. Ona göre bu fikir Türk milletinin ve İslam aleminin düşmanı kimselerce ortaya atılmıştır. İslam dünyasını bir arada tutan Arap alfabesi terk edilip Latin alfabesine geçildiğinde Türklerin Hristiyanlığı kabul ettiği düşünülecek, bu durum İslam dünyasında ayrılıklara sebep olacaktır. Kutsal kitapların, tarihin ve binlerce eserin yazımında kullanılan Arap alfabesi bırakılıp Latin alfabesine geçildiğinde tarihe kaynaklık eden bu eserler yeni nesiller tarafından okunup anlaşılamayacak, tarihin puslu sayfalarında kalmaya mahkum olacaktır.

Latin alfabesinin kabulünü istemeyen yazar ve bilginler gazetelerde yazdıkları bazı makalelerde ve müstakil kitaplarda düşüncelerini ifade etmiş, Latin alfabesine geçişin olası olumsuz etkileri üzerinde durarak fikirlerini destekleyecek argümanlar üretmiştir.

2.1.3. Ataç'ın Yeni Alfabe ile İlgili Görüşleri

Ataç, yeni alfabeye geçişin yaratabileceği olumsuz durumların farkında olsa da yeni yazının, devrimin getirdiği bir gereklilik olduğunu söyler. Her zaman yenileşmeyi savunan Ataç, devrimin sosyal hayatın tüm alanlarını kapsayan bir yenilikler bütünü olduğunu düşünür. Ona göre eskiyi düzeltmek ve çağın gerektirdiklerine uydurmak üzere yapılan yenileşme ve değişim hareketleri 1800'lerde başlamıştır. Ataç'a göre bu durum, uygarlıkta yanlış yol tutulduğunun 19. yüzyılın başlarından beri bilindiğini gösterir. Türk toplumu Doğu'ya değil Batı'ya yönelmesi gerektiğini çok önce anlamış ve bu yolda adımlar atmaya yeltenmiştir. Ataç, bu durumla ilgili görüşlerini yeni yazı alındıktan yirmi beş yıl sonra kaleme aldığı Yeni Yazı adlı yazısında dile getirmiştir:

...Bunca yüzyıldır sürüp gelen yazınımızla ilintimiz kesilecek, geleneksiz bir toplum olacağız” diyorlardı. Büsbütün de yanlış değildi bu. Yalnız bunu söyleyenler devrimin ne demek olduğunu, bizim devrimimizin ne demek olduğunu düşünmüyorlardı... Neden bu toplum, en az yüz elli yıldan beri, bir değişme içinde, bir devrim içindedir? III. Selim'in günlerinde, sonra Tanzimat'ta, daha sonra Meşrutiyet'te, Cumhuriyet'te yapılanlar nedir? Kılığımız, yaşayışımız neden başkalaştı? Bir gösteriş, bir özeniş miydi yalnız bu? Eski uygarlığımıza, eskiden bağlı olduğumuz değerlere artık inanmadığımız için değiştik. Bir ülkede yaşayış hep bir örnek sürer gider mi? ...1800'lerden bu yana bizim toplumumuzda görülen değişmeler o türüsünden midir? Biz eskiyi düzeltmek, günün isterlerini uydurmakla mı yetindik? Hayır. Biz, 1800'den beri, eskiyi beğenmediğimizi, eski değerlere inanmadığımızı, yüzyıllar boyu uygarlıkta yanlış bir yol tuttuğumuzu söylüyoruz...⁵⁷

Ataç'a göre, eskiden kopmakta güçlük çeken Türk toplumu Doğu ve Batı arasında bir seçim yapmak zorundadır çünkü her iki kültürü birden özümseyip harmanlamak mümkün değildir. Eskiye terk etmek yenileşmenin bir gereğidir, böyle olmadığı takdirde yeninin büsbütün benimsenmesi mümkün değildir. Ataç, eski edebiyatın geride bırakılmasının yeni yazı sistemine geçilmesinden önce gerçekleştiğini savunur. Ona göre eski uygarlık ve o uygarlığa ait olan edebiyat, yeni yazıya geçilmeden çok önce unutulmuştur. Toplum, divan edebiyatını kendi uygarlığının ürünü olarak görmemektedir, dolayısıyla divan edebiyatının yazıya dökülmesinde kullanılmış

⁵⁷ Nurullah Ataç, *Gene Yalnızlık*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020, s.70.

olan Arap alfabesinin de geçerliliği kalmamıştır. Bu durumda Ataç'ın, eski edebiyatın büsbütün unutulmasının alfabe değişiminden çok Batılılaşmanın bir sonucu olduğunu düşündüğü söylenebilir.

...Arap yazısını bırakmakla eski yazınımızı da büsbütün unutacağımız, eski ozanlarımızdan, yazarlarımızdan kalanları okuyamayacağımız doğrudur. Ancak bir düşünelim: biz, Arap yazısını bırakıp Latin yazısını aldığımız için mi eskiden kalma yazınımızı okumaz olduk? Yoksa eskiden kalma yazınımıza artık ilgilenmediğimiz, onu okumaz olduğumuz için mi Arap yazısını bırakıp Latin yazısını aldık? Latin yazısını almadan önce Fuzuli'leri, Nefi'leri, Nedim'leri pek mi okuyorduk? İnaniyor muyduk gerçekten onların değerine? onların yazdıklarını bizim için, benliğimizin kuruluşu için gerekli bir azık sayıyor muyduk?...⁵⁸

Ataç, ifadelerinden anlaşıldığı üzere yeni alfabeye geçişin, eski yazının unutulmasının bir sonucu olduğuna inanır. Buna göre, eski edebiyatın unutulmasının sebebi Latin alfabesine geçilmesi değildir, eski edebiyat alfabe değişiminden önce zaten terk edilmiştir. Ona göre alfabe değişimi Türk dilinin bağımsızlığa kavuşmasına hizmet etmiştir. Dil devrimi hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade eder:

Latin yazısının alınmasına ben sevinmişim. Doğrusunu isterseniz, şimdiki gibi düşünmüyordum o günlerde. Arap yazısının bırakılıp Latin yazısının alınmasını ben de salt daha kolaydır diye istiyordum. Latin yazısını alışımızın derin eplerini (sebeplerini), devrimin doğal bir sonucu olduğunu göremiyordum. Sonradan anladım işin iç yüzünü, anlayınca da daha çok sevindim. Kaç kez söyledim, gene de söyleyeyim: bizde bir yazı devrimi, bir dil devrimi olmamıştır, devrim yazısını aramış bulmuştur. Yasalarımızda, kılığımızda, bütün yaşayışımızda, kurumlarımızda olan devrim gibi. Ayrı ayrı devrimler yoktur, hepsi birdir onların, hepsi birbirine bağlıdır.⁵⁹

Ataç, alfabe değişimini savunsa da yeni oluşturulan alfabenin eksik olduğunu düşündüğü taraflarını eleştirmekten çekinmez. Yeni alfabedeki harflerin dilimizdeki sesleri karşılayamamasından yakınır:

⁵⁸ Ataç, *Gene Yalnızlık*, s.71.

⁵⁹ Ataç, *Gene Yalnızlık*, s.73.

...Hani Arap yazısıyla yazdığımız günlerde “hı” derdik, bir harf vardır, işte onu “kh” ile gösteriyorum bizim öz dilimizin seslerindendir o, İstanbul uşağı söyleyemiyor diye kaldırırverdiler. İstanbul uşağı İngilizlere benziyeceğim diye yarın öbür gün r’yi söylememeğe kalkarsa bakacaksınız onu da kaldırırverecekler, örneğin sermek’i, seğmek, seğdirmek diye yazdıracaklar. O “hı” sesini, bir de deniz’deki gibi genizden çıkan n sesini kaldırmış oldukları aklıma gelmiyor mu, tepem atıyor.⁶⁰

2.1.4. Ataç’ın Kelime Seçimi

1940’lı yıllardan itibaren öz Türkçeci dil anlayışını benimseyen ve dilde sadeleşme yoluna giden Nurullah Ataç, yazılarında ve günlük yaşamında, kısacası hayatın her alanında yabancı kelimeleri kullanmaktan kaçınmıştır. Türkçeye Arapça ve Farsça dillerinden geçen kelimelerin terk edilerek bunların yerine Türkçe kökenli kelimelerin kullanılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Fransızca ve İngilizce gibi yabancı dillere ait kelimelerin direkt olarak alınıp kullanılmasına karşı çıkmıştır. Ancak Ataç’ın kelime seçimindeki bu durum sanıldığı gibi kesin çizgilerle belirlenmemiştir. Örneğin Ataç her ikisi de yabancı kökenli olan “can” ve “ruh” kelimelerinden “can” kelimesini yeğlemektedir. “Canım” adlı yazısında bu durumu açıklayan Ataç (Arapça kökenli) “ruh” kelimesini hiç sevmediğini, bunun yerine (Farsça kökenli) “can” kelimesini severek kullandığını ifade eder. Ataç, “ruh” kelimesinin şiirde kullanılmasından da hiç hoşlanmamaktadır.

Sevmem “ruh” sözünü, doğrusunu söylüyeyim. Ahmet Haşim’in “Ateş gibi nehr akıyordu/ Ruhumla o ruhun arasında” mısralarında dahi pek sevmem. Ahmet Haşim bu düşüncüyü, ruh sözünü kullanmadan nasıl söyleyebilirdi? Bilmem orasını, hiç aramadım, ama o mısralarda da o söz batıyor bana, bir acayıplık var “ruh” demekte...⁶¹

3 Haziran 1951 tarihinde yayımlanan yazısında yukarıdaki ifadeleri kullanan Ataç, 1933 yılında yayınlanan başka bir yazısında (Keziban’a Mektuplar-34) “ruh” kelimesini defalarca kullanmıştır. Daha fazlası 21 Temmuz 1940 tarihinde yazdığı

⁶⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.22.

⁶¹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.86.

Ayşe'ye Mektuplar'ından birinde yukarıda sevmediğini söylediği Ahmet Haşim'in mısraına dahi yer vermiştir:

Ruhunuzla ruhu arasında yaşın, türlü bağların ateş gibi nehri akmayan bir kimse gelecek, sizin güzelliğiniz onun sevgisi, onun sevgisi sizin güzelliğinizle tamamlanacaktır...⁶²

Görüldüğü üzere Ataç'ın kelimeler konusundaki hassasiyeti, edebiyat eleştirisi konusunda benimsediği anlayışa benzemektedir. Kelime seçiminde kesin kuralları yoktur, kimi yazılarında Türkçe karşılığı olmayan kelimelerin Fransızcasını vermekte, kimi yazılarında Arapça Farsça kelimelere yer vermekte, kimilerinde ise öz Türkçe kelime köklerinden türetilmiş kelimeler kullanmaktadır. Söz gelimi Farsça kökenli “can” kelimesini beğendiğini söylese de Türkçe kökenli “gönül” kelimesinden türetilmiş “gönüldeş” kelimesini de en az onun kadar sevdiğini belirtir. Bunu söylerken gönüldeş kelimesinin Türkçede çok eskiden beri kullanılan bir sözcük olduğunu ancak zamanla bu kelimenin yerine birçok farklı kelimenin dilimize girdiğini söyler:

...Bilseniz ne severim bu “gönüldeş” sözünü! “cânım” demek kadar severim, “cânım” dediklerim kadar severim. Ben uydurdum sanmayın, eski, çok eski bir söz, Kaşgarlı Mahmut'un sözlüğünde, Divanü Lugatit-Türk'de var. Onu bırakmışız da yerine başka dillerden türlü sözler almışız: dost, yâr, muhib, ahabap, daha bilmem neler... Birinde olsun gönüldeş'in sıcaklığı var mı?...⁶³

Ataç, kelime seçiminde de şiir eleştirisinde olduğu gibi kendi zevkine uyan öğelere öncelik tanımaktadır. Nasıl yabancı kökenli “cânım” kelimesini uzata uzata söyleyerek okuruna “cânım” diye hitap ediyorsa Türkçe kökenli “gönüldeş” kelimesini de anlam ve ahenk özelliklerini beğendiği için kullanmayı tercih etmektedir. Kimi yazısında Eski Türkçe'den beri kullanılan “kişi” kelimesiyle “oğul” kelimesinin birleşiminden oluşan “kişi oğlu”⁶⁴ kelimesini kullanırken kimi yazısında Arapça “uns” kökünden gelen “insan” kelimesi ile “oğul” kelimesinin birleşiminden oluşan “insan oğlu”⁶⁵ kelimesini kullanmaktadır. Bununla birlikte Arapça kökenli “insan” kelimesini

⁶² Ataç, *Keziban*, s.175.

⁶³ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.103.

⁶⁴ Verilen kelime için Nurullah Ataç, *Prospero ile Caliban*, Aylardan Sonra bkz.

⁶⁵ Verilen kelime için Nurullah Ataç, *Prospero ile Caliban*, Şiirin Sesi bkz.

tek başına kullanmaktan kaçınmıştır. Öyleyse Ataç'ın kelime seçiminde kelimelerin öz Türkçe olup olmayışına değil kendi zevkine uyup uymamasına önem verdiği düşünülebilir.

“En Derin Yaram” adlı yazısında Arapça kökenli temas kelimesi ve Türkçe kökenli et- yardımcı fiiliyle oluşturulan “temas et-” birleşik fiili yerine Türkçe kökenli “DEĞİNMEK < teg-i-n-mek” sözcüğünü kullanır ve bu durumu şu şekilde açıklar:

...bu mektuplarda başka konulara değinsem... (“Değirmek” sözünü belki yadırgayacaksınız, hani kibarca bir dille güzel yazarlarımız “temas etmek” diyorlar, işte onun türkçesi.⁶⁶ Siz “değirmek” sözünü yadırgadığınız gibi ben de “temas” sözünü yadırgıyorum, çok çirkin geliyor bana, ağza alınmayacak kadar çirkin. Gerçekten kibarlık değil, bilginlik taslama var o sözde. Tiksiniyorum...⁶⁷

Ataç'ın yukarıda belirtilen sözlerine göre, “temas etmek” yerine “değirmek” kelimesini kullanması kişisel beğenisine göre şekillenmiş bir seçimdir. Bu durum kendisinin yargılarından açıkça anlaşılmaktadır çünkü Ataç “değirmek” kelimesini Türkçe kökenli olduğu için kullandığını belirtmiş olsa da paragrafın sonunda “temas et-” kelimesini, bu kelimeyi yadırgadığı için kullanmadığından bahsetmiştir. Aynı zamanda bu kelimeyi “çirkin”, hatta “ağza alınmayacak” gibi sıfatlarla tanımlamıştır. Bir başka yazısında yine bu kelimeyi kullanmaktan çekindiğini çünkü “temas et-” kelimesi yerine Türkçe kökenli “değirmek” ya da “dokun-” kelimelerini tercih ettiğini söyler. Bu durum Ataç'ın farklı yazılarında belirttiği görüşleri arasında farklılıklar olduğunu gösterir.

Ataç; kelimeleri güzel, çirkin; ahenkli, ahenksiz diye ayırt etmediğini söyler. Ona göre kelimelerin öz-türkçe kökenli olması diğer anlam ve ahenk özelliklerinden daha önemlidir. Türklerin diğer dillere özenerek Türkçe kelimeleri bozmasını ve yabancı kökenli kelimeleri kullanmasını şiddetle eleştiren Ataç, “Başka Bahar” adlı yazısında bu durumu şöyle ifade eder:

...“Yara” değil, “Yâre” diyeceksiniz. Bozacaksınız sözü, Türkçe bir söze Farsçanın ahengini vereceksiniz. Ne olur sanki bunu yaparsanız? Bilirsiniz ben öz-türkçeye özenirim, tilciklerin yani kelimelerin güzeli, çirkinini, uyumlusu, uyumsuzu yani ahenklisi, ahenksizi, kulağa hoş geleni

⁶⁶ Kelime alıntı yapılan kaynaktan olduğu gibi verilmiştir, yazım hatası düzeltilmemiştir.

⁶⁷ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.132.

gelmiyeni olmadığını söylerim. Bence “yara” ile “yâre” birdir, birbirinden güzel yahut çirkin değildir. Türkler için “yâre”nin söylenmesi biraz daha zordur, Türkçede öyle uzun a yoktur, bir a’dan sonra bir e gelemes deriz ya, o da doğru değildir, köylüsü kentlisi, bütün Türkler artık söyleyebilir o tilciği. Güzel konuşmağa özenince de bayırlılar öyle uzatmalara. Siz “sâli günü” diyen yaşlıca bayanları bilmez misiniz? Halk da sever o uzatmaları:

Bulut gelir sekiz pâre
Dördü beyaz, dördü kaare...

“Kara” yerine “kaare”... Ne yapalım? Öyle bizim halkımızın zevki
Kendi sesini beğenmez de yabancıların sesine özenir...⁶⁸

Her ne kadar öz Türkçe kelimeleri tercih ettiğini söylese de Ataç, kelimelere kişisel beğenisine uyup uymamasına göre yaklaşmaktadır. Bu durumun örnekleri “gönüldeş”, “canım”, “ruh” kelimelerinde olduğu gibi Ataç’ın pek çok yazısında bahsettiği kelimeler üzerinden incelenebilir. Özellikle de Ataç’ın, yazılarında öznel cümleler kullanması ve düşüncelerini kişisel meselelerine dayandırması ifadelerinin doğruluğunun ve tutarlılığının sorgulanmasına yol açmaktadır.

Ataç “gerçek-üstücü, denet, görmüksülük” gibi kelimeleri kullanırken bunların yanında “surrealiste, mürakabe, theatral” gibi karşılıklarını da vermiştir. Buna benzer şekilde “soyut” kelimesini verirken bu kelimenin anlaşılamaması endişesiyle hem Arapça karşılığı olan “mücerred” kelimesini hem de Fransızca karşılığı olan “abstrait” kelimesini vermiştir. Bu kelimelerin geçtiği aynı yazıda “çözümle-” kelimesini verirken Arapça kökenli karşılığı olan “tahlil et-” kelimesini; “bileşim” kelimesini verirken ise yine Arapça kökenli olan “terkip” kelimesini vermiştir. Ataç, kullandığı yabancı kökenli kelimelerin okur tarafından anlaşılamaması endişesiyle bu kelimelerin Türkçe karşılıklarını verir, aynı şekilde öz Türkçe köklerden türetilen kelimelerin de halk tarafından anlaşılamayacağını bildiği için bunların günlük kullanımda olan Arapça-Farsça karşılıklarını belirtir. Ataç’ın karşılıklarını da beraberinde verdiği bazı yabancı kelimeler aşağıda verilmiştir.

⁶⁸ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.187-188.

action	eylem	objectif	nesnel
affirmation	kesinleme	originalite	özgünlük
aristocratie	kibarlık, asillik	parenthese	ayraç
chevalier	yiğitlik	prejuge	önyargı
classique	soyyapıt	principe	ilke
cynisme	köpeksilik	realiste	gerçekçi
degenere	soysuz	sagesse	bilgelik
democrate	budunbuyrumcu	sentimentalisme	duyguculuk
doctrine	öğreti	socialisme	toplumculuk
essayiste	denemeci	sociologie	toplumbilimi
fonction	görev	surréaliste	gerçeküstücü
idee	görüt	sympathie	bile-duyuş
intellectuel	aydın	virtuel	gizil
journal	günce	vocation	iççağır
lyrisme	kopuzsulluk	théatral	görmüksü
magister	önüt	tragédie	tutkuca
message	bildiri	université	bilim-yurdu
methode	yöntem	monotone	tekdüzenli

Yukarıda verilen yabancı kelimelerin neredeyse tamamı Batı kaynaklıdır. Ataç, aydın ve yazarların yazılarında yabancı kelimeleri kullanmasını şiddetle eleştirse de kendisi yazın hayatının her döneminde yabancı kelimeleri kullanmaya devam etmiştir. Kimi zaman bu kelimelerin Türkçe karşılıklarını yanında vermiş kimi zaman ise açıklamasını yaparak o dili bilmeyen okurun kelimeyi anlamasını kolaylaştırmaya gayret etmiştir. Bununla birlikte Ataç'ın yabancı dillerdeki (Fransızca, İngilizce, Farsça vb.) şiirlerden bazı bölümleri yazılarına dahil ettiği görülür. Çoğu zaman bunları Türkçeye çevirmekle birlikte bazen de yalnızca açıklama yapmakla yetinir.

Her ne kadar dilde sadeleşme ve özleşme alanında tanınsa da Ataç, Fransız edebiyatı hakkındaki geniş bilgisini ve farklı dillerdeki yetkinliğini yazılarında gözler önüne serer. O; deneme yazarlığından çevirmenliğe, tiyatrodan şiire birçok alanla ilgilenmiş çok yönlü bir aydındır. Onun çok yönlülüğü yazılarının da daha kapsamlı ve

dikkatli şekilde incelenmesini gerektirir. Yazılarındaki her ayrıntı hayatından ve düşüncelerinden izler taşımaktadır. “Ruh” kelimesinden hoşlanmamasının ve bu kelimeyi kullanmaktan kaçınmasının, ruhun varlığına inanmamasından kaynaklandığı ancak dikkatli bir okumayla anlaşılabilir. Bu çeşit ayrıntılar ancak yazılarının irdelenmesiyle ortaya çıkarılabilir.

Kimi kelimeleri öz Türkçe olduğundan kimilerini ise sırf kulağa hoş geldiğinden kullanmayı tercih eden Ataç, dil üzerinde yapılan yenilik ve değişiklikleri desteklemektedir. “Adsız Mektup” adlı yazısında ay isimleri üzerine durmuş, şubat ayı için kullanılan, kökünü ve anlamını bilmediği “şubat” kelimesi yerine “gücük” kelimesini yeğlediğini söylemiştir:

Şubat... Tuhaf bir söz! Ne demektir, kökü nedir, nereden gelmiştir, bilmiyorum. Bana sorsalar ben bu aya “gücük” denmesini isterdim, yurdumuzda öyle denilen yerler varmış. Ama benim istememle olmaz ki! “Şubat” demeğe alışılmış bir yol, değiştirmeye katlanamazlar. “Teşrinievvel”, “kânunusani” gibi söylenmesi zor ay adlarını değiştirdiler, ona bile söylenenler var. Kim bilir? Büyük Millet Meclisi’nin çoğunluğu “yargıç” demeği bırakıp “hâkim” e, “kovuşturmak” demeği bırakıp “takib”e dönerken, “ekim”i, “kasım”ı, “aralık”ı, “ocak”ı da belki kaldırır. ⁶⁹

Aynı şekilde mevsim isimlerinde öz Türkçe kelimelerin bırakılarak yabancı dillerdeki kullanımların tercih edilmesini şiddetle eleştirir:

“Yay” demeyi unutmuşuz da “yaz” demişiz, gerçek yaza da Farsçadan ad aramışız, “bahar” demişiz. Dilimizi beğenmiyoruz diye de kendimizi beğenmişiz! Şaşılmayacak iş mi bu?... Şimdi de, Farsça “bahar” a Türkçe karşılık aradık mı, “ilkyaz” diye bir söz uydurmak gerekiyor. Bozmuşuz dilimizi, kökünden bozmuşuz... ⁷⁰

Ataç, şiir eleştirisi yaparken bir şiirin övgüye değer olup olmadığını nasıl sezgi yoluyla kavırıyorsa kelimelerin de kullanılmaya değer olup olmadığını içten gelen bir duyusuyla kavramaktadır. Dolayısıyla onun edebî zevkine ve anlayışına uyan kelimeleri kullanır, böyle olmayan kelimelere ise öz, Türkçe olsalar dahi, yazılarında yer vermez. Bilindiği üzere Ataç, dilimizde yer alan Arapça ve Farsça kelimelere özellikle de

⁶⁹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.173.

⁷⁰ Nurullah Ataç, *Günce 1956-1957*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021, s.9.

Arapça kelimelere cephe almıştır. Çocuklara Arapça isim konulmasını doğru bulmamış, hatta kendi ismini de Arapça olması nedeniyle kullanmak istememiştir. Leyla, Melda, Selda, Sevda, Ferda, Suzan, Nazan, Hicran, Canan, Vuslat, Füsün, Ayten, Gülten, Nurten gibi isimlerden de fazla şairane oldukları için hoşlanmamıştır.⁷¹ Kızı Tolluoğlu, “Babam Nurullah Ataç” adlı kitabında bu durumu şöyle ifade eder: “Babam kesinlikle Arapça adlar, iddialı adlar konmasından hiç hoşlanmazdı. Başta Arapça olduğu için kendi adını beğenmiyordu.”

Ataç, tanımadığı kişilere akrabalık bildiren kelimelerle hitap etmemiş, kendisine bu şekilde hitap edilmesini de hoş karşılamamıştır. Kızı Tolluoğlu Babam Nurullah Ataç adlı eserinde bu durumdan şu şekilde bahseder: “Babam, yabancıların amca, teyze, abla, ağabey demelerine son derece sinirlenirdi. Kendi de öz ablasından, öz ağabeyinden, bir de çok yakın akrabalarından başka hiç kimseye böyle yakınlık belirten bir şekilde hitap etmezdi.”⁷² Günlüklerinden birinde Ataç’ın kendisi de bu durumu dile getirmiştir:

Sokakta bana “Ağabey! Amca!” demiyorlar mı, sinirleniyorum. Belli etmiyorum sinirlendiğimi... Neden? Bizim ulusumuzun törelerindendir bu... Niçin birbirimizi kardeş sayıyoruz, bir soydan sayıyoruz? Biz birbirimizi böyle kardeş saydığımız, bir soydan saydığımız için çabucak lâubali oluyoruz, ötekinin berikinin , bize en yabancı olanların bile işine karışıyoruz...⁷³

Ataç’ın tanımadığı insanların ona akrabalık bildiren sözcüklerle hitap etmesini sevmemesinin sebebi yabancıların bu yolla gereksiz samimiyet kurmaya çalışması ve özel hayatı hakkında münasebetsiz sorular sorarak lâubali tavırlar seğilemesidir. Ataç, bu durumu Türk toplumunun törelerinden biri olarak addeder ancak bu törenin topluma zarar verdiği kanısındadır. O, kişilerin yalnızca kendi hayatlarıyla ilgilenmeleri gerektiğini düşünür. Bu nedenle tanımadığı insanlara, saygı ve resmiyet gereği, akrabalık bildiren sözlerle hitap etmez. Karşısındaki insanın kişisel hayatına müdahale etmez, onların işine karışmaz.

Yazılarında belirttiği üzere Ataç “ve” bağlacının bizim dilimize gerekli olmadığını düşünmektedir. Kendisi “ve” bağlacını kullanmaktan kaçınır ve bunun

⁷¹ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.147.

⁷² Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.86.

⁷³ Ataç, Günce 1953-1955, s.50.

yerine Türkçe kökenli “de” yi kullanmayı tercih eder çünkü “de” bağlacı halkın dilindendir ve doğru olan onu kullanmaktır. “Ve” bağlacını yalnızca 1926 ve 1932 yıllarında yazdığı “Keziban’a Mektuplar” adlı yazı dizisinde kullanmıştır, daha sonrasında yazdığı denemelerde “ve” bağlacına rastlamak oldukça zordur.

Ataç’ın yazılarındaki dikkat çeken bir diğer unsur da yakın anlamlı kelimeleri art arda kullanmasıdır. Örneğin; “dostluk” ve “ahbaplık” kelimelerini aynı cümlede sırasıyla kullanır. Bunu kimi zaman anlamı pekiştirmek için kimi zaman da kullandığı kelimelerin anlaşılmasında endişesiyle yapar. Bunu Arapça-Farsça kelimelerle onlar için kullandığı öz Türkçe kelimeleri gösterirken yaptığı gibi, Batı dillerinden direkt olarak aldığı kelimelerle onların karşılıklarını verirken de yapmıştır. Bu duruma özellikle Ataç’ın dilde özleşme konusunda ciddi adımlar attığı 1945-1957 yılları arasındaki yazılarında rastlanır.

Ataç’ın kelime seçimi hakkında bir yargıya varabilmek için onun dil hakkındaki düşüncelerini incelemenin yanı sıra yazıları üzerinde detaylı bir çalışma yapmak gerekir. Ataç, dil üzerine yazdığı yazılarda Türkçenin ıslah edilmesi, edebiyat ve bilim dili haline getirilmesi için yabancı kökenli kelimelerden arındırılarak öz Türkçe köklerden türetilmiş kelimelerle donatılması gerektiğini savunur. Buna göre Doğu ya da Batı fark etmeksizin Türkçe dışındaki dillerden kelime alınmamalıdır. Mevcut Arapça Farsça kökenli kelimeleri dilden çıkarıp onların yerine öz Türkçe kelime köklerinden türetilen yeni kelimeler kullanılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Ataç, Batı dillerinden alınan kelimelerin Türkçeye adapte edilerek kullanılmasına şiddetle karşı çıkar. Buna göre Fransızca, İngilizce gibi dillerden Türkçeye geçen kelimeler için dilimizde herhangi bir karşılık olmasa dahi bu kelimeler Türkçeye adapte edilerek kullanılmamalıdır. Türkçede karşılığı olmayan kelimeler için uygun kök ve ekler kullanılarak yeni kelimeler türetilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesinde yazarların önemli bir rolü vardır. Ona göre yazarlar Türk okuruna hitap eden eserler inşa etmek için yalnızca Türkçenin kelime dağarcığını kullanmalı, yabancı kökenli kelimeleri okurun anlamlandırmasını beklememelidir. Yabancı kelimeleri Türkçe karşılıkları olmadığı gerekçesiyle oldukları gibi kullanmak, onlara karşılık gelecek Türkçe kelimeler üretmekten kaçınmak Ataç’a göre tembellik yahut sorumsuzluktur.

Yazarlarımızın çoğu neden böyle yapıyorlar? Dillerinin gelişmesine çalışmak boyunlarının borcu olduğunu düşünmüyorlar da onun için. Diyelim ki türkçede “fonction, portrait, complexe, duree, perfection, verbe” kavramlarının birer adı yoktur, dilimizi bu kavramları söyleyecek bir duruma erdirmemiz gerekmez mi? Bunu yapmak yazarlara düşmez mi? Dilini işlemiyen yazar, toplumdaki görevini düşünmüyor demektir, kendisinde toplum duygusu yok demektir.⁷⁴

Özellikle de bilim alanında kullanılan terimler yabancı dillerden adapte edilmek yerine Türkçe kelime köklerinden üretilecek kelimelerle karşılanmalıdır. Ataç, “bilim-sözü” olarak adlandırdığı terimlerin yabancı dillerden alınmasına şiddetle karşı çıkar. Bunun sebebi Ataç’ın Türkçeyi “bilim dili” haline getirmek istemesidir. Ona göre, ana dili Türkçe olan öğrenciler Türkçe kelime köklerinden üretilmeyen yabancı kelimeleri anlamlandırmakta ve öğrenmekte güçlük çekecektir. Bunun sonucunda ise Türk öğrencilerin bilimsel makaleleri okuyup anlaması ve bilim alanında başarılı olması mümkün olmayacaktır. Ataç’a göre aydın kişi dildeki kelimelerin köklerini bilmelidir. Dolayısıyla aydın kişi öz Türkçe kelime kökleriyle üretilmiş kelimeleri rahatlıkla anlayacak ve kullanacaktır.

Ataç, dilde var olan Arapça – Farsça kelimeleri kullanmak yerine bu kelimelere karşılık olarak öz Türkçe kelime köklerinden türettiği kelimeleri kullanır. Bununla birlikte Türkçede herhangi bir karşılığı olmayan Batı kökenli sözcükler için yine Arapça – Farsça karşılık aramak yerine yeni kelimeler üretmeyi tercih eder. Doğu ya da Batı kaynaklı olmasına bakmaksızın Türkçeyi her türlü yabancı unsurdan tasfiye etmeyi amaçlar. Bunu yaparken okurun metni anlayıp anlamamasını önemsemez çünkü Türk devriminin gerektirdiği dil devrimini gerçekleştirmek için bunun bir gereklilik olduğunu düşünür. Ona göre Arapça- Farsça kökenli ya da Batı kökenli kelimeler kullanılarak yazılan metinler düşüncelerimizi ifade etmede yeterli değildir. Bu kelimeleri kullanmaya devam edersek kendimizi aldatmış oluruz:

Okuyucuların anlamasını kolaylaştırmak için eski tilcikleri de, Batı dillerinden alınmış tilcikleri de kullanmak kendimizi aldatmaktan başka bir nen (şey) değildir: düşüncelerimize uymadıklarını, düşüncelerimizi iyice karşılamadıklarını bildiğimiz tilciklerle gerçekten anlaşabilir miyiz? Buna gerçekten anlaşılmak mı denir?⁷⁵

⁷⁴ Nurullah Ataç, *Diyelim & Söz Arasında*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020, s.82.

⁷⁵ Ataç, *Diyelim*, s.39.

Ataç'ın ifadelerinden anlaşıldığı üzere kendisi, dilde var olan yabancı unsurların o dilin konuşurları tarafından benimsenemeyeceğini ve bu unsurlarla kurulan iletişimin hiçbir zaman yeterli olmayacağını düşünür. Öyleyse Ataç'a göre dilde yerleşmiş ve halk tarafından kullanılan yabancı kökenli bir kelime dahi o dilin konuşurları tarafından anlaşılamaz. Bu kelimeler dilden çıkarılmalı, onların yerine kökeni öz Türkçe olan yeni kelimeler üretilmeli ve bu kelimeler kullanılarak halka öğretilmelidir.

Ataç'ın düşünceleri o dönemde benimsenen dil anlayışıyla uyumlu olsa da günümüzdeki dil anlayışıyla örtüşmemektedir. Ataç'ın kullandığı kimi kelimeler günümüzde kullanılmaya devam etse de kimi kelimeler güncel Türkçe sözlükte dahi yer almamaktadır. Örneğin Ataç'ın “sanat” kelimesi yerine kullandığı “dörüt” kelimesi, “sanatçı” kelimesi yerine kullandığı “dörüter, dörüt eri, dörütmen” kelimeleri günümüzde Türkçe sözlükte dahi bulunmamaktadır. Ataç, dilin canlı bir varlık olduğunu ve dildeki kelimelerin doğal seçilime maruz kaldığını göz ardı etmektedir. Onun yazılarında kullandığı bazı öz Türkçe kökenli kelimeler Türkçenin olabildiğince sadeleştiği ve Arapça Farsça kelimelerden arındırıldığı günümüzde dahi anlaşılamamaktadır. Bu durum dilbilimdeki doğal seçim kavramının göstergesidir.

Dilbilimin gelişmesiyle dilin canlı bir varlık olduğu fikri ortaya atılmış ve bu fikir çoğu dilci tarafından benimsenmiştir. Bu fikrin temelinde dilin yaşayan, gelişen ve kimi zaman da ölen bir varlık olduğu düşüncesi yatmaktadır. Dil, zaman içerisinde gelişen ve değişen bir varlıktır ancak bu değişimin belirleyicisi aydınların oluşturduğu bir zümre değil o dilin konuşurları olan topluluktur. Buna göre döneminin önemli bir yazarı ve aydını olan Ataç'ın yapmaya çalıştığı şey dile dışarıdan bir müdahaledir ki bu eylem bahsettiğimiz dilbilim anlayışına göre faydasız bir girişimdir. Dilin canlı bir varlık olduğu görüşünü benimseyenlerin bu görüşü desteklemek için ortaya koyduğu argümanlardan biri doğada olduğu gibi dilde de doğal seçim olmasıdır. Örneğin dilde yeni bir kelime üretildiğinde bu kelimenin geleceğe aktarılıp aktarılmayacağına karar veren dilin konuşurlarının kendisidir. Aydın olarak adlandırdığımız eğitilmiş ve bilinçli kesimin öne sürdüğü ve kullandığı kelimeler her ne kadar öz Türkçe kökenli olsalar da toplum tarafından benimsenmediği sürece unutulmaya mahkumdur. Bununla birlikte dilden çıkarılmaya çalışılan kelimeler her ne kadar yabancı kökenli olsa da toplumun

diline yerleşmişse o dilin söz varlığından silinemez. Bu durum dildeki doğal seçilimin göstergesidir.

Örneğin Ataç'ın kullandığı “betke” sözcüğü günümüzde kullanılan “makale” sözcüğünün yerine üretilmiştir ancak günümüzde bu sözcük Türkçe konuşurları tarafından ne kullanılmakta ne de anlaşılmaktadır. “Betke” sözcüğü öz Türkçe “biti- (yaz-)” kökünden türetilmiş olmasına rağmen günümüz Türk okuru tarafından anlamlandırılmamaktadır. Aynı şekilde Ataç'ın kullandığı “önüt” sözcüğü Farsça kökenli “üstat” kelimesi yerine kullanılmıştır ancak günümüzde bu kelime üstat kelimesini karşılayamamaktadır. Ataç'ın öz Türkçe kelime köklerini kullanarak ürettiği kelimelerin halk tarafından anlaşılacak kullanılışını beklemesi bu açıdan yersizdir çünkü Batı Türkçesi oluşum sürecinde değişime uğrayarak köklerinden uzaklaşmıştır. Öz Türkçe kelime kökleri her ne kadar Türkçe kökenli olsa da günümüz Türkçesi oluşana değin çeşitli ses değişimlerine maruz kalmıştır. Türk dili alanında özel olarak eğitim almamış halkın bu kelime köklerinden türetilen kelimeleri anlamlandırması ve bilinçli bir şekilde kullanması bekenemez. Buna rağmen Ataç, yüzyıllar boyunca kullanılagelen kelimelerin yerine tamamıyla Türkçe kökenli yeni kelimeleri kullanmayı yeğler. Bu kelimelerin kimisi günümüzde de kullanılmaya devam edilirken kimisi değişime uğramıştır. Örneğin; Ataç'ın bir yazısında “cevap ver-” yerine kullandığı “yanıtı-“ fiili günümüzde “yanıtlı-” şeklinde kullanılmaktadır. “Yanıtlı-” fiilinin kullanılıyor olması “cevapla-” fiilinin dilden atılmasına neden olmamıştır. Bunun aksine, cevaplamak kelimesine yanıt vermek kelimesinden daha geniş bir anlam yüklenmesini sağlamıştır.

Ataç'ın dile dışarıdan müdahale etme çabası Türk devriminin Türk kültürü, dolayısıyla Türk dili üzerindeki yansımalarından biridir. Dil canlı bir varlık olarak doğal seçilime uğradığı gibi içerisinde bulunduğu toplumdaki kültürel değişikliklerden de etkilenecek değişim geçirir. Öyleyse Ataç'ın dil üzerinde yapmaya çalıştığı değişimin tamamıyla yersiz olduğu söylenemez. Dil devrimi, Atatürk ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilen bir eylemler bütünüdür. Ataç'ın bu yöndeki faaliyetleri de bu devrimin başarılı olması yolunda oldukça etkili olmuştur. Bunun sebebi Ataç'ın, dil devrimini savunan diğer aydınlardan daha kararlı ve üretken olmasıdır. Onun yazılarında kullandığı kelimelerden bazıları günümüze kadar ulaşmış, kullanılmaya devam edilmiştir. Bunlara örnek olarak kuram (nazariye), eylem (fiiliyat), sorun (mesele),

uygar (medenî), doğa (tabiat), öykün- (taklit et-), özgür (hür), birey (fert), tanımla- (tarif et-), uzman (mütehassıs), tümce (cümle), gereksinme (ihtiyaç) gibi kelimeleri verebiliriz. Bazı kelimeler ise unutulmuş yahut halkın diline girememiştir. Bunlara örnek olarak söydeşi (yani), kurağ (müessese), öğseyin (elbette), durulman (devlet adamı), bilim-sözü (ıstılah), berkit- (takviye etmek), uğumla- (karar vermek), ücük (harf), öz yoru (mana), öğrenek (dershane) ve betke (makale) gibi kelimeleri verebiliriz. Görüldüğü gibi Ataç'ın Arapça- Farsça kökenli kelimelere karşılık olarak öz Türkçe köklerden ürettiği kimi kelimeler halk tarafından benimsenip günümüze kadar ulaşmış kimileri ise unutulup Ataç'ın yazılarında kalmıştır. Aşağıda Ataç'ın Türkçede günümüzde dahi kullanılmaya devam edilmekte olan bazı kelimeler için kullandığı karşılıklar verilmiştir. Bu kelimelerin çoğu bugün konuşma dilinde kullanılmamaktadır.

acayip	tanmalı	ciddi	saldam
acelecilik	ivecenlik	çıkar	ası
adalet	tüze	çirkin	yımızık
adaletsizlik	tüzesizlik	çirkinlik	yımızıklık
ahiret günü	ulu-yargı günü	daima	tellim
ahlak	sağtöre	delil	tanıt
aklî	usul	denetleme	denet
amaç	erek	destan	koçaklama
asıl	tüp	devlet	durul
ateş	od	devlet adamı	durulman
ayna	gözü	diktatör	buyrukçu
baskı	bası	din	bağlanç
başyapıt	soyyapıt	din adamı	toyun, tanrgan
beddua	ilenme	düşman	yağı
çalıştır-	işlet- (makine)	düşünce	düşün
cebren	gücün	düşünce	düşünü
cennet	uçmag	düşünce	görüt
cesur	batır	düşünce	kanı
cevap ver-	yanıtı-	duvar	söyük

edebiyat	gökçe-yazın	izin	boşuğ
ekle-, ilave et-	berkit-	jüri	yargıcılar kurulu
elbette	ögseyin	kabul et-	tapla-
eleştirmen	eleştirmeci	kağıt	sazın
esrikleştir-	mest et-	kahraman	koçak
fabrika	yapım-evi	kalem	yazak
fark	benzemezlik	karar	uğum
fark et-	kavsa-	karar ver-	uğumla-
gazete	günce	kelime	tilcik
görüntü	görültü	kibir	benbenlik
hak	tüzce	kitap	betik
halk	tüz	kültür	ekin
hareket	devinme	kütüphane	betik-yurdu
harf	ücük	lanet	ilenç
hassasiyet	duyganlık	madde	özdek
hastalan-	sayrı düş-	makale	betke
hastalık	sayrılık	mana	öz yoru
hayali	düşsül	mana	yoru
hayran ol-	tansıkla-	manzara	görey
hayranlık	tansıklık	mart	döl
hazırlama	anıklama	masa	tirge
hırsızlık	uğruluk	mektup	beti
hitap et-	ayt-	memnun ol-	gönen-
hizmetkâr	yumuşçu	meriyet	yürürlük
hukukçu	tüzeci	meslektaş	uğraştış
iddia	sav	mest ol-	esrikleş-
iddia et-	savla-	mezar	sin
ihtiyaç	bun	mısra	köğük
ilan	çığırtkan	müessese	kurağ
ilham	esenek	muhalif	karşın
irade-i cüz'iyeye	öz-dileyi	müjdeci	şüyüncü

mükâfat	öden	ta'kîb	kovuşturma
musiki	komuğ	tabip	sağun
nasıl	nite	taklid et-	yansıla-
nesir	düzeyit	tamamile	tükeli
nesne	özdek	tamamlan-	tükel-
ölümsüzleş-	bengileş-	tarih	uza
ölümsüzleştir-	bengileştir-	tarih	uzabilik
önerme	belit	tarih	uzay
parça	tike	tarihî	uzasal
rağmen	tapa	tasavvur et-	tasımla-
rahatlık	erinç	tebaa	uyru
refah	genlik	tekrar et-	ekile-
renk	bedizci boyak	temizlen-	arılan-
ressam	bedizci	terim	bilim-sözü
ruh	tin	tıpkı	çıkla
saat	ucur	tiyatro	görmük
sahife	üz	ücret	öden
şairanelik	ozansılık	üstad	önüt
sanat	dörüt	uyanık	aygın
sanatçı	dörüter	vakit	öy
sanatkâr	dörütmen	vapur	buğulu
sebep	ep	vezin	köğ
serbest nazım	özgür koşuk	vezinsiz	göğsüz
şey	nen	vicdan	bulunç
şeytan	yayık	vicdan	bulum
sigara	cıgara	vücut	yin
şiir	yır	yani	söydeşi
şubat	gücük		
suçla-	alçakla-	zafer	utku
şüphe	sizin	zarar	dokunca
şüphe	küşüm	zaruret	kısıklık

zaruret	gücem	zenginleştir-	baylaştır-
zaruret	gücemlilik	zevk-i selim	sağ beğeni
zaruri	gücemli		
zayıf	enez		
zayıflat-	enezleştir-		
zengin	bay		

Ataç her ne kadar öz Türkçeciliği savunsa da Batı'ya yönelen Türk devrimi Türkçenin kaçınılmaz bir şekilde Batı dillerinden etkilenmesine yol açmıştır. Ataç her ne kadar Batı kökenli kelimeleri kullanmaktan kaçınsa da bilimde ve sanatta ileri olan Avrupa her alanda örnek alındığı için Avrupa'da bilim ve sanat dallarında kullanılan terimler kaçınılmaz bir şekilde Türkçeye dahil olmuştur. Günümüzde güncel Türkçe sözlükte bulunan 111 bini aşkın kelimenin 14 bininin yabancı kökenli kelime olması ve bu kelimelerin en çok Arapça, Fransızca, Farsça ve İngilizce dillerinden dilimize geçmiş olması bu durumun göstergesidir.

Türkçe, Arapça ve Farsça gibi Doğu dillerinin yanı sıra özellikle batılılaşma akımının etkisiyle Fransızca ve İngilizce gibi Batı dillerinden etkilenmiştir. Bununla birlikte Batı'nın o dönemde bilimde ve sanatta ileride olması sebebiyle bu alanlardaki terimler ilk olarak Batı toplumları tarafından kullanılmıştır. Bu terimlerin Türkçede bir karşılığı bulunmadığı için kelimeleri Türkçeye adapte etmek ya da bu terimlerin anlamını karşılayacak yeni kelimeler üretmek lazım gelmiştir. Ataç ikinci seçeneği daha uygun bulur. Ona göre bilim-sözleri (terimler) Türkçe kelime köklerinden üretilmelidir ki okur tarafından rahatlıkla anlaşılabilir. Ataç, terimlerin yabancı dillerden direkt olarak alınmasına ya da Türkçeye adapte edilmesine karşı çıkar. Ataç'ın Türkçeyi bir bilim dili haline getirmeyi amaçladığı açıktır ancak bunu bilimin günümüzdeki durumuna bakarak değerlendirdiğimizde Ataç'ın düşüncelerinin ileri görüşlü olmadığı görülür.

Ataç her ne kadar Türkçenin bir bilim dili haline gelmesi için çabalamışsa da günümüzde bilim alanında tüm dünyada ortak kullanılan dil İngilizcedir. Öyleyse bilim dallarının herhangi birinde kendisini geliştirmek isteyen bir araştırmacı bu dilde yazılan bilimsel makaleleri okuyarak bu dilin kendisine sunacağı sayısız kaynaktan yararlanmalıdır. Bilimsel makalelerin okunması ve anlaşılması için ise bu dilin

öğrenilmesi ve anlaşılması gerekmektedir. İngilizce yazılan makaleler Türkçeye çevirildiğinde terimlerin öz Türkçe kökenli olmasının okura faydası olmamaktadır. Daha fazlası, araştırmacı (okur) bu terimlerin İngilizcesini bildiği ve anladığı halde Türkçesini anlamlandırmakta güçlük çekmektedir. Tüm dünyada geçerliliği olan bir dilde (lingua franca) yazılan makaleleri Türkçeye çevirdiğimizde Türk okurunun bunu anlamakta güçlük çekmesi ancak o makalelerin orijinal dilindeki halini rahatlıkla anlayabilmesi oldukça şaşırtıcıdır. Neticede bilimsel makaleler açık ve anlaşılır bir dille yazılmalıdır ki o makaleleri okuyan araştırmacı onlardan kolaylıkla faydalanabilsin. Öyleyse Ataç'ın başarmaya çalıştığı şeyin günümüzde geçerliliğinin olmadığı açıkça görülmektedir. Bugün dahi Türkçede bulunan kelimeler Batı'da kullanılan bilimsel terimleri karşılamakta yeterli olmamaktadır. Türkçenin Arapça Farsça gibi yabancı dillerden gelen sözcüklerden arındırılması fikrini savunan aydınların çabalarının aksine günümüzde Türkçe, Fransızca ve İngilizce gibi Batı dillerinden etkilenmeye devam etmektedir. Bu durumun tekil ya da tüzel şahısların çabalarıyla değil, günün gerektirdikleriyle ilgili olduğu anlaşılmalıdır. Çünkü dil, varlığını sürdürdüğü çevreden etkilenen canlı bir varlıktır.

Ataç Türkçenin her türlü yabancı unsurdan arındırılarak bir bilim ve sanat dili haline getirilmesini istediği halde yabancı dil eğitime öncelik verir. Batı medeniyetine katılmak için okullarda Yunanca ve Latinceyi öğretmek gerektiğini öne sürer. Ona göre tam anlamıyla Batılılaşma ancak Yunan ve Latin yazarlarının eserleriyle beslenildiği takdirde gerçekleşecektir.

Eski yaşam düzeninden, eski ekin sezgisinden uzaklaştığımız doğru, yenisine daha giremedik, daha eremedik, yunanca ile latinceyi öğrenmeden, Yunan, Latin yazarlarının yapıtlarile (eserlerile) beslenmeden de giremeyiz, eremeyiz. Bunu iyice bilmeliyiz. Yunan, Latin yazarlarının yapıtlarile beslenmeden Batı uygarlığına katıldığımızı sanmak, kendimizi aldatmaktır.⁷⁶

Sözlerinden anlaşıldığı üzere Ataç Türkçenin Arapça ve Farsça gibi Doğu dillerinden arındırılması, Türk milletinin asırlardır etkisi altında olduğu Doğu medeniyetlerinden sıyrılarak Batı medeniyetine katılması için Yunanca ve Latincenin

⁷⁶ Ataç, *Diyelim*, s.41.

öğrenilmesi gerektiğini düşünür. Buna göre öğrencilere küçük yaşlardan itibaren Yunanca ve Latince okutulmalı, bu dillerde yazılan eserler Türkçeye çevirilmeli ve bu kaynaklardan beslenen yeni bir edebiyat oluşturulmalıdır. Batı'nın anlaşılması ve Batı medeniyetindeki gibi güçlü bir edebiyat kurulması ancak bu şekilde gerçekleşebilir.

Avrupa uluslarının hepsinin aldıkları bilim-sözlerini biz de kullanabilir miyiz? Kullanmalı mıyız? Hani “milletlerarası terimler” diyorlar, onları. “Alalım” diyenler var. Ben, almayalım diyorum, alamayız diyorum. Anlamalarını bilmeyiz o sözlerin de onun için almamalıyız. Yunanca-Latince öğrenemeyen uluslar, o sözlerin ne demek olduklarını, [onları] nasıl kullanacaklarını bilmezler.⁷⁷

Ataç, yabancı dillerden alınan terimlerin Türkçe karşılıklarının üretilmesi gerektiğini söylese de kimi zaman yabancı kelimeleri yazılarında kullanmaktan çekinmemiştir. Örneğin yazılarından birinde, o dönemde Türkçede karşılığı olmayan “reportage” kelimesini kullanmıştır.⁷⁸ Bunun gibi esprit, cubisme, symbolisme, surrealisme, futurisme, sonnet, tragedie, sociologie, verbe, lettrisme, elektrik, vocation, physik, intellectuel, intelligentsia, bachelier, democrate, doctrine, idea, psykhe, anemos, anima, spiritus, principe gibi yabancı kökenli kelimelere yazılarında yer vermekten kaçınmamıştır. Ataç'ın bu sözcükleri kimi zaman tek başına kimi zaman da Türkçe karşılıklarıyla birlikte verdiği görülür. Muhtemelen bu kelimelerin öz Türkçe karşılığını henüz üretilemediğinden orijinallerini kullanmayı tercih etmiştir. Bu durum Ataç'ın savunduğu görüşlerle çelişmektedir çünkü kendisi yabancı kökenli kelime kullanımına şiddetle karşı çıkmaktadır. Bununla birlikte Ataç'ın yazılarından birinde yer verdiği ifadeleri de dilde özleşmeci yönüyle çelişmektedir:

...Telefon, otomobil, şimendifer gibi sözleri yazarken bile sinirleniyorum. Ama büsbütün yanlış değil o şairin dediği, ben kendisiyle konuşurken: “Biz Arap medeniyetine bağlı iken Arapçayı öğrenmiş, Arapça sözleri almışız. Şimdi Avrupa uygarlığına girmek istiyorsak, Latinceyi, Yunancayı öğrenip o dillerin sözlerini almalıyız.” Demiştin, benim dediğimin bir ucu ile öbür ucunu alıp ortadakileri atıvermiş...⁷⁹

⁷⁷ Ataç, Günce 1953-1955, s.13.

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Diyeğim & Söz Arasında*, Nurullah Ataç, s.104. 9.baskı, 2020

⁷⁹ Ataç, Günce 1953-1955, s. 88.

Her ne kadar yabancı kelime kullanımına karşı çıktığını birçok yazısında belirtse de yukarıdaki ifadelerinde Yunanca ve Latince'nin öğrenilip o dillerdeki kelimelerin Türkçeye alınması gerektiğini dile getirmiştir. Aşağıda Ataç'ın denemelerinde kullandığı Batı kaynaklı yabancı kelimeler bulundukları kitap adı, sayfası ve yazıların yazıldığı tarih gösterilerek verilmiştir.

Kelime	Tarih	Kitap adı
abstrait s. 133	1951	O.M.
académicien s.215	1952	S.S.
académie s.109	1946	G.G.
accompagnement s.77	1932	K.M.
adaptation s.50	1932	K.M.
agora s.111	1935	K.M.
albatros s.197	1952	S.S.
alexandrin s.137	1940	K.M.
anarchie s.66	1932	K.M.
anemos s. 205	1955	P.C.
anemos s.48	1954	D.
anima s.48	1954	D.
anthologie s.171	1957	S.A.
aristocratie s.11	1952	K.D.
attitude s.46	1932	K.M.
authenticite s.52	1952	K.D.
bachelier s.28	1954	D.
bourgeois s. 251	1956	P.C.
bourgeoisie s.109	1946	G.G.
bourgeoislık s. 251	1956	P.C.
citoyen s.165	1952	A.
classique s.268	1952	S.S.
comportement s.250	1952	S.S.
cosmopolite s.65	1932	K.M.

cubisme s.69	1954	D.
culture s.100	1952	A.
culture s.39	1954	D.
degenere s.30	1952	K.D.
demokratia s.63	1932	K.M.
dessin anime s.80	1932	K.M.
discipline s.117	1933	K.M.
dissociation s.68	1932	K.M.
doctrine s.15	1952	K.D.
doctrine s.22	1954	D.
eklektisma s.104	1935	K.M.
èlègiaque s.63	1932	K.M.
critèrium s.67	1932	K.M.
erreur s.158	1952	A.
esprit s.67	1954	D.
futurisme s.69	1954	D.
grande revue s.108	1946	G.G.
happy few s.142	1952	A.
harmonique s.145	1946	G.G.
hièrarchie s.66	1932	K.M.
honnête homme s.57	1932	K.M.
humanité s.114	1933	K.M.
humanités s.186	1952	S.S.
idea s. 216	1955	P.C.
idea s.47	1954	D.
idee s. 253	1956	P.C.
idée s.177	1957	S.A.
intellectuel s.28	1954	D.
intelligentsia s.28	1954	D.
irreel s.84	1932	K.M.
journal s.114	1952	A.

komedia s.121	1946	G.G.
lettrisme s.87	1954	D.
lyre s.63	1932	K.M.
lyrisme s.89	1954	D.
magister s. 235	1956	P.C.
mas-ochism s.71	1932	K.M.
mélodique s.145	1946	G.G.
message s.251	1952	S.S.
mission s.84	1932	K.M.
monotone s.88	1954	D.
moralist s.109	1935	K.M.
mystère s.251	1952	S.S.
mythe s.12	1954	D.
mythe s.84	1932	K.M.
neologisme s.36	1954	D.
objectif s.121	1954	D.
originalite s. 265	1956	P.C.
ouverture s.35	1952	K.D.
paradoks s.42	1928	K.M.
paradox s.75	1932	K.M.
parazit s.77	1932	K.M.
petit revue s.108	1946	G.G.
phonetique s.39	1954	D.
polis s.164	1952	A.
politikos s.165	1952	A.
poncif s.77	1946	G.G.
prejuge s. 257	1957	P.C.
presbytère s.63	1932	K.M.
primaire s. 233	1956	P.C.
professionel s.78	1932	K.M.
psychanalyse s.121	1939	K.M.

psykhe s.48	1954	D.
pyskhe s. 205	1955	P.C.
reportage s.104	1954	D.
reportagec1 s.216	1952	S.S.
reproduction s.34	1952	K.D.
sarabanda s.56	1932	K.M.
scenario s.34	1952	K.D.
sceptique s.14	1952	K.D.
scholastique s.85	1932	K.M.
snop s.98	1935	K.M.
snopluk et- s.171	1952	S.S.
snopluk s.98	1935	K.M.
socialisme s. 255	1956	P.C.
sociologie s.80	1954	D.
sonnet s.50	1946	G.G.
sonnet s.70	1954	D.
spiritus s.48	1954	D.
spritus s. 205	1955	P.C.
subjectivite objective s.114	1952	A.
surréalisme s.69	1954	D.
surrealiste s. 80	1951	O.M.
surréaliste s.169	1952	S.S.
surréaliste s.86	1954	D.
symbole s.30	1946	G.G.
symbolisme s.69	1954	D.
symbolist s.137	1940	K.M.
symboliste s.119	1952	A.
symboliste s.30	1946	G.G.
sympathie s.185	1952	S.S.
tabula rasa s.56	1932	K.M.
technique s.251	1952	S.S.

thèse s.175	1957	S.A.
tragédie s.70	1954	D.
tranche de vie s. 129	1952	A.
velosipet s.33	1952	K.D.
vice impuni s.103	1935	K.M.
vilisipite s.33	1952	K.D.
vocation s.110	1954	D.
words s.189	1940	A.M.

Her ne kadar yabancı kökenli kelimelerin kullanılmasına karşı olsa da Ataç'ın kitaplaştırılmış deneme yazılarında tespit edilen 125 adet yabancı kelime kendisinin Batı dillerinde yer alan yabancı kelimelere yazılarında sık sık yer verdiğini gösterir. Aşağıda Ataç'ın geçmişten bugüne kullanılagelen bazı Arapça- Farsça ve Türkçe kökenli kelimelere karşılık olarak kullandığı yeni kelimeler verilmiştir.

acayip	tanmalı	behîme	yılkı
adalet	tüze	beste	ezgi
adaletsizlik	tüzesizlik	cebren	gücün
adese	mercek	cennet	uçmağ
ahenk	uyum	cesur	batır
ahenkli	uyumlu	cevap ver-	yanıtı-
ahlâk	aktöre	cevaplandır-	yanıtlar-
ahlâk	sağtöre	ciddi	saldam
akım	çığır	ciddilik	saldamlık
aklî	usul	cümle	tümce
asıl	tüp	cüz	tike
asil	aksoy	çıkar	ası
ateş	od	çirkin	yımızık
ayna	gözü	çirkinlik	yımızıklık
bağdaş-	uzlaş-	daima	tellim
baygın	süzük	dava	aranç
beddua	ilenme	deha	ökelik

dershane	öğrenek	hatırla-	ansı-
devam	sürek	hayalî	düşsül
devlet	durul	hayran ol-	tansıkla-
devlet adamı	durulman	hayranlık	tansıklık
din	bağlanç	hazırlama	anıklama
duvar	söyük	hemfikir	düşündeş
düşman	yağı	hırsızlık	uğruluk
ebediyet	bengilik	hikâye	öykü
edebiyat	gökçe-yazın	hikmet	bilgelik
edebiyat	yazın	hitap et-	ayt-
elbette	ögseyin	hizmetkâr	yumuşçu
eser	yapıt	hukukçu	tüzeci
etrafı	yöresile	husus	özellik
faaliyet	etkinlik	huzur	erinç
fabrika	yapım-evi	hüküm ver-	yargıla-
fark	ayrım	hür	özgür
fayda	ası	hürriyet	özgürlük
fert	birey	ıstılah	bilim-sözü
fiiliyat	eylem	ıstılah	terim
fikir	düşün	iddia	sav
fikir	kanım	iddia et-	savla-
gaye	erek	ihtiyaç	gereksinme
gayır	özge	ihtiyaç	bun
gazete	günce	ihtiyaç	gereksinme
hak	tüzce	imkân	olanak
halk	tüz	inkar	yadsınma
halledil-	çözömlen-	inkar et-	yadsı-
hareket	devinme	inkılap	devrim
harf	ücük	irade-i cüz'îye	öz-dileyi
hassasiyet	duygamlık	istifade et-	asılan-
hastalık	sayrılık	itiraz	takışma

izin	boşuk	mektup	beti
jüri	yargıcılar kurulu	memnun et-	gönendir-
kabahat	suç	memnun ol-	gönen-
kabul edil-	onaylan-	menfi	olumsuz
kabul et-	tapla-	meriyet	yürürlük
kağıt	sazın	mesele	sorun
kalem	yazak	meslek	uğraş
kanı	görüş	meslektaş	uğraştaş
karar	uğum	mest ol-	esrikleş-
karar ver-	uğumla-	mestî	esriklik
kelime	tilcik	metin	yazım
kısım	bölün	mezar	sin
kıvan-	gönen-	meziyet	artam
kitap	betik	mıktar	sınır
kusur	ağdık	mısra	köğük
kusurlu	ağdıklı	muhalif	karşın
kütüphane	betik-yurdu	muharrir	yazar
lanet	ilenç	muhteşem	görkemli
lugat	sözlük	mutedil	ılımlı
madde	özdek	mücereret	soyut
mahallîlik	yöresellik	müessese	kurağ
mahsül	ürün	müfrit	aşırı
makale	betke	müjde	sevince
mana	yoru	müjdecî	şüyüncü
mana	öz yoru	mükâfat	öden
manzara	görey	mükemmellik	yetkinlik
mart	döl	münevver	aydın
masa	tirge	mürakabe	denet
medeni	uygar	müsbet	yapıcı
medeniyet	uygarlık	müsbet	olumlu
medeniyet	ekin	müstebit	yaman

müstesna	ayrık	sır	giz
mütearife	belit	şairanelik	ozansılık
müteassıplık	bağnazlık	şart	ister
müteassplaş-	bağnazlaş-	şart	koşul
mütehassıs	uzman	şey	nen
mütereddi	soysuz	şeytan	yayı
mütevazı	alçakgönüllü	şiir	yır
nahv	sözdizisi	şuur	bilinç
nahvet	benbenlik	şuursuzluk	bilinçsizlik
nazariye	kuram	şüphe	sizin
nesir	düzeyit	şüphe	küşüm
özdenlik	samimilik	taassup	bağnazlık
özellik	nitelik	tabiat	doğa
parti	bölem	tabip	sağun
rağmen	tapa	takip	kovuşturma
rahat	erinç	taklid et-	yansıla-
rahatlık	erinç	taklit et-	öykün-
refah	genlik	takriz	kötüleme
renk	bedizci boyak	takviye et-	berkit-
ressam	bedizci	tamamile	tükeli
ruh	tin	tamamlan-	tükel-
saat	ucur	tarif et-	tanımla-
saf	arı	tarih	uza, uzay
sahife	üz	tarih	uzabilik
samimiyet	özdenlik	tarihî	uzasal
sanat	dörüt	tasavvur et-	tasımla-
sanatçı	dörüter	tasvir etmek	betimlemek
sanatkâr	dörütmen	tebaa	uyru
sanatkâr	dörüt eri	tebarüz etmek	belirtmek
sebep	ep	teklif et-	öner-
sınıf	kat	tekrar et-	ekile-

temas	değınmek	vezinsiz	göğsüz
temizlen-	arılan-	vicdan	bulum,bulunç
temizlen-	arılan-	vücut	Yin
tenkit	eleştirme	yani	söydeşi
tercih et-	yeğınle-	zaman	öy
tercih et-	yeğle-	zarar	dokunca
terkip	bileşim	zaruret	gücemlilik
tesanüd	dayanışma	zaruret	gücem
tıpkı	çıkla	zaruri	gücemli
unsur	öğe	zayıf	enez
uyanık	aygın	zayıflat-	enezleştir-
	Öden	zengin	bay
ücret		zenginleş-	baylaş-
üstad	önüt	zenginleştir-	baylaştır-
vapur	buğulu	zevk	beğeni
vasıta	araç	zevk-i selim	sağ beğeni
vefat et-	öl-	züğürtleştirmek	yoksullaştırmak

2.1.5. Ataç ve Devrik Cümle

Ataç'ın Türkçenin söz dizimine getirdiğı yenilik onun Türkçeyi özleştirme ve sadeleştirme çalışmalarından biridir. Türkçenin ağızlarından aldığı ve Eski Türkçe kelime köklerinden türettiğı kelimeleri yazılarında kullanan Ataç, konuşma dilinin unsurlarından olan devrik cümleyi de yazılarına dahil ederek sade ve anlaşılır bir yazı dili oluşturmayı amaçlamıştır.

Ataç'ın dili özleştirme çabası sadece kelime düzeyindeki çalışmalardan ibaret değildir. Nurullah Ataç, söz diziminde de yenilik yapmayı düşünmüş; bu amaçla denemelerinde 1940'lı yıllardan sonra devrik cümle kullanmaya başlamıştır. Bir araştırmacıya göre *Ataç yalnız dili özleştirmekle kalmamış, yazı biçimini de özleştirmiş, temize, güzele ulaştırmıştır. 'Ataç üslûbu' diyebileceğimiz pek kendine özgü bir üslûp getirmiş, yazı dilini 'kitabî' dilden, Osmanlı kalem dilinden kurtararak*

konusma dili üzerine, düşünce ve duyguları çok daha renkli, çok daha nuance'lı olarak vermek gücünü taşıyan o canlı dil üzerine kurmağa çalışmıştır. (Demirkan, 1958: 402-407)⁸⁰

Devrik cümle, Türkçenin söz dizimine aykırı bir şekilde, yüklem başta ya da ortada olduğu cümlelere verilen isimdir. Devrik cümle Türkçenin ilk yazılı metinlerinden beri kullanılagelmiş olsa da yazılı edebiyatta, özellikle düz yazı metinlerinde, devrik cümleye nadiren yer verilmiştir. Yeni Türk edebiyatında devrik cümleyi yazılarında sıklıkla kullanarak diğer yazarlara öncülük eden Ataç, devrik cümle kullanımının Türk edebiyatında yaygınlaşmasını sağlayarak devrik cümlelerin Türkçenin söz dizimindeki yeri konusundaki tartışmaların merkezi olmuştur. Bu tartışmalar devrik cümlelerin, Türkçenin söz dizimi kurallarına uygun olmadığı halde, yazılı metinlerde kullanılmasının yarar ve zararları üzerine odaklanmıştır. Buna göre devrik cümlelerin düz yazı metinlerde kullanılmasının çeşitli zararları olduğunu düşünen aydınlar Ataç'ı eleştirmiş, Türkçenin söz dizimini bozmakla suçlamıştır. Devrik cümlelerin yazılı metinlerde kullanımına karşı olanlar Ataç'ın yabancı dillerden etkilenecek Türkçenin söz dizimini bozduğunu, bu durumun dilin kurallarına aykırı olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte Ataç'ın devrik cümleyi kullanarak anlatımı tekdüzelikten kurtardığını düşünenler de olmuştur. Devrik cümle, yazılı metinlere konuşma dilinin canlılığını katarak yazarın düşüncelerini özgür bir şekilde ifade etmesini sağlar ve yazıya samimi bir üslup kazandırır.

Ataç'ın denemelerindeki devrik yapıları inceleyen Prof. Dr. Yeter Torun, Ataç'ın kullandığı devrik yapıları kelime grubu düzeyinde, cümle düzeyinde ve mantıksal düzeyde olmak üzere üç bölümde değerlendirmiştir. Torun'un ulaştığı sonuçlara göre Ataç'ın denemelerinde kullandığı devrik kelime gruplarının çoğunluğunu isim ve zamir tamlamaları oluşturmaktadır. Bununla birlikte Torun, 9 adet sıfat tamlamasının devrik olarak kullanıldığını tespit etmiştir. İsim ve zamir tamlamalarında ek kullanılması bunların devrik olarak kullanılmasını kolaylaştırır da sıfat tamlamalarının devrik kullanıma elverişli olmadığı görülmüştür. Kelime gruplarında incelenen bir diğer unsur ise fiilimsi gruplarıdır. Torun, Ataç'ın yazılarındaki devrik fiilimsi grupları arasında en çok kullanılanın isim-fiil grubu

⁸⁰ Yeter Torun, Nurullah Ataç'ın Denemelerinde Devrik Yapılar, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s.59.

olduğunu tespit etmiştir. Devrik tamlamalar ve fiilimsi grupları haricinde değil kelimesi kullanılarak oluşturulan çeşitli devrik gruplara da ve kalıplaşmış sözlerden olan devrik deyimlere denemelerde sıklıkla yer verilmiştir. Torun, cümle düzeyinde devrikliği basit cümle ve birleşik cümle düzeyinde olmak üzere iki sınıfta incelemiştir. Devrik cümlelerini mantıksal düzeyde incelerken ise olumlu, olumsuz cümleleri ve soru cümlelerini ayrı şekilde ele almıştır. Torun'un tespitlerine göre Ataç devrik soru cümlelerini sözde soru anlamı verecek şekilde ya da cevabının Ataç tarafından sorunun hemen ardından verildiği gerçek soru cümleleri şeklinde vermiştir.⁸¹

2.2. Ataç ve Edebiyat

2.2.1. Deneme Yazarı Olarak Ataç

Deneme türünün ilk örneği *Les Essais* adlı eseriyle Fransız yazar Montaigne tarafından verilmiştir. Aynı yazar deneme türünün tanımını ve özelliklerini belirlemiştir. Modern anlamda deneme türü ise Batı edebiyatında 16.yüzyılda ortaya çıkmış ve Türk edebiyatına kazandırılmıştır. Batı'dan alınan diğer türlere göre denemenin edebiyatımıza girmesi daha geç gerçekleşmiştir. Montaigne; deneme yazılarında kimi zaman yaşadığı olayları kimi zaman ise değişen ve kendisiyle çelişen düşüncelerini, ruhunun arayışlarını yazıya döktüğünü söylemiştir. Deneme türü samimi bir üslup ve konuşma diliyle yazılır, bu türün konusu 19.yüzyıldan itibaren sanat ve edebiyat konularına evrilmiştir.

Nurullah Ataç denemelerinde Montaigne'in izinden gitmiş, deneme türünün Türk edebiyatındaki ilk örneklerini vererek bu türün gelişmesinde ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Ataç, Batı edebiyatındaki gelişmeleri yakından takip eder ve başarılı bulduğu yabancı yazar ve şairlerin edebiyata getirdiği yenilikleri örnek alır. Türk edebiyatında gelişmekte olan deneme ve eleştiri türlerinde yazılar yazması da bu durumun göstergesidir. Deneme yazılarında daha önce Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılmayan devrik cümleleri sıklıkla kullanır, Türkçenin ifade olanaklarını genişletir. Yazılarında açık ve anlaşılır bir dil, samimi bir üslup kullanarak okura yakın bir

⁸¹ Torun, Nurullah Ataç'ın Denemelerinde Devrik Yapılar, s.59.

dostuyla sohbet eder gibi seslenir. Denemelerinde içten bir üslup kullansa da Ataç; okuruyla arasına her zaman bir sınır koyar, okurla laubali olmaktan hoşlanmaz. Onun yazılarında başarmayı amaçladığı şey okura sevimli görünmek ya da okurla yakınlık kurmak değil duygu ve düşüncelerini çarpıtmadan, doğru bir şekilde ifade etmektir. Bu nedenle yazılarını önceden tasarlamaz, kalemını düşüncelerinin akışına bırakır. Yazılarını ürettiği anda zihninden geçenleri olduğu gibi kağıda döker. Akıcı ve anlaşılır bir dil kullanır, süslü ve ağır cümlelerle okuru yormaktan kaçınır. Yazıları üzerine ayrıntılı şekilde düşünür ve yazdıklarını irdeler ancak okur tarafından beğenilmeyi beklemez. Bu bakımından alçakgönüllü olduğu söylenebilir, yazılarında belirttiği üzere yazılması kolay gibi görünen her yazısı aslında saatler süren bir çabanın ürünüdür. Kendisi okurlarının ona gönderdiği mektupları dikkatlice okur ve değerlendirir. Nurullah Ataç, okurunun kendisiyle ilgili yorumlarına önem verir ve gerekli gördüğü halde kendisine gönderilen mektuplara cevap verir.

Edebiyatta gerçekliği, dilde sadeliği savunan Ataç, yazılarında düşünceyi ön plana almıştır. Bu nedenle yazdığı yazılar süsten, edebîlikten uzak; sade ve anlaşılırdır. Ona göre salt süs için kullanılan her kelime cümledeki anlamı da bozar, biçimi de bayağılaştırır.⁸² Yazılarında düşüncelerini en basit ve anlaşılır şekilde ifade etmeyi amaçlayan Ataç, Hançerlioğlu'nun ifadesiyle genç kuşaklara “edebiyatsız edebiyat” yolunu göstermiştir.

O, genç kuşaklara “edebiyatsız edebiyat” yolunu gösterdi. Bu “edebiyatsız edebiyat” sözümü, belki yadırgayacaksınız. Bu, şu demek: Eskiden edebiyat, özentî, süs anlamına gelirdi. Yani, düşünce arka plandaydı, cümlelerin kuruluşu süsü ön plandaydı. Nurullah Ataç bunu anlattı ki, düşünce ön plandadır, süs arka planda kalır, hatta süs hiç gereksizdir. Eğer düşünce gerçekse ve yerli yerinde kullanılmış ise, zaten süsünü de kendisi taşır.⁸³

Ataç kendi tabiriyle “iri lakırdılar” etmeyi sevmez, ona göre içi boş ifadelerle dolu bir yazı her ne kadar uzun cümlelerle ve süslü ifadelerle bezenmiş olsa da okurun zihninde bir fikir uyandırmaz. Bu nedenle Ataç, yazılarının özü yanında şekil özelliklerine de mutlak surette özen gösterir. Okurun gözünü boyamak için günlük dilde

⁸² Ataç, *Günce 1953-1955*, s.41

⁸³ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.97.

kullanılmayan, anlaşılması zor kelimelerin ya da yabancı dillerden alınan kelimelerin yazarlar tarafından kullanılmasına şiddetle karşı çıkar. Buna rağmen kimi deneme yazılarında Batı kaynaklı kelimelere yer verdiği görülür. Ataç'ın kitaplaştırılmış denemelerinde toplamda 100'den fazla Batı kaynaklı yabancı kelime tespit edilmiştir. Çoğunlukla, kullandığı yabancı kelimelerin Türkçe karşılığını verir ya da açıklamasını yaparak okurun metni anlamasına yardımcı olur.

Şerife Çağın da *Bir Şiir Eleştirmeni Olarak Nurullah Ataç* adlı eserinde, Ataç'ın benimsediği sade üsluptan şu şekilde bahseder:

Ataç, süssüz, gösterişsiz, fikri en çabuk, en açık şekilde anlatan yazıyı en güzel yazı olarak kabul eder. Ona göre türlü türlü boncuklar takınıp, renk renk elbiseler giyinmek iptidai, vahşi insanlara göredir. Zevk sahibi adam güzelliği sadelikte arar. Yunanlıların sade mermerlerini örnek gösterir. Süsü tamamen reddetmemekle beraber gençlerin böyle bir üsluba sadelikten gitmelerini tavsiye eder.⁸⁴

Ataç, yazılarına bir sohbet havasında başlar, düşüncelerini okurla konuşur gibi açık ve anlaşılır bir şekilde ve günlük konuşma diliyle ifade eder. Onun amacı yazılarını halkın çarşıda pazarda konuştuğu sade ve canlı dille oluşturmaktır. Ataç, okullarda okutulan sözdizimi kurallarına karşı çıkar, Türkçede cümledeki fiilin sona getirilme zorunluluğunu reddederek yazılarında devrik cümleyi sıklıkla kullanır. Ona göre Türkçenin sözdizimi olarak öğretilenler Anadolu insanının konuştuğu dille uyuşmamaktadır.

Fiilin başa, ortaya gelmesi Rumeli ağzıdır derlerdi, gördük ki Anadolu'lular da öyle konuşuyor. Biz de onların konuştuğu gibi yazalım dedik. Kolay mı? Kitaplardan öğrendiğimiz dil değil ki o, bizim konuştuğumuz dil de değil, bizim unuttuğumuz bir dil.⁸⁵

Ataç'la ilgili görüş bildiren araştırmacı ve yazarlar, onun yazarken düşünen ve bu düşünceleri olduğu gibi veren bir yazar olduğu konusunda görüş bildirirler.

...Ataç'ın bir başka niteliği de yazısında, yazı yazma biçiminde, sanıyorum. Bizim edebiyatımızda Ataç'a kadar görülen bir şey değil bu.

⁸⁴ Şerife Çağın, *Bir Şiir Eleştirmeni Olarak Ataç*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2012, s.22.

⁸⁵ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.40

Ataç'ın niteliği yazarak düşünmesi. Önce düşünerek birtakım düşünce kalıplarını yazıya aktarmamış, bundan bilerek kaçınmış, daha çok yazarak düşünmüştür. Yazıları düşüncesinin bütün inceliklerini, gidiş gelişlerini, zikzaklarını taşır.⁸⁶

...Başka bir yerde de yazının bir kılıç gibi çırılçıplak olmasından hoşlandığını, süslüsünde daima bir zaaf bulunduğunu söyler. Ayrıca o, yazarken düşünen ve düşüncelerine şekil bulmaya çalışan bir yazardır.⁸⁷

Buna göre Ataç'ın yazıları önceden tasarlanmış, üzerinde çalışmalar yapılmış eserler değildir. Ataç, yazılarını yazarken herhangi bir kuralı takip etmediği gibi yazıları üzerine taslaklar da oluşturmaz. Onun yazıları anın içinde aklında beliren düşüncelerin yazıya dökülmüş halidir ancak bu düşünceler kimi zaman farklı yollardan geçse Ataç'ın belirlediği sırayla bir araya gelerek düzenli bir bütün oluşturur. Ataç'ın kendisi de bu durumu şu şekilde ifade eder:

Yazacaklarını önceden uzun uzun düşünen, hazırlıyan, sonra kağıt üzerine dökenler belki vardır; ben öyle değilim. Bir yerden açıp araştırmağı severim; düşüncelerim yazdıkça gelir. Bırakırım kendimi onlara, beni istedikleri yere götürürler. Bir de bakarım ki yola çıktığım yer görülmiyecek, hatırlanmıyacak kadar uzaklaşmış, kaybolmuş... (Ataç N. , Günlerin Getirdiği & Sözden Söze, 2021, s. 153)⁸⁸

Ataç'ın "Hülyaya Davet" adlı yazısında ifade ettiği şekilde yazı yazmak onun için sevdiği bir dostuyla sohbet etmekten pek farklı değildir. Ataç bir ahabıyla görüşmeye giderken nasıl hazırlıksız olursa yazı yazarken de öyledir. Ahabıyla sohbet ederken konuşmalar spontane olarak gelişir ve kendisi dahi farkında olmadan birçok konu açılır. Ataç, ahablarla edilen samimi bir sohbet gibi okurlarına yazdığı her mektubun da kendiliğinden gelişmesini ister:

...Birbirimizle konuşmak için ille birbirimize söylenecek, bildirecek bir şeyimiz mi olması lazım? Siz bir sevdiğinizi, bir ahabınızı görmeğe giderken ona neler anlatacağınızı bilir misiniz? Bildiğiniz de olur, olur ya, öyle önceden hazırlanmış konuşmalar tatsızdır. Bilmeden, hazırlanmadan gidersiniz, söz sözü açar, bir de bakarsınız ki neler, neler konuşmuşsunuz. Hepsini de unutupersiniz, bir sorsalar neler konuştuğunuzu: " Bilmem. Şundan, bundan açıldı..." dersiniz... Ben de size bu mektuplarımda işte öyle sözler söylemek istiyorum. Bunun için de önceden düşünmüyorum, hazırlamıyorum diyeceklerimi. Ondan ona

⁸⁶ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.99.

⁸⁷ Çağın, *Ataç*, s.22.

⁸⁸ Ataç, *Sözden Söze*, s.153.

geçerek bir şeyler derim elbette. Belki de size en çok dokunan, beğeneceğiniz, yahut sinirleneceğiniz sözüm, benim en düşünmeden söylediğim söz olur. İşte o sözdür benim mektuplarımız özü. Beni en iyi o gösterir demiyorum, ama size beni en iyi o gösterir...⁸⁹

Bu durum Ataç'ın eleştiri yazılarında dahi belirgin şekilde görülür. Ataç, düşüncelerini kalıplara sokmadan, olduğu gibi verirken kimi zaman konudan konuya atlar, asıl anlatmak istediği meseleyi unuttur kimi zaman da sürekli değişim halinde olan düşüncelerini özgürce ifade etmekten çekinmediğinden başka yazılarında belirttiği düşünceleriyle çelişir. Kendisinin de ifade ettiği şekilde önemli şeyler söylemek ya da düşüncelerini kanıtlamak gibi bir kaygısı yoktur, kendisinin ilgilendiği konularda görüş bildirir:

Gelelim düşündüklerime, iki gözüm okurum. Öyle derin derin şeyler sanmayın, zaten derin şeyler düşünmek huyum yoktur benim. Büyük büyük meseleleri açıklayacak, çözümliyecek değilim ya! Gönül eğlendirmek içindir benim düşünmem. Konularım da belli: şiir, aşk, ölüm, yalnızlık gibi şeyler. Doğrusunu isterseniz, bunlar önemsiz de sayılmaz, büyükten büyük düşünürlerin derinden derine inceledikleri konular unutulur gider de yeryüzünde insan kaldıkça bunlar unutulmaz.⁹⁰

Onun kimseden çekincesi yoktur: yazılarında özgürlükçü ve yenilikçi bir tavır takınır. Bunun içindir ki Ataç, devrik cümle yapısını cesurca kullanan, yazılarında yalnızca Türkçe kökenli kelimelere yer vermeye gayret gösteren, duygu ve düşüncelerini okuruyla samimi bir şekilde paylaşan, düşüncelerini en sade ve anlaşılır şekilde ifade etmeyi amaçlayan ve bunu başaran ilk yazarlarımızdandır. Ataç, yazılarını oluştururken kafasının içindekileri olduğu gibi aktarma kaygısı güder.

Her ne kadar Ataç'ın, yazılarında belirli bir plana bağlı kalmadığı, kimi zaman özensiz ve dağınık çalıştığı kimi zaman da ifadelerinde çelişkiye düştüğü söylene de kendisi yazılarının her birinin özel bir çaba ürünü olduğunu ve yazılarını yazarken kendisine özgü bir üslup ve yöntem belirlediğini söyler:

Şimdiye kadar çok yazı yazdım ben, ama hiçbirini bu mektuplar kadar özenerek yazmadım. Uzun uzun uğraşıyor muyum her birinin üzerinde?

⁸⁹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.78-79.

⁹⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.95.

Ben bütün yazılarımın üzerinde uğraşırım, şöyle başlayıp çabucak bitirivermek hiçbir zaman elimden gelmedi. Hayır, “özenerek” derken çok uğraştığımı söylemek istemiyorum. Severek yazıyorum bu mektupları, her birine kanımı, kemiğimi, etimi koyacakmışım gibi yazıyorum. Benim de kendime göre kurnazlıklarım, ustalıklarım vardır, gizlemiyorum onları, bu yazılarımda da kullanıyorum, şairlere başvuruyorum, bir gerçeği, bir hali başka bir gerçekle, başka bir halle söylemeğe çalışıyorum, bazan bir masaldır tutturuyorum kendi kendime, onu anlatıyorum. Ama bütün bu yapmacıkların, bütün bu yalanların arasına kendimi, özümü koymak istiyorum. Sonradan okuyorum, sizin gibi ben de beğenmiyorum.⁹¹

Yazdıklarının okur tarafından beğenilmesini önemser, bu nedenle günlük konular hakkında yazdığı yazılar üzerinde bile saatlerce uğraşır. Yazı dili oldukça sade ve sanatsız olsa da uzun bir çabanın ürünüdür. Bu durumu yazılarında bizzat kendisi dile getirmektedir:

Bir şey söyleyeyim mi size, benim sevgili okurum: bu mektubumu çabucak yazamadım. Kolay yazamam zaten, her yazım kısa da olsa, saatlerce uğraştırır beni. Ama bu hepsinden uzun sürdü... Yırttım bütün yazdıklarımı, silmeyi sevmem, yırtar atarım. Yeniden yazdım. Sonra da düşündüm yazdıklarım üzerinde...⁹²

Ataç, deneme yazılarında genellikle aşk, tabiat, yalnızlık, ölüm gibi konulardan bahsederken bunun dışında kedi sevgisi, uçak yolculuğu, dedikodu yapmanın kuralları gibi ilginç konular hakkında da yazılar yazar. Denemelerindeki konu çeşitliliği, dilindeki açıklık ve üslubundaki samimiyet onun Türk edebiyatında düz yazı türüne getirdiği yeniliklerdendir. O, okurun gözünü boyamak için kompleks cümleler kuran, yabancı kelimeler kullanan yazarların aksine okurun karşısında yalın bir deyiş ve saf Türkçe ile çıkar. Bu yönüyle Türk edebiyatında deneme türünün gelişmesine öncülük etmiştir.

2.2.2. Eleştirmen Olarak Ataç

Edebiyat eserlerinin incelenmesi konusunda iki temel görüş vardır. Bunlardan birincisi, edebî eserlerin incelenmesinde genel kurallar belirleyip tüm eserlerin bu kurallar

⁹¹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.64.

⁹² Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.110-111.

çerçevesinde incelenmesi gerektiğini savunurken ikincisi, edebî eserlerin biricik olmaları nedeniyle genel bir kurala uygun şekilde incelenemeyeceğini savunur. Edebiyat incelemeleri tamamıyla nesnel bir yaklaşımla yapılamayacağı gibi kişisel beğeni ölçütlerine göre de şekillenemez.⁹³

Ataç, yaşadığı dönemde basılan dergi ve gazeteleri takip ederek buralarda çıkan yazılar hakkında eleştiri yazıları yazmıştır. Kendi ülkesinde yayınlanan gazete ve dergilerde çıkan yazı ve şiirleri okuyup takip etmekle birlikte Avrupa edebiyatıyla da yakından ilgilenmiştir. *La Nouvelle Revue Française* adlı Fransız dergisini okuyarak o dergide yer alan yazılara göre bir edebiyat anlayışı geliştirmiştir. Hatta Türk yazar ve şairlerin eserlerini dahi geliştirdiği bu edebiyat anlayışına göre yargılamıştır. Bu durumu yazılarından birinde dile getiren Ataç Türkçe yazılan eserleri Batı'nın sanat anlayışına göre yargılamanın bir sakıncası olmadığını düşündüğünü söyler. Ataç'a göre her alanda Batı'yı örnek alan Türk milletinin kendi eserlerini eleştirirken Batı'nın edebî zevkini ölçüt olarak almasından daha doğal bir şey olamaz. Bu anlayışı nedeniyle Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun eleştiri oklarına hedef olan Ataç, Türk halk edebiyatının dahi ancak Avrupalılar tarafından beğenilirse sanat değeri taşıyacağına inanır.

Bay Bedri Rahmi Eyüboğlu, beni hırpalayan bir yazısında: “Bizim halk sanatımızın güzelliğini hele Avrupalılar söylesin, Nurullah Ataç ancak o zaman anlar.” demişti... Kızdımdı o söze... Ama sonradan düşündüm: “Belki de doğrudur onun söylediği” dedim. Evet, doğru, birtakım Avrupalı yazarların etkisi altındayım, onların beğendiklerini beğenir, beğenmediklerini de beğenmem... Biz bir sanat eserini kendimiz yargılamaz da Avrupalıların ne dediklerini öğrenmek istersek ne olur sanki? Biz Batı uygarlığına girmeğe özeniyoruz, daha iyice girmiş değiliz, birçok değerler üzerinde yanılıyoruz.⁹⁴

Batı edebiyatındaki gelişmeleri yakından takip eden Ataç; Türk edebiyatına bir yabancı gözüyle bakmayı başarmış, Türk edebiyatı eserlerini Avrupa'nın edebî anlayışına göre yargılayarak Batı'daki edebî hareketlerden bihaber genç yazar ve şairlere yol göstermiştir.

⁹³ Çağın, *Ataç*, s.11.

⁹⁴ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.23.

Ataç, yazı hayatına Ahmet Haşim'in "Göl Saatleri" şiiri üzerine yazdığı eleştiri yazısıyla başlamıştır. Eleştiri türündeki cesur yazılarıyla kısa zamanda dikkatleri üzerinde toplamış, dönemin şair ve yazarlarınca eleştirisinden çekinilen bir şahsiyet haline gelmiştir. Ataç, eleştiri yazılarında her zaman dürüstlük ilkesini benimsemiş, hiç kimseyi menfaati için övmediği gibi yakınlarına da ayrıcalık göstermemiştir. Bununla birlikte yazılarında daima kendi duygu ve düşüncelerini ön plana çıkaran Ataç; eleştiri yazılarında da tenkit ettiği eserin kendisinde uyandırdığı izlenimlerden bahseder. Bu durum, Ataç'ın eleştirilerindeki öznelliğin temel sebebidir.

Ataç, edebî eserlerin devir- şahsiyet- eser üçgenine göre incelenmesine karşıdır. O, edebî eserle okur arasında görünmez bir bağ olduğunu düşünür. Ona göre edebiyat eseri canlı bir nesnedir ve her dönemin okurunda farklı izlenimler bırakır, bu nedenle edebî eserleri tarih belgeleri gibi inceleyip değerlendirmek doğru değildir.

Görüldüğü gibi Ataç ısrarla, bazı kural ve ölçülere göre hareket eden, metni kuru bir nesne olarak gören, yaşadığı zamandan uzaklaşarak geçmiş devirleri hayal edip canlandırmaya çalışan eleştiri anlayışına, başka bir ifadeyle bu özellikleri içinde barındıran edebiyat tarihçiliğine karşıdır. Nitekim sürekli yeninin peşinde gitmesi, yazarlar, türler ve dönemler arasında bağlantı kurmayı gerektiren edebiyat tarihi perspektifinden uzak olması, metin incelemesinde art zamanlılıktan ziyade eş zamanlılığı esas alması onun dikkat çekici özelliklerindendir. (Çağın, 2012, s. 18)⁹⁵

Ataç, her ne kadar eleştirmen kişiliğiyle tanınsa da kendisini "münekkit" olarak değerlendirmez. Aksine eleştirmenliği küçümser, kendisinin münekkit olarak anılmasını istemez. Eleştirmen olarak tanımlanan kimselerin edebiyat eserlerini tanıtmaktan başka bir şey yapmadığını, oysaki kendisinin incelediği eserler hakkındaki düşüncelerini yazdığını söyler. Ona göre eleştirmeciler, şair ve yazarların aksine unutulmaya mahkumdur. Eleştirmecilerin yazıları bugün okunmuyorsa yarın hiç okunmaz, bu nedenle eleştirmecilik çekici bir uğraş değildir.⁹⁶

Ataç okurların, eleştirmenlerin tavsiyelerine ya da yorumlarına göre kitap seçmelerini doğru bulmaz. Bu nedenle eser tanıtımına yönelik yazılan eleştiri yazılarını küçümser. Nasıl ki dinde tanrı ile kul arasına bir başkasının girmesi kabul edilmezse

⁹⁵ Çağın, *Ataç*, s.18.

⁹⁶ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.36.

Ataç için de okurla edebî eser arasına bir başkasının girmesi affedilmez bir hatadır. O, okurun kendi edebî zevkini kendisinin oluşturması gerektiğini düşünür, aksi takdirde okur sahip olduğu usun işlevini yok sayıp bir başkasının düşüncelerini kiralamış olur. Ataç, kendi edebî zevkini oluşturmak için çaba göstermekten kaçınan okuru şiddetle eleştirir:

...Yahut bir eleştirmecinin öne düşmesini beklerler. Eleştirmeci fener çekecek, kılavuzluk edecek, şurada şu güzellik, burada bu güzellik, burada bu ustalık vardır diyecek... Biraz da kendileri eleştirmeci olmağa kalksalar ya! Arasınlar; o bilmedikleri yollara sapıp ayaklarını taşlardan incitmek, elleri boş dönmek pahasına da olsa kendi beğeneceklerini kendileri bulmağa çalışsınlar. Hayır, yapamazlar bunu, çünkü bunun için kafalarını işletmeleri gerekir, onların ise en çekindikleri şey kafalarını işletmektir...⁹⁷

Okurla birlikte genç yazar ve şairlerin de eleştirmenlerin yargılarını mutlak doğrular olarak ele almalarına karşı çıkar. Ona göre eleştirmenler subjektif yargılarla yazdıkları eleştiri yazılarında eseri kendi edebî zevk ve anlayışına göre değerlendirir. Bunun için eleştirmenlerin de yanılabilceği göz ardı edilmemelidir. Ataç, eleştirmenlerin sözünün tanrı sözü gibi yüceltilmesine ve herkesçe kabul edilmesine karşı çıkar. Çünkü bu durum eleştirmenlere büyük bir sorumluluk yükleyerek onların yazılarını özgürce yazmalarına engel olur.

Kısacası Ataç, eleştirmenlerin eserler hakkındaki yorumlarının değişmez doğrular olarak kabul edilmesine karşı çıkar. Kendisi eleştirdiği edebî eserler hakkında kesin hükümler verse de okurun bunları dikkate alarak bir eseri okumaktan vazgeçmesini doğru bulmaz. Durum böyle olduğunda eleştirmene çok büyük bir sorumluluk düşeceğinden, bu sorumluluk altında ezilen eleştirmenin özgürce görüşlerini bildirmekten çekineceğinden bahseder.

...Yaşayanların eserini tenkit ederken yalnız kendi güzellik telakkilerimizi müdafaa ettiğimizi düşünüyor; fakat bundan, eserini hırpaladığımız adama bir zarar dokunabileceğini, onun belki de içinin kanayacağını aklımıza getirmiyoruz. Verdiğimiz hükümlerin nisbi olduğunu, ancak kendi şahsımızın ölçüsü olabileceğini, onlara bakıp da bir eseri okumanın doğru olmayacağını söylüyoruz; hele ben, bir

⁹⁷ Ataç, *Gene Yalnızlık*, s.38.

münekkidin tavsiyesi ile kitap okuyanlara kızıyor ve belki de sırf verdiğim hükümleri hafifletmek için, “İyi olsun, fena olsun, her kitabı okuyun” diye bağıryorum. Ben tenkidi sanatın bir şubesi sayıyor ve onun da, her sanat eseri gibi, hiçbir şey ispat etmediğini söylüyorum...⁹⁸

Ataç, edebiyat eserlerini eleştirirken kişisel beğenisine göre, öznel yargılar kullanarak, hüküm verdiğini söyler. Bu nedenle okurlar Ataç’ın eleştiri yazılarını fazlasıyla dikkate alarak edebî eserler hakkında kesin hüküm vermemelidir. Ataç, okurun edebî eserler hakkında onun yazılarına göre karar vermesini uygun bulmasa da kendi yazdığı eleştiri yazılarının geniş bir okur kitlesi tarafından okunduğunun ve edebiyat dünyasında büyük yankı uyandırdığının farkındadır. Özellikle de Ataç’ın beğenisini kazanmak ve yazılarında övgüyle bahsedilmek o dönemin edebiyatçıları arasında önemli bir başarı olarak addedilmektedir. Ataç, kendi yazdıklarının ne kadar önemli ve etkili olduğunu bildiği için deneme yazılarında eleştiri üzerine görüşlerini bildirerek eleştiri yazılarındaki sert ve kesin yargılarını yumuşatmaya çalışır.

...En naciz bir kimsenin söylediği sözün de bir tesiri vardır, Keziban; elbette benim söylediklerim de etrafta akisler bırakıyor. Yeni çıkmış bir kitabın bir tek kariini [okurunu] bile eksiltmeye; hatta buna, pek küçük dahi olsa, bir ihtimal hazırlamaya ne hakkım var?⁹⁹

Ataç, eleştirilerinin bir eser hakkında kötü izlenim uyandırmasına esef eder ancak doğru bildiğini söylemekten asla çekinmez. Güzel olanı ortaya çıkarmak için çirkin olanı göstermek gerektiğini düşünür. Bir eseri eleştirirken iyi ve kötü yanlarını açıkça ortaya koymaktan geri durmaz.

Ataç, eleştiri türünün nitelikleri ve kuralları hakkında görüş bildirmesi açısından bu türün gelişimine katkı sağlamıştır ancak onun yazıları, kendisinin bahsettiği ideal eleştirinin bir örneği olmaktan oldukça uzaktır. Okuduğu eserleri değerlendirirken eserlerin onda bıraktığı izlenimleri dile getiren Ataç, değerlendirmelerini nesnel bir ölçüte göre yapmadığı gibi kimi zaman kendi ifadeleriyle çelişmekten kurtulamamıştır. Onun eleştiri yazıları öznel ve izlenimci eleştirinin örneği niteliğindedir. Ataç, yazılarında eleştirdiği eser hakkındaki izlenimlerini ve o eserin kendisinde uyandırdığı hisleri belirtir. Önceki yazılarında yücelttiği bir şairi sonraki bir yazısında

⁹⁸ Ataç, *Keziban*, s.54.

⁹⁹ Ataç, *Keziban*, s.54.

beğenmediğini söyler. Bu durum Ataç'ın eleştiri yazılarında değişkenlik olduğunu gösterir. Ataç hakkında görüş bildiren pek çok düşünür de Ataç'ın yazılarındaki değişkenliğe ve öznelliğe dikkat çeker. Cemal Süreya *Ataç'ın Yazarları* adlı yazısında Ataç'ın şair ve yazarlar hakkındaki eleştirilerinin tek bir noktadan çıktığını ve bağlama göre değişiklik gösterebildiğini belirtir:

Ataç'ta bir şeyi övmek ya da yermek için ufak bir nokta, ya da kendindeki ufak bir ruh hali değişikliği yeter. Colette'i kedilerin dilinden anladığı için de saygın bulur, Poe'nun öykülerini korku öyküleriyle başyapıt yazılamayacağı için küçümser, Montaigne'in tek yapıtına "biricik" der, A. Fournier'yi tek yapıtıyla baş köşeye oturtur da çalışma masasına "otuz zenci gücüyle" oturan Flaubert'i az yazan biri olarak görür. Onun için önemli olan, karşısındaki yazardan, önündeki sorundan çok, o anda kendine ilginç gelen bir noktadır. O, noktayla bütün üstüne yargılar verir.¹⁰⁰

Hikmet Dizdaroğlu'na göre ise Ataç, karakteri gereği eleştirmen olmaya uygun değildir çünkü izlenimlerini yazıya dökme konusundaki sabırsızlığı; onun, ele aldığı eserleri derinlemesine incelemesine engel olmaktadır. Aynı zamanda yazılarında bağımsız bir tavır takınan, kalıplara uymayan Ataç, eleştiri yazılarında da denemelerinde olduğu gibi nesnellikten uzak bir yöntem kullanır. Nitekim Ataç'ın gerçek anlamda bir eleştirmen olduğu söylenemez, kendisi de bunu iddia etmez. Buna karşın Ataç, dönemindeki eleştirmen adaylarına yol göstermesi ve eleştiri türünün nasıl olması gerektiği konusunda görüş belirtmesiyle önem taşır. Dizdaroğlu, konuşmasında Ataç'ın eleştiri türüne bakış açısını şöyle anlatır:

...Ataç'a göre eleştiri bir sanattır. Bu, onun eleştiriye verdiği önemi ve değeri gösteren bir yargıdır. Eleştiri bir sanat olunca, eleştirici de bir sanatçı olacaktır. Bir sanat eserini, bir romanı, bir hikâyeyi, bir şiiri nasıl okuyor ve ondan zevk alıyorsak, bir eleştirme yazısını da aynı zevkle okuyabilir, ondan zevk alabiliriz, diyordu. Ataç'ın ilkyazı döneminde öznel eleştirmeden yana olduğunu belirtmiştim. 1950'lerden sonra Ataç'ın eleştirme anlayışında bir değişme, daha sonraları, ölümüne yakın, iyiden iyiye bir belirleme oluyor. Nesnel eleştirmeye doğru kayıyor. Öznel eleştiriye bir yana bırakıp nesnel eleştiriye doğru gidiyor ve nedenini de söylüyor, diyor ki: "Herhangi bir sanat eserini değerlendirmeye ve yargılamaya kalkan, onun güzel ya da çirkin olduğunu söyleyen eleştiri öznel olmak, öznel kalmak zorundadır." Bir

¹⁰⁰ Cemal Süreya, *Şapka Dolu Çiçekle*, YKY, İstanbul, 2012, s.18.

eseri değerlendiriyorsunuz. İyi ya da kötü diyorsunuz. Öyle ise işin içine ister istemez duygularınızı katıyorsunuz. Öyle ise tarafsız değilsiniz, bir tarafı tutuyorsunuz, yan tutuyorsunuz. Kaldı ki bu yan tutuş sanat eserinin kendi yapısından da doğuyor. Sanat eseri elbette ki bir bilim eseri değildir... bir romanı, bir hikâyeyi, bir şiiri, bir tiyatro eserini okuduğunuz zaman durum derhal değişir, ister istemez kişisel birtakım duygularınız işin içerisine karışır. Belki teknik yönden başarılı olan bir sanat eseri bizim eğilimimizi yansıtmadığı için beğenilmeyebilir. Ama bu, sanat bakımından, değerlendirme bakımından doğru mudur?¹⁰¹

Dizdaroğlu'nun verdiği bilgilere göre Ataç, önceleri öznel bir eleştiri anlayışını benimserken, yazarlık kariyerinin son döneminde eleştirinin olabildiğince nesnel, sanatın ölçülerine ve verilerine uygun yapılması gerektiğini savunmaya başlamıştır. Ataç'ın, savunduğu bu düşüncüyü gerçekleştirmede başarılı olamadığını ifade eden Dizdaroğlu yine bunun nedenini Ataç'ın değişmeyen mizacına bağlar.

...Ataç kendisini bir eleştirici saymıyor. Ben, diyor, gerçek anlamda eleştirici değilim. Bir deneme ve sohbet yazarıyım. Gerçek de budur, sayın dinleyenlerim. Kavgacılığından ötürü, sataşıcılığından ötürü Ataç'ın adı eleştirmeciliğe çıkmıştır. Eleştiricidir ama onun kişiliği eleştiriciliğinde toplanmaz. Denemeciliğinde toplanır. Türk edebiyatına deneme türünün en güzel örneklerini verenlerden birisidir ve çığırı açıktır. Ondan sonradır ki biz, bir deneme türü denen şeyin, bir söyleşinin, bir sohbetin varlığından haberdar olduk. Ve ona yöneldik, onun örneklerini vermeye başladık. Ataç olmasaydı bizim edebiyatımızın şu son yirmi, yirmi beş yılında, deneme alanındaki bereketli ürün, hasat görülemeyecekti. İşte Ataç'ın en büyük yanlarından birisi budur. Öncü olması, çığır açmış olmasıdır.¹⁰²

Ataç'ın sanatçı kişiliğinin eleştirmenlikten çok denemeciliğinde yoğunlaştığını savunan Dizdaroğlu, onun asıl güçlü tarafı olan denemeciliğinin ön plana çıkarılması gerektiğini dile getirir. Dizdaroğlu'na göre Ataç, öznel eleştiri alanında başarılı örnekler vermiştir ancak onun eserlerinde bir sanatçının ya da eserin eleştirisini aramak doğru değildir. Bunun nedeni Ataç'ın, yazılarında özgür bir üslup takınması ve dilediğince yazmasıdır.

Ataç, diğer alanlarda olduğu gibi eleştiride de dürüstlükten yanadır. Kendisi, menfaatleri gereği, edebî değeri olmayan eserleri övenlere şiddetle karşı çıkmaktadır.

¹⁰¹ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.30-31

¹⁰² TDK, *Ataç'ı Anış*, s.33-34

Edebiyat eleştirisinde eleştirmenin dış etkenlerden olabildiğince uzaklaşarak eserle yüzleşmesi gerektiğini düşünür. Eleştirmen eseri incelerken içinde bulunduğu devrin edebiyat anlayışını ya da okurun beklentilerini değil eserin kendi üzerinde bıraktığı etkiyi dikkate alarak eseri özgürce eleştirebilmelidir. Eleştirmen fikir hürriyetine sahip olmalıdır ki sanat eserinin değerini buzlu camlar ardından değil doğrudan değerlendirebilsin.

Ataç'a göre sanat; esir olmayanların, karar vermek için kimseden müsaade almaya ihtiyaç duymayan insanların işidir. Hakiki sanat eserlerini ancak onlar meydana getirebildiği gibi sanat eserlerinden anlamak da yalnız onların hakkıdır.¹⁰³

Ataç, edebiyatı hayatının merkezine koyar ve her şeyden üstün tutar. Yazdığı yazılarda yalnızca doğru olduğuna inandığı şeyleri söyler, eleştirdiği şair ve yazarların kendisiyle olan yakınlık derecesini dikkate almaz, edebiyatla dostluğu birbirinden ayrı tutmayı yeğler:

...Arkadaşlık, dostluk duygusunu yermeğe kalkacak değilim. Ama şunu sorayım size: edebiyatta, sanatta, düşünce işlerinde arkadaşlık, dostluk duygusundan daha tiksiniç ne vardır? Şu adamın yazdıklarını beğenmeyeceksiniz, onları okurken güleceksiniz içinizden, sonra da kalkıp o adam arkadaşınızdır diye o yazıları öveceksiniz. Sorarım, bu yalan kadar kötü ne vardır?... İyisi mi, dostlukla edebiyatı ayırırsınız birbirinden...¹⁰⁴

Ataç'a göre eleştiri söz konusu olduğunda kişilerin birbirlerine olan düşmanlığı yanında dostluğu da tehlike arz eder. Buna göre edebiyat eleştirmenleri kin, öfke duyduğu kimseleri ve sevgi bağıyla bağlı oldukları dostlarını eleştirmekten kaçınmalıdır. Çünkü duygular söz konusu olduğunda eleştirmenin yargıları nesnellikten uzaklaşarak kişisel bir boyut kazanır.

...Kin, öfke kişinin yargılama gücünü bozar da sevgi, dostluk bozmaz mı sanki? Sevmediğimiz kimsede her türlü kusuru bulmağa kalktığımız gibi sevdiklerimizde de her türlü üstünlüğü bulmağa kalkmaz mıyız? Şairler,

¹⁰³ Çağın, *Ataç*, s.33.

¹⁰⁴ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.83-84.

yazarlar arasında nice kimseler tanırım, arkadaşlık yüzünden beğenirler birbirilerinin yazdıklarını... arkadaşlığa söz söylemeğe gelmez, iyi duygularmış onlar, güzelmiş, kutsalmış, daha bilmem ne... Yargıya hiç bir duygu karışmamalıdır, duyguların hepsi de bozar yargılama gücümüzü...¹⁰⁵

Ataç'ın diğer her alanda olduğu gibi eleştiride de yenilikçiliği benimsediği görülür. O, eleştirmenin zamanın getirdiği şartlara uyabilen, sürekli bir yenileşme ve değişim içerisinde olan, edebiyat deryasına yeni açılmış yazar ve şairlere yol gösteren bir rehber olması gerektiğini düşünür. Ataç'ın eleştiri türündeki önemi tüm bu özellikleri benimsemiş olmasındandır.

Ataç, bir öğretiyi saplanıp kalanları eleştirerek yeniye açık olmayı bir değer olarak öne çıkarır. Ataç için zamanın zevki; eleştirmene işleyen, eleştirmenin ister istemez etkisinde kalacağı önemli bir faktördür. Yeni bir eser eleştirmene de yeni bir şekil verecek, zevkini değiştirecektir...¹⁰⁶

Onun eleştiri yazıları; diğer yazarların eleştirmekten çekindiği, edebiyat dünyasında yer edinmiş yazar ve şairlerin eserlerini olduğu gibi çiçeği burnunda yazar ve şairlerin eserlerini de konu edinir. Bu yönüyle Ataç'ın genç yetenekleri keşfetmede ve değerli bir eseri değersiz olandan ayırt etmede oldukça başarılı ve cesur olduğu görülür. Onun çağındaki diğer eleştirmenler yalnızca bir eser vermiş yazar ve şairleri eleştirmekten çekinse de Ataç yeni yazılmış tüm eserleri ince leyip eleştirmekten geri durmaz. Ataç'a göre bir edebî eserin kalıcı olup olmayacağını tahmin etmek mümkün değildir. Bu nedenle, yazılmış her eser okurun beğenisine sunulduğu andan itibaren incelenmeyi ve eleştirilmeyi hak eder.

Ataç'ın edebiyat eleştirilerinde kendi benimsediği sanat anlayışının etkileri görülmektedir. Kendisinin de belirttiği üzere Ataç, birtakım Avrupalı yazarların etkisi altındadır. Sanat anlayışını, dolayısıyla bir edebiyat eserinin değerlendirmesini, bu etki altında yapmıştır. Ataç, La Nouvelle Revue Française dergisini takip ederek o dergide övülen şairlere hayran olup övülmeyen şairleri beğenmemiştir. Çevresinde gerçekleşen yenilikleri takip etmiş, edebî anlayışını da bu yolda geliştirmiştir. Bu yönüyle Ataç'ın eleştirilerinin zamanın getirdiği yeniliklere göre evrildiği söylenebilir.

¹⁰⁵ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.83.

¹⁰⁶ Çağın, *Ataç*, s.25.

Ataç, yalnızca dergi ve gazetelerde çıkan yazı ve şiirleri değil aynı zamanda o dönemde yazılan kitapları, farklı dillerden yapılan çevirileri, tiyatrodaki oynanan oyunları ve sinemada gösterilen filmlerini de eleştirmiştir. Sanatın pek çok alanıyla ilgilenerek farklı dallardaki eserler hakkında görüşlerini bildirmiştir. Ataç, geniş edebî birikimini ve sanatın farklı alanlarıyla ilgili tecrübelerini bu eleştiri metinlerinde sergiler. Öyle ki Doç. Dr. Abdülkadir Karahan'ın divan edebiyatı şairlerinden Nabi'nin beyitlerini topladığı kitabında yaptığı açıklamalardaki hataları tespit edebilecek bir edebiyat bilgisine sahip olduğunu göstermiştir. Bunun gibi Sâlah Bırsel ile Behçet Necatigil'in Türkçe'ye çevirdiği bir kitabın dilini eleştirmekten de çekinmemiştir. Ataç, yalnızca edebî metinleri değil, yaşadığı dönemde sinemada gösterilen filmleri ve sahnede oynanan tiyatro oyunlarını dahi eleştirir ve bunlarla ilgili fikirlerini yazılarında beyan eder. Bu durum onu edebiyat eleştirmeni olmaktan çok bütünüyle bir sanat eleştirmeni yapar.

2.2.3. Ataç ve Şiir

Ataç, genel olarak bütün sanat dallarına eşit derecede önem vermekle birlikte edebiyatı (şiiri) diğer sanatlardan ayırır. Ona göre şiir; resim ve musikiden farklı olarak anlaşılması güç ve emek isteyen bir sanattır. Ataç, “Başka bir deyimle bir resim, bir beste sanat eserinin kendisidir, bir şiir ise okuyanın biraz da kendi çalışmasıyla sezeceği esere götüren bir vasıtaadır.” sözleriyle bunu ifade eder.

Ataç, klasik şiire özel bir ilgi duymakla birlikte yeni şiirin savunucularından olmuştur. Yazılarında Divan edebiyatı şairlerinden beyitlere yer verirken yeni şiirden örnekleri de sıklıkla kullanmıştır. Klasik şiire olan hayranlığının bilinmesine rağmen kimi yazılarında belirttiği görüşler, onun klasik şiire bakışı hakkında belirsizliklere yol açmaktadır. Ne var ki Ataç'ın klasik şiir hayranı olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu durumu kanıtlayan birçok delil hem kendi yazılarında hem de onu tanıyan aydınların ifadelerinde görülmektedir.

Ataç yalnızca klasik şiire değil aynı zamanda halk şiirine de önem vermektedir. “Dostlarıyla bir araya geldiğinde Nedim'den, Fuzuli'den, Şeyh Galip'ten, Karacaoğlu'dan, Yahya Kemal Beyatlı'dan, Orhan Veli'den şiirler okur. Divan

şairinden halk şiirine, halk şiirinden divan şiirine hiç zorluk çekmeden hemen geçiverir.

»107

Karaca Oğlan adlı yazısında bahsettiği üzere halka mal olmuş şairlerin eserlerinin derlenip basılması gerektiğini düşünür. Karaca Oğlan'ı¹⁰⁸ Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biri olarak tanımlayan Ataç, onun şiirleri üzerinde çalışılması gerektiğini söyler. Belirtilen yazıda okurlarına Karaca Oğlan'ı okumalarını tavsiye ederken genç yaşlı herkesin onun şiirlerinden kendilerine dair bir şey bulabileceğini söyler. Halk şiirinden övgüyle bahsetse de divan şiirini daima halk şiirinden önde tutar. Hatta bazı yazılarında halk şiirini yeren ifadeler kullanmaktan çekinmez:

Gönülden kopma sanatmış, yani insanları lâubaliliğe, tembelliğe, kendini beğenmeğe, ne biçim yaratılmışsa öyle kalmağa, onunla övünmeğe götüren sanat. Hani şu “halk şiiri” falan...¹⁰⁹

Ataç, halk şiirini güzel biçimler yaratmak için çalışma kaygısı gütmemesi, uzun süren bir çalışmayla değil içten doğan bir ilhamla yazılması yönüyle eleştirir. Ona göre şiir ilhamla gelen ve bir anda yazılan bir edebî tür değildir, aksine özenle seçilen kelimelerin oluşturduğu, kişide güzellik duygusu uyandıran bir bütündür. Şair, şiir üzerinde derinlikli bir çalışma yapmalı, en güzel biçimi üretmek için uğraşmalıdır. Buna göre Ataç, yalnızca uyak ve kafiye oluşturma amaçlı bir araya getirilen sözlerle yazılan şiirleri (halk şiiri türlerini) edebiyat dışı olarak kabul eder.

Divan şiirini Halk şiirine yeğleyen Ataç, aynı şekilde “ince-saz” olarak adlandırılan alaturka musikiyi de halk musikisine tercih eder. Ona göre yüzyıllar boyunca emek verilerek icra edilegelen alaturka musiki de en az divan şiiri kadar millîdir, Türk milletinin ürünüdür. Ataç, nasıl ki halk şiirini edebiyat dışı, bayağı ve yavan olmakla suçluyorsa halk musikisini de medeniyet dışı bir sanat ürünü olarak görür. Bu nedenle halk musikisinin alaturka musikiden önde tutulmasına öfkelenir:

Halk musikisini ince-sazdan üstün tutmaları hep şu sadeliğe, yavanlığa tutkunluklarından geliyor. Sanat adamı uğraşmayacak, işlemeyecek eserini, içinden nasıl koparsa öyle bırakacak... İnceliğe düşman o adamlar, medeniyete de düşman da onun için böyle söylüyorlar. Bir de

¹⁰⁷ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.100.

¹⁰⁸ “Karacaoğlan” kitapta yazıldığı şekilde, Karaca Oğlan, alınmıştır.

¹⁰⁹ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.31.

“Halk musikisi millî, ince-saz millî değil” diyorlar. Bunu duymuyor muyum, öfkemden bağıracağım geliyor...¹¹⁰

Belirli bir süre şiirle meşgul olduğu halde arzu ettiği kadar iyi bir şair olamamaktan yakınan Ataç’ın şiire özel bir ilgisi vardır. Şair olamamaktan hayıflanıp Ataç, şairlerin kendilerine güvenerek şiir yazmasına imrenir. Ona göre şair olmak yetenekten ya da tecrübeden çok özgüvenle alakalıdır. Şair, şiir yazan ve yazdıklarını beğenen kişidir. Her ne kadar düz yazı ile daha çok meşgul olmuş olsa da Ataç’ın şiire olan ilgisi her zaman varlığını korumuştur. Bu durum yazılarında klasik ve yeni edebiyattan mısralara hatta Fransız şiirinden bölümlere yer vermesinden ve ekseriya şiirden söz açmasından anlaşılabilir.

Ataç, kendisinin şiir konusunda yeteneği olmadığını düşünür, bu nedenle şairlik iddiasında bulunmaz. Hatta Fransızca’yı çok iyi bildiği ve Fransızcadan Türkçeye yüzlerce çeviri yaptığı halde Fransızcadan Türkçeye şiir çevirisi yapmaktan dahi kaçınır. “Kış” adlı yazısında Baudelaire’in bir şiirini olduğu gibi vermiş, Türkçeye çevirmeye kalkışmamıştır. Fransızca bilmeyen okuru için de kısa bir açıklama yapmıştır:

Türkçeye çevirmeliyim bunları, değil mi? Öyle, ama elimden gelmez ki! Şairliğim yok benim, yitiverir bütün güzelliği. Fransızca anlamıyorsanız, şunu bilin yeter: “Şair gönlünü çekmemiş sevgiliden, ama artık onun aşkını aramıyor...”¹¹¹

Aynı yazıda Hafız’ın Farsça şiirinden bir beyti olduğu gibi verir, beytin kısa bir açıklamasını yapar, yine şiir çevirisi yapmaktan çekinir. Görüldüğü gibi Ataç, şiir konusunda mükemmeliyetçi olmasına rağmen şiirle uğraşan okurlarına kimseye aldırmadan şiir yazmaya devam etmelerini tembih eder. Ona göre şiir yazmak, ortaya çıkan eser güzel olsun olmasın, şair için bir avunma vesilesidir. Bu açıdan şiire faydacı bir açıyla baktığı söylenebilir. Sanat ona göre insanın övülme ve beğenilme ihtiyacını gidermeye yarayan bir araçtır. Buna göre sanatçı (şair ve yazar), ürettiği eserler sayesinde kendisiyle övünür, okur tarafından sevildiğini ve beğenildiğini hissederek mutlu olur. Ataç, okur tarafından beğenilme ihtiyacını gidermek ve kendisiyle

¹¹⁰ Ataç, Günce 1953-1955, s.33.

¹¹¹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.125.

övünebilmek için bir sanat adamı olmayı istemiştir, bunu başaramamış olmayı ise en derin yarası olarak ifade eder:

...Ben size bu mektubumda içimi çökerten üzüntüyü, en büyük acımı söyledim. Bir sanat adamı olmaktı, sanat eserleri yaratmaktı benim dileğim. İşte ona eremedim, sanatın ne olduğunu sezdim, iyice anladım, kavradım, ama benim ona eremiyeceğimi, bende bir sanat eri gücü bulunmadığını da sezdim, iyice anladım, kavradım. Ben bir sanat eri olsaydım, kendimde o gücün bulunduğunu sanabilseydim, beni beğenmişler, beğenmemişler, sevmişler, sevmemişler, aldırır mıydım buna?¹¹²

Ataç, “Şiir Denen Güzel” adlı yazısında okuruna “Kapılmayın kimsenin öğüdüne: her şair bilin ki ancak kendi için doğru olanı söyler. ” şeklinde seslenir. Diğer alanlarda olduğu gibi şiirde de genç bireylere müdahale edilmesini doğru bulmamaktadır. Ona göre gençler kendi yollarını çizmeleri konusunda özgür bırakılmalıdır. Bununla birlikte yıllardan beri şiir yazmış, bu alanda dirsek çürütmüş ehil kişilerin genç şairleri eleştirme hakkına, hatta görevine sahip olduğunu savunur.

Ataç, genç şairleri desteklese ve her zaman şiirde yeniliği savunsa da kimi zaman, genç şairlerin benimsediği yeni şiir anlayışını eleştirir. “Şiirin Sesi” adlı yazısında şiirde yeniliğin yalnızca biçimde olması gerektiğini söyler. Ona göre şiirin teması değişmez, her devirde farklı biçimler kullanılarak aynı tema etrafında şiirler yazılır:

Büğünün şairleri pek özenmiyorlar aşk şiirleri yazmağa, dudak büküyorlar, küçümsüyorlar o konuyu. Büyük büyük düşüncelere saplanmışlar, bizlere onları bildireceklermiş... Aşk şiirleri yazmaktan niçin kaçınıyorlar, bilir misiniz? Sevmedikleri için demiyeceğim, elbette onlar da sever, elbette onlar da sevgiyi en büyük mutluluk sayarlar. İnsan yaşar da sevmez olur mu?. . Ama korkuyorlar aşk şiiri yazmaktan, aşk üzerine yeni bir söz bulmanın çok güç olduğunu bildikleri için korkuyorlar. Yüzyıllardan beri bunca şairler gelmiş, aşkı söylemişler, tüketmişler o konuyu. Bizim бүgünki şairlerimiz ise ille yeni sözler bulacaklar, eskilerin yolundan gitmiyecekler. Yanılıyorlar. Yeniliği aradıkları için yanılıyorlar, çok iyi ediyorlar yeniliği aradıklarına. Ama

¹¹² Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.135.

yenilik konuda değildir ki, yenilik söylenilen sözlerde değildir ki...
Yenilik bulunan biçimlerde dir.¹¹³

Ataç, şiirin herhangi bir konuda yazılabileceğine inanır. Şiirde yenilik yapmak isteyen şairlerin gül, bülbül gibi motifleri kullanarak dahi orijinal bir şiir ortaya koyabileceğini düşünür. Ona göre şiirdeki yenilik biçimde ve şekilde olmalıdır, yüzyıllardır kullanılagelmiş konularla dahi yeni şiirler oluşturmak ancak biçimde yapılan değişikliklerle mümkün olur. Buna göre yeni yetişen şairlerin konu seçiminde serbest bırakılmasını savunur:

Kimi şiirde nasırı, kimi de gül ile bülbülü istemez... Böyle şikayetler karşısında insan bunalıyor. Şaire ne karışır? Neden isterse ondan bahseder; şiirin hududu olmadığını, bülbülü de, gülü de, nasırı da, makineyi de içine alabileceğini ve birini alırken ötekileri atmaya mecbur olmadığını nasıl anlatacağız?.. Şiir ne bülbül ile gülde, ne de makine ile nasırdadır, Keziban; şiir ancak seste, bize sahih bir hissin, sahih bir vecdin ifadesi olduğunu sezdirenen şekildedir. Şairin malzemesine, yani kullandığı kelimelere karışmaya hakkımız yoktur; bizim ondan bekleyebileceğimiz ancak chant'dır.¹¹⁴

Ataç'a göre şair orijinal eserler ortaya koyan, yaratıcılık kabiliyetine sahip kişidir ve şiir yazmak sonsuza kadar devam eden bir mücadeledir. Bir şairin başarısı onun yazdıklarının daha önce yazılan şiirlerden farklılaşmasıyla orantılıdır. Buna göre şair sürekli yeni ve farklı olanı aramalıdır. Kendini tekrar eden şairler kısa bir süre için parlayıp sonrasında sönen alevlere benzer. Ataç'a göre bu durum Türk şiirinin en büyük sorunudur. Gerçekten iyi şiirler ortaya koyan şairler, yazdıklarının beğenildiğini görünce aynı yolda yürümeye devam eder, bu durum şairlerin kendilerini tekrar ve taklit etmelerine sebep olur. Sonuç olarak gerçekten başarılı olan şairler dahi zaman zaman kolaycılığa kaçarak kendilerini tekrar etmeye başlamaktadır. Yeniyi aramaktan, farklı eserler üretmekten kaçınan bu şairlerin başarısı özenle ürettikleri birkaç eserle sınırlı kalmaktadır. Böylelikle şiirde istikrarlı bir şekilde çabalayan ve daima nitelikli eser veren şairler azınlıkta kalmaktadır. Ataç bu durumdan şu şekilde yakınır:

¹¹³ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.147.

¹¹⁴ Ataç, *Keziban*, s.132.

Bizim şairlerimiz, içlerinde en değerlileri, kendi kendilerine hayran oldukları içindir ki oldukları yerde duruyor, orada çürüyorlar. Kendilerini aşmağa, bir yarattıklarıyla yetinmeyip daha başka yenilikler yaratmağa özenmiyorlar. Neden? O yarattıklarının eskiden kalma bir örneği bulunmadığı için güzel olduğunu, gücemli olduğunu anlamıyorlar mı? Onun güzelliği bu yüzden, ondan sonra yazdıklarının, eskiden bir örneği bulunduğu için, kendi yarattıklarına benzediği için, güzel olamayacağını, gücemli olmadığını görmüyorlar mı? Bir yaratıcı olmaktan çıkıp bir taklitçi, kendi kendilerinin taklitçisi oluveriyorlar, bu küçüklük yakışır mı onlara?¹¹⁵

Ataç'ın ifadelerine göre bir şairin başarısının önündeki en büyük engellerden biri onun egosudur. Şair kendisini ve eserlerini beğenmeye, değerli bulmaya başladı mı daha iyisini üretme çabasına girmemektedir. Bu durumda kendi şiirini yeterli gören şair sürekli yerinde saymakta, sonunda çağının gerisinde kalmaktadır. Ataç'a göre şair kendisini sürekli geliştiren ve yenileyen bir insan olmanın yanında bir filozof kadar bilgili olmalıdır. Şair; kendi dünyasında yaşayan, şiirlerini yazarken yalnızca iç dünyasından beslenen bir sanatçı değildir. Ataç'a göre sanatçı aklı hislerden önde tutmalı, daima gerçeklerin peşinde koşmalıdır.

Sanat eri, yaradılışın, yaratmanın sırlarını sezip sezdiren bir kimsedir; bu sırlar da kişioğlunun içine kendiliklerinden doğuvermezler, aranılmaları gerektir. Tabiat gözlerimiz önünde açık duran bir kitaptır, gene de kolay kolay okunamaz. Bilisizler, içlerine büzülmüş olanlar, duyguyu ustan üstün tutanlar sökemezler o yazıyı.¹¹⁶

Buna göre Ataç okuru düşündüren, gerçekleri okurun gözleri önüne seren sanat eserlerini yalnızca duygulara hitap eden eserlerden üstün tutar. Ona göre sanat bilgiye dayanmalı, okuru hayal alemine daldırmak yerine düşünmeye sevketmelidir. Böyle bir eserin yazılması bir anlık gelen ilhamla değil uzun sürede oluşan bir bilgi birikimi sayesinde olur.

Her alanda yeniliği savunan Ataç, şiirde de yenilikten yanadır. Şairlerin kendi ürettikleri eserlerin güzelliğine kapılarak yeni ve orijinal fikirler üretmeyi bırakmasını büyük bir hata olarak görür. Ataç şair sayısının çokluğundan da tecrübesiz şairlerin iyi şairleri taklit etmesinden de yakınmaz, o yalnızca başarılı şairlerin parlayan yıldızlarını

¹¹⁵ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.167.

¹¹⁶ Ataç, *Diyelim*, s.59.

söndüren durağanlığından ve taklitçiliğinden şikâyet eder. Bu durumu şu sözlerle ifade eder:

Şairlerimizin çok olmasından yakınmıyorum, ölülerin dirilere benzemeğe kalkmasından da yakınmıyorum, bu da o dirilerin büyüklüğünü, değerini gösterir de onun için. Ama dirilerin boyuna kendi kendilerine benzemelerinden, kendi kendilerine hayranlıklarını yenemeyip durmalarından, çürümelerinden yakınıyorum.¹¹⁷

Buna göre Ataç şairlerin daima yenilik ve gelişme peşinde koşmasını ister. Şairler her ne kadar başarılı eserler vermeye başlasa da kendilerini tekrar etmemelidir. Buna göre Ataç'ın şiirde başarı ölçütü yeniliktir.

2.2.4. Nurullah Ataç'ın Divan Şiiriyle İlgili Görüşleri

Nurullah Ataç'ın divan edebiyatıyla ilgili görüşleri zaman içerisinde değişiklik göstermesi açısından dikkate değerdir. Ataç'ın divan şiiri hayranlığı herkesçe bilinmektedir ve edebiyatla meşgul olmaya başladığı dönemden ölümüne kadar bu hayranlık devam etmiştir. Bu durum hem onun yazılarında hem de yakın dostlarının onunla ilgili ifadelerinde görülür.

...Bitmek bilmeyen bir enerjiyle hem Doğu edebiyatını hem de Batı edebiyatını kucaklamaya çalışır. Divan şiirine ait özel defterler tutarak şiir beğenisini bu edebiyatın güçlü şairleri olan Baki, Neşati, Naili, Fehim vb.'den seçtiği şiirlerle geliştirir. Bütün vazgeçme dileğine rağmen divan şiirinden bir türlü ayrılamamıştır...¹¹⁸

Ataç, boş zamanlarında divan şairlerinin divanlarını karıştırır, buralarda hoşuna giden beyitleri seçer ve ezberlemeye gayret eder. Sonrasında dost meclislerinde bu beyitlerden söz açar, yazılarında bu beyitleri okuruyula paylaşır. Divan şiirlerini şerh edebilecek şiir bilgisine sahiptir ve divan şiirlerinde kullanılan Osmanlı Türkçesine hâkimdir. Ataç'ın divan edebiyatını sevmesini sağlayan etmenlerden biri divan şiirindeki incelikleri sezebilecek kıvrak bir zekaya ve edebiyat bilgisine sahip olması ve

¹¹⁷ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.167.

¹¹⁸ Özcan, *Şiirin Kıyısında Bir Ömür*, s.21.

çocukluğundan itibaren divan şiiriyle temas halinde olmasıdır. Bununla birlikte Ataç'ın şiir anlayışının divan şiiriyle uyumlu özelliklere sahip olduğu görülür.

Ataç, her ne kadar bir divan edebiyatı aşığı olsa da kimi yazılarında divan edebiyatının unutulmaya mahkum olduğunu, günümüzde hiçbir geçerliliğinin kalmadığını söyler. Bununla birlikte divan edebiyatından saygıyla bahseder, yazılarında divan şiirlerinden parçalara yer vermekten geri durmaz. Ona göre divan edebiyatı, topluma göre üstün bilgi ve yetenek sahibi şair ve yazarların oluşturduğu bir zümrenin edebiyatıdır ve yeni yetişen nesillere örnek olarak gösterilmelidir. Halk şiirine göre üstün olmasının sebebi de divan şairlerinin toplumun çoğundan daha ince bir zevke, geniş bir bilgi birikimine sahip olmasıdır.

...ne de olsa, divan şairleri o toplum içinde, halk şairlerinden daha bilgili, daha ince kimselerdir; halk şairlerini onlardan üstün tutmak, bilime büsbütün değer vermemek olur. Divan edebiyatımız artık ölmüştür, Fuzuli, Baki, Nedim gibi şairlerin eserleri birtakım sebeplerle daha otuz kırk yıl okunsa dahi sonra ancak birkaç bilginin ilgilenip inceliyecekleri bir konu olacaktır. Yalnız dilleri bakımından değil, eserlerinin özü bakımından da o şairler günden güne bizden uzaklaşmada, bize yabancı olmaktadır. Bunun böyle olduğunu bilmekle beraber gene de onlardan saygımızı esirgememek gerektir, içinde yaşadıkları toplumun izin verdiği bütün bilimi edinmeğe, o toplumun aydın, ince birer kişisi olmağa özenmişlerdir. Bu bakımından elbette halk şairlerinden, gönüllerinden nasıl gelmişse öyle söyleyip onunla yetinmiş kimselerden üstündürler. Geçmişimizde, yeni yetişenlere örnek diye gösterebileceğimiz şairler varsa onlar gene de divan şairlerimizdir.¹¹⁹

Ataç, yazılarında klasik edebiyat şairlerinden (Fuzuli, Şeyh Galip Nevi, Naili, Figani...) beyitlere sıklıkla yer verir. Bu beyitleri bazen duygu ve düşüncelerini açıklamada kullandığı gibi aklına geldikçe okurla paylaşmaktan da çekinmez. Verdiği beyitlerin açıklamalarını da yaparak okurun beyitlerde söylenilmek isteneni anlamasına yardımcı olur. Ataç kimi yazılarında yalnızca klasik edebiyat şiirlerinden beğendiği beyitlere yer verirken kimi zaman da yeni şiirden ve klasik şiirden parçaları yazılarına dâhil eder. “Bir Şiir” adlı yazısında kendisi de bu durumu şu şekilde dile getirir:

Bilirsiniz, ben, eski, yeni, birtakım şiirlere vuruluveririm, artık nerede olursa olsun onları okumak isterim. Duyuracağım tanıdığım, tanımadığım

¹¹⁹ Ataç, *Diyelim*, s.61.

bütün gönüldeşlerime, şiiri sevenlere duyuracağım onu. Bir borç bilirim bunu kendime, duyurmadan içim rahat etmez.¹²⁰

Ölüm ve yaşam hakkındaki düşüncelerini belirttiği “Yaşamak” adlı yazısının başında Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Geçen Şey” adlı şiirinden bahsederken yazının devamında Naili’den ve Muhibbi’den beyitlere yer verir.¹²¹ Buna benzer şekilde “Kış” adlı yazısının başında Baudelaire’den Fransızca bir şiire yer verirken yazının devamında Hafız’ın Farsça bir beytinden bahseder.¹²²

Bu durum klasik edebiyata olan ilgisinin kanıtı olarak gösterilebilir. Ataç’ı çok yakından tanıyan dostlarının bahsettiği üzere kendisi sıklıkla divan şairlerinin beğendiği beyitlerini ezberler ve arkadaşlarıyla paylaşırdı. Onun “klasik edebiyat hayranı bir yeni edebiyat savunucusu” olduğu pek çok araştırmacı tarafından da ifade edilmiştir.

Ataç, her ne kadar yenilik peşinde koşan, zamanın havasını edebî eserlerde solumak isteyen bir eleştirmen olarak görülse de o bir tarafıyla klasikle beslenmiş ve yeni edebiyatın gücünü ancak klasik eserlerden alabileceğine inanmış bir gelenekçidir.¹²³

Çağın’ın da belirttiği gibi Ataç eskiyle beslenmeden yeninin kurulamayacağına inanır. Her ne kadar divan edebiyatının unutulmaya mahkum olduğunu ifade etse de divan şairlerinin günümüz edebiyatseverleri tarafından okunması ve öğrenilmesi gerektiğini düşünür. Ona göre divan şiirini sevmeyen, ondaki sesi duymayan bir Türk, Avrupa şiirini de yeni şiiri de gerçekten sevemez.¹²⁴

Okuduğu divanlarda hoşuna giden beyitleri, okuldan eve gelip de annesine okulda öğrendiği bilgileri anlatan bir çocuk edasıyla çevresindeki insanlarla ve dostlarıyla paylaşır. Ataç; her ne kadar yeni edebiyatın ve dilde sadeleşmenin savunucularından olsa da klasik edebiyata önem verir. Yazılarından birinde edebiyata meraklı olan kimselerin Fuzuli’nin divanını edinmelerini telkin eder:

...O iki kitabın biri Fuzuli Divanı’nın birinci cildi, Ali Nihat Tarlan hazırlayıp bastırmış; öteki Fuzuli’nin Farsça Divanı, onu da yine Ali

¹²⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.159.

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.73-77

¹²² Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.124-127

¹²³ Çağın, Ataç, s.27.

¹²⁴ Ataç, *Sözden Söze*, s.194.

Nihat Tarlan dilimize çevirmiş. Edebiyata az da olsa merakınız varsa ikisini de almalısınız, eliniz altında bulunmalı; yıllar boyunca, ömrünüz boyunca açar açar okursunuz.¹²⁵

Ataç'a göre gençler eski şiiri anlamasa da ondan bir şiirin verdiği hazzı alabilir, bu yüzden gençler eski şiiri de okumalı, özümsemelidir. Her ne kadar divan şiirinden uzaklaşmış olsa da bu durum ondan büsbütün kopulduğu anlamına gelmez. Ataç; divan şiirinden uzaklaşılmasının yeni bir medeniyet oluşturma yolunda atılması gereken adımlardan biri olduğunu savunur, bununla birlikte eski şiirin tamamıyla ötelenmesine karşı çıkar. Yazılarındaki ifadelerde görüldüğü üzere bütün Türk gençlerinin Fuzulî, Bakî, Nefî gibi önemli divan şairlerini okumaları gerektiğini düşünür. Gençlere divan edebiyatını, doğu memleketlerinin şiir anlayışını ve divan şiirindeki mazmunları öğrenmelerini salık verir:

Onunla birlikte farsça divanın çevirisini de okuyun. Bir kere onda, demin de söylediğim gibi, çok güzel sözler bulacaksınız; sonra o kitap size bizim divan edebiyatımızı, Doğu memleketlerindeki şiir anlayışını anlatır. O kitabı okumakla, gazellerde bulunan mazmunların çoğunu öğrenmiş olursunuz.¹²⁶

Ataç'ın divan edebiyatı hakkındaki düşünceleri çeşitli zamanlarda yazdığı yazılarında değişiklik gösterse de divan edebiyatı hayranlığı yazar dostları tarafından bilinmektedir. Bunlardan biri olan Nayır, Ataç'ın duyguları ile bağlı olduğu divan edebiyatına aklı ile karşı çıktığını söyler:

...Ataç, bir yazısında divan edebiyatını göklere çıkarmıştır, bir süre geçtikten sonra yine bir başka yazısında şiddetle hücum etmiştir ve bu edebiyatın hiçbir değeri kalmadığını söylemiştir. Sonra, yine yeni baştan divan edebiyatını, divan edebiyatına hayranlığını anlatan yazılar yazmıştır...¹²⁷

Yaşar Nabi'nin de bahsettiği üzere Ataç'ın divan edebiyatı konusundaki ifadeleri farklılık göstermektedir. Bunun nedeni; her ne kadar divan şiirine hayran olsa da Ataç'ın, divan edebiyatının gelecek nesiller tarafından anlaşılmasının mümkün olmadığını düşünmesidir. Ataç'a göre divan edebiyatı yabancı bir dilin edebiyatıdır ve

¹²⁵ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.14.

¹²⁶ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.15.

¹²⁷ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.104.

yeni bir dil oluşturan Türk toplumu için bir anlam ifade etmemektedir. Bununla birlikte Ataç, bazı yazılarında yeni ve güçlü bir edebiyatın oluşturulması için eski edebiyatın iyice okunması ve kavranması gerektiğini söyler. “Şiirimiz Üzerine” adlı yazısında divan edebiyatıyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade eder:

Şiirimizi, eski şiirimizi kendimiz de okumalı, çocuklarımıza da okutmalıyız. Dilimizi gerçekten öğrenmenin, tadına erip onunla güzel şekiller kurmak gücünü edinmenin başka yolu yoktur. Avrupa’dan gelen kitapları okumak için divanlarımızı kapattık. Avrupa’dan gelen kitapları okumasak olmazdı: onlar bize kafamız için gerekli bir azık getiriyorlardı. Ama divanları kapatmak zorunda değildik: onlar da bize dilimizi öğretirlerdi. Onları kapatmış olmak yüzünden Edebiyat-ı Cedideciler, Avrupa’dan aldıklarını da iyice söyleyemediler, düşüncelerinin, duygularının geleceğe kalmasını sağlayamadılar. Bu yüzden onların yazıları bize en eskiden bile daha eski gözüküyor...¹²⁸

Ataç, Batılılaşmanın etkisiyle Avrupa’ya yönelen edebiyatımızın en önemli eksiklerinden birinin kendi geçmişini göz ardı etmek olduğunu söyler. Ona göre yeni ve güçlü bir edebiyat kurmak için eski edebiyatın kaynaklarıyla beslenmek gerekir. Ataç’ın diğer yazılarına bakıldığında bu görüşlerinin o yazılarda belirttiği görüşlerle çeliştiği görülür. Ataç, kimi zaman eski edebiyatın tozlu raflarda bırakılmaya mahkum olduğunu söylese de kimi zaman da genç şair ve yazarlara kaynaklık etmesi gerektiğini savunur. Bu farklılığın başlıca sebepleri şu şekilde açıklanabilir: Ataç divan şiirine içten bir hayranlık beslemektedir ve duygularıyla bağlıdır, sık sık divanları karıştırır, onlarda beğendiği beyitleri ezberler. Buna rağmen benimsediği devrimci anlayış onu divan edebiyatından çok yeni edebiyata yöneltir. Edebiyatta her zaman yeniliğin savunucusu olması onu yenilik karşıtı muhite cephe almaya, dolayısıyla eskiye ait her şeye şüpheyile bakmaya itmiştir. Aynı zamanda dilde sadeleşme ve özleşme yanlısı olması nedeniyle Arapça-Farsça kelime ve tamlamalarla dolu ağır ve süslü bir dille yazılan divan şiirini savunması mümkün değildir. Bu nedenle Ataç her ne kadar divan edebiyatını sevsen, klasik edebiyat şairlerini beğenerek okusa da eski edebiyata sırtını dönmek zorunda kalmıştır. I.Yeni ve II.Yeni gibi yenilikçi şiir akımlarının ortaya çıktığı bir dönemde her zaman yeninin savunucusu olmayı ilke edinen Ataç, ne eski edebiyatı ne de aruz veznini dilediğince savunabilmiştir. Yazılarında yer yer aruz vezninin de hece vezni gibi milli

¹²⁸ Ataç, *Sözden Söze*, s.124.

bir ölçü olduğunu ve aruz vezniyle oldukça güzel Türkçe şiirler yazılabileceğini savunsa da genel olarak yenilik karşıtı muhitlerin hece ölçüsüne ya da serbest ölçüye karşı cephe almalarına karşılık şiirdeki yenilikleri savunmuş, eski edebiyat taraftarlarına karşı yenilikçi şair ve yazarları desteklemiştir.

Divan şiiri hakkında belirttiği görüşler kimi zaman birbirinin tamamen zıttı fikirlerden oluşmaktadır. Bir yazısında divan şiirinin içki masasında okunacak anlamsız birtakım coşku verici sözlerden ibaret olduğunu söylerken bir başka yazısında divan şiirinin onun bütün sevinçlerinin, acılarının ve üzüntülerinin ezgisi olduğunu söyler. Bir yazısında Abdülbaki Gölpınarlı'yı, "Divan Edebiyatı Beyanındadır" adlı kitabında divan edebiyatını küçültmesi nedeniyle, şiddetle eleştirirken bir başka yazısında onun haklı olduğunu söyler. Yine bir başka yazısında divan edebiyatından vazgeçemeyenleri bir ölüyü diriltmeye çalışmakla suçlarken bir başka yazısında divan şiirlerinin gençler tarafından okunması gerektiğini salık verir. Bütün bu çelişkilerin sebebi ölünceye dek divan edebiyatına gönülden bağlı kalan Ataç'ın yenilikçi ve devrimci düşüncelerinin onun duygularıyla çatışmasıdır.

2.2.5. Nurullah Ataç'ın Çeşitli Şairlerle İlgili Görüşleri

Ataç, farklı milletlerden ve dönemlerden birçok şair ve yazar hakkında görüş bildirmiştir. Türk şair ve yazarların yanı sıra Fransız şairlerin eserleriyle de ilgilenmiş, geniş bir edebiyat çevresini takip ederek beğendiği şairleri övmüş beğenmediklerini ise yermekten çekinmemiştir. Cemal Süreya'ya göre Ataç; Villon, Ronsard, Verlaine, Rimbaud, Nerval ve Mallarmé gibi Batılı şairleri ve Yahya Kemal, Nazım Hikmet ve Orhan Veli gibi Türk şairlerini oldukça beğenir. Bununla birlikte Ataç'ın en çok sevdiği ve benzemek istediği şair Mallarmé'dir.¹²⁹

Ataç'ın şair ve yazarlar hakkındaki görüşleri tek bir yazısında yer alan ifadelerine göre anlaşılamaz çünkü edebî şahsiyetler hakkındaki fikirleri zaman içerisinde farklılaşmıştır. Ataç'ın düşünceleri bulunduğu ortama, zamana ve hislerine bağlı olarak değişiklik gösterir. Bu durum şair ve yazarlar hakkındaki görüşlerini de etkilemiştir.

¹²⁹ Cemal Süreya, *Şapkam Dolu Çiçekle*, YKY, İstanbul, 2012, s.19-25.

2.2.5.1. Abdülhak Hâmit ve Recâizâde Ekrem Bey ile İlgili Görüşleri

Ataç, her iki şairin de yaşadıkları dönemde şiiri eski kalıp ve konulardan kurtarmaya çalıştıklarını düşünür. Sırasıyla “şair-i a’zam” ve üstad-i ekrem” isimleriyle anılan Abdülhak Hâmit ve Recâizâde Ekrem; Türk şiirini Avrupalılarınkine benzetmeye, şiirde yeni şekil ve konular denemeye özenmiştir. Buna göre her ikisi de onlarla ortak duyuşa sahip okurlar tarafından beğeni görmüştür. Ataç bu durumu anlayışla karşılar ancak kendi yaşadığı dönemde hala bu iki şairin övülüyor olmasını eleştirir. Çağdaşı olan şairlerin göz ardı edilip bu iki şairin övülmesi Ataç’ı öfkelenendirir çünkü o her zaman yeniliği savunur, eskinin yüceltilerek yeninin arka plana atılmasına karşı çıkar.

Ne dedim demin size? Hâmit Bey’in, Ekrem Bey’in genç birer şair oldukları günlerde onları beğenenler, sevenler, onların hülyalarını birlikte yaşamışlardır, onların ne yapmak istediklerini içten kavramışlardır dedim. Bugünün şairleri de bir şeyler yapmağa özeniyorlar. Başarabiliyorlar mı? Başaramıyorlar mı? Onu şimdiden kestiremeyiz. Ama biz de, şiiri sevenler de, onların hülyalarını onlarla birlikte yaşamalıyız, onların ne yapmak istediklerini içten kavramalıyız. Bunu yapamıyorsak şiirin geleceğini düşünmüyoruz, günümüz şiirinin kurulmasına ilgi göstermiyoruz demektir.¹³⁰

2.2.5.2. Yahya Kemal Beyatlı Hakkındaki Görüşleri

Ataç her ne kadar Yahya Kemal’in şiir anlayışını beğenmese de Yahya Kemal’i eskinin şekillerini kullanarak yeniyi üretmeyi başarması yönüyle beğenir. Ona göre Yahya Kemal’in şiirlerindeki arayış, estetik kaygısı ve güzel biçimler oluşturma çabası takdire şayandır.

...Yahya Kemal’in sanatında da kalıpcılık vardır, o da birtakım eski sözleri söyler durur, ama bir yenilik de vardır onun sanatında. Yahya Kemal Doğu’nun kalıpcılığına Batı’nın kalıpcılığını aşılayabildi, gazele bir Avrupa şiiri havası getirdi. Neyzen Tevfik’e yanardağ diyenler, Yahya Kemal’in ustalığına hayran olmalı değiller mi?¹³¹

¹³⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.157.

¹³¹ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.31.

Cemal Süreya, Ataç'ın edebiyat hakkındaki bazı görüşlerinde Yahya Kemal'den etkilendiğini öne sürer. İkisinin görüşlerinde dikkat çekici bir benzerlik vardır. Ataç Yahya Kemal'in büyüklüğünü yadsımaz, eleştiri yazılarında dahi ona toz kondurmaz.¹³²

2.2.5.3. Mehmet Âkif Ersoy ile İlgili Görüşleri

Ataç'ın hiçbir zaman beğenmediği şairlerden biri olan Mehmet Âkif, onun eleştiri oklarının hedefi olmuştur. Ataç, Mehmet Âkif hakkında olumsuz düşüncelere sahiptir. Kendisi, Âkif'i "Mahalle kahvesi düşünürü" ifadesiyle tanımlar, bayağılıkla suçlar. Batı'ya yönelmek istemeyenlerin "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" diyen Âkif'in etrafında toplandığını söyler. Âkif hakkındaki olumsuz yargılarının temelinde de bu durum vardır. Her iki şairin de (Batılılaşma konusunda) tamamen zıt fikirlere sahip olması Ataç'ın eleştirilerinin taraflılığını açıklar:

...Bay Mehmet Kaplan Âkif'i Müslüman olduğu için sevmediğimi söylüyordu. Hayır. "Tevbe, ya Rabbi! Hata rahına gittiklerime, -Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime" diyen şairi severim, Süleyman Çelebi'yi severim, iyi şairdir onlar, bayağı değildir. "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" diyen şair ise şüphesiz bayağıdır. Mahalle kahvesi düşünürü. Hani "Tesettür kalktı, bat bereket kalktı" diye konuşanlar vardır mahalle kahvelerinde, işte onların şairi, onların düşünürüdür Mehmet Âkif. Yalnız Batı uygarlığını değil, Doğu uygarlığını da sevmez, ince yanını sevmez o uygarlığın. Şirazlı Hafız'a da, Nedim'e de söver, şiire düşmandır. Avrupa'ya yönelmemizi, Avrupa uygarlığını benimsememizi istemiyenler hep o Mehmet Âkif'e tutunurlar. Ben Mehmet Âkif'çi değilim...¹³³

Nitekim Ataç üzerine düzenlenen açık oturumda Ataç'ın Âkif hakkındaki görüşlerinden bahseden Y. Nabi Nayır; Âkif'in, diğer yazar ve şairler tarafından övüldüğü bir dönemde, Ataç'ın şiddetli eleştirilerine maruz kaldığını söyler:

...Mesela Mehmet Âkif'in göklere çıkarıldığı sıralarda O, Mehmet Âkif'in hiç de iyi bir şair olmadığını, düpedüz nesir cümlelerini yanyana getirerek bunları aruz veznine döküp, aruz kalıbıyla söyleyen bir

¹³² Süreya, *Şapkam Dolu Çiçekle*, s.24-25.

¹³³ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.82.

makaleci olduğunu ileri sürüyor, ayrıca düşüncelerini de beğenmediği için önemsemyordu...¹³⁴

Ataç'ın Âkif hakkındaki eleştirilerinde dikkat edilmesi gereken bir nokta da kendisinin, daima yeniliği savunduğu halde, Mehmet Âkif'in şiire getirdiği yenilikleri şiddetle eleştirmesidir.

2.2.5.4. Orhan Veli ile İlgili Görüşleri

Ataç, her zaman yeniyi desteklemesiyle bilinen bir eleştirmendir. Yeni şiiri ve Garip akımını desteklediği hatta bu şiir akımının Türk edebiyatında saygınlık kazanması ve yayılmasında büyük bir payı olduğu bilinmektedir, Orhan Veli'nin ün kazanmasını sağladığını iddia edenler de bulunmaktadır ancak kendisi bu konuyu şu şekilde açıklığa kavuşturmuştur:

...Orhan Veli iyi bir şairdi, ben övdüğüm için değil, gerçekten bir değeri olduğu için iyi bir şairdi. İlk ben etmişim onun sözünü. Bilmiyorum, benden önce de onun değerini anlayanlar olmuştur. Bir kere Yaşar Nabi var, Orhan Veli'nin şiirlerinin değerini anlamış ki dergisine koydu, ben Varlık'ta okudum o şiirleri, yani Yaşar Nabi'den sonra okudum. Ama alıklar, o söylediğim alıklar Orhan Veli'nin ben sözünü ettiğim için tanındığını, beğenildiğini sandılar. Ne yapsınlar? Öyle alışmışlar. ...¹³⁵

Ataç, her ne kadar Orhan Veli'nin ünlenmesinde en büyük payın kendisine ait olmadığını savunsa da Cemal Süreya Ataç'ın yeni şiirin tutunmasında ve Garip akımının başarılı olmasında büyük önemi olduğunu söyler:

Yeni şiirin tutunmasında en büyük pay Ataç'ındır. Öyle ki, bir yazımda da dediğim gibi, Garip'in dördüncü kişisi o olmuş. Orhan Veli'nin zaferi onun da zaferidir. Bu bakımdan, Orhan Veli'den, Oktay Rifat'tan, Melih Cevdet'ten söz ederken başka türlü konuşur. Her zaman yüceltir onları.¹³⁶

Yaşar Nabi Nayır, Ataç üstüne düzenlenen açık oturumda, Ataç'ın yeni şiir ve Orhan Veli ile ilgili görüşlerinden şu sözlerle bahsetmiştir.

¹³⁴ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.93-94.

¹³⁵ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.76-77.

¹³⁶ Süreya, *Şapkam Dolu Çiçekle*, s.28.

...Sonra sonra, Ataç'ı bir yenilik akımının ardında gördük. Orhan Veli'lerin, Orhan Veli gurubunun, "Garipçiler"i'n ortaya çıkmasından sonra oldu bu. Birdenbire onları tuttu. Orhan Veli'nin şiirleri gazete fıkralarında alay konusu oluyordu. İşte bu sıralarda Ataç, bu üç genç şairi, yalnız tutmakla kalmadı, adeta göklere çıkarırcasına yazılar yazdı. Edebiyatımızda, bunların birer usta olarak meydana çıktıklarını, şimdiye kadar varılmamış bir sanat gücüne eriştiklerini söylüyordu...¹³⁷

Her ne kadar Ataç Orhan Veli'nin tanınmasını sağlayan kişinin kendisi olduğunu inkar etse de Nayır'ın sözlerinin doğruluğu Ataç'ın çeşitli yazılarında kullandığı ifadelerden anlaşılmaktadır. Ataç, 26 Nisan 1940 tarihinde yayımlanan yazısında Orhan Veli'den övgüyle bahseder. İlerleyen tarihlerde Orhan Veli ile fikir çatışması yaşadığı ve onu eleştirdiği görülür.

2.2.5.5. Tefik Fikret ile İlgili Görüşleri

"Hürriyet Şairi" adlı yazısında; çocukluğunda babası tarafından Tefik Fikret okumaya yönlendirildiğini belirten Ataç, Rübab-ı Şikeste'yi defalarca okumasına rağmen eserdeki birçok yeri anlamadığını söyler. Ataç; Tefik Fikret'in şiirinde ince duygular, önemli düşünceler ve sanat kaygısı olduğuna inandırıldığı için onun şiirini anlama yolunda emek sarf etmiştir. Bununla birlikte Fikret'in şiirini okudukça ondaki hataları keşfetmeye ve zamanla onun şiirini beğenmemeye başlamıştır.

Nurullah Ataç'a göre bir şiirde aranması gereken ilk zevk, dil zevkidir. Şair, akıcı ve doğal bir söyleyişle, dilin kurallarına uyarak ve kelimeleri yerinde kullanarak şiir yazmalıdır. Ataç, Tefik Fikret'in şiirlerinde kullandığı dili yapma ve doğallıktan uzak bulur. Aynı zamanda onun kelime seçimine dikkat etmemesinden yakınır. Yazılarında şiddetle eleştirdiği Tefik Fikret'in, Avrupalıların edebiyat anlayışını Türk edebiyatına getiren ilk kişi olması bakımından önemine şu sözlerle değinir:

...Şiirlerini okuyamıyorum, kendimi zorlasam da onlardan bir şiir zevki alamıyorum; düşünceleri öyle yüksek şeyler değil, belki sadece birer düşünce gölgesi. Gene de Tefik Fikret denen insan büyük bir insan, dev gibi bir insan. Bize, Türkeli'ne Avrupalıların edebiyat anlayışını ilk getiren o; bugün bu memlekette yazı yazanların hepsi ondan çıkmıştır. Tefik Fikret'ten önce Avrupa Edebiyatı ile uğraşmak, bize Avrupalıların

¹³⁷ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.94.

edebiyat anlayışını getirmek isteyenler olmuş: Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Hamit... Ama onlar Avrupalıların edebiyatına bir Doğulu gözü ile bakmışlar.¹³⁸

Ataç'a göre Tevfik Fikret, şiiri Avrupalı gözüyle görmesi bakımından Türk Edebiyatında bir ilktir. Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi şairler Avrupa şiirinin örnek alınması gerektiğini söylemekle yetinirken Tevfik Fikret Avrupa'nın şiir anlayışını Türk şiirine getirme cesaretini göstermiştir. Tevfik Fikret'i önemli kılan bir diğer özellik ise "bireyin hürriyeti" fikrini ilk kez ortaya koyan şair olmasıdır. "Hürriyet şairi" olarak nitelendirilen Namık Kemal, toplumun hürriyetini savunurken; Tevfik Fikret, hür bir toplum için öncelikle hür bireylerin yetişmesi gerektiğini düşünür. Ataç, Namık Kemal için kullanılan Hürriyet Şairi tabirinin Tevfik Fikret için de kullanılması gerektiğini söyler:

...Namık Kemal'in şiirlerinde, bütün eserlerinde: "Hep bir arada doğruyu bulalım, ona bağlanalım" der gibi bir hal vardır, Namık Kemal eski toplumun, duruk yani statique toplumun adamıdır da onun için. Tevfik Fikret ise toplum içinde bireyin hür olmasını, bireyin birtakım bağlardan silkinerek de hür olmasını ister, hür bir toplum içinde hür bireylerin yetişmesine çalışır. Bunun içindir ki Namık Kemal'e hürriyet şairi dediğimiz gibi Tevfik Fikret'e de hürriyet şairi diye bakmamız gerekir.¹³⁹

Ataç, Tevfik Fikret'in şiirlerini okunmaya değer görmese de onun fikirlerini ve edebiyat dünyasına getirmeye çalıştığı yenilikleri destekler. Ataç'ın, yazılarında Tevfik Fikret'in sözlerinden alıntılar yapması bu durumu kanıtlar. "Adsız Mektup" adlı yazısında Tevfik Fikret'ten iki farklı alıntı yapmıştır:

Hani bir sözü vardır Tevfik Fikret'in: "Beşerin böyle dalaletleri var: /Putunu kendi yapar, kendi tapar." İnsanlar yalnız putlarını değil, doğru diye belledikleri şeylerin çoğunu da kendileri uydururlar, sonra da böbürlene böbürlene inanırlar onlara. (Ataç N. , Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban, 2018, s. 174)

Bir sözü vardır Tevfik Fikret'in, severim o sözünü. Bir kız okulu için yazdığı şiirin başına koymuştur: "Kızlarını okutmayan millet, oğullarını manevi öksüzlüğe mahkûm etmiş demektir, hüsrana ağlasın!" Belki doğru anmadım, ama zarar yok, özü budur.¹⁴⁰

¹³⁸ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.19.

¹³⁹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.19.

¹⁴⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.176.

Ataç'ın Tevfik Fikret'ten alıntı yapması ve görüşlerini desteklemek amacıyla onun sözlerini örnek göstermesi Fikret'le ilgili olumsuz eleştirilerinin Fikret'in kişiliğine ve görüşlerine yönelik olmadığını gösterir. Ataç yalnızca Fikret'in şiirlerine karşı olumsuz bir tavır takınır ancak onun edebiyatta ve sosyal hayatta yaratmaya çalıştığı değişimi destekler. *Tevfik Fikret'i okuyarak yetişmesine rağmen sonrasında Yahya Kemal ve Ahmet Haşim gibi farklı şiir anlayışına sahip şairlere bağlanması Ataç'ın Tevfik Fikret sevgisini geriye atmıştır.*¹⁴¹

2.2.5.6. Mallarmé Hakkındaki Görüşleri

Ataç'ın şiir anlayışından uzak olmasına rağmen en çok sevdiği şairlerden biri olan Mallarmé Ataç için Fransız şiirinde yeniliğin temsilcisidir. Cemal Süreya'nın "Ataç'ın Yazarları" adlı yazısında belirttiği üzere Ataç'ın Mallarmé'nin şiirini övmesi bilinçli bir tercih değildir çünkü edebiyatın her alanında açıklığı ve kesinliği gözetken Ataç'ın anlaşılması zor, mistik bir anlayışla şiir yazan Mallarmé'yi övmesi Ataç'ın şiir anlayışıyla uyuşmamaktadır. Süreya'ya göre Ataç'ın Mallarmé sevgisi düzenli olarak takip ettiği Nouvelle Revue Française dergisinin yazarlarından olan Gide ve Valéry etkisinde gelişmiştir.

2.2.5.7. Baudelaire Hakkındaki Görüşleri

Ataç, 19. Yüzyılın en önemli Fransız şairlerinden olan Baudelaire'den yazılarında sıklıkla bahsetmiştir. 1952'de yazdığı bir yazıda Baudelaire'i eskisi kadar sevmediğini belirtir:

Bir kitap okuyordum geçenlerde, yazar bir yerde Baudelaire'in de bir sözünü anmış: "Akıllı kadınları sevmek oğlancılık zevkidir." Darılmayın böyle kaba sözler kullandığım için, elçiye zeval olmaz derler, ben değilim onu söyleyen, Baudelaire söylemiş. Birkaç yıldan beri ben o şairden tiksindir olmuştum, çocukluğumuzda bize büyük şair diye öğretiler, biz de inandık. Oysa pek azdır şöyle eler tutar şiiri. Kendini bayağı bayağı duygulara bırakır; parlak eşyalar, yaldızlı tavanlar, her

¹⁴¹ Süreya, *Şapkam Dolu Çiçekle*, s.26.

buyruğunu şıp diye yerine getirecek gemiler istermiş, ortalığı da morlu, lacivertli, yaldızlı bir hava kaplayacak. Hani Flaubert'in bir "Emma Bovary" si vardır, zenginlik rüyaları, yüksek hayat rüyaları içinde yaşar, onu andırır Baudelaire. Büsbütün de kötü bir şairdir demiyorum, ama çok şişirmişlerdir onu, bütün şiirlerini, bütün sözlerini güzel diye karşılamaya kalkmışlardır. Neyse! Sevenlere mübarek olsun; ben artık eskisi kadar sevmiyorum. O sözünü bilmezdim, öğrenince büsbütün soğudum ondan.¹⁴²

Ataç'ın sözlerinden anlaşıldığı üzere önceleri Baudelaire'i severken sonradan onun şiirlerini bayağı görmeye başlamıştır. Bununla birlikte Baudelaire'in kadınlar hakkında sarf ettiği bir sözden hoşlanmadığı için kendisinden iyice soğumuştur. Ataç, edebî şahsiyetleri yalnızca ürettikleri eserler üzerinden yargılamaz, onları fikir dünyaları ve sosyal kişilikleriyle bir bütün olarak inceler. Bir şairin veyahut yazarın yalnızca kaleminin gücüne değil kalemiyle yazıya dökmüş olduğu düşünce dünyasına da bakar. Ataç kimi şairlerin şiirini yererken fikirlerini över. Örneğin Tevfik Fikret'in şiirini yerin dibine sokacak ifadeler kullanırken kimi yazılarında onun sözlerinden övgüyle alıntı yapar. Baudelaire ile ilgili durum ise bundan farklıdır, Ataç onun büsbütün kötü bir şair olduğunu düşünmez ancak duygu ve düşünce dünyasındaki bayağılık onun Ataç'ın gözündeki değerini kaybetmesine yol açmıştır. Bu durumda Ataç'ın sanatçılar hakkında belirttiği görüşler yalnızca onların edebî kişilikleri üzerinde yoğunlaşmamıştır.

2.2.5.8. Ahmet Haşim İle İlgili Görüşleri

Ataç, önceleri Ahmet Haşim'in şiirini çok sevdiği halde şiir zevki değiştikten sonra Haşim'in kullandığı dil ona yabancı gelmeye başlamıştır. Şiir anlayışı değiştikten sonra farklı şairleri okumaya başlayan Ataç, Ahmet Haşim'den büsbütün uzaklaşmıştır. Her ne kadar şiir zevki Haşim'in şiir anlayışından uzak olsa da Ahmet Haşim'in Türk şiirine getirdiği yeniliği ve Türk edebiyatındaki önemini takdir etmiştir. Haşim'in şiirinin gelecek nesiller tarafından tanınmayacağını bildiği halde okuruna Haşim'in şiirlerini okumasını tavsiye eder.

Dün Ahmet Haşim'i düşünüyordum. Büyüklüğünü, bizim şiirimizdeki önemini günden güne daha iyi kavırıyoruz. Bize Avrupa şiirini,

¹⁴² Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.174-175.

Avrupa'nın yeni şiirini gerçekten getirmiş olan odur... Ne yazık ki okuyamayacağız artık o büyük şairi. Bizler de öldükten sonra Göl Saatleri'ni, Piyale'yi belki kimse açmayacak. Dilini anlamayacaklar da onun için. "O belde durur menatik-ı dūşize-i tehayyülde..." Būğün hangi genç zevk alabilir bundan? Yarınkiler būsübütün yadırgayacak. Çevirmeğe de gelmez, bir şey kalmaz o zaman.¹⁴³

Ataç'ın Haşim'in şiiri hakkındaki tek eleştirisi Haşim'in kullandığı dildir. O, Avrupa'nın yeni şiirini Türk şiirine getirmiş olsa da bunu yaparken kullandığı dil eskidir. Yeni Türk dilinin kurulmasıyla birlikte Haşim'in şiirlerinde kullandığı dil būsübütün anlaşılmasız hale gelecektir. Ataç, Ahmet Haşim'in unutulmasından değil onun şiirinin iyice anlaşılmasından ve şiire getirdiği yeniliklerin sindirilmemesinden yakınır. Ataç'a göre Haşim anlaşılammış bir şairdir:

...Gelelim Ahmet Haşim'e. Bana öyle geliyor ki būğün nankörlük ediyoruz Ahmet Haşim'e. hele göl saatlerindeki şiirlerini hiç andığımız yok. O belde, Parıltı, Şafakta, Hazanda Būlbūl, Piyale gibi şiirlerini okuyoruz, bilmiyenlere öğretmeye çalışıyoruz, demin söylediğim şiirini ona benzerleri unutuyoruz. Gençler Haşim'i eski bir şair diye anıyorlar. Orhan Veli de pek sevmezdi. Ama acaba asıl Ahmet Haşim, asıl yeni olan Ahmet Haşim o göl kenarındaki leylekleri düşünmüş, onların şiirini söylemeğe özenmiş Ahmet Haşim değil midir?¹⁴⁴

2.2.6. Düşünür Olarak Ataç

Ataç; adalet, doğruluk, dürüstlük gibi erdemleri her şeyin üstünde tutar. Ona göre ahlaki davranış, kişinin doğruya akıl yoluyla ulaşması ve yalnızca kendi inandığı doğruları savunmasıdır. Yani Ataç, ahlakilik kavramını samimiyetle (dürüstlük) ilişkilendirir. Kendi çıkarlarına hizmet etse dahi inanmadığı bir düşünceyi asla savunmaz. Dürüst ve açık sözlü bir insan olarak tanınan Ataç daima doğruluk ve adaletten yanadır. Düşüncelerinde her zaman yeni ve çağdaş olanı savunur, kadın-erkek eşitliği konusunda oldukça çağdaş bir anlayışı benimsemesi de yaşlılarının aksine oldukça modern fikirlere sahip olduğunu gösterir. Kendisi her zaman kadınların eğitim, iş, sanat vb. alanlarında desteklenmesi gerektiğini düşünür:

¹⁴³ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.14

¹⁴⁴ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.26.

Bir kimse kadınları yermeğe kalktı mı, tepem atar benim. Yok, kadınlar anlayışsızmış, yok kadınlar bir konu üzerinde inceden inceye düşünemezlermiş, birtakım işler varmış, kadınların akli ermezmiş ona, kadınlar arasından büyük bilgin büyük şair, büyük sanat adamı mı çıkarmış?. . Bu çeşit sözler olsa olsa söyliylenlerin anlayışsızlığını, onların düşüncesizliğini gösterir. Yüzyıllar boyunca erkek kadını ezmiş, ona ikide bir: “Sen anlamazsın... Senin aklın ermez büyük işlere...” demiş, kandırmış onu, sonra da söylediği doğrunun ta kendisiymiş gibi koltuklarını kabartmış, erkek olduğu için övünmüş... Kadınlar içinde bilgin yetişmiyormuş, şair yetişmiyormuş. Nasıl yetişsin, a Efendim? Yüzyıllar boyunca okutmamışlar kadını, okuyan kadına şaşılacak bir şey diye bakmışlar, okuduğu için, bilgiye, sanata özendiği için kınamışlar onu, sonra da onun bilgin olmamasını, şair olmamasını yaradılışı gereği sanmışlar. (Ataç N. , Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban, 2018, s. 174)¹⁴⁵

İfadelerinden anlaşıldığı gibi Nurullah Ataç, kadınların da erkekler gibi bilimde ve sanatta başarılı olabileceğini, bunun önündeki tek engelin kadınların baskı ve şiddet görmesi olduğunu düşünür. O, kadınların yalnızca dış güzellikleriyle ve ev işlerindeki kabiliyetleriyle ön plana çıkarılmasını eleştirir. Her ne kadar kadınların süslenmelerini ve bakımlı olmalarını desteklese de Ataç, süslenmenin ve güzel giyinmenin yalnızca kadınlara mahsus bir özellik olmadığını düşünür.

Ataç’a göre giyinip kuşanmak da şairlik ve ressamlık gibi bir sanattır. İnsanlara doğuştan verilen güzellik hiçbir zaman kusursuz değildir, bunun için kusurları gizlemek, süslenmek ve güzel giyinmek, güzel ya da çirkin, herkes için gereklidir. Ataç, güzel giyinmeyi ve süslenmeyi medeniyetin şartı olarak görür, buna göre medeni bir toplumun bireyleri estetiğe önem vermeli, giyim kuşamına özen göstermeli, kusurlarını gizlemeli ve kendisini daha alımlı gösterecek şekilde süslenmelidir. Kişinin süsleniyor olması, çevresindeki insanlara değer verdiğini ve saygı duyduğunu gösterir.

Ataç’a göre doğuştan verilen güzelliğiyle yetinen kimseler kendini beğenmiş, karşısındaki insanları önemsemeyen insanlardır. Onlar kusurlarını kapatmaktan kaçınan, insanların kendilerini beğenip beğenmemesini önemsemeyen, kibirli kişilerdir. Medeni bir toplumdaki bireyler (erkek ya da kadın ayırt edilmeksizin) diğerleri tarafından beğenilmek için çabalamalıdır.

¹⁴⁵ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.174.

Hayır, benim iki gözüm okurum, ben yalnız kadının süslenmesini istemiyorum, süslenmek, kendini elinden geldiğince güzelleştirmek erkeğin de hakkıdır, daha doğrusu gerçekten medeni bir toplum içinde boynunun borcudur. Benim elimden gelmiyorsa o benim suçumdur, ben hiçbir suçumu üstünlük saymağa kalmıyorum, süslenmesini bilen erkeklere de: “Gerçekten medeni olanlar onlardır” diye saygıyla bakıyorum.¹⁴⁶

Ataç, daha birçok konuda olduğu gibi güzellik ve süslenme konusunda da kadınları savunur. Süslenmenin medeniyetin bir gereği olduğunu söylerken bunun yalnızca kadınlara ait bir davranış olmadığını belirtir. Buna göre kadınların toplumun gözünde birer güzellik objesi olarak görülmesine karşı çıkar.

Ataç, kadınların eğitim görmeleri halinde oldukça başarılı birer şair, bilim insanı, düşünür vb. olabileceğini savunur. Kendisi, kızı Meral Ataç (Tolluoğlu)’nun eğitimine destek vermiş, onun başarılı bir kadın olarak yetişmesinde büyük rol üstlenmiştir. Kızı Tolluoğlu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuş, Türk Dil Kurumu’nda görev almış, ayrıca anılarını topladığı iki kitap yazmıştır.

2.2.7. Devrimci Olarak Ataç

Ataç, Türk toplumunun sanatsal, sosyal ve bilimsel alanlarda geliştirilerek çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarılması için yapılan her yenilikte Batı medeniyetinin örnek alınması gerektiğini düşünür. Buna göre yüzyıllarca Doğu medeniyetinin etkisi altında kalan Türk toplumu artık yüzünü Batı’ya çevirmeli, sanatta ve bilimde üstün olan Batı medeniyetini inceleyip örnek almalıdır. Ataç, çağdaş bir toplumun oluşturulması için Batılılaşmanın gerçekleştirilmesinin şart olduğunu düşünür. Ona göre Batılılaşmanın önündeki en büyük engel geleneğe bağlı olup, eski inançları savunanlar değil Batı düşüncesiyle Doğu düşüncesini karıştırmaya çalışanlardır. Buna göre Doğu düşüncesine bağlı olup Batılılaşma yolundaki devrimlere karşı olduğunu açıkça gösteren, mürteci, kimseler devrim karşısında bir tehlike oluşturmamaktadır. Devrimin gerçekleştirilmesi konusunda en büyük tehlike Batılılaşmayı savunur gibi görünüp Doğu ile Batı’yı harmanlamaya çalışan, Doğu düşüncesini Batılı gibi gösterenlerdir. Ataç, Doğu ile Batı’nın asla katıştırılamayacağını düşünür. Bu nedenle edebiyattan musikiye sanattan

¹⁴⁶ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.180.

bilime her alanda Batı örnek alınmalıdır. Doğu düşüncesinin ürünü olan her şey terk edilmelidir.¹⁴⁷

Eski uygarlığımızdan, Doğu uygarlığından ne kalmışsa hepsinden soğuyorum, onun için. Alaturka çalgıdan soğuduğum gibi, onun kalkmasını, unutulmasını istediğim gibi bütün divanların da kapatılmasını, unutulmasını istiyorum. Onlar ortada durdukça, biz onların [şu] iyiliği var, bu güzelliği var dedikçe kafa devrimi gerçekleştiremeyecek, Doğulu olmaktan büsbütün çıkamayacağız.¹⁴⁸

Her alanda batılılaşmanın gerçekleştirilebilmesi için ise Batı medeniyetinin oluşum aşamalarını ayrıntılarıyla inceleyip bugünkü Batı toplumunun düşünüş biçimini, geleneklerini, sanat ve bilim anlayışını anlamak gerektiğini söyler. Ona göre Batı toplumunun bugününe bakarak onu anlamak ve benimsemek mümkün değildir. Batı medeniyetinin geçmişine bakarak onun temelini oluşturan Yunan ve Latin uygarlıklarından ortaçağa ve aydınlanma döneminden günümüze bütün aşamalarını öğrenmek gerekir.

Görüyorum ki anlamıyoruz Batı acununu, iyice, gerçekten, içten anlamıyoruz. Bir yere değin gidebiliyoruz, geçemiyoruz ötesine. Öğreniyoruz Batı acununun bilgilerini, bilimlerini, gene de o bilgiler, bilimler sanki dışımızda kalıyor, sinmiyor içimize.... Ancak bugünkü Batı'yı öğrenmeye kalkıyoruz da onun için. Bizi Doğulu eden bir geçmiş, bir gelenek olduğu gibi Batılıyı Batılı eden bir geçmiş, bir gelenek olduğunu düşünmüyoruz... Biliyor muyuz bir Yunan uygarlığını, Latin uygarlığını? Yunanlılardan, Romalılarından sonra, Batı acunu bir ortaçağ, bir Uyanış, yenileşme çağı geçirmiş, ortaçağda da, Uyanış yüzyıllarında da bir takım bilginler, bilgiler gelmiş, dörütmenler gelmiş, yazılarıyla, yaptıklarıyla etkilemişler çevreyi, biz onları biliyor muyuz?¹⁴⁹

Ataç'a göre Türk toplumunun geliştirilmesi ve çağdaş medeniyetlerle aynı seviyeye gelmesi için öncelikle yenilikçi aydınların ve sanatçıların yetiştirilmesi gerekir. Bu aydınlardan en önemlileri de şüphesiz ki edebiyatın çeşitli dallarında eserler vererek büyük etkilime gücü olan yazarlar ve şairlerdir. Ataç'ın bahsettiği aydınlar ve sanatçılar daima toplumdan ileride giden, topluma yol gösteren ve sürekli bir gelişme

¹⁴⁷ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.73

¹⁴⁸ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.75

¹⁴⁹ Ataç, *Diyelim*, s.155.

içinde olan insanlardır. Onlar topluma ayak uydurmaz, topluma ışık tutar, kendilerini tekrar etmekten ve örnek almaktan geri durur.

2.3. Ataç ve Sanat

2.3.1. Sanatın Yeri ve Görevi Hakındaki Düşünceleri

Ataç, sanatın görevinin yeniyi aramak ve günün isteklerine cevap verebilecek estetikte eserler yaratmak olduğunu savunur ancak sanat eserindeki güzellik ve yeniliğin toplumun geneli tarafından anlaşılamayacağını söyler. Ataç, toplumun her zaman eskiyi yeniye tercih ettiğini ifade eder. Halk her zaman geridir, yeni olana karşıdır, geleneklerine ve eskiye yüz çevirmek istemez. Bu yüzden aydınlar ve sanatçılar yeni olanı yaratmakla ve yenedeki güzelliği ortaya çıkarmakla yükümlüdür. Aydın yeniyi yaratırken, daima eskiyi savunan halkı dikkate almak zorunda değildir. Ataç'a göre aydınlar, düşünürler, sanatçılar halkla ilgilenmez, ilgilense bile bunu ancak kendini saydırmak için yapar.

Ataç'ın bu konudaki görüşleri o dönemin aydınları tarafından eleştirilmiştir. Bunun sebebi halka yönelen bir edebiyat anlayışının benimsendiği bir dönemde Ataç'ın halka yüz çevirmesidir. Prospero ile Caliban adlı yazı dizisinde savunduğu üzere Ataç modern bir medeniyetin kurulmasında en önemli faktörün güçlü bir edebiyat oluşturmak olduğunu savunur. Güçlü bir edebiyat oluşturma yolunda halkın beğenisinin göz ardı edilmesi gerektiğini söyler. Bu durum yalnızca edebiyat alanında değil, müzik ve resim gibi diğer sanat dallarında da geçerlidir. Ataç, çoğunluğun zevkine göre oluşan müzik anlayışını da beğenmez, bu anlayışın milli ve yerli gibi gösterilmesini de doğru bulmaz.

Türküm Türk olmasına, alaturka çalgıyı, köy türkülerini ateşli ateşli sözlerle savunanların hepsi kadar ben de Türküm, onlardan ne daha çok, ne de daha az. Ama söylüyorum işte: güzel bir şey, sevilecek bir şey değildir bu ses. Türk ulusunun sesi miymiş? Olabilir, değiştirelim o sesi, sevgili ulusumuza, sevgili yurdumuza yakışmadığını kendimizden de, sevgili ulusumuzdan, sevgili yurdumuzdan da gizlemiyelim. Türküz diye bütün o ulumlardan, tadsız tadsız bağırmalardan hoşlanmak zorunda değiliz. Ulusu sevmek, yurdu sevmek, ulusun, yurdun güzel olmasını

şeylerine de katlanmak, onlara da bağlanmak demek midir? Hani ulustan da, yurttan da soğutmak istiyorlar kişiyi...¹⁵⁰

Ataç, sözlerinde belirttiği gibi alaturka müzikten haz almamaktadır, her ne kadar Türk kültürünün bir ürünü olsa da bu türü sert bir şekilde eleştirmektedir. Buna göre halkın zevkine uyuyor olsa da alaturka müzik (Ataç'ın birtakım ulumalar ve tatsız bağırmaolarak nitelendirdiği müzik türü) terk edilmelidir, bunun yerine ulusa yakışan müzik türleri keşfedilmelidir. Kısacası Ataç, çoğunluğun benimsediği ve beğendiği bir müzik türüne dahi tahammül edememektedir. Ona göre Caliban, cahil ve fakir halk, sanat konusunda gelişmiş bir bilgi ve zevke sahip değildir. Bu nedenle konu sanata gelince aydınlar halkın beğenisine ve isteklerine göre eserler vermek yerine kendileri halka ışık tutmalıdır.

Ataç toplumdaki bireylerin yenilik ve gelişmelere ayak uydurmasını medeniyetin bir gereği olarak görür ancak az önce belirtilen görüşleri bu durumla çelişir. Ona göre toplum; geçmişten, yüzyıllarca hüküm sürmüş görüş ve inançlardan kurtulmalı, yeniliklere uyum sağlamalıdır. Bu durum günün getirdiği sanat anlayışına uyum sağlamayı da içerir ancak Ataç halk tarafından beğeni gören ve çokça dinlenen müziklerden hoşlanmadığını dile getirmektedir. Daha da fazlası çoğunluğun beğenisini karşılayan bu müziklerin Türk milletine yakışmadığını söylemektedir. Kısacası Ataç çoğunluğun ilgilendiği, radyoda dahi çalınmakta olan ve zamanın gerektirdiği müzik türünü şiddetle eleştirmektedir. Toplumun yeniliklere ve zamanın gerektirdiklerine ayak uydurması gerektiğini söylerken bizzat kendisi çoğunluğun benimsediği sanat eserlerini kabullenmemektedir. Bu duruma “Prospero ile Caliban” adlı yazı dizisinde “Allı” karakteriyle olan diyalogunda değinmiştir. Allı karakteri Ataç'ın müzik konusundaki görüşlerini şu şekilde eleştirir:

Boyuna kendiniz söylersiniz günün dileklerine, buyruklarına uymak gerektiğini. Günün isterlerini dinlemeyip dünden kalma kanılardan ayrılmak istemiyenlerle, dünden kalma değer ölçülerine göre yargılamaya kalkınlarla eğlenir durursunuz, kızsarsınız onlara. Günün isterlerini düşünmek, bugünün dilediği dörüt'ü, yeniği aramak, çoğunluğun buyruklarına, çoğunluğun beğenisine (zevkine) uymağı gerektirmez mi?¹⁵¹

¹⁵⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.200.

¹⁵¹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.201.

Ataç'ın bu eleştiriye karşı verdiği cevap yeterince tatmin edici değildir. Sanatın görevinin yeniyi aramak ve günün getirdiği güzellik anlayışına cevap vermek olduğunu söyleyen Ataç, çoğunluğun her zaman gerici olduğunu öne sürerek sanat konusunda çoğunluğun zevkine itimat etmeyi doğru bulmaz. Oysaki günün sanat anlayışını oluşturan şey de çoğunluğun beğeni ve istekleridir. Ataç bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirir:

Doğru, bence dörütmenin ödevi yeniyi aramak, günün istediği güzelliği yaratmaktır. Ama bunun çoğunlukla ne ilintisi var? Çoğunluk anlamaz ki yeniyi. Dörüt alanında da anlamaz, başka başka alanlarda da anlamaz. Çoğunluk hep gericidir. Yalnız bizde değil, her yerde. Dedelerden kalma kanılarla, inançlarla yetinir, onların değişmesi gerektiğini anıyamaz, eskinin sürüp gitmesini diler. Çoğunluk Caliban'dır. Allı, Shakespeare'in anlattığı şu biçimsiz, düşüncesiz Caliban. Yeniye bulmak, yeniye yaratmak Prospero'ya vergidir... Çoğunluk bir güler, bir kızar Prospero'ya, Caliban gibi o da Prospero'yu öldürmenin yolunu arar. Çoğunluğa bağlanmak. Çoğunluğa uymak. Bir düşünce adamının, bir dörüt erinin çoğunluğa bağlanması, çoğunluğa uyması Prospero'dan yüz çevirmesi demektir. Hayır, düşünce adamı, dörüt eri Caliban'la birlik olamaz, ilgilenmez Caliban'a, ilgilense de ancak kendini saydırmak için ilgilenir.¹⁵²

Shakespeare'in *Fırtına* adlı eserinde geçen Prospero ve Caliban karakterleri üzerinden metafor oluşturan Ataç aydınları Prospero'ya, halkı ise Caliban'a benzetmektedir. Prospero Caliban'ı yani halkı dikkate almak zorunda değildir, onun halkla olan tek yakınlığı kendisini kabullendirmek ve sevdirmek için halka ilgileniyor gibi yapmasıdır. Öyleyse aydın halkla ilgilenmez, kendisini ondan üstün tutar, halkla olan tek ilişkisi de kendi çıkarı için gösterdiği sınırlı ilgidir. Ataç aydınının halktan yüz çevirmesini ister, bu durum yalnızca sanat alanında değil bilimde ve eğitimde de geçerlidir. Nasıl ki Ataç eğitimde tuğba ağacı metodunu savunuyorsa diğer alanlarda da en yüksek zümreye öncelik veren bir anlayışı benimser. Ona göre bir milleti yüceltmek için öncelikle nitelikli aydınlar yetiştirilmelidir çünkü milleti yüceltecek olan geri kalmış halk değil her bakımdan halktan önde giden aydındır. Bu durumda Ataç'ın halkı geri planda tuttuğu söylenebilir. Daha fazlası Ataç halkı dikkate alan sanat anlayışını ve sanatçıları şiddetle eleştirir:

¹⁵² Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.202.

...Günümüzün düşünce adamları da, dörüterleri¹⁵³ de Caliban'ı pek seviyorlar, kendileri Caliban'a ı ışık tutacaklarına, ı ışığı Caliban'da arıyorlar. Bak, dörüt alanında bile aydınlar Caliban'a sevgiyle, umutla bakıyorlar. Güzelliğin kaynağı da ondaymış, ancak o bilirmiş güzelliği yaratmasını. Bunun için bir köy sevgisidir aldı yürüdü aydınlarımızda, dilleri köylünün diline benziyecek, köylere işlemiş tilciklerin kökü aranmayacak, hepsi benimsenecek, doğru kullanılıyorsa da, yanlış kullanılıyorsa da atılmayacak. Yalnız köylünün değil, kentlerde de ilerlememiş takımın, ayaktakımının diline özenilecek.¹⁵⁴

Aydın halkla ilgilenmemelidir, sanatçı konusunu ve ilhamını halktan almamalıdır. Ataç'a göre daima geride kalmış olan halk, sanatçı ve aydınlar için bir kaynak teşkil edemez. Diğer alanlarda olduğu gibi dilde de halkın konuştuğu dile dayanılmaz. Köylü ya da kentli halkın dilindeki kelimeler, araştırılıp sorgulanmadan, kullanılmamalıdır. Ataç bu görüşleri yönüyle başından beri desteklemekte olduğu I.Yeni akımını kuran sanatçılarla yer yer çatışmalar yaşamıştır. I. Yeni Akımını ve bu akımın kurucusu olan şairleri daima savunan Ataç sıradan insanların yaşamını şiire konu edinen ve halkın sokakta konuştuğu dili şiire taşıyan bu sanat anlayışını da savunmuş bulunmaktadır. Ancak yeni şiirin halk şiirine yönelmesi hakkındaki görüşleri I.Yeni şiir akımının oluşturduğu anlayışla çatışmaktadır. Cemal Süreya, "Ataç'ın Yazarları" adlı yazısında bu çatışmanın Ataç'ın Orhan Veli ile olan dargınlığında bir payı olabileceğini öne sürer. Ona göre *Ataç, halk şiirine öylesine yönelmenin şiir adına sakıncalı olduğunu düşünür.*¹⁵⁵

2.3.2. Sanatta Şekil mi Daha Önemlidir Anlam mı?

Nurullah Ataç, sanat eserinin belli bir şekilde bir araya getirilen parçaların oluşturduğu güzellik olduğuna inanır. Buna göre parçaların oluşturduğu bütün, sanat eseri, kişide zevk uyandıracak bir güzelliğe sahip olmalıdır. Edebiyatta bunun karşılığı anlamdan ziyade oluşturulan biçimin, düz yazı ya da şiir fark etmeksizin, güzelliğine işaret eder. Buna göre bir metni oluşturan kelimeler özenle seçilip bir araya getirilmeli, her bir

¹⁵³ Ataç'ın "sanat adamı" anlamında kullandığı bir kelimedir.

¹⁵⁴ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.203.

¹⁵⁵ Süreya, *Şapkam Dolu Çiçekle*, s.27.

parçanın bütünle uyumu ölçülüp biçilmelidir. Söz gelimi anlam özelliklerine dikkat edilmeden kullanılan bir kelime tüm bir cümlede, hatta paragrafın anlamını bozabilir. Öyleyse bir metin oluşturulurken kullanılan her kelime özenli şekilde seçilmeli, anlamına uygun şekilde konumlandırılmalıdır. Ataç, bu duruma hem düz yazı eserlerinde hem de manzum eserlerde oldukça dikkat eder. Ataç için şekil güzelliği sanat eserinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bunun için, yazdığı yazılarda kelime seçimine dikkat etmiş, gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarına son derece özen göstermiş, bu yazılardaki baskı hatalarını şiddetle eleştirmiştir Ataç'ın yazılarında dahi bu duruma yer vermiş olması dizgi yanlışlarından mustarip olduğunu göstermektedir. Ataç yazılarında yapılan eksiltme ve yanlışlardan öylesine sıkılmıştır ki durum böyle devam ettiği takdirde yazı yazmayı bırakacağını söyler:

Bir daha haftaya bu sayfada benden mektup bulamazsanız, şaşmayın, bu yazıma da öyle yanlışlar karışırsa bırakacağım artık, içim kanıyarak bırakacağım, çünkü severim bu dergiyi, severim bu mektupları, bunları yazmamak kendimi en büyük zevkimden mahrum etmek olacak. Ama ne yapayım? O zevkimin dizgi yanlışlarıyla bana zehir edilmesine katlanamıyorum, bana ölmeyi diletiyor onlar.¹⁵⁶

Ataç'ı son derece sıkıntıya sokan durum özenle oluşturduğu yazılardaki kimi cümlelerin eksik kimi kelimelerin yanlış yazılmasıdır. Bu durum yazılarının tam ve doğru olarak anlaşılmasına engel olduğu gibi Ataç'ın verdiği emeği de boşa çıkarmaktadır. Yazılarında içerikten ziyade biçime önem veren Ataç için kelimeleri özenle seçip bir araya getirdiği metinler üzerinde değişiklik yapılması kendisine yapılan bir hakarettir. Ataç, bir metnin biçimi ve içeriği arasındaki dengenin nasıl olması gerektiği konusundaki görüşlerini şöyle ifade eder:

“Tilciklere, deyişe ne bakıyorsun? Sen onların ne söylediklerini anlamağa çalış, düşünleri(fikirleri) değerli olabilir, onlardan asılanırsın (istifade edersin)” diyeceksiniz, ben yinden (vücuttan) ayrı bir tin (ruh) bulunduğuna inanmadığım gibi biçimden ayrı bir öz bulunabileceğine de inanmam. Bir söz şöyle yolu yordamıyla, kendine en yakışan tilciklerle, kullanılan dilin gereklerine uygun olarak söylenmemiş mi? Geçin ondan,

¹⁵⁶ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.101.

o biçimsizliğin altından yorular çıkaracaksınız diye yormayın kendinizi, boşa gider çabalamanız.¹⁵⁷

Ataç, bir metnin anlam özelliklerinin ancak biçim sayesinde önem kazanacağını düşünür. Buna göre bir metnin anlam ifade edebilmesi, bir güzellik yaratması için o metni oluşturan yapının özenle seçilerek bir araya getirilmiş kelimelerden oluşması gerekir.

...güzellik, sanatın güzelliği, şairin, yazarın deyişinde, ressamın yapısında, kısacası şu “üslup” denilen şeyler[de]dir. Sanat adamının kişiliğini göstermesindedir. Kötü edebiyat, kötü sanat, üsluptan başka bir şeyi önemsemekten doğmuştur, hep ondan doğmuştur...¹⁵⁸

Gelişigüzel kelimelerle oluşturulan bir metnin anlaşılması zor olacağı gibi o metinde aktarılmaya çalışılan düşünce de alıcıya ulaşmayacaktır. Ataç’a göre bu tarz metinleri okumak kişiye bir fayda sağlamayacağı gibi zarar dahi verir. Kelime seçimine, cümle dizinine dikkat edilmeden yazılan, okurun anlamasına olanak tanımayan bu metinler onların yüzeysel bir anlama becerisi geliştirmesine neden olur. Bu durumda okur kendisine verilen metni anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktan vazgeçer.

2.3.3. Sanat Toplum için midir Sanat için mi?

Sanatın toplumla doğrudan ilişkili olduğunu düşünen Ataç “sanat için sanat” anlayışını desteklemez. Ona göre toplum içerisinde yaşayan bireyler kendilerini toplumdan soyutlamak yerine kendilerinin toplumun bir parçası olduğunu unutmadan hareket etmelidir. Sanatçılar, bilim insanları ve düşünürler bireysellikten sıyrılarak çalışmalarını halkın yararını amaç edinerek gerçekleştirmelidir. Ataç’a göre, sesli olarak ifade edilmemiş düşüncenin, toplum için üretilmemiş bir sanat eserinin ya da toplumun kullanımına sunulmamış bir icadın hiçbir önemi yoktur. Ataç, aydın ve düşünürlerin düşüncelerini saklamak yerine cesurca ifade etmeleri gerektiğine inanır. Sanatçı da aynı şekilde ürettiği sanat eserini toplumun ilerlemesine hizmet etmek üzere toplumun

¹⁵⁷ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.267.

¹⁵⁸ Ataç, *Günce 1953-1955*, s.92.

beğenisine sunmalıdır. Sanatçının kendi zevki için eser üretmesi ve toplumu göz ardı etmesi kabul edilemez.

Birey(fert) için sanat olmaz, din olmaz, bilim olmaz. Düşünen bir kimse, ister istemez, toplumun bir tikesi (cüzü) olarak, toplumun etkisi altında, toplumu itkileyebilmek için düşünür. Bunun içindir ki özgürlüğü yalnızlıkta, bir başlarına kalmakta arayanları anlamam, onlara sapıtmış, doğru yoldan çıkmış diye bakarım.¹⁵⁹

Ataç, her ne kadar sanatın topluma hizmet etmesi gerektiğini düşünse de öncesinde sanatın tek amacının sanat olduğu fikrini desteklemiştir. Ona göre sanatın kendisinden başka bir amaç etrafında icra edilmesi sanat eserini değersizleştirir. Ataç, sonraları bu fikrinin doğru olmadığını fark eder ve sanatın sanata hizmet etme gayesi dışında yeniliğe ve değişime açık olması gerektiğini söyler. Bir sanat eserinin değerini belirleyen onun yaratılma amacı değil yaratılış yöntemidir. Söz gelimi bir sanatçı sanatına değer verir ve özgün bir eser ortaya koyarsa sanatını maddi gelir amaçlı icra ediyor olması o eserin değerinden hiçbir şey eksiltmez. Ataç önceleri sanat eserlerinin birer “ticaret matahı”¹⁶⁰ olarak değerlendirilmesini eleştirse de sonradan sanat eserinin farklı amaçlarla üretilmesinin onun değerini belirleyemeyeceğinde karar kılmıştır.

Ben de uzun zaman sanatın kendisinden başka bir gayesi olmadığını iddia ettim; çünkü etrafıma bakıyor ve sanata kendisinden başka bir gaye tasavvur edenlerin değersiz şeyleri yazdığını görüyordum. Fakat anladım ki bu, sanattan başka bir gayeye hizmet etmek fikrinin değil, onu müdafaa edenlerdeki aczin kabahati imiş. Hem kendisinden başka bir gayeye hizmet edince sanatın öleceğine inanmak, sanattan şüphe etmek değil midir?¹⁶¹

Ataç, edebiyat eserinin değerini belirleyen şeyin sanat amacıyla yapılmış olması değil alana yenilik getirmesi olduğunu düşünür. Buna göre eski fikirleri yeni şekillerle söyleyen edebiyat eseri de yeni fikirleri eski şekillerle söyleyen sanat eseri de Ataç’ın gözünde değersizdir. Ataç için sanatkar “zamanına bir tesir bırakmak, ona kendi yeniliğini aşlamak isteyen” adamdır.

¹⁵⁹ Ataç, *Diyelim*, s.24.

¹⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Ataç, *Keziban’a Mektuplar*, Sanatkarın Vazifesi,

¹⁶¹ Ataç, *Keziban*, s.117.

Ataç, sanatla ilgilenen kimselerin kendilerini toplumdan ve toplumu ilgilendiren meselelerden büsbütün soyutlamasına karşıdır. Sanatçı; içinde yaşadığı toplumun ve devrin gerektirdiği yenilik ve değişimlere ayak uydurmalı, toplumun sorunlarıyla ilgilenmelidir. Devrin gerektirdiklerini anlayan , yenilikleri takip eden ve değişime ayak uyduran sanatçı toplumsal konulara kayıtsız kalamaz. Bu nedenle Ataç’a göre “sanat için sanat” anlayışını benimseyerek yalnızca bireyin iç dünyasına yönelen ve toplumsal meseleleri göz ardı eden bir sanatçı kendi yaşadığı çağa ve topluma ilgi göstermemektedir. Ataç’ın sanat anlayışına göre böyle bir sanatçı yeniliklere ayak uyduramaz, orijinal eserler ortaya koyamaz ve başarılı bir şair, yazar olamaz. Ataç’a göre şair ve yazarın toplumsal meseleleri dikkate almaması, özellikle de bir devrimin yaşandığı dönemde devrimin gerektirdiklerini göz ardı etmesi kabul edilemez. Ataç, yakın dostu Suut Kemal Yetkin’in bu konuyla ilgili bir yazısına cevap olarak yazdığı mektuplarda görüşlerini detaylı bir şekilde açıklar:

Hepimiz, bütün yazarlar, yurt-yönetimi işlerinin içindeyiz, Suut, bundan çıkamayız, sanat eri yalnız kendi sanatına baksın da başka işlere burnunu sokmasın diyemeyiz. Yeni bir acun kuruluyor, hepimizin yaşayıp yaşamamamızla, sevdiğimiz, inandığımız değerlerin kalıp kalmamasıyla ilgili binlerce sorun karşısındayız: bize böyle yakından dokunan işler üzerine düşünmiyecek miyiz? Düşündüğümüzü söylemeyecek miyiz? Kavgalar çağındayız, dostum, güzel şekiller dâvâsı arkasına, yahut ruhun derinlikleri arkasına sığınıp ortaya çıkmaktan kaçınmıyalım.¹⁶²

Kısacası Ataç, önceleri “sanat için sanat” anlayışına yakın bir görüşü benimserken sanat hayatının son döneminde devrimci düşüncelerinin etkisiyle “toplum için sanat” anlayışına daha yakın bir düşünce benimsemiştir. Ona göre sanatçı kendisini toplum meselelerinden soyutlayamaz, sanatçı devrin gerektirdiği yeniliklere ayak uydurmalı, daima toplumdan bir adım ileride olmalı, eserleriyle topluma ışık tutmalıdır.

Ataç, yazar ve şairlerin halkın seviyesine inmesine, eserlerinin konularını halkın (özellikle köylü ve işçilerin) sorunlarıyla sınırlandırmasına ve herkes tarafından okunmak ve anlaşılacak amacıyla, kullandıkları dili yavanlaştırmasına karşı çıkar. Ona göre toplumun geliştirilmesi için güçlü bir edebiyat oluşturulmalıdır. Bunun yegâne yolu ise yazar ve şairlerin her zaman daha iyisi için çabalamasıdır. Kısacası Ataç,

¹⁶² Ataç, Sözden Söze, s.252.

edebiyatta (biçimde ve içerikte) halka inme amacıyla yapılan çalışmaların güçlü bir edebiyat oluşturma yolunda engel teşkil ettiğini düşünür.

Bu halkı uyandırmak, yükseltmek mi istiyorsunuz? Gözlerinizi yukarıya dikin, elinizden geleni yapmağa, kendinizi açmağa çalışın. Feda etmeyiniz kendinizi, kendinizi feda etmekle bu toplumu bir kişisini feda etmiş olduğunuzu anlamıyor musunuz? Yoksa siz önce edebiyatın, sanatın kötüsü kurulurdu sonra iyisi mi gelir sanıyorsunuz? Tarihe bakmıyorsunuz demektir. Almanya’da Fransa’da, İngiltere’de halk nasıl uyanmış? O ülkelerde büyük bir edebiyat, büyük bir sanat varmış da halk onun için uyanabilmiş, sonra da yazarlar çoğalmış, içlerinde A’lar da bulunmuş, B’ler de. Kötüden başlamakla iyiye gidemezsiniz, kötü kötüyü yetiştirir.¹⁶³

Sözlerinden anlaşıldığı üzere Ataç, edebiyatın yalnızca topluma fayda sağlama amacıyla kullanılmasına ve bu amaca hizmet etme kaygısıyla edebî zevkten uzak, niteliksiz eserler üretilmesine karşıdır. Buna göre Ataç, “toplum için sanat” anlayışını kabul etmemektedir. Ataç’ın “sanat için sanat” anlayışını benimsediği de söylenemez. Bununla birlikte sanatın toplum için mi sanat için mi olduğu tartışmalarını gereksiz bulur. Bu tartışmanın yerleşmiş, büyük bir yazını olan ülkelerde faydalı olabileceğini ancak Türk edebiyatında bu tartışmanın tarafların birbirine düşman kesilmesine yol açtığını düşünür. Sanatın toplum için mi sanat için mi olduğunu tartışmak için öncelikle hoşgörünün ve özgür düşünce ortamının sağlanması gerektiğini söyler.¹⁶⁴

Bir taraftan sanatın topluma fayda sağlama gibi bir erekle (amaçla) sınırlandırılmayacağını söylerken bir taraftan da sanatın toplumun sorunlarıyla ilgilenmesi gerektiğini savunan Ataç sanat söz konusu olduğunda ortada bir yerde bulunmaktadır. “Bir Roman” adlı yazısında romancının topluma ve onun sorunlarına yönelmesinin gayet doğal olduğundan şöyle bahseder:

Gene bir diyeceğim yok Bay Orhan Hançelioğlu’na. “Roman ders vermez, yazarın ülke işleri için ne düşündüğünü anlatmaz” demiyeceğim. Bir romancının, toplum işleri üzerine, yurt yönetimi üzerine düşündüklerini romanlarında da anlatmağa neden hakkı olmasın? Bir dünya görüşü vardır onun, o görüş bütün anlattıklarında sezilir. Bir romancının toplum işleri, yurt yönetimi işleri üzerine düşündüklerini

¹⁶³ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.194.

¹⁶⁴ Ataç, *Günce II*, s.15-16.

romanlarında söylememesini istemek, onun romanlarını yazarken kendi kişiliğinden, dünya görüşünden uzaklaşmasını istemeğe varır.¹⁶⁵

Kısacası Ataç, edebiyatın toplumla ve toplumun sorunlarıyla ilgilenmesini doğru bulur. Edebiyat bireye ve bireyin problemlerine odaklanabileceği gibi bireyin içinde bulunduğu topluma da yönelebilir ve bunu yapmak yazarın en doğal hakkıdır. Bununla birlikte topluma fayda sağlama kaygısıyla üretilen eserlerin edebî zevkten uzaklaşması Türk edebiyatının geliştirilmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Ona göre sanatın herhangi bir fayda amacıyla icra edilmesi onun değerini düşürdüğü gibi sanatçıların kendi kapasitelerinin altında eserler vermelerine neden olur.

Fayda arıyan, sanatın herhangi bir işe hizmet etmesini isteyen kimse sanatı sevmiyor demektir; ayıp değil, anlamasın, sevmesin; ama rahat bıraksın, başka yollara sürüklemeye kalkmasın.¹⁶⁶

Ataç, sanat eserinin hiçbir fikri yaymadığını, hiçbir düşüncüyü bildirmediğini söylemez. Sanat eseri, her ne kadar sanat amacıyla üretilmiş olsa da yaratıcısının dünya görüşünü yansıtır. Sanatçı bunu kasıtlı olarak yapmaz ancak yarattığı eser mutlaka kendi düşünce dünyasından izler taşır. Ataç'ın karşı çıktığı nokta sanatın düşünceleri yaymak, kişi veya topluluklara fayda sağlamak amacıyla icra edilmesidir. Ona göre belirli bir amaca hizmet etmek için yapılan sanat kendi değerini düşürür.

Bu yüzden Ataç ne toplum için sanat ne de sanat için sanat anlayışını tamamıyla savunur. O, Türk toplumunun çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarılması ve güçlü bir Türk edebiyatının oluşturulması amaçlarının her ikisine de hizmet eden eserler üretilmesi gerektiğini düşünür. Bunun için oluşturulan edebî eserlerin hem edebî zevke hitap eden hem de toplumu göz ardı etmeyen ürünler olmasını salık verir.

Ataç, edebiyatla uğraşanların bilgi ve yeteneklerini değerlendirmeyip ulaşabileceklerinden daha düşük noktada eserler vermelerine karşı çıkar. Ona göre yazar her zaman daha iyisini üretmek için çabalamalıdır, dil ve konu itibarıyla kendilerini sınırlamamalıdır. Ataç, edebiyatın halka hizmet etmesine karşı değildir. Onun karşı olduğu şey başarılı yazar ve şairlerin sırf halkı anlatmak, halka fayda sağlamak

¹⁶⁵ Ataç, *Diyelim*, s.101.

¹⁶⁶ Ataç, *Sözden Söze*, s.52.

amacıyla biçim kaygısı gütmeyen, konuları sınırlandırılmış eserler üretmesidir. Ataç'ın bu konudaki fikirleri özellikle Prosper ile Caliban adını verdiği yazı dizisinde gözler önüne serilmektedir. Ataç; bu yazılarında sanatın amacı, sanatçının görevi, aydının tanımı ve ileri bir toplum oluşturulmasının şartları hakkındaki düşüncelerini Allı adındaki karakterle olan diyalogları halinde okura sunar.

2.3.4. Sanatta Başarının Kaynağı Nedir?

Ataç, sanatın her alanında olduğu gibi edebiyatta da daima yeniliği savunur. Onun için sanatın başarıya ulaşmasının ölçütü yeniliğe ve değişime açık olmasıdır. Bunun içindir ki her ne yönde olursa olsun şiirde ve düzyazıda gerçekleştirilen devrimleri destekler. Ataç yeniliklere ayak uydurmakta güçlük çekenlerin geride bırakılması gerektiğini düşünür. Genç edebiyatçılar daima yeni olana yönelmelidir, bunu yaparken eskiyi yıkıp geçmekten çekinmemelidir. Buna göre edebiyattaki her yeni akım gelecekte eleştirilmeye ve unutulmaya mahkumdur. Yeni yetişen sanatçılar eskinin izinden gitmek yerine onu yıkararak yepyeni biçimler ve motifler bulmalıdır. Sözgelimi Ataç 1940'lı yıllarda ortaya çıkan Garip akımını savunurken daha sonrasında 1950'li yıllarda bu akıma tepki olarak doğan II. Yeni akımını da desteklemiştir. O, edebiyatta her zaman yeniliğin ve değişimin yanındadır. Ancak yeni oluşturulurken eskiye karşı içi boş bir düşmanlık beslenmesine karşı çıkar. Yeniyi oluştururken düşüncede ve gayede sağlam temeller üstüne bir yapı kurmak gerektiğini düşünür. Şair ve yazarların da daima yeniliklere açık olması gerektiğini söyler:

Orhan Veli'ye, Bedri Rahmi'ye, Cahit Külebi'ye karşı gençlerin çıkacağı günleri bekliyorum, Keziban. Yeni, yepyeni, vezin ve kafiye düşmanlığından dahi kurtulmuş bir şiir... Bakalım o gün Orhan Veli, Bedri Rahmi, Cahit Külebi, bir zamanlar kendilerinin de genç olduklarını unutup o yeniliğe hücumla kalkışacak, onunla alay edecekler mi?.. Hiç zannetmiyorum; çünkü bu adamlar gerçekten gençtir ve gerçekten genç olmuş adam bunu bir daha unutamaz.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Ataç, *Keziban*, s.137.

Ataç, edebiyatla ilgilenenlerin eski olanı bir kenara bırakarak dönemlerinde yazılan eserleri okumalarını, yenilikçi şairlerin duyuş ve düşünüş biçimini kavramaya çalışmalarını tembih eder. Yeni edebiyat akımları oluşturulurken şair ve yazarların kendi kaynaklarıyla yetinmek yerine dışa açılmalarını tembih eder.¹⁶⁸ Ona göre içinde bulunulan çağa ayak uydurmak için zamanın sanat anlayışını anlamak ve benimsemek gerekir:

Zamane şairlerine ilgilenmeden yaşıyan bir kimse, zamanının düşüncelerine, zamanının güzellik anlayışına, kısacası zamanına ilgilenmiyor demektir. Siz bakmayın onların söylenmelerine, benim okurum, inanmayın günümüzün iyi şairler yetiştirmedigine. Şiiri seviyorsanız, dünün şairlerini okumakla yetinmeyin, bugününkileri de okuyun... Hepsini beğenin demiyorum ben size, ama günümüz şairleri içerisinde hiçbirini beğenmiyorsanız, bilin ki siz gerçekten bugünün insanı değilsiniz, bugünün dileklerini sezemiyorsunuz, bugünün eğilimlerini duyamıyorsunuz. Gerçekten bugünün insanı iseniz, günümüz şairlerinin hülyalarını onlarla birlikte yaşarsınız, onların ne yapmak istediklerini içten kavrarsınız da onları ereklere varmış gibi görürsünüz.¹⁶⁹

Sözlerinden anlaşılacağı üzere Ataç edebiyatseverlerin yaşadıkları dönemde yazılan eserlerle ilgilenmelerini ve bu eserler üzerine düşünmelerini tavsiye eder. Ona göre edebiyatla ilgilenen her okur yaşadığı çağın sanat anlayışını anlayıp içselleştirebilir. Bu nedenle günün edebî eserlerini okumak, yeni çıkan edebî akımları takip etmek ve zamanın getirdiği yeniliklere ayak uydurmak her okurun ödevidir. Okurun ve yazarın görevi yaşadığı dönemde oluşan gelişmeleri takip etmenin yanı sıra yaşadığı yörenin dışına çıkarak dünyada gerçekleşen olaylarla ve yeniliklerle de ilgilenmektir.

¹⁶⁸ Özcan, *Şiirin Kıyısında Bir Ömür*, s.34

¹⁶⁹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.157.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Ataç'ın Eserleri

Yazın hayatına Dergâh mecmuasında yayınlanan eleştiri yazısıyla başlayan Ataç; şiir, tiyatro, deneme ve eleştiri gibi farklı alanlarda eserler vermiş, Fransızcadan yaptığı çevirilerle birçok klasik eseri dilimize kazandırmıştır. Şiir alanında arzu ettiği başarıyı elde edemeyince deneme ve eleştiri gibi nesir türlerine yönelmiştir. Eserleri:

Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu (I-III, İstanbul 1935, İsmail Hami Danişmend, Reşat Nuri ve Ali Süha ile birlikte), Günlerin Getirdiği (Ankara 1946), Sözden Söze (İstanbul 1952), Karalama Defteri (İstanbul 1952), Ararken (İstanbul 1954), Diyelim (İstanbul 1954), Söz Arasında (İstanbul 1957), Okuruma Mektuplar (İstanbul 1958), Günce (İstanbul 1960), Prospero ile Caliban (İstanbul 1961), Söyleşiler (Ankara 1964), Dergilerde (I-III, Ankara 1980). Onun tiyatro ile ilgili yazıları Ataç'ın Tiyatro Yazıları (haz. Müberra Bağcı Tayfur, İstanbul 2010), şiirle ilgili yazıları ise Şiir Daima Şiir-Ataç'ın Şiir Yazıları (haz. Şerife Çağın, İstanbul 2013) adıyla yayımlanmıştır. Otuz altı yıllık yazı hayatında seksenden çok gazete ve dergide 4000'den fazla deneme ve eleştiri yazısının büyük bir kısmı henüz kitap haline getirilmemiştir. 1920'lerden başlayarak ölümüne kadar Yunan, Latin, Rus ve Fransız klasiklerinden elliden fazla kitap tercümesi bulunan Nurullah Ataç'ın çevirdiği eserlerin tam listesi Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi'nde yer almaktadır (I, 113).¹⁷⁰

Eleştiri ve deneme yazılarıyla ön plana çıkan Ataç, deneme türünün edebiyatımızdaki ilk modern örneklerini vermesi yönüyle tanınmaktadır. Eleştiri yazıları her ne kadar subjektif olsa da yazıldığı dönemde geniş çevrelerde yankı uyandırması yönüyle en az denemeleri kadar önem taşımaktadır. Eleştirileriyle devrin şair ve yazarlarına yol gösterirken 1945 ve sonrasında benimsediği öz Türkçecilik anlayışıyla yazdığı yazılarla günümüz Türkçesinin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada Ataç'ın deneme yazılarının toplandığı Günlerin Getirdiği, Sözden Söze, Karalama Defteri, Ararken, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar, Prospero ile Caliban, Keziban'a Mektuplar ve Ayşe'ye Mektuplar adlı kitaplar

¹⁷⁰ Abdullah Uçman, (2023, Haziran 26). *İslam Ansiklopedisi*. İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/atac-nurullah> adresinden alındı.

incelenmiştir. Bu kitapların söz varlığı ve Ataç'ın dil ve edebiyat konusunda bu kitaplarda belirttiği fikirler incelenerek hem biçim hem de içerik yönüyle ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır. Kitapların söz varlığı hakkında “Ataç'ın kelime seçimi” başlığı altında bilgi verilmiş, ayrıca dizin bölümünde Ataç'ın kullandığı dikkate değer kelimeler kitap adı ve yazıldığı tarih gösterilerek verilmiştir.

Ataç'ın deneme yazılarında samimi bir üslup benimsediği görülür. İlk yazılarını yazdığı 1926-1945 yılları arasında kullandığı dil süslü ve ağırdır, bu dönemdeki yazılarında Arapça-Farsça kökenli kelime ve kelime gruplarına rastlanması olasıdır. Özellikle “Keziban'a Mektuplar” adlı yazı dizisinde sanat ve edebiyat gibi ciddi konulardan bahsettiği yazılarda dilinin ağırlaştığı ve anlaşılması zor hale geldiği görülür. Genel olarak Ataç'ın deneme yazıları sade ve anlaşılır bir dile sahip olsa da özellikle tabiat tasviri yaptığı yazılarında daha süslü bir dil kullandığı gözlenir. Bu satırlarda Ataç adeta düz yazıyla şiir yazar, teşbih ve istiare gibi edebî sanatları çokça kullanır. Bunun dışında çeşitli şair ve yazarları eleştirirken ya da kendisine yöneltilen eleştirilere cevap verirken daha ağır bir dil kullanır, uzun ve anlaşılması zor cümleler kurar, iğneleyici üslubu ve zekasıyla göz doldurur. 1945 yılı ve sonrasında yazdığı yazılarda öz Türkçeci bir anlayışı benimsemesiyle birlikte yazılarındaki Arapça-Farsça kökenli kelimelerin sayısı azalırken bir taraftan da Türkçe kökenli kelimelerin sayısı artar. 1945-1950 yılları arasında bir geçiş dönemi diyebileceğimiz şekilde Ataç'ın dilinin hızla değişmeye başladığını görürüz. 1950-1957 yılları arası Ataç'ın dilinin olgunlaştığı, Arapça-Farsça kelimelerden arındığı bir dönemdir. Bu dönemden ölümüne kadar yazdığı yazılarda dil konusuna sıklıkla değinir, öz Türkçeci dil anlayışını katı ve istikrarlı bir şekilde yazılarına uygular. Bu dönemde yazdığı yazılarda öz Türkçe kelime köklerinden türettiği kelimeleri sık sık kullanır ve bu kelimelerin karşılıklarını da yanlarında vererek okurun hafızasında yer etmesi için çabalar. Bu konuda başarılı olduğu onun kullandığı kelimelerin çoğunluğunun günümüzde dahi kullanılıyor olmasından anlaşılır.

3.1. Günlerin Getirdiği (1946)

Günlerin Getirdiği başlığı altında toplanan yazıları sırasıyla Konuşmak, Uçak Yolculuğu, Kedi, Hastalık, Hâtıralar, Fayda, Klasik, Edebiyat, Ahmet Haşim, Haşim'i

Yermişim, Aruz, Yahya Kemal, Samimilik Üzerine, Sevgi Üzerine Sözler, İnsan ile Tabiat, Uğraş Saygısı, Tenkitçi Aranıyor, Tenkit, Gene Tenkit, Gençler İçin, Dergiler Üzerine, Tercüme Üzerine, Bir Tercüme Dolayısıyla, Samsat'lı Lukianos, Şiirimiz Üzerine, Şiirden Yana, Dil Üzerine, İkinci Görüşme, Eski Bir Yazı Üstüne, Kurmaca Görüşme, Bir Görüşme, Yalın Dil'dir. Bu kitapta Ataç'ın henüz Arapça-Farsça kökenli kelimeleri kullanmaya devam ettiği görülür. Ancak bir taraftan öz Türkçe kökenli kelimeleri de yazılarına dahil etmeye başlar. Bu kitaptaki yazılarında kedi sevgisinden hastalığa, şairlerden eleştirmenlerin özelliklerine kadar türlü konulardan bahseder. Bu yazılar Ataç'ın dilde özleşme ve sadeleşme anlayışını yazılarına aksettirmeye başladığı bir dönemde oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Hastalık adlı yazısında düşüncelerini hasta bir adamın sayıklamaları şeklinde vermesi o dönem için yenilikçi bir üsluptur. Kitaptaki diğer yazılarını da günlük konuşma havası içinde samimi bir dille okura sunmuş, kimi yazılarında şiirsellik içeren tabiat tasvirleri yapmış kimi yazılarında ise ciddi konulara parmak basmıştır. “Keziban’a Mektuplar” adlı yazı dizisinde oluşturduğu “Keziban” adlı hayalî karakterle bu yazılarında da “Keziban” adıyla yer vermiş, kimi yazısında Keziban’la dil konusunda konuşmuş kimi yazısında ise onunla dedikodu yapmıştır. Konu çeşitliliği bakımından oldukça zengin olan bu yazılarda dil bakımından da farklılıklar görülür. Bu yazılarından bazılarında diğerlerine oranla daha fazla Arapça-Farsça kökenli ya da Batı kökenli sözcük bulunurken genel itibarıyla öz Türkçe kökenli kelimelerin sayısının arttığı görülmektedir.

3.2. Sözden Söze (1952)

Sözden Söze kitabında toplanan yazıları sırasıyla Yeni Şiir, Aşk Şiiri İsteriz..., Vezin Başka, Şiir Başka, Düşe Çağrı, Kolay Şiir, Abdülbaki Gölpınarlı'ya Mektup, Mallarmé İçin, Orhan Veli, Cesaret İster, Ne Hakla?, Ciddilik, Akıl, Yazmak, Edebiyat Âlemi, Eleştirmeci, Ölüler, Aşırıyım Ben, Batı Kafası, Değişme, Gençlere Öğüt, Suut Kemal Yetkin'e Mektup, Fuzuli'yi Okurken, Meletos ve Ahlâk adlı denemelerinden oluşur. Bu kitaptaki yazıların bir kısmını Yaşar Nabi seçip derlemiştir. Ataç, kitabın önsözünde yazıları kendisinin seçmediğinden, bu nedenle yazıların konu bakımından bütünlük oluşturup oluşturmadığının sorgulanmamasını salık verir. Bu yazılarda şiirde yeniliğin biçimde değil özde olduğundan, şairin tüm insanlığa hitap edebilecek eserler vermesi

gerektiğinden, şiir yazmanın gün geçtikçe zorlaştığından, sanatçının gerçeğin arkasındaki güzelliği gösterme yeteneğinden, divan edebiyatını sevmeden başka bir edebiyatın sevimleyeceğinden, edebiyatın nasıl geliştirilebileceğinden, Yunanca ve Latince'nin okullarda okutulması gerektiğinden bahseder. Mallarmé, Orhan Veli ve Suut Kemal Yetkin gibi çeşitli şair ve yazarlar hakkındaki görüşlerini belirtir. Bu yazılarda Arapça-Farsça kökenli kelimelere az rastlanırken, öz Türkçe kelime köklerinden türetilen kelimelerin yanında o dönemde kullanılan karşılıkların da verildiği görülür.

3.3. Karalama Defteri (1952)

Karalama Defteri adlı kitapta yer alan yazılar başlıklandırılmamıştır, sayılarla birbirinden ayrılmıştır. Ataç, bu yazıların kimisinde “Roman nedir?” sorusuna cevap verir kimisinde ise edebî eserler oluşturulurken biçim kaygısı güdülmesi gerektiğinden bahseder. Diğerlerinde inanç, yazıların amacından ve niteliği, yazarların milliyetçiliği, serbest nazım ve hece ölçüsü ile ilgili düşünceleri, aruz ölçüsünün milli ölçü olup olmadığı, nesnel eleştirinin mümkün olup olmadığı, Yahya Kemal'in Türk edebiyatındaki önemi, sanatçı ve gerçeklik, şiirde öz ve şekil, sinemanın bir sanat dalı sayılıp sayılmayacağı, Servet-i Fünun ile Divan edebiyatının karşılaştırması gibi konulara değinir. Bu yazıların bazılarında Ahmet Hamdi Tanpınar'ı, Necip Fazıl'ı, Yahya Kemal'i, Ziya Paşa'yı, Cenap Şahabettin'i, Bâkî'yi, Baudelaire'i (olumlu ya da olumsuz) eleştirir. Bu yazılarda devrik cümlelere sıklıkla yer verir, tartıştığı konuları sohbet havası içinde sade ve anlaşılır bir dille okura sunar.

3.4. Ararken (1954)

Bu kitap, Ataç'ın gazetelerdeki yazılarının Ziya Yazıcıoğlu ve Suphi Aytimur tarafından derlenmesiyle oluşturulmuştur. Derlenen yazılar sırasıyla şu şekildedir: Kendi Kendime, Şiir mi Güç Nesir mi?, Beyitler Ararken, Samimilik, Yağmur, Anlamıyanlara Öğüt, Yazar ile Eleştirmeci, Devrim, Sanat İçin, Okurken, Kendimizi Tanıtalım, Monsieur Gide, 4 Haziran, Abdülhak Hâmit, Gerçek ile Doğru, Okumak, Anlamamak, İşin Kolayı, İçki, Afyon, İftira Çağı, Büyücü Çırağı, Düşsül Görüşme, Yarına Kalamayız, Bir Mektup, Günün Getirdiği, Ölüm Üzerine. Bu kitaptaki

yazılarında güncel konulardan, şiir ve nesir arasındaki farktan, yazılarında kullandığı dilin ve üslubun samimi olma çabasıyla ilgili olmadığından, eleştirmenlerle yazarların çekişmesinden, divan edebiyatının Batılılaşmanın önünde engel oluşturduğundan, devrimin gerektirdiklerinden, toplumun yararı gözetilerek sanatın değerinin düşürülmesine karşı olduğundan, ülkedeki eğitim sorunlarından, tiyatronun Türk edebiyatındaki gelişiminden, eğitimde tuba ağacı kuramından, Doğu kültürü ile Batı kültürünün uzlaştırılmasının mümkün olmadığından bahseder.

3.5. Diyelim (1954)

Diyelim adlı kitabındaki yazıları Ben, Özgürlük Üzerine, Aydınlarımız, Bir Beti- İkinci Beti- Ek, İyi Hava, Eksiğimiz, Batı'ya Doğru, Toplum ile Sanat, Apollon ile Marsyas, Samimilik, Yenilik, Biçim, Memleket Edebiyatı, “Destan Dedik...”, Şiir Üzerine, Rübailer, Bir Şair, İki Şair, Bir Roman, Bir Hikâyeci, Çizgiler, Güçlük- Kolaylık, Övünmek, Taklid, Uzlaşmak, Şiir Dili, Eğlendirmek, Hayvan Sevgisi, Düşünmek, İnanmak, Gelenek, Biz ve Güzel başlıklarından oluşur. Bu yazılarında kendisinden, Orhan Veli'den, Mehmet 'ten, dil işine ne zaman girdiğinden, özgür bir kimsenin niteliklerinden, devrimin nasıl gerçekleştirildiğinden, Yunan ve Latin kaynaklarından beslenilmesi gerektiğinden, sanat ve toplum ilişkisinden, şiirde yeniliğin biçimde olması gerektiğinden toplum için sanat ve sanat için sanat tartışmalarından ve edebiyatla ilgili çeşitli meselelerden bahseder. Bu kitapta toplanan yazılarda kullandığı dil oldukça sade, Arapça-Farsça kökenli kelimelerden olabildiğince arınmıştır. Yeni türetilen öz Türkçe kökenli kelimelerin karşılıkları parantez içinde verilerek okurun metni anlaması kolaylaştırılmıştır.

3.6. Söz Arasında (1957)

Gençliğe Öğüt, Yaşlılar, Gençler, Ilımlı Devrim, Okumak, Dayanışma, İnanmak, Nail Okuyorlar?, Yazar ile Eleştirmen, Dil, Batı'ya Doğru, Münazara, Batı Kafası, Övünmek, Yeni Yazı, Güldeste, Ak mı, Kara mı? I, Ak mı, Kara mı? II, Ek adlı başlıklardan oluşan yazılarının toplandığı kitaptır. Ataç, bu kitaptaki yazılarında açık ve anlaşılır bir dil kullanırken yeni yeni kullanılmaya başlanan öz Türkçe kökenli kelimelere sıklıkla

yer verir. Bu yazılarında gençlere yaşlıları geride bırakmalarını, kendi inanç ve görüşlerini kendileri kurmalarını öğütlerken devrimin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğinden, Batı'nın örnek alınmasının zorunlu olduğundan, dilde özleşmeyi neden savunduğundan bahseder. Bunun yanı sıra Ataç'a kendi yazılarını, şiirlerini getiren genç edebiyatçıların Ataç'ın yazı anlayışından bihaber olmasından yakınır, “bizde eleştirmen yok” diyenlere çatar, öz Türkçe kelimelerle yazmaya özenen birtakım yazarların yazılarındaki tutarsızlıkları eleştirir, Doğu ve Batı'nın sosyal ve kültürel farklılıklarına değinir. Dil, edebiyat ve toplum meselelerinden bahseder.

3.7. Okuruma Mektuplar (1958)

Okuruma Mektuplar adlı kitabında yer alan yazılar Pazar Postası'nda 1951-1952 yılları arasında yayınlanan yazılarından derlenmiştir. Bu yazılar sırasıyla Giriş, İki Kitap, Hürriyet Şairi, Daldan Dala, Karasevdalı Leylek, Yalnızlık, Gene Yalnızlık, Bahar, Şiir Denen Güzel, Şöyle Perişan..., Karaca Oğlan, Ömrümün Bütünü, Şiir Sevmek, Var Olmak, Eleştirmeci, Yaşamak, Hülyaya Davet, Cânım!..., Sayıklama, Darmadağın, Öz ile Biçim, Dönüş, Kendini Beğenmek, İstanbul, Gene İstanbul, Kış, Aylardan Sonra, En Derin Yaram, Gün Dönümü, Yeni Yıl, Şiirin Sesi, Kar Yağarken, Şiir Üzerine, Bir Şiir, Çürüten Hayranlık, Erişilmez Hayranlık, Adsız Mektup, Süslenmek, İki Beyit, Başka Bahar, Bir Cevap başlıklı deneme yazılarından oluşmaktadır. Ataç, bu kitaptaki yazılarının ilkinde divan edebiyatı hakkındaki görüşlerinden, divanların çevirisinin nasıl olması gerektiğinden, gençlerin Fuzuli gibi önemli divan şairlerini okuması gerektiğinden bahseder. Hürriyet Şairi adlı yazısında Tevfik Fikret'in şiirlerini önceden beğendiğinden ancak artık onun şiirlerini anlayamadığından bahseder, Fikret'in dilini yapma olmakla suçlar. Daldan dala adlı yazısında “ve” bağlacından konu açar, sonrasında alfabede yer alan harflerin Türkçedeki sesleri karşılayamadığından yakınır. Karasevdalı Leylek adlı yazısında Ahmet Haşim ve Haşim'in şiirleri hakkındaki görüşlerini açıklar. Yalnızlık ve Gene Yalnızlık adlı yazılarında sevgi ve yalnızlık konularından bahseder. Diğer yazılarında baharın güzelliklerinden, ölüm korkusundan, kendisinin kindar olmasından, İstanbul'u neden sevmediğinden, dostlarıyla sohbet etmekten hoşlandığından ve buna benzer türlü konudan bahseder. Günlük konular yanında çeşitli şairleri eleştirmekten ve dil meselelerine eğilmekten geri durmaz. Bu

yazılarda kullandığı dil açık ve anlaşılırdır, bununla birlikte öz Türkçe kelimelere sık sık yer verdiği görülür.

3.8. Prospero ile Caliban (1961)

“Prospero ile Caliban” adlı yazı dizisi Ataç’ın, Shakespeare’in “Fırtına” adlı oyununda yer alan iki karakterden esinlenerek adlandırdığı, 1946-1957 yılları arasında yazdığı denemelerinden derlenmiştir. Bu denemeler sırasıyla Ataç’ın Prospero ile Caliban, Yanıt, Yazar ile İşçi, Yoksulluk, Gelenek, Karalama, Okurken, Yolculuk ve Hoş bir Kitap adlı yazılarından oluşur. Bu denemelerde beyan ettiği fikirleri nedeniyle eleştiri oklarına hedef olan Ataç, yazılarına bu adı vermesi nedeniyle de eleştirilmiştir. Tufan Türkmen, Isparta’da çıkan Demet adlı dergide basılan yazısında Ataç’ı yabancı dilde yazılan edebî eserleri örnek alması ve halktan uzaklaşması yönüyle şu şekilde eleştirir:

...İçimizden yüz kişi, örneğin Ataç gibiler, dünya şaheserlerini okumuşlar, fransızca, ingilizce derken bazı Batı dillerini öğrenmişler. Yazılarının adına bile onlardan aldıkları Prospero ile Caliban’ı sembol yapmışlar. Ötesi? Bu, üç bin kişili bir köyde üç kişinin ceket palto, 2997 kişinin yalınkat kaput gömlek giymesine benzer...¹⁷¹

Yazıların çıktığı dönemde (1946-1957) Türk edebiyatında hakim olan edebî anlayış dikkate alındığında Türkmen’in haklılığı göz ardı edilemez. Ataç her ne kadar dil konusunda yabancı dillerden arınmış saf bir Türkçe oluşturmak için çalışsa da edebiyat konusunda tamamen Batılı bir anlayış sergiler. Milli edebiyat ve Cumhuriyet döneminde halka yönelen şair ve yazarların aksine Türk edebiyatının ancak Batı’ya yönelinerek yüceltilebileceğine inanır. Buna göre denemelerinde “aydın” ve “halk” tiplerini Türk edebiyatında var olan “Karagöz ve Hacivat” karakterleriyle sembolize edebileceği halde “Prospero ile Caliban” karakterlerini kullanmayı tercih etmiştir. Bu durum Ataç’ın edebiyat konusunda Batı’yı örnek almasından, Batı’da yayımlanan kitap, dergi, gazete gibi yayınları düzenli olarak takip etmesinden kaynaklanır. Eserine verdiği isim de bu anlayışına göre şekillenmiştir. Ataç, edebî zevkin halkın beğenisine göre şekillenmesine ve halkın yararı gözetilerek değersiz eserlerin üretilmesine karşıdır.

¹⁷¹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.224.

Prospero ile Caliban adlı yazı dizisinde de düşüncelerini detaylandırır. Bu yazı dizisinde “Prospero” eğitilmiş aydın kesimi “Caliban” ise cahil halkı temsil eder. Ataç, Prospero’nun Caliban üzerinde baskı ve hakimiyet kurması gerektiğini, bir ülkede özgürlüğün ancak bu şekilde sağlanabileceğini savunur. Caliban cahil, sanat zevki olmayan çoğunluğu temsil ederken eğitilmiş ve zevk sahibi Prospero’nun yönlendirmesine muhtaçtır. Prospero; Caliban’ın dileklerine, buyruklarına uymak yerine kendi yolunu çizerek Caliban’a ışık tutmalıdır. Ataç, Caliban’ın isteklerine göre eserler üretilmesine şiddetle karşı çıkar:

...Bilginin, dörüt erinin, aydının çevresinde Caliban hep vardır, onu unutamayız, düşüncelerimizden silemeyiz. Ancak, Caliban’a acımak demek, Caliban’ın dileklerine, buyruklarına uymak, boyun eğmek değildir. Caliban’a acıyoruz diye, Caliban’ı kurtaracağız diye onu başa geçirmemiz gerekmez... Bugün Caliban’ı başa geçirmeğe kalkıyorlar. Görmüyor musun? Çoğunluğun anlayışı, beğenisi (zevki), ölçü diye alınıyor. Birtakım saçmasapan kitaplar yazılıyor, duyuyorsun, bütün gün radyolarda tadsız, bayağı ezgiler çalınıyor...¹⁷²

Ataç, yalnızca edebiyat konusunda değil hayatın her alanında Prospero’nun (aydının) Caliban’a (halka, çoğunluğa) örnek olması gerektiğini düşünür. Prospero ile Caliban yazı dizisinde bu Prospero ve Caliban üzerinden toplumsal meseleler, dil ve sanat konularına değinir. Konuları yönüyle Ataç’ın edebiyat, sanat ve devrim hakkındaki görüşlerini yansıtmaları açısından bu denemeler önem taşımaktadır. Denemelerin dili sade ve anlaşılır olmakla birlikte ciddi konulardan bahsedilmesi nedeniyle ağırbaşlı bir üslup kullanılmıştır. Aynı zamanda bu yazılarda öz Türkçe kökenli kelimelerden türetilen sözcüklere sıklıkla yer verilmiştir. Ataç’ın “Keziban’a Mektuplar” adlı yazı dizisinde yarattığı hayali “Keziban” karakterinin bu yazılarda “Allı” ismiyle hayat bulduğu görülür. Keziban’a Mektuplar’da Arapça “kezb” kökünden geldiği düşünülen, “yalancı” anlamına gelen “Keziban” adını kullanılırken bu yazılarında eski Türkçede “hile, kurnazlık” anlamına gelen “al” kökünden türettiği “Allı” adını kullanması Ataç’ın öz Türkçeci tutumunun belirginleştiğinin göstergesidir. Ataç, Allı ile diyaloglarında toplumun benimsediği müzik zevki, edebî eserlerdeki

¹⁷² Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.214.

kelime seçimi, sanatın işlevi, sanatçının görevi, eğitimcinin ödevi, eğitimde tuba ağacı kuramı gibi konulardaki görüşlerini açıklar.

Ataç, Prospero ile Caliban adlı ilk yazıda konuya müzik zevkinden girer alaturka musikiden, köy türkülerinden hoşlanmamasının sebeplerini açıklar. Sonrasında Allı adlı hayalî karakterle sohbete girer, onunla çoğunluğun beğenisinin ne dereceye kadar isabetli olduğunu tartışır. Shakespeare'in Prospero ile Caliban örneğini vererek bu konudaki düşüncelerini destekler. Prospero'yu aydına Caliban'ı ise halka benzetir, Caliban'ın sanat eserinin güzelliğini kavrayacak bilgi ve donanıma sahip olmadığından, bunun için Prospero'nun yönlendirmesine ihtiyacı olduğundan bahseder. Yazının devamında bir ülkede gerçek özgürlüğün ancak Prospero'nun hakimiyetiyle gerçekleşebileceğini, başarılı sanat eserleri ortaya koyabilmek için Caliban'ın göz ardı edilmesi gerektiğini söyler. Yazının devam eden bölümlerinde dil, sanat, eğitim, köylü-kentli zıtlığı, özgür düşünce ortamının sağlanması gibi konulara değinir. Önemli toplumsal meseleler hakkında düşüncelerini ifade eder. Yanıt adlı yazısında Prospero ile Caliban yazı dizisine gelen eleştirilere cevap verir. Yazar ile İşçi adlı yazısında yazarlığı bir meslek olarak ele alır, yazarın yazarlık mesleğini geçimini sağlama derdinin üstünde tutması gerektiğini söyler. Yoksulluk adlı yazısında başarılı bir yazarın muhakkak yoksulluk çekmiş olması gerektiği inancını sorgular. Gelenek adlı yazısında kendine güvenen, kendinde yaratma gücü bulunan bir toplumun geleneği arkada bırakmaktan çekinmeyeceğinden bahseder. Karalama adlı yazısında gençlerin Türk edebiyatı eserleri dışında farklı ülkelerin edebiyatlarıyla da ilgilenmeleri gerektiğini, yeniliğin ancak bu şekilde gerçekleştirilebileceğini söyler. Okurken adlı yazısında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirle ilgili bir yazısını eleştirir. Yolculuk adlı yazısında Adana'ya ve Mersin'e olan seyahatinden ,Hoş bir Kitap adlı yazısında ise Maarif Vekilliği'nin çıkardığı Kabusname adlı kitaptan bahseder.

3.9. Keziban'a Mektuplar – Ayşe'ye Mektuplar (2020)

Ataç'ın 1928-1940 yılları arasında yazdığı ve ilkinin 20 Şubat 1926'da Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayımladığı Keziban'a Mektuplar, Ataç'ın düşünce hayatının anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yazı dizisinin ilki 1926'da yazılsa da Keziban figürünün Ataç'ın zihninde belirginleşmesi ve yazı dizisinin "Keziban'a

Mektuplar” adını alması 1928 yılından sonra gerçekleşmiştir. Bu nedenle daha öncesinde Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan 4 yazı göz ardı edilerek 5 Temmuz 1928’de Hayat dergisinin 84. Sayısında yayımlanan yazı ilk olarak kabul edilir. Ataç, Keziban’a Mektuplar yazı dizisini bahsedilen yayım organları dışında on farklı gazete ve dergide yayımlamaya devam etmiştir.¹⁷³

Keziban’a Mektuplar yazı dizisi Ataç için fevkalade önem arz etmektedir çünkü Ataç bu yazılarında diğerler yazılarına göre fikirlerini daha özgür ve samimi bir şekilde ifade edebildiğini düşünür. Bu nedenle Keziban’a Mektuplar’ın diğer eserlerinden daha kalıcı olmasını umar. Bu mektuplarda gönlünü ve düşüncesini duyduğu gibi, çıplak olarak göstermeye çalıştığını söyler.

Keziban’a Mektuplar yazı dizisi Ataç’ın, zihninde oluşturduğu hayali bir karakter olan “Keziban” ile mektuplaşmalarını ve diyaloglarını içerir. Ataç; edebiyat, sanat ve günlük hayat konusundaki düşüncelerini bu hayali karakterle paylaşarak kimi zaman onunla tartışmakta kimi zaman ise onunla uzlaşmaktadır. Hatta bu karakteri Keziban’a Mektuplar yazı dizisi dışındaki bazı yazılarında da anmakta, edebiyat konusundaki görüşlerini bu karakterle sohbet eder gibi ifade etmektedir.

Ataç’ın Keziban’ı yaratırken Fransız yazar Andre Gide’i örnek aldığı bilinmektedir. Buna göre Andre Gide’in oluşturduğu Angele karakteri ile Ataç’ın Keziban karakteri arasında çeşitli benzerlikler bulunmaktadır. Bu bağlantının kurulmasında Ataç’ın sözleri etkili olmakla birlikte kendisinin Andre Gide hayranı olduğu Gide’in ölümü üzerine yazdığı “Monsieur Gide” başlıklı yazısından anlaşılmaktadır:

Gide, Andre Gide demeğe dilim varmıyor. Üzdü beni ölümü, saygılı bir hayranlığım vardı ona, günümüz yazarları içinde bildiklerimin bence en büyüğü oydu, en önemlisi. Yaşadığını bilmek içime sanki bir güven veriyordu.¹⁷⁴

Ataç, Keziban’a Mektuplar’ın beşincisinde Keziban karakterinin hayali olduğunu ve Andre Gide’in Angel adlı karakterine özenilerek oluşturulduğunu itiraf eder:

¹⁷³ Ataç, Keziban, s.7.

¹⁷⁴ Nurullah Ataç, *Karalama Defteri & Ararken*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020, s.112.

Bu ay gelen bir mecmuada Andre Jid'in bir cümlesini okurken seni yine hatırladım: "...Hayali bir Anjel'e mektuplar yazardım." Neden itiraf etmeyeyim? Ben de, Jid'den özenerek bir Keziban tahayyül etmiştim.¹⁷⁵

Bunun yanı sıra Keziban'a atıf yaptığı bir başka yazıda da bu karakteri oluştururken Andre Gide'den etkilendiğini Keziban'ın ağzından duyurur:

-Biliyorum huyunuzu, André Gide'e özenip söz de öyle hayalî müllâkatlar yazmak istiyeceksiniz, zaten bana mektuplarınızı, şu Keziban'a Mektuplar'ı da Gide'in Billets à Angèle'ine özenip yazmadınız mıydı?¹⁷⁶

Ataç, Angele karakterinden etkilenecek, hatta Andre Gide'in bu karaktere sahip olmasına haset ederek oluşturduğu Keziban figürüyle adeta dost olmuş, bu karakter her ne kadar onunla kavgaya girişse, onu acımasızca eleştirse de onun varlığı Ataç'ı memnun etmiştir. Esasında Ataç'ın Keziban karakterini kullanarak bir yandan kendisini eleştirdiği bir yandan da bu eleştirilere karşı kendisini savunmaya çalıştığı görülür. Bu bakımdan Ataç'ın Keziban figürüyle olan diyaloglarının hem öz eleştiri hem de öz savunma niteliği taşıdığı söylenebilir.

Keziban karakteri her yönüyle incelenmesi gereken niteliklere sahiptir. Öncelikle "Keziban" kelimesi Ataç'ın kullanmaktan kaçındığı Arapça kökenli sözcüklerden biridir. Keziban'a Mektuplar'ının ilkinin yazdığı, dolayısıyla Keziban ismini ilk kullandığı tarihin 20 Şubat 1926 olduğu dikkate alınırsa bu durum gayet doğaldır. Ataç, dilde özleşme anlayışını benimsedikten sonra yazdığı yazılarında (Prospero ile Caliban) "Keziban" adlı karakterinden "Allı" ismiyle bahseder. Allı kelimesi ise Ataç'ın eski Türkçedeki "al" kelime kökünden türettiği bir isimdir. Kimi kaynaklarda "Keziban" kelimesinin Farsça kökenli "ked-banu" kelimesinden geldiği söylene de Arapça "kezb" kökünden geliyor olma ihtimali daha yüksektir. Buna göre kezban kelimesi yalancı anlamına gelmektedir. Ataç'ın karaktere bu adı vermesi Keziban'ın hayali bir karakter olmasına bağlanmaktadır. Keziban'a Mektuplar yazı dizisini hazırlayan Mehmet Can Doğan, Keziban adının "yalancı" anlamında kullanılmasının Keziban'ın yalancı bir karakter olmasından değil, kurmaca dünyaya ait

¹⁷⁵ Ataç, *Keziban*, s.40.

¹⁷⁶ Ataç, *Sözden Söze*, s.135.

hayali bir karakter olmasından kaynaklandığını söyler. Bununla birlikte Ataç'ın kendi ismini dahi Arapça kökenli olması nedeniyle beğenmediği bilindiği halde kendi yarattığı karaktere yabancı kökenli bir isim vermesi oldukça düşündürücüdür.

Türk edebiyatında Keziban isminin kullanıldığı diğer örneklerle bakıldığında bu ismin Anadolu'da yetişmiş, eğitimsiz, bilgisiz, görgüsüz ve mağdur köylü kadını yansıttığı görülmektedir. Ancak Ataç'ın Keziban'ı Türk edebiyatında görülen Keziban tiplemesinden oldukça farklıdır. O; güncel konular hakkında bilgili, edebî zevk sahibi, sanatla ilgilenen entelektüel bir kadın olarak genelgeçer kabul edilen köylü Keziban tiplemesine aykırı bir karakter sergilemektedir. Ataç'ın mektuplarında “sen”, deneme yazılarında ise “siz” diye hitap ettiği Keziban Ataç'la edebiyat ve sanat konularında sohbet edebilecek zekaya ve bilgi birikimine sahiptir. Ataç, Keziban'ı kendisinden ayrı tutmamaktadır, şahıs olarak farklı cinsten bir karakteri sergilese de Keziban Ataç'ın hayal dünyasında oluşturduğu bir karakter olarak onunla benzerlik göstermektedir. Buna göre Ataç'ın Keziban'ını ondan büsbütün ayırmak doğru değildir. Nitekim 1940'ta “Akbaba” dergisinde yayımlanan bir karikatürde de Ataç'ın Keziban'ı, kendisine tıpatıp benzeyen, hamur yoğuran, köylü bir kadın olarak tasvir edilmiştir.

Karikatüre göre Ataç'ın Keziban'ı, kendisinin tasavvur ettiği entelektüel kadının aksine ev işleriyle uğraşmakta olan köylü bir kadını yansıtmaktadır. Ataç, yukarıda verilen karikatüre alaycı bir sitemle karşılık vermiş. Keziban'ın güzelliğini mesele etmese de iş görmesine razı olmadığını söylemiştir. Sonuç olarak Keziban karakteri çeşitli karikatür ve yazılarda anılarak, kimi zaman alay konusu edilerek de olsa, Ataç'ın gündemde kalmasını sağlamıştır.

1940 yılına kadar devam eden “Keziban'a Mektuplar” yazı dizisinden sonra Ataç'ın mektuplar halinde yazdığı bir diğer yazı dizisi olan “Ayşe'ye Mektuplar” yayımlanmaya başlamıştır. Ancak Ayşe'ye Mektuplar adlı dizinin karakteri olan Ayşe'nin Keziban gibi muhayyel (hayali) bir karakter olup olmadığı konusunda çeşitli düşünceler vardır. Her iki yazı dizisini de derleyip kitap haline getiren Mehmet Can Doğan, Ayşe'nin hayali bir karakter olmaktan öte Ataç'ın muhabbet beslediği gerçek bir kadın olma ihtimali üzerinde durur. Doğan'ın bu düşüncesini destekleyen çeşitli olay ve kanıtlar bulunmaktadır. Öncelikle Ataç'ın bu yazı dizisini oluşturduğu dönemde ailesinden (kızı ve eşinden) ayrı olarak Ankara'da yaşamakta olduğu bilinmektedir. Ataç'ın kızı Meral (Ataç) Tolluoğlu babasıyla olan anılarını anlattığı “Babam Nurullah

Ataç” adlı kitabında bu dönemde Ataç hakkında çeşitli dedikoduların çıktığını ve Ataç’ın bilmeyerek de olsa kızı Tolluoğlu’nu ve eşini üzdüğünü belirtmektedir. Ataç her ne kadar Ayşe’nin de Keziban gibi hayali bir karakter olduğunu söylese de “Ayşe’ye Mektuplar” yazı dizisi içeriği itibarıyla Ayşe’nin aşık olunan esrarlı bir sevgili olma ihtimalini düşündürmektedir. Hatta Ataç’ın Ayşe’ye yazdığı mektuplarda (Bu mektuplar aşk mektubu niteliği taşımaktadır.) Ayşe’nin sokağında dolaşıp Ayşe’yi görme arzusuyla yanıp tutuştuğunu söylemesi Ayşe’nin divan şiirindeki sevgili tipine benzer özellikler taşıdığını gösterir. Buna göre Ataç, aşık olduğu Ayşe karakterini görmek için sürekli onun evinin sokağında dolaşmakta, onun geçebileceğini umduğu sokaklarda yürümektedir. Ataç’ın ona karşı duyduğu derin muhabbete karşılık Ayşe, Ataç’tan sesini dahi sakınmaktadır. Bu durum açık bir şekilde divan şiirinde aşığına eziyet eden sevgili tipini anımsatmaktadır. Divan şiiri hayranı olduğu bilinen Ataç’ın Ayşe karakterini divan edebiyatının sevgili tipiyle bağdaştırması olasıdır.

Ayşe’nin gerçek ya da muhayyel oluşunu sorgulamak yerine bu karakterle olan diyaloglarının Ataç’ın düşünce dünyasını yansıtmaya derecesini incelemek daha uygun olacaktır. Bu nedenle yazı dizisi Ayşe’nin de Keziban gibi muhayyel bir karakter olduğu düşünülerek incelenecek, yazarın kişisel hayatı hakkında öznel yargılara ya da çeşitli kaynaklardan alınan duyumlara yer verilmeyecektir.

Keziban’a Mektuplar ve Ayşe’ye Mektuplar yazı dizileri Mehmet Can Doğan tarafından kronolojik olarak sıralanmış ve her bir yazının tarihi okurla paylaşılmıştır. Bu sayede Ataç’ın bu yazı dizisi boyunca kullandığı dilin değişimi ve gelişimi açık bir şekilde görülebilmektedir. Keziban’a Mektuplar’ın ilki 17 Şubat 1926’da yayımlanmıştır. Bu mektupla birlikte yazı dizisinin edebiyatla ilgili sohbetler şeklinde ilerleyeceği anlaşılmaktadır. Ataç’ın dil kavgasına 1940’lı yıllarda başladığı göz önünde bulundurulursa 1926’da yazılan bu ilk metnin Arapça-Farsça kelimelerle dolu olması ve Ataç’ın son dönem yazılarına göre ağır bir dille yazılması normal görülmelidir.

Ataç, eleştiri türünün nasıl olması gerektiğini tartıştığı ilk mektupta nesnel eleştirinin mümkün olmadığını söyler. Esasında bu yazı dizisi, içerisinde Keziban’ın adının geçmesi dışında Ataç’ın denemelerinden farksızdır. Denemelerinde sohbet havası içinde kendi düşüncelerini ifade eden Ataç, Keziban’a mektuplarında da Keziban’ın halini hatırlamak yerine yine kendi duygu ve düşüncelerinden konu açar. Keziban’ı

arka plana atarak kendisini ön plana çıkardığı bu yazıların mektup niteliği taşımaktan uzak olduğu açıkça görülür.

Ataç, Keziban’a mektuplarının ikincisinde (26 Şubat 1926) Ahmet Haşım’ın Süleyman Nazif Bey hakkında söylediği bir cümle üzerinde durarak yazarların düşüncelerini ifade etme konusundaki cesaretini ve samimiyetini desteklediğini söyler. Bununla birlikte Ahmet Haşım’i düşüncelerindeki değişim ve çelişkileri nedeniyle eleştirmekten de geri durmayan Ataç, Haşım’ın Süleyman Nazif Bey için söylemiş olduğu süslü bir dile sahip cümleyi “renkli ve ziyadar” olarak tanımlamıştır. Ataç’ın sade ve anlaşılır bir üslubu benimsediği dikkate alındığında bu cümleyi methetmesi kendi görüşleriyle çelişmekte olduğunu gösterir.

Keziban’a yazılan üçüncü mektupta (3 Mart 1926) Ataç, “Hasan” ve “Hüseyin” adını verdiği iki kişinin diyalogu üzerinden sanatın kime hitap etmesi gerektiği konusunu tartışır. Buna göre Ataç’ın “dostlarım” olarak tanıttığı Hasan ve Hüseyin’den biri sanatın halka hitap etmesi gerektiğini söylerken diğeri aydın bir zümreye hitap etmesi gerektiğini savunur. Bu iki karakter arasından Hasan’ın düşünceleri ve beğenileri yönünden (klasik eserlere hayran olması, Baudelaire’i sevmesi, divan edebiyatından beyitler söylemesi vb.) Ataç’la benzerlik gösterdiği fark edilmektedir. Hasan ve Hüseyin’in konuşmalarının gerçek olma ihtimali bulunmakla birlikte bu iki karakterden biri Ataç, diğeri ise kendisinin sohbet ettiği bir dostu olabilir. Her iki karakterin de Ataç tarafından yaratılan hayali figürler olma ihtimali de vardır. Ataç, metindeki diyalog üzerinden edebiyatın niteliği görevleri ve okur üzerindeki etkisi hakkında farklı fikirler öne sürer, bu fikirleri yarıştırır.

Dördüncü mektupta (19 Mart 1926) çeşitli şairlerden söz açan Ataç mektubun sonunda Keziban üzerinden tüm kadınlara yönelik bir eleştiride bulunur. Ataç’a göre kadınlar nasıl ki komşuya giderken bile mücevherlerini takmak isterse sahip oldukları bilgi birikimini de gerekli gereksiz her yerde gözler önüne sermek isterler. Ataç bu eleştiri için Keziban’dan gücenmemesini rica eder.

Ataç, 1926 yılında yazmış olduğu dört mektuptan sonra bu mektuplara 2 senelik bir ara vermiştir. Başlangıçta bu durumu Keziban’ı unutmuş olmasına bağlasa da sonrasında Keziban’ın kendisini dinlemek istememesine bağlar. Böylelikle kendisini mağrur ve kibirli göstermek yerine Keziban’ı vefasız olmakla suçlamayı tercih eder. Kendi yarattığı hayali bir karaktere dahi mahcup olmak istememesi Ataç’ın Keziban’a

karşı kendisini sorumlu hissetmediğini gösterir. Buna göre Keziban, Ataç'ı ne zaman bırakacağı belli olmayan, bencil ve vefasız bir karakterdir, davranışları ve karakteriyle ona güven vermez.

Son mektubumu yazalı belki üç sene oldu... Bilirsin ki Keziban, her günün getirdiği hisse, bir gün evvekinin düşünmeden kapılmayı severim. Hiç de şikayet etmediğim bu tabiat beni, edebiyata dair gelişigüzel söyleyeceklerimi dinlesin diye, hayaller arasından intihap ettiğim sana karşı da vefasız kıldı. (Bu sözümde biraz gurur bulunduğunu sonradan anladım: Hükmümüzü ne bizden hariç olan şeylere geçirebiliriz, ne de kendi zihnimizde doğan, fakat yine onların birer aksinden ibaret olan hayallere. Ben sana vefasızlık etmedim, Keziban; belki sen beni dinlemek istemedin.)¹⁷⁷

Ataç, iki senelik aranın ardından 29 Haziran 1928'de yazmış olduğu ilk mektubunda Peyami Safa'nın Hilal-i Ahmer gazetesinde yayımlanan "Yeni Edebiyat Cereyanları" isimli yazısı üzerinden günün edebî meselelerini inceler. Bu mektupta da Ataç'ın kullandığı dil yabancı kökenli (Arapça, Farsça, Fransızca) kelimelerle doludur. Son dönem yazılarıyla kıyaslandığında anlaşılması güç, süslü cümleler kullanılmıştır.

Keziban'a yazılan ikinci mektubun tarihi 22 Şubat 1932'ye denk gelmektedir. Bu mektubun dili önceki beş mektuptan farklı olarak daha sade ve anlaşılırdır. Metinde Arapça-Farsça kökenli kelimeler bulunduğu gibi "reaksiyon", "attitude" gibi Batı kökenli kelimelere de yer verilmiştir. Ataç bu mektupta Keziban'ın kişiliği üzerinde durarak onun kendisinden çok da farklı olmadığını söyler. Bu mektubun tarihi itibarıyla Ataç'ın dilde sadeleşmeye yöneldiği döneme denk geldiği söylenebilir.

Mektupların devamında (4 Şubat 1932) intihal konusunu inceleyen Ataç intihale karşı olmasına rağmen gerçekten edebî yeteneği olmayan şair ve yazarların intihal yapımları halinde orijinalinden daha güzel bir eser ortaya koyamayacağını söyler. İntihalden yakınan çokça muharririn ise kendi eserlerine benzer eserlerin yüzyıllar boyu yazılmaya devam edildiğini ya da kendi fikirlerinin onlardan bihaber olan bir başka kişi tarafından düşünülmüş olabileceğini gözardı ettiğini söyler. Buna göre Ataç intihalin şair ve yazarlar tarafından fazlaca önemsendiğini düşünür. Ataç'a göre güzeli çirkinden ayırt edemeyen okurun intihal yapılmış bir metni orijinalinden ayırt etmesi beklenemez.

¹⁷⁷ Ataç, *Keziban*, s.40.

Ayrıca bu çeşit okura hitap eden edebî eserde intihal olup olmaması da bir önem taşımaz.

Keziban'a Mektuplar'ın ilerleyen örneklerinde eleştirinin nasıl olması gerektiği (Mektep, 7 Mart 1932), devrimin gereklerinden biri olarak geçmişin inkar edilmesi (Mektep, 17 Mart 1932), sanatçının samimi olması (Edebiyat Gazetesi, 23 Haziran 1932), lirik şiirin özellikleri (Edebiyat Gazetesi, 30 Haziran 1932), vuzuh meselesinin edebiyata verdiği zarar (14 Temmuz 1932), muammanın edebiyattaki yeri (21 Temmuz 1932) sanatın maddi amaçla icra edilmesi (11 Ağustos 1932), sanatçı ile eğitmenin farkı (11 Ekim 1934), sanattaki yeniliklerin cesaret gerektirmesi (20 Şubat 1935), sanatçının görevleri (13 Mart 1935), gerçek okurun özellikleri (27 Mart 1935), Barbalı Yokuşu (10 Haziran 1935), bedii heyecan (15 Haziran 1939) gibi konulara yer vermiştir.

Özellikle 1930'larda yazdığı yazılar gittikçe daha sade ve anlaşılır bir dile kavuşmuştur ancak bu yazılarında da Arapça-Farsça kökenli kelimelere sık sık yer vermeye devam eder. Keziban'a Mektuplar'ın bazılarında sade bir dil kullandığı halde özellikle eleştiri tarzında yazdığı mektuplarda daha ağır bir dil kullanmıştır. Edebiyat dünyasında yazılan düzyazı ve manzum eserleri takip eden Ataç, mektuplarında bu yazılardan ve onları yazan yazarlardan bahsettiğinde anlaşılması zor, yabancı kökenli kelimelerle dolu bir kullanır. Bununla birlikte sanat ve edebiyat gibi çeşitli konularla ilgili görüşlerini bildirdiği yazılarında paragraflar hatta cümleler arasındaki konu değişimi o kadar hızlıdır ki düşüncenin akışını takip etmek ve yazıların bütününde verilmek istenen fikri kavramak çoğu zaman mümkün değildir. Bu durum yazıların dili sade ve anlaşılır olsa dahi anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bazı mektupların sonunda Keziban'a tavsiyeler verme, hayır dua etme şeklinde kapanışlar yapması dikkat çeker. Keziban'a mektupların sonuncusu 21 Mayıs 1940'ta yayımlansa da Ataç kimi yazılarında Keziban'a değinmeye devam eder. Bazı yazılarında Keziban'a yolda rastladığından bahseder bazı yazılarında onunla sohbet hatta dedikodu eder. Özellikle de edebiyatla ilgili yazılarında Keziban'la tartışmaya girişir.

Ataç'ın 1940 yılında yayımlanan son yazısından sonra mektupların muhatabı değişir. Ataç artık çocuk yaşta ve edebiyat sohbetlerinin paydaşı olmaya hevesli Keziban'ın yerine genç ve alımlı bir kadın olan Ayşe'ye mektuplar yazmaya başlar. Böylelikle mektupların niteliği ve konusu da değişir. Keziban'a yazdığı mektuplarda edebiyattan ve günün meselelerinden bahseden entelektüel Ataç, Ayşe'ye yazdığı

mektuplarda sevgilinin sokağında perişan olan bir aşığa dönüşür. Ataç, Ayşe'ye mektuplarına şöyle bir başlangıç yapar:

...Fakat şimdi size hitap etmek istiyorum, Ayşe. ... Bu Mayıs gününün hazzı içinde gönlüme siz doğdunuz. Şüphesiz siz de bir hayalsiniz, sizin de yüzünüzü iyice seçemiyorum. Keziban, çocuk denecek yaşta, sarışın bir kızcağızdı. Sizin yürüyüşünüzde bir ağırlık, daha doğrusu bir ihtişam görüyorum; gençsiniz ama çocuk değilsiniz. Bazen başınızı şöyle bir kaldırıyor, sallıyorsunuz; bu hareketiniz güzelliğinizi bir kat daha artırıyor. ...Keziban'a sen derim; biliyorum ki size hiçbir zaman bu laubaliliği gösteremeyeceğim...¹⁷⁸

Ataç, Ayşe'yi Keziban'ın aksine gerçek bir karaktermişçesine tasvir etmeye başlar, ona aşık bir sevgili gibi iltifat eder. Bu durum Ayşe'nin gerçek bir şahıstan esinlenerek oluşturulmuş olma ihtimalini akla getirir. Ayşe, Ataç'ın yaklaştırmaya, konuşmaya dahi cesaret edemediği bir kadın rolünü oynar, ondan gelecek bir tebessüm dahi Ataç için bir mutluluk vesilesi olacaktır. Ayşe'ye mektuplarda bu durum Divan şiirindeki aşık ve sevgili tiplemesini hatırlatacak şekilde verilir. Özellikle de Ataç'ın bu mektuplarda divan şiirinden parçalara sık sık yer vermesi bu hissi güçlendirir. Ataç, Ayşe'ye yazdığı yazılarda aşktan, divan edebiyatından bahseder. Ayşe'yi görme arzusuyla yanıp tutuşan Ataç mektuplarında ona olan aşkını anlatır:

Bana gene gözüktünüz ve sizi görür görmez gönlümde o leziz çarpıntıyı duydum; fakat biliyorum ki bir gün hiç, hiç gözükmemeniz, gülümsememeniz mümkün... Sizi yalnız sevdiğimi bilmek, bugünün verdiği haz içinde yaşamak kafi gelmiyor; sevgimin sonsuz olduğuna inanmak istiyorum.¹⁷⁹

Mektuplarda bahsi geçtiği şekilde Ataç nadiren de olsa görme şansı bulduğu Ayşe'ye olan aşkının azalmasından korkar. Ona olan muhabbeti daima devam etsin ister. Kimi zaman Ayşe'ye olan aşkından bahsederken kimi zaman da Ayşe'nin güzelliğini çeşitli söz sanatları kullanarak tasvir eder. Bu yazılarda ona Ayşe'yi hatırlatan kimi beyitlere de yer verir. Ayşe'den daima hayranlık ve övgüyle bahseden Ataç, onun güzelliğinin kendisini inanmaya (Allah inancı) sevk ettiğini söyler:

¹⁷⁸ Ataç, *Keziban*, s.156.

¹⁷⁹ Ataç, *Keziban*, s.166.

Hayaliniz gözlerimin önüne geldiği zaman Allah'a inanıyor ve samimiliğinden bir an şüphe etmeksizin hamde başlıyorum; "Onu bu kadar güzel yarattığın, gönlümü onun aşkıyla aydınlattığın için sana hamdolsun, Rabb'im!" diyorum.¹⁸⁰

Ayşe'nin Ataç için ne denli önemli bir karakter olduğu her mektupta daha iyi anlaşılmaktadır. Keziban'ın aksine Ayşe çok daha gerçek, yaşayan bir karakterdir. Ataç, onu bir kez gördüğünü ve yanında oturma saadetini elde ettiğini söyler, Ayşe'yi tekrar görme arzusu bütün benliğini kaplamıştır. Mektuplarının devamında da Ayşe'yle karşılaşma saadetine kavuştuğu anları ayrıntılı şekilde anlatır. Her yazısında Ayşe'ye övgüler yağdırır, ona olan aşkının sebep olduğu saadetten bahseder. Bu nedenle Ayşe'ye yazılan mektupların hemen hemen hepsi aşk mektubu niteliği taşımaktadır. Keziban'a Mektuplarında Ataç'ın sanat ve edebiyat konularındaki sohbetlerine ortak olan Keziban'ın yanında Ayşe, Ataç'ın mektuplarını okumaya dahi tenezzül etmeyen mağrur bir sevgili rolüne girer. Ataç, her ne kadar Keziban'ın küçük bir çocuk, Ayşe'nin ise genç bir kadın olduğunu söylese de Keziban'a yazdığı yazılarda daha ağır bir dil kullanmaktan çekinmez. Ayşe'ye mektupları divan şiirinden parçalarla dolu olsa da oldukça anlaşılır ve sade bir dile sahiptir. Bu durumun Ataç'ın 1940'lı yıllardan, Ayşe'ye mektuplarını yayımladığı dönemden, itibaren dilde sadeleşme ve özleşmeye yönelmeye başlamasıyla da açıklanabilir ancak genel anlamda Keziban'a Mektuplar'ın konu ve biçim olarak Ayşe'ye Mektuplar'a göre anlaşılması daha zor yazılar olduğu görülür.

Ataç, Ayşe'ye Mektuplar'ının sonuncusunu 20 Eylül 1940'ta yazdıktan sonra bu yazıları şu şekilde sonlandırır:

En iyisi Ayşe, bu mektupları kesmek, gönlümü saran sessiz musiki havası içinde hiçbir şey söylemeden yaşamak değil mi?.. Ama olmuyor; bunları bırakamıyorum; çünkü bu mektupları yazarken sizinle konuşuyor, size derdimi döküyormuş gibi oluyorum.¹⁸¹

¹⁸⁰ Ataç, *Keziban*, s.172.

¹⁸¹ Ataç, *Keziban*, s.190.

SONUÇ

4.1. Ataç'ın Çelişkileri

Ataç'ın Türk dili ve edebiyatına katkılarının temelinde onun yenilikçi yapısı yatmaktadır. Hiçbir düşünceye körü körüne bağlanmayan Ataç, kendi inandığı doğrulara dahi şüpheci bir şekilde bakar. Ataç'ın düşünceleri zaman içerisinde değişiklik göstermiştir, kendisi bu durumun farkındadır ve zaman zaman düşünceleriyle çelişmekten çekinmez:

...Ataç her şeyden önce cesur bir eleştirmendir, yanılmaktan korkmaz. “Yanılmaktan korkacak, birdenbire en değişmez yargılara varmaya kalkacak olursak, susmamız, ölünceye dek susmamız gerekir” ifadesi Ataç'ın yanılmayı, kendisine bir eleştiri olarak yöneltilen çelişkiyi cesurca göze aldığını gösterir...¹⁸²

Ataç, çelişkinin bir hata olduğunu düşünmez. Aksine ifadelerindeki çelişkilerin düşünce zenginliğinden ve kendisinin farklı düşüncelere karşı hoşgörülü ve açık fikirli oluşundan kaynaklandığını söyler. Vedat Günyol'un kendisine yönelttiği “düşünce özgürlüğü adı altında aykırı düşüncelerini inandırıcı biçimlere dönüştürdüğü” yolundaki eleştirisine 2 Şubat 1956'da yazdığı güncesinde şu şekilde cevap verir:

...Birbirine aykırı, birbirini tutmaz sözler söylemek, Bay Vedat Günyol'un gözünde en büyük suç bu işte. Bende de bu suçu görüyor. Bilmem çok var mıdır benim yazılarımda çelişme? Varsa da yerinmem. Övünmeyi sevsem övünürdüm de. Düşünülerimin çok olduğunu, türlü türlü konular üzerinde düşündüğümü, türlü görüşlere ilgilendiğimi gösterir de onun için. Bay Vedat Günyol gibi miyim ben? Bir görüşe saplanır da başkalarının hepsini birden atar mıyım?...¹⁸³

Ataç, çelişkinin bir suç olduğuna inanan kimselere acır, onları kara kaplı kitaptan şaşmayan yobazlara benzetir. Onun fikirlerinde tutarsız, çelişkili olduğu iddialarını yalanlamaz, bu iddialara karşı kendisine özgü bir savunma geliştirir. Ataç'ın savunması birçok yazısında ifade ettiği üzere farklı düşüncelere açık, hoşgörülü bir kişiliğe sahip olması ve kendi düşüncelerine dahi şüpheyile yaklaşmasıdır. Önceden

¹⁸² Çağın, Ataç, s.32.

¹⁸³ Ataç, Günce II, s.17.

savunduğu bir tezi başka bir zaman yermesi Ataç'ın kuşkucu düşünüş tarzıyla ilişkilidir. Bu durum her ne kadar Ataç'ın kendisiyle çeliştiği iddialarına yol açsa da onun devrimci, yenilikçi kişiliğini besleyen ana kaynaktır. Ataç, her gün değişim içinde olan bir dünyada düşüncelerin sabit kalmasını doğal bulmaz. Bu nedenle dün söylediğinin bugünküyle tutarlı olması gerektiğini düşünmez.

Bunun içindir ki düşündüklerimin, değil yalnız kendileriyle konuştuklarıminkine, bir gün evvel kendi düşündüklerime bile uygun olmasına ehemmiyet vermem. Düşündüğümün, söylediğim mutlak, değişmez bir şey olmasını aramıyorum, çünkü hiçbir şeyin değişmeyeceğine kani değilim. Dünyanın en büyük tadı da böyle hiç durmadan değişmesinde değil midir? Bu dünya ile beraber ben de niçin değişmeyeyim? Şair, “Etvar-ı çarha uy...” diyor.¹⁸⁴

Kısacası Ataç zamanın getirdiği yenilikleri ve değişimleri zihninde de yaşar. Onun yeni kalabilmesini sağlayan da bir düşünceye saplanıp kalmaması, daima yenilik peşinde koşmasıdır. Orhan Hançerlioğlu, Ataç'ın bu yönünden şu sözlerle bahseder:

...Nurullah Ataç, her zaman yeni kalabilmiş ender sanat kişilerinden biridir. Çelişmeli tutumu da yeni kalabilmesini gerçekleştirmiştir. Yeni kalabilmek zaten her zaman kendini aşabilmek, her zaman çelişmek anlamına gelir. Yeni olmak önemli değil. Gerek doğada gerek toplumsal yaşamda, her şey her zaman yenidir. Mesele yeni kalabilmektir ki, Nurullah Ataç işte bunu başarmış kişidir.¹⁸⁵

Ataç'ın tutarsız bir edebî kişilik sergilediği iddialarını yanıtlayan bir başka kişi de Sabahattin Kudret Aksal'dır. Ona göre Ataç'ın çelişkilerinin ve tutarsızlıklarının sebebi yazılarını yazmadan önce düşünmek yerine yazarken düşünmesidir. Bu durum Ataç'ın düşüncelerinin ve iç çatışmalarının, yazılarına olduğu gibi yansımaya neden olur. Onun yazıları kendi iç monoloğunun dışavurumu niteliğindedir. Aksal bu durumu şöyle açıklar:

...Ataç'ın bir başka niteliği de yazısında, yazı yazma biçiminde, sanıyorum. Bizim edebiyatımızda Ataç'a kadar görülen bir şey değil bu. Ataç'ın niteliği yazarak düşünmesi. Önce düşünerek birtakım düşünce kalıplarını yazıya aktarmamış, bundan bilerek kaçınmış, daha çok yazarak düşünmüştür. Yazıları düşüncesinin bütün inceliklerini, gidiş

¹⁸⁴ Ataç, *Keziban*, s.51-52.

¹⁸⁵ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.96-97.

gelişlerini, zikzaklarını taşır. Bunun içindir ki, bu zikzaklar, bu, düşüncenin pek doğal diyalektiği Ataç'ı çelişmeci bir yazar gibi göstermiştir. Oysa, böylece Ataç, Türk yazısında büyük emek vermiş bir sanatçıdır. Çünkü Türk dilini en güzel yazarlardan biri o olmuştur. Eğer Ataç olmasaydı bugünkü Türk cümlesi, sanıyorum ki, biraz daha başka türlü olurdu.¹⁸⁶

Aksal'ın Ataç'ın yazma biçimi hakkında söyledikleri Ataç'ın yazılarında kullandığı dil ve şekil özellikleriyle örtüşmektedir. Ataç, Aksal'ın dediği gibi yazarken düşünmektedir. Kendisi her ne kadar yazıları üzerinde büyük emek ve zaman harcadığını söylese de yazılarında kullandığı devrik cümleler, düşüncelerin akışının cümlelerine yansması ve konuların kısa mesafelerde değişikliği göstermesi Aksal'ın ifadelerini destekler niteliktedir. Buna göre Ataç yazarken düşünmektedir, bu durum düşüncelerindeki değişiklik ve çelişkilerin kalemine direkt olarak yansımaya neden olmaktadır.

Aksal dışında, H. Rıdvan Çongur da Ataç'ın çelişkiye düştüğü bazı noktalar olduğunu kabul eder. Çongur, Ataç'ın bir taraftan divan edebiyatı hayranı olduğunu ve yazılarında divan şiirinden beyitlere yer verdiğini, bir taraftan da divan şiirini kötülediğini söyler, ancak bu durumun, içinde bulunulan devrin gereklerine uygun olduğunu belirtir. Çongur'a göre Ataç'ın çelişkileri olumludur:

...Baştan sona çelişmeler içinde olan bir kişi değildi, bir yazar değildi Ataç. Divan edebiyatında sevdiği şairler olmuştur, onlardan şiirler almıştır yazılarına, öte yandan da divan şiirini kötülemiştir, artık bugün gereksizdir demiştir, diyoruz. Bu çelişmedir, doğru. Ama Ataç aslında, yeni kuşaklar divan şiiri okuduklarında anlamayacaklardır, divan şiirinin dilini yadırgayacaklardır ve o çağın düşüncesi onlara yabancısıdır diye, düşünmüştür. Bugün ulusca başka bir uygarlığa geçmiş olduğumuzu, bu geçişin gereklerinin de yapılmasını ve batı uygarlığına düşüncemizle de geçebilmemizi istiyor. Görülüyor ki, Ataç için bir çelişme söz konusudur ama, bu güzel bir çelişmedir, olumlu bir çelişmedir.¹⁸⁷

Aynı konuyu açıklığa kavuşturan Yaşar Nabi Nayır, Ataç'ın divan edebiyatı konusundaki ifadelerinin tutarsızlığını Atatürk'ün alaturka müzik ve Batı müziği konusundaki çelişkilerine benzetir. Buna göre Atatürk, alaturka müzikten hoşlandığı halde Batılılaşmayı, Batı müziğini ve çağdaş dünya müziğini anlamak gerektiğini

¹⁸⁶ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.99.

¹⁸⁷ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.100-101.

söyler. Aynı durum Ataç için de söz konusudur. Ataç, divan edebiyatına hayran olduğu bu edebiyata karşı çıkma zorunluluğu hissetmiştir. Ataç'ın; yazılarında divan ve halk şiirinden beyitlere yer verdiği ve bazı yazılarında divan edebiyatının öneminden bahsettiği halde bu edebiyatın işlevini yitirdiğini, gelecek kuşaklara hitap edemeyeceğini söyler. Nayır, bu çelişkinin yadırganmaması gerektiğini düşünür.¹⁸⁸

Ataç'ın bu konudaki ifadeleri de Sabahattin Kudret Aksal, H. Rıdvan Çongur ve Yaşar Nabi Nayır'ın sözleriyle aynı doğrultudadır. O, tartışmasız bir divan edebiyatı hayranı olduğu halde devrimci fikirleri nedeniyle divan edebiyatı hakkında olumlu görüşler belirtmekten geri durmuştur. Her ne kadar divan edebiyatının geride bırakılması gerektiğini savunsa da hiçbir zaman divan şiirinden kopamamıştır. Bu durumu "Fuzuli'yi Okurken" adlı yazısında şu şekilde ifade eder:

Bırakayım artık divanları, ne açıp okuyayım, ne de sözünü edeyim diyorum, olmuyor bir türlü. Nedir bilmediğim bir şey var içimde, komuyor beni onlardan ayırmağa. Kasidelere, sıra sıra gazellere, murabbalara, muhammeslere daldım mı, eski şiirimizi sevmemek, o kitapları büsbütün kapatmak için aklıma gelen, hepsinin de doğruluğuna inandığım sebepleri unutuyorum, tutuluyorum onların büyüüne de günümüzden, sanki dünyadan uzaklaşıveriyorum.¹⁸⁹

Ataç, yukarıdaki sözlerinin ardından divan şiirinin çoktan geçip gitmiş olduğunu, onun günümüz okuruna verebileceği bir mesajı olmadığını söyler. Daha fazlası divan şiirinde insana insanlığını hatırlatan, kendisini ve dünyayı anlamasını sağlayan bir güç olmadığını söyler. Yazısının başında divan edebiyatından kopmadığını söyleyen Ataç, ilerleyen satırlarda divan edebiyatını, mezarından kalkarak insanların arasında gezinen bir hayalete, hortlağa benzetir. Hatta dostlarıyla oturduğu içki sofralarında divan şiirinden beyitler okuyarak coştuklarından, aslında şiirlerin sarmadığından ancak içkinin sarhoşluk veren etkisi sayesinde onları coşturduğundan bahseder. Ardından divan şiirinin günümüz gençlerine hitap etmediğinden, divan şiirindeki beyitlerden sevgiliye söylenecek söz bile çıkmayacağından yakınır. Yazının ilerleyen bölümlerinde ise divan edebiyatının kendi kendine yetebilen bir edebiyat olmadığını, ancak Batı edebiyatının şiir ve güzellik

¹⁸⁸ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.101-103.

¹⁸⁹ Ataç, *Sözden Söze*, s.253.

anlayışını iyice kavradıktan sonra divan edebiyatından istifade etmenin mümkün olduğunu söyler.¹⁹⁰

Ataç'ın divan edebiyatı hakkında söyledikleri geçmişten bugüne değişiklik gösterebildiği gibi yakın zamanlarda yazılan yazılarında hatta aynı yazı içinde bile farklılık gösterir. Bu durum Ataç'ın divan edebiyatı ile ilgili ifadelerinde açıkça görülür. Ataç, bir yazısında okuruna çeşitli divanları okumalarını salık verir, bir diğer yazısında genç yaşlı herkesin eski şiiri okuyup onun tadına varması gerektiğini söyler, bir başka yazısında ise divan edebiyatının artık öldüğünü, gelecekte yalnızca araştırmacılar tarafından okunan tarihi eserlere dönüşeceğini söyler:

...Onunla birlikte farsça divanın çevirisini de okuyun. Bir kere onda, demin de söylediğim gibi, çok güzel sözler bulacaksınız; sonra o kitap size bizim divan edebiyatımızı, Doğu memleketlerindeki şiir anlayışını anlatıverir. O kitabı okumakla, gazellerde bulunan mazmunların çoğunu öğrenmiş olursunuz...¹⁹¹

...Şiirimizi, eski şiirimizi kendimiz de okumalı, çocuklarımıza da okutmalıyız. Dilimizi gerçekten öğrenmenin, tadına erip onunla güzel şekiller kurmak gücünü edinmenin başka yolu yoktur. Avrupa'dan gelen kitapları okumak için divanlarımızı kapattık. Avrupa'dan gelen kitapları okumasak olmazdı: onlar bize kafamız için gerekli bir azık getiriyorlardı. Ama divanları kapatmak zorunda değildik...¹⁹²

...Divan edebiyatımız artık ölmüştür, Fuzuli, Baki, Nedim gibi şairlerin eserleri birtakım sebeplerle daha otuz kırk yıl okunsa dahi sonra ancak birkaç bilginin ilgilenip inceliyecekleri bir konu olacaktır. Yalnız dilleri bakımından değil, eserlerinin özü bakımından da o şairler günden güne bizden uzaklaşmada, bize yabancı olmaktadır. Bunun böyle olduğunu bilmekle beraber gene de onlardan saygımızı esirgememek gerektir, içinde yaşadıkları toplumun izin verdiği bütün bilimi edinmeğe, o toplumun aydın, ince birer kişisi olmağa özenmişlerdir...¹⁹³

Ataç'ın çelişkileri yalnızca eski-yeni, doğu-batı konuları etrafında dönmez. Onun düşüncelerinde genel olarak bir değişme ve yenileşme görülür ki kendisi de bu durumu inkar etmez. Ataç, kendi düşünceleriyle mücadele etmeyi, sürekli yeninin

¹⁹⁰ Ataç, *Sözden Söze*, s.253-256.

¹⁹¹ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.15.

¹⁹² Ataç, *Sözden Söze*, s.124.

¹⁹³ Ataç, *Diyelim*, s.61.

peşinde koşmayı, farklı fikirleri, inançları ve sağlam bir şekilde bağlı olduğu kanıları sorgulamayı bir erdem sayar. Birçok yazısında bu duruma değinir:

Beni tanıyanların çoğu, bende her şeye itiraz illeti bulunduğundan; hatta söyledikleri kendi düşündüklerime uygun dahi olsa aksini müdafaaya kalkmamdan şikayet ederler. Bilmiyorlar ki ben daima kendi kendime itiraz, kendi kendimle münakaşa halindeyim.¹⁹⁴

4.2. Ataç'ın Öz Eleştirileri

Ataç için yazı yazmak ve edebiyatla uğraşmak bir yaşam tarzıdır. Ataç'ın yaşayıp deneyimlediği her şey onu bir yazar olmak için hazırlamış gibidir. O, hayatının anlamını yazmakla eşdeğer görür çünkü yazı yazmak kadar zevk aldığı başka hiçbir şey yoktur.

Şimdi bunları yazmakta da, yazdıktan sonra okumakta da, bana hiçbir yazımın vermediği bir tad buluyorum, mutluluğun ta kendisi denecek bir duygu, bir ışık sarıyor içimi. Bana öyle geliyor ki ben bunları yazmak için, bunları yazdıran iklime ermek için doğdum, yaşadım; ne yaptımsa, ne ettimse, bütün duygularım, bütün düşüncelerim, hepsi, hepsi beni bunlara hazırlamak içindi.¹⁹⁵

Ataç, sanatı söz konusu olduğunda oldukça alçakgönüllü bir tavır takınır ancak yazılarının uzun bir çaba sonucu oluşturulduğunu ve yazılarında biçime önem verdiğini söylemekten de geri durmaz. Yazılarında çokça dile getirdiği üzere her yazarın hayali olan ölümsüzlüğü elde etmeyi arzulamıştır. Yazılarının büyük bir etki yaratması ve yüzyıllar ötesine seslenebilmesi onun temel amacıdır ancak, bunu gerçekleştirememiş olmaktan yakınır. “Günlerin Getirdiği” adlı kitabının önsözünde yazılarını kitaplaştırmak istemesinin sebebini şöyle açıklar:

...Yıllardır yazarım, benden de bir şey kalsın istiyorum. Bir umut... Bu yazıları gönlümce sevecek belki birkaç kişi bulunur umudu. Ölüm başımızda dolaşüyor: benim de Türk diline, Türk düşünce alemine hizmet için çalıştığıma tanıklık edecek bir kitap bırakmadan mı gideyim?¹⁹⁶

¹⁹⁴ Ataç, *Keziban*, s.51.

¹⁹⁵ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.109.

¹⁹⁶ Ataç, *Sözden Söze*, s.11.

Ataç; kendisinin, dil devriminin temelini oluşturan yapıtaşlarından biri olduğunu düşünür ki, bu konuda yanılmamıştır. Bununla birlikte eserlerinin kalıcılığı konusundaki yargılarında yanılmıştır. Ataç'a göre eserleri kendisi hayatta olduğu süre boyunca okunacaktır. Ancak, birçok yazarın uğradığı akıbet o da uğrayacak, ölümünden sonra kendisi gibi eserleri de unutulacaktır. Her ne kadar Ataç'ın bu düşünceleri alçakgönüllü tavrına bağlansa da benzeri düşüncelerini birçok yazısında ifade etmesi bunların gerçeklik payını arttırmaktadır. Öyleyse Ataç'ın, eserlerinin akıbeti konusunda yanıldığı söylenebilir. Çünkü Ataç'ın eserleri de kendisi gibi birçok araştırmaya konu olmuştur. Ataç iddialı yazılarıyla bir dönemin dil ve edebiyat anlayışını yönlendirmesiyle hem yaşadığı dönemde hem de sonrasında yankı uyandırmıştır. Eserleri günümüzde basılmaya devam edilmekte, kimi yazıları ders kitaplarında ve sınav sorularında halen yer almakta ve edebiyat derslerinde anlatılmaktadır.

Ataç, gerçekte eserlerinin öneminin farkında olmasına rağmen yazılarında eserlerinin ve kendi sanatının istediği seviyeye ulaşamadığını söyler:

...Yazı yazan, sanatla uğraşan bir kişi, kendisinden bir şey kalacağını, kendi ölüp gittikten sonra da adının anılacağını umar. Bütün yazarların gözü ölmezliğe dikilmiştir. Ben de yıllarca umdum o yüceliği... Yavaş yavaş hakikat belli etti kendini. Bir şey kalmıyacak mı benden? Kalmaz olur mu? Kalır elbette. Koca bir yapı kuruluyor, yıllarca, yüzyıllarca duracak ortada, bütün taşlarıyla duracak, o taşların her birini getirip yerine yerleştiren adamın eseri, bu dünyada bir izi kalmış demektir. Ama bilmezsiniz onun adını, bir öldü mü, bir daha kimse duymaz onun sözünü. Benim de öylece adım kalmayacak. Bugün bu memlekette bir dil kuruluyor, o yapıda benim de bir iki taşım vardır, ancak görünmiyen, kimsenin gözüne çarpmıyan, ta gerilerde bir taş... Bu muydu benim hülyalarım? Az mı beğendim kendimi? Yukarıdan baktım çoklarına, yaptığımınla değil, yapacağımınla övündüm, onu yapılmış, bitmiş gördüm, yılların perdesi yırtılıverince o bütün büyüklüğü ile ortaya çıkıverecekti. Çıktı...¹⁹⁷

Ataç'ın eserlerinin ölümsüzlüğüyle ilgili yargıları ilerleyen yaşlarda yazdığı yazılarında belirgin bir şekilde olumsuzluk içermektedir. Ona göre, kendisi geleceğe ulaşacak bir ad bırakamamış, ölümsüz eserler verememiş, umduğu kadar başarılı olamamıştır. Onun bu düşüncesinin temelinde arzu ettiği mükemmelliğe ulaşamamış olmanın verdiği hayal kırıklığı yatmaktadır.

¹⁹⁷ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.65.

Ataç, kendisinin gereğinden fazla övülmesinden de yerilmesinden de hoşlanmaz. Bir gün Ataç'ın çok değer verdiği iki dostu, onun dilini eleştirmiş, bu durum dostlarıyla arasının açılmasına sebep olmuştur. Kızı Tolluoğlu, Ataç'ın Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar ile dargınlığından şu şekilde bahseder:

...Babam o sıralar çok saygı, sevgi duyduğu Yahya Kemal Beyatlı'dan da soğumuştur. Artık ne Beyatlı'yı seviyor, ne de şiirlerini beğeniyordu. "Eskiden yazdığı şiirleri içinde gerçekten çok güzel olanları var ama, yeni yazdıkları kendisi gibi bir şeye benzemiyor" diyordu.....Benim kanıma, sezışime göre babam Beyatlı'ya da, Tanpınar'a da babamın yazı dilini eleştirdikleri için darılmıştı. Öyle bir şeyler anımsıyor gibiyim, ama gene de tam bilemiyorum.¹⁹⁸

Ataç, yazılarında kendisinden bahsederken genellikle alçakgönüllü bir tavır takınır. Kendisinin gelecek kuşaklara hitap edecek eserler üretemediğini söyleyerek yazdıklarının yüzeyselliğinden, gelecek yüzyıllara yol gösterebilecek ileri görüşlülükten yoksun olmasından dem vurur. Bu durum "Ben" adlı yazısındaki ifadelerinde görülebilir:

...Önemli bir kişiyim önemli olmasına, ancak benim önemim Monsieur Gide'ninki gibi değil, başka türlü. ...Ben ona benzemem, öyle derin bir anlam yoktur benim yazdıklarımın, gelecek yüzyılların kişileri yeni bir acun görüşü, bir yaşama yolu bulamayacaklardır benim yazılarımda. Ben, ölümümünden az sonra, belki de öldüğüm yıl içinde, unutuluveririm. Olur, üç beş arkadaş, gönüldeş aralarında konuşurken anarlar beni, o başka, ama bir yazar olarak anılmam, öğretmenler öğrencilerine benim kitaplarımı okumalarını önermezler.

Benim önemim yaşadığım günlerdedir. Benim önemim, gerçek yanı olsa bile, daha çok düşsüldür, sizin anlayacağınız hayali'dir. Benim kurduğum bir düş değil, başkalarının kurduğu bir düştür. Okurlar çoğunluğu tanımaz beni, tanımayacaktır da. Beni yazarlar, şairler tanır, daha da çok genç yazarlar, genç şairler...¹⁹⁹

İfadelerinden anlaşıldığı üzere Ataç, eserlerinin akıbeti konusunda yanılmıştır çünkü onun eserleri günümüzde halen okunmaktadır, yazıları ders kitaplarına dâhil edilmektedir ve Türk dili ve edebiyatındaki yeri herkesçe bilinmektedir.

Ataç, ne kadar çabalasa da şiir konusunda yeterince bilgi sahibi olamadığını söyler. Şiiri çok sever, bir dergiyi eline aldığı anda ilk okuduğu metinler şiirlerdir, daha

¹⁹⁸ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.80.

¹⁹⁹ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.75-76.

sonra diğer yazılara döner. Kendisinin de hayıflandığı bir şey, şair olma arzusunu gerçekleştirememiş olmasıdır. Yazılarında; şiirden anlamadığını, şiirin tanımını dahi yapamadığını söyleyerek alçak gönüllü bir tavır takınır. “Daldan dala” başlıklı yazısında, ona mektup yazan bir okura cevaben şiir konusunda bilgi edinmek isteyen kişilerin bir başka yazarı okumaları gerektiğini söyler.

Ataç, yazılarında çokça değindiği bir konu olan yalnızlığı “yılınç” olarak tasvir eder. Ona göre insanın kimsesiz kaldığında yaşadığı yalnızlık, etrafında insanlar varken yaşadığı yalnızlık hissinden daha ürpertici değildir. “Yalnızlık” adlı yazısında belirttiği üzere Ataç yalnız kalmaktan hoşlanmaz. Bunun nedeni yalnızlık anında aklına gelen anıların yeterince tatmin edici olmamasıdır. O, geçmişine baktığında birtakım başarısızlıklar görmektedir. Gençliğinde “beğenilen, alkışlanan bir yazar olma” hayali kurarken bu hayalinin yaşlılığında dahi tam anlamıyla gerçekleşmemesinden yakınır.

Ataç’ın asıl yakındığı şey sevilmemiş olmasıdır. Bunu şu sözlerle ifade eder:

...Siz, ey benim okurum, bana benziyen yahut benzemiyen okurum, ömrünüzde sevidiniz mi hiç? Şöyle gerçekten sevidiniz mi? Gerçekten sevilmenin ne olduğunu düşündünüz mü? Ben söyleyeyim size sevilme ne demektir, ben bilirim onun ne olduğunu. Sevidiğim için değil, sevilmediğim için, ömrümde beni gerçekten sevmiş bir tek kişi olmadığı için bilirim. Sevilme, bir kimsenin gözünde eşsiz olmaktır; sizi seven kişi, size yeryüzünde bir tane diye bakmıyorsa sizi sadece insanlar arasında bir insan, ancak sevicek bir insan sayıyorsa, kabartmayın koltuklarınızı, siz de sevilmemişsiniz demektir...²⁰⁰

Ataç’a göre bir yazar, okurlarının kendisini bir sevgili gibi sevmesini ve beğenmesini ister. Öyleyse sevgiliye duyulan sevgi ve sanat adamına duyulan sevgi birbirinden pek de farklı değildir. Yazar, okur tarafından eşsiz görülmeye ve değer verilmeye ihtiyaç duyar. Ataç da bu ihtiyacın farkındadır ancak okurunun onu bu derece sevmediğinden ve beğenmediğinden emindir.

4.3. Ataç Hakkındaki Görüşler

Ataç, Türk dili ve edebiyatı üzerinde köklü değişikliklere yol açan devrimci fikirleri nedeniyle olumlu olumsuz birçok eleştiriye hedef olmuştur. Onun hakkında görüş

²⁰⁰ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.30.

bildiren yazar, şair ve eleştirmenler kimi zaman ona ve eserlerine sübjektif bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Ataç hakkında yapılan eleştiriler incelenirken karşıt görüşler karşılaştırılmalı, öne sürülen yargılar irdelenmelidir. Bununla birlikte Ataç'ın şahsiyetini, hayat görüşünü ya da dini inancını hedef alarak edebiyatın konu alanından saptırılmış eleştiriler kim tarafından yapılmış olursa olsun kaynak olarak kullanılmamalıdır. Ataç hakkında yapılan eleştiriler, çoğunlukla öznel olmaları sebebiyle, kaynak olarak değerlendirilememekle birlikte farklı bakış açıları sunmaları açısından önem taşımaktadır. Özellikle Ataç'ı birebir tanıyan şahıslar tarafından yapılan eleştiriler onun yaşadığı döneme ışık tutması açısından mutlaka değerlendirilmesi gereken belgelerdir.

Ataç'ın lafını esirgemeyen, sivri dilli bir eleştirmen olduğu herkesçe bilinmektedir. Onun sert eleştirilerine maruz kalan şair ve yazarların kendisine kin beslemesi olasıdır. Ataç'ın çok sevdiği dostlarıyla bile kavgalı olabildiği, sert ve sinirli bir mizaca sahip olduğu da kızı Tolluoğlu ve yakın dostları tarafından belirtilmiştir. Belirtilen şahsi özellikleri nedeniyle kendisine karşı nefret besleyen şahıslar onu sertçe eleştirmekten çekinmemiştir. Bu durum sağlığında olduğu gibi, ölümünden sonra da devam etmiştir.

Ataç, zaman zaman tanıdıklarının ve dostlarının dahi eleştirisine maruz kalmıştır. Öyle ki bu eleştirileri kimi zaman Ataç'ın önünde dile getirenler olmuştur. Ataç bu olaylardan birini yazısında şu şekilde anlatır:

Tanıdıklardan biri vardır, sağ olsun! Bilirim, ilgilenmez benim yazdıklarına: başka alanlardadır düşüncesi, önemli büyük işlerle uğraşır. Kendi de büyük, önemli kişilerdendir. Bir gün İstanbul'da bir Ulus alıp buğuluya (vapura) binmiş, adalara gidiyormuş, uzun süren o yolculukta pek mi yalnız, pek mi boş kalmış nedir? Sıkılmış, bunalmış, günceyi (gazeteyi) baştan aşağı okuduktan sonra bir de benim söyleşiye göz gezdirecek olmuş. Şaşmış, sinirlenmiş, kızmış iyiden iyiye. İlk karşılaşmamızda çıkıştı bana:

- Nedir o senin dilin? Ne biçim, daha doğrusu ne biçimsiz sözler kullanıyorsun sen? Yıllardır hepimizin bildiğimiz, anladığımız hikaye dururken öykü demenin yeri mi var? Biz istemiyoruz bunu, dedi.
- Siz istiyorsunuz diye değil, ben istiyorum da onun için böyle yazıyorum, dedim.

Uzatmadım, çekiliverdim oradan. Büyük, önemli kişilerle tartışmağa kalkacak değilim ya!²⁰¹

Ataç, yüzüne karşı yapılan eleştiri ve saldırılara karşı çoğu zaman sakinliğini korumuştur. Söylenenlere sakin bir şekilde cevap vermiş, daha sonrasında bu konudaki görüşlerini yazılarında dile getirmiştir ancak onun hakkında yazılıp çizilenlere kendi yazılarında iğneleyici ve alaycı bir üslupla karşılık vermekten geri durmamıştır.

Ataç'ın ölümünün 10. yıldönümünde (17. 05. 1967) Türk Dil Kurumunda yapılan anma törenine katılan ve Ataç'ı yakından tanıyan katılımcılar, onun hakkında görüşlerini bildirmişlerdir. Törendeki konuşmacılardan biri olan ve bir dönem Türk Dil Kurumunun Tarama Kolu Başkanlığı görevini üstlenen Ömer Asım Aksoy, Ataç için “Son 25-30 yıl içinde, Türk edebiyatına onun kadar etki yapmış ikinci bir kişi gösterilemez. Dil devrimimize de, Atatürk'ten sonra, en büyük hizmeti o yapmıştır.” diyerek Ataç'ın Türk dili ve edebiyatına olan katkılarını takdir etmiştir.

...Onun işi, gücü sanki edebiyat dünyasının düzenini sağlamaktı. Yeni çıkan bütün sanat eserlerini okur, onlar üzerinde düşündüklerini yetkili bir kalem ve etkili bir dille yazardı. Anadolu'nun uzak köşelerinde çıkan dergilerdeki amatör yazılarını bile izler; umutlu bulduğu gençleri yüreklendirir; bayağılığa düşenleri azarlardı. Tanınmış bir yazarın yeni çıkmış bir yapıtını beğenmemişse, en yakın arkadaşı olsa bile, onu hırpalardı. Bundan dolayı bütün yazarlar kendisinden çekinirler, kötü not almamak için yazılarına çok dikkat ederlerdi.²⁰²

Aksoy; Ataç'ın, Türk dili eğitimi almamış olmasına karşın dil üzerine yazılmış yapıtları okuyarak ve bilgisine güvendiği arkadaşlarına danışarak dil konusunda geniş bir kültür ve sağduyu oluşturduğunu belirtir. Ataç, uzun arayışların sonucunda öz Türkçecilik akımına yönelmiş ve tüm edebî geçmişini arkada bırakarak yepyeni bir anlayışla yazılarını yazmaya başlamıştır.²⁰³

Ataç'la birlikte çalıştıkları yıllardaki anılarından da bahseden Aksoy, Ataç'ın Divan edebiyatına olan ilgisinden şöyle bahseder:

...Sabahları işine başlamadan bizim odaya uğrar, eski edebiyattan, yeni edebiyattan, batı edebiyatından, dilden söz açar, kendine özgü birçok düşünceler söylerdi. O gece bir divan okumuşsa, her halde birkaç

²⁰¹ Ataç, *Diyelim*, s.120-121.

²⁰² TDK, *Ataç'ı Anış*, s.11-12.

²⁰³ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.13.

gazelini ezberlemiş olurdu. Bunları masanın üzerindeki müsvedde kağıtlarına yazıp bana bırakırdı. Necatî'den, Bâkî'den, Fuzulî'den, Neşatî'den, Ruhi'den, Atayî'den, Nedim'den, Galip Dede'den, Esrar Dede'den, Vasıf'tan ve daha başkalarından yazdığı birçok parçaları saklıyorum...²⁰⁴

Aksoy'un; konuşmasında da belirttiği üzere Ataç, dil ve edebiyatta her zaman yeniliği savunmasına rağmen Divan edebiyatına özel bir ilgi duymaktadır. Öyle ki bazı durumlarda edebiyat tarihçilerinin, eleştircilerin gözünden kaçmış pek çok mazmun bulup açıklamıştır. Ataç'ın edebiyat bilgisi şüphesiz ki Divan edebiyatıyla sınırlı değildir. Kendisi, çeşitli divan şairlerinin birbirlerine yazdıkları nazireleri karşılaştırırken aynı zamanda Fransız ve Doğu edebiyatlarında yazılmış benzer şiirleri de karşılaştırmıştır. Aksoy, Ataç'ın Fransız edebiyatı konusundaki yetkinliğini şu anısıyla ifade eder:

...Size Ataç'ın Fransız edebiyatındaki yetkisini gösteren bir anımı anlatayım: Ölümünden birkaç yıl önce, şimdi o da rahmetli olan, ünlü Fransız dilcisi Jean Deny Türkiye'ye gelmiş, Türk grameri üzerine bir konferans vermişti. Konferanstan sonra Ataç Jean Deny ile konuşmaya daldı. Fransız edebiyatının çeşitli sorunları ve ürünleri üzerine o kadar ilginç şeyler söylüyordu ki bir aralık Jean Deny kendisine şöyle dedi:
-Fransız edebiyatı üzerine sizinki kadar bilgim olmasını isterdim.²⁰⁵

Aynı toplantıda Prof. Nusret, Ataç'ın akılcılığından bahseder. Nusret, Ataç'ın akılcı oluşunu düşüncelerini mantıksal bir zemine oturtmasıyla ilişkilendirir. Ataç, dil devrimini savunurken Türkçenin mükemmelliğinin ortaya çıkarılması için yabancı dillerin etkisinden kurtarılması gerektiği düşüncesiyle hareket eder. Yani savunduğu akımı, tutarlı birtakım yardımcı düşüncelerle destekler.²⁰⁶

Ataç hakkında görüş bildirenlerden biri de Hikmet Dizdaroğlu'dur. Konuşmasının başında eleştiri türünün Türk edebiyatındaki gelişiminden bahseden konuşmacı, Ataç'ın bu türün gelişimine olan katkılarına dikkat çeker. Dizdaroğlu'na göre Ataç, karakteri gereği eleştirmen olmaya uygun değildir çünkü izlenimlerini yazıya dökme konusundaki sabırsızlığı; onun, ele aldığı eserleri derinlemesine incelemesine engel olmaktadır. Aynı zamanda yazılarında bağımsız bir tavır takınan, kalıplara

²⁰⁴ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.14.

²⁰⁵ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.17.

²⁰⁶ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.22-24.

uymayan Ataç, eleştiri yazılarında da denemelerinde olduğu gibi nesnellikten uzak bir yöntem kullanır. Nitekim Ataç'ın gerçek anlamda bir eleştirmen olduğu söylenemez, kendisi de bunu iddia etmez. Buna karşın Ataç, dönemindeki eleştirmen adaylarına yol göstermesiyle ve eleştiri türünün nasıl olması gerektiği konusunda görüş belirtmesiyle önem taşır. Dizdaroğlu, konuşmasında Ataç'ın eleştiri türüne bakış açısını şöyle anlatır:

...Ataç'a göre eleştiri bir sanattır. Bu, onun eleştiriye verdiği önemi ve değeri gösteren bir yargıdır. Eleştiri bir sanat olunca, eleştirici de bir sanatçı olacaktır. Bir sanat eserini, bir romanı, bir hikâyeyi, bir şiiri nasıl okuyor ve ondan zevk alıyorsak, bir eleştirme yazısını da aynı zevkle okuyabilir, ondan zevk alabiliriz, diyordu. Ataç'ın ilkyazı döneminde öznel eleştirmeden yana olduğunu belirtmişim. 1950'lerden sonra Ataç'ın eleştirme anlayışında bir değişme, daha sonraları, ölümüne yakın, iyiden iyiye bir belirleme oluyor. Nesnel eleştirmeye doğru kayıyor. Öznel eleştiriye bir yana bırakıp nesnel eleştiriye doğru gidiyor ve nedenini de söylüyor, diyor ki: "Herhangi bir sanat eserini değerlendirmeye ve yargılamaya kalkan, onun güzel ya da çirkin olduğunu söyleyen eleştiri öznel olmak, öznel kalmak zorundadır. " Bir eseri değerlendiriyorsunuz. İyi ya da kötü diyorsunuz. Öyle ise işin içine ister istemez duygularınızı katıyorsunuz. Öyle ise tarafsız değilsiniz, bir tarafı tutuyorsunuz, yan tutuyorsunuz. Kaldı ki bu yan tutuş sanat eserinin kendi yapısından da doğuyor. Sanat eseri elbette ki bir bilim eseri değildir... bir romanı, bir hikâyeyi, bir şiiri, bir tiyatro eserini okuduğunuz zaman durum derhal değişir, ister istemez kişisel birtakım duygularınız işin içerisine karışır. Belki teknik yönden başarılı olan bir sanat eseri bizim eğilimimizi yansıtmadığı için beğenilmeyebilir. Ama bu, sanat bakımından, değerlendirme bakımından doğru mudur?²⁰⁷

Dizdaroğlu'nun verdiği bilgilere göre Ataç, önceleri öznel bir eleştiri anlayışını benimserken, yazarlık kariyerinin ve hayatının son döneminde eleştirinin olabildiğince nesnel, edebiyatın ve sanatın ölçülerine ve verilerine göre yapılması gerektiğini savunmaya başlamıştır. Ataç'ın, savunduğu bu düşüncüyü gerçekleştirmede başarılı olamadığını ifade eden Dizdaroğlu yine bunun nedenini Ataç'ın değişmeyen mizacına bağlar. Konuşmacı sözlerine şu şekilde devam eder:

...Ataç kendisini bir eleştirici saymıyor. Ben, diyor, gerçek anlamda eleştirici değilim. Bir deneme ve sohbet yazarıyım. Gerçek de budur, sayın dinleyenlerim. Kavgacılığından ötürü, sataşıcılığından ötürü Ataç'ın adı eleştirmeciliğe çıkmıştır. Eleştiricidir ama onun kişiliği eleştiriciliğinde toplanmaz. Denemeciliğinde toplanır. Türk edebiyatına

²⁰⁷ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.30-31.

deneme türünün en güzel örneklerini verenlerden birisidir ve çığır açandır. Ondan sonradır ki biz, bir deneme türü denen şeyin, bir söyleşinin, bir sohbetin varlığından haberdar olduk. Ve ona yöneldik, onun örneklerini vermeye başladık. Ataç olmasaydı bizim edebiyatımızın şu son yirmi, yirmi beş yılında, deneme alanındaki bereketli ürün, hasat görülemeyecekti. İşte Ataç'ın en büyük yanlarından birisi budur. Öncü olması, çığır açmış olmasıdır.²⁰⁸

Konuşmasında Ataç'ın sanatçı kişiliğinin eleştirmenlikten çok denemeciliğinde yoğunlaştığını savunan Dizdaroğlu, onun asıl güçlü tarafı olan denemeci, söyleşi yazarı olması özelliğinin ön plana çıkarılması gerektiğini dile getirir. Konuşmacıya göre Ataç, öznel eleştiri alanında başarılı örnekler vermiştir ancak onun eserlerinde bir sanatçının ya da eserin eleştirisini aramak doğru değildir. Bunun nedeni Ataç'ın, yazılarında özgür bir tavır takınması ve dilediğince yazmasıdır. Okur, onun eserlerini bilgiye ulaşma, yargıya varma amacıyla okumamalıdır çünkü Ataç, eserlerinde okura bilgi verme kaygısı gütmmez. Buna karşın Türk ve Fransız edebiyatlarına v olan Ataç, edebiyat eserlerine değer biçme konusunda kayda değer bir edebî zevke ve sağduyuya sahiptir.

Ataç'ı anma törenindeki konuşmacılardan bir diğeri, onun devrimci özelliğinden bahseden Ceyhun Atuf Kansu'dur. Kansu, konuşmasına “devrim” kelimesinin tanımını yaparak başlar. Buna göre “devrim” kısa bir zaman içinde meydana gelen temelli ve önemli değişikliktir. “Türk Devrimi” ise Türk kurtuluş hareketinin ardından gelen temelli ve önemli değişikliklerin tümünün adıdır.

Ataç, Türk devrimini bir bütün halinde ele alır, ona göre devrim tek bir alana özgü değildir. Devrimi gerçekleştirmenin en temel yolu, Batı uygarlığına dâhil olmamızı sağlayacak aydınlar yetiştirmektir. Buna göre Ataç'ın, daha çok, aydınlara sahip bir toplum oluşturma amacı güttüğü söylenebilir. Ataç'ın devrimci yönünü yansıtan “Prospero ile Caliban” adlı yazı dizisinde Prospero'nun temsil ettiği kişi Batılı aydın tipidir, Caliban ise gerici, özgürlük istemeyen, inançlarına ve geleneklerine bağlı olan halkı temsil etmektedir. Buna göre Ataç toplumda köklü bir devrimin gerçekleştirilmesi için öncelikle Prosperoların yetiştirilmesi gerektiğini düşünür. Kansu; Ataç'ın Prospero'ya odaklanırken Caliban'ı göz ardı etmesini eleştirir, Ataç'ın devrim anlayışını şu sözlerle değerlendirir:

²⁰⁸ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.33-34.

...Sadece, halkla bağı pek belli olmayan, soyutlanmış bir aydınlar takımına dikmiştir gözlerini, onları yükseltirsek, halk da kendiliğinden yükselir demeye getiriyor. Bu düşünceden, bizim çıkarabileceğimiz sonuç şudur: Gerçek bir halk devrimi, aydınlarını yaratmış bir orta sınıf devriminden sonra gelir.

Bu gözlemle devrimin temel niteliğiyle tutarlıdır Ataç. Neden ki, o devrimin, bir kentsoylu devrimi olduğuna inanmıştır. Ama Ataç, devrimin, bu doğrultuda, kendi kendisini gerçekleştirdiğine de inanmaz. Bir kentsoylu aydın devrimidir bu ama, Prosperolarını yaratamamıştır.²⁰⁹

Kansu, Ataç'ın aydın tipine fazlaca odaklanıp halkı arka plana atmasını eleştirir. Devrimi gerçekleştirecek olan kişinin aydın olduğunu savunan Ataç, bunun ancak yeni ve arı bir Türkçe kullanmakla mümkün olabileceğini söyler. Arı Türkçe kullanıldığı takdirde sadece yazmaya, konuşmaya değil, düşüncelerimizi açıklamaya, deyimlemeye de alışacağız diyen Ataç'ın devrimci yönü burada ortaya çıkar. Değişimin yalnızca siyasi alanda değil, toplumsal ve kültürel alanlarda da gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünür. Buna göre müzik değişimi, beğeni değişimi ve düşünüş değişimi de devrime dâhildir. Ataç, eğitimde Emrullah Efendi'nin Tuba ağacı kuramını benimsemiştir. Ona göre öncelikle topluma yol gösterecek aydınlar yetiştirilmelidir, sonrasında zaten aydınlara sahip bir ülkenin tüm yurttaşları okuma yazma öğrenecektir. Kansu, bu yönüyle de Ataç'ı eleştirir, köy okullarının önemini yadsımakla suçlar.²¹⁰

Aynı şekilde Ataç'ın eğitimciliğine değinen Salihoğlu, onun benimsediği eğitim anlayışını şu sözlerle açıklar:

...Ataç, eğitimde, Emrullah Efendi gibi tuba ağacı kuramına inandığını söyler: “Bir ilkede önce yüksek okullar açılır, sonra orta okullar, sonra da ilk okullar. Yüksek okullardan önce de düşünülecek bir şey vardır: Ülkede aydınlar, seçkinler, kitap yazacak kimseler bulunmasını sağlamak... Toplumun, ulusun bir edebiyatı olur. O kitapları okumanın kişiyi yükselttiği, birtakım faydaları olduğu anlaşılır. Kişiler onları okumaya özenir. Bunun için de okul isterler. Siz, o edebiyat kurulmadan, o kitaplar yazılmadan köylünün, kentlinin okula gitmesini isterseniz, bir işe yaramaz uğraşmanız. Okutamazsınız, okutabilerseniz de onların okumasından kendilerine de, topluma da bir iyilik gelmez. Ak kağıdın üstünde kara harfleri seçebilmek bir üstünlük değildir de onun için. Onların okuyabilmelerini sağlayınca, ellerine kitap verebilmeniz gerekir.

²⁰⁹ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.45.

²¹⁰ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.42-43.

Veremezseniz, köylüsünü, kentlisini, üç yıl beş yıl boşuna sıkılmış olursunuz” der...²¹¹

Ataç, aydınlar yetiştiren bir toplum oluşturulması için öncelikle güçlü bir edebiyatın oluşturulması gerektiğini söyler. Okullarda okutulacak edebiyat eserleri olmadığı sürece öğrencilerin okuma yazma öğrenmesinin bir faydası yoktur. Ataç’ın bu konuda belirttiği görüşler Salihoğlu’nun ifadelerini destekler niteliktedir:

Neye varmak istiyorum? Şuna: bizde gerçek aydın, sözün Avrupa’daki anlamıyla gerçek aydın yetişmesini istiyorsak, orta öğretim okullarını değiştirmeliyiz, o okullara edebiyat derslerini koymalıyız. Bugün yok mu o okullarda edebiyat dersi? Yoktur, bizde Batı acunundaki anlamıyla bir edebiyat yoktur da onun için. Bizde hep kendilerinden öncekilerin söylemiş olduklarını tekrar eden birtakım şairler yetişmiştir, hiçbir şair, hiçbir yazar yeni düşünceler, yeni görüşler getirmemiştir, iç hayatımız naslara bağlı olduğu gibi güzellik hayatımız da naslara başlanmıştır, düşünce hayatımız da naslara bağlanmıştır. Bizim edebiyatımız insana türlü görüşleri, türlü düşünceleri öğretmez, insanoğlu saygısı aşamaz...²¹²

Ataç, eğitimin ıslah edilmesi için öncelikle iyi bir edebiyatın oluşturulması gerektiğini düşünür. Bunun için ise özgür düşünce ortamını geliştiren, orijinal eserler verecek yenilikçi yazar ve şairlerin yetişmesi gerekmektedir. Bu yazar ve şairlerin eserlerini okuyarak yetişen öğrenciler geleceğin aydınlarını oluşturacaktır. Ataç, savunduğu düşüncelerin gerçekleştirilemeyeceğini bildiği için devletin, en azından, öğretmen ve öğrencilerin kitaplara ulaşmaları amacıyla çeşitli çalışmalar yapması gerektiğini söyler.

Mehmet Salihoğlu, Ataç’tan “edebiyatçı-düşünür soyunun ilk seçkin örneği” olarak bahseder. Ona göre Ataç’ın dilciliği de eleştirmeciliği de akılcılığa dayanmaktadır. Salihoğlu, Ataç’ın dilde öz Türkçeden yana olduğunu ifade eder ve Ataç’ın sözleriyle konuşmasına devam eder:

...dil işine sonradan giriştim. Daha önce başlasaydım, dil devriminin gerekli olduğunu daha önce anlayabilseydim ne iyi olurdu!.. Erken olsun, geç olsun, giriştim dil işine. Gençler arasında bana uyanlar çok oldu. Yaşlılardan da var. Neden ötekilerden daha çok bana uyanlar oldu? Dil işine girişmem, bir çıkar kaygısıyla değildir de onun için. Alıklar, benim

²¹¹ TDK, *Ataç’ı Anış*, s.63-64.

²¹² Ataç, *Diyelim*, s.29.

şu, bu buyurdu diye, şuna buna yaranmak için öztürkçeye özendiğimi sanırlar. Oysa ki ben, öztürkçe için nice kazançları teptim, rahatımı kaçırdım, üzdüm kendimi, adımlı deliye çıkarttım. Hepsi de ne dediklerini bilmez, kafalarına düşüncenin gölgesi bile girmemiş birer alıktır bana deli diyenler. Öz Türkçeye özenişim de, duygularımın etkisiyle değildir. Latince, Yunanca öğretilmeyen bir ülkede tek doğru yolun, tek usul (aklî) yolun öz-dile gitmek olduğunu, düşüncemle anladım da onun için bu yolu tuttum.²¹³

Salihoğlu, konuşmasının devamında Ataç'ın düşünürlük yanına değinir. Ona göre Ataç'ın düşünme biçimi Descartes'in kuşkuculuğuna dayanır. "Ataç, bütün yerleşmiş kanıları, inançları, ön yargıları, aklının iki avucuyla birden silkeler." diyerek Ataç'ın doğruya ulaşmada aklı ön plana aldığını ve her zaman doğru bildiğini söylemekten yana olduğunu ifade eder. Ataç'ın düşünürlüğü en belirgin yönü düşüncelerinin daima çatışma halinde olmasıdır. O, gerçeği kavrama yolunda düşüncelerini sürekli sınavarak bir değişime tabi tutar.

Salihoğlu, Ataç'ın kendine özgü bir özgürlük anlayışı olduğunu söyler. Ataç, herkesin aynı düşüncede olması gerektiğini söyleyenlere karşı çıkar. Ataç, doğrunun çok yönlü olduğuna inanır. Ona göre doğru mutlak bir kavram değildir, farklı düşüncelere sahip bireylerin her birinin doğruluk payı vardır.

...Doğrunun çok yönlü olduğuna inanan Ataç, başkalarının düşüncelerinin yanlış olduğunu birdenbire kestirip atıvermenin doğru olmadığını söyler: "Bir düşünüy, bir görüş büsbütün yanlış olabilir mi? Bir kişi inanarak ileri sürüyor onu. Demek bir kişiye olsun kendini belirten bir doğru yanı var. Biz onu görmüyorsak, yanlış olması, büsbütün yanlış olması gerekmez."²¹⁴

Ataç'ın doğrunun çok yönlülüğü konusundaki düşünceleri yine onun kuşkuculuğuyla ilişkilendirilebilir. Ona göre tek bir doğru yoktur, her düşünce karşıtıyla denetlenebilir. Öyleyse her düşünceye karşı hoşgörülü olunmalıdır. Ancak burada ölçüt düşüncenin doğruları yansıtmasıdır. Ataç, daima doğru olduğuna inandığı şeyi söyler, burada ifade edilen düşünce özgürlüğü ve her düşüncenin hoş görüşle karşılanması da ancak doğru olduğuna inanılarak ifade edilen düşünceler içindir.²¹⁵

²¹³ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.49.

²¹⁴ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.51.

²¹⁵ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.52.

Ataç, başkalarının düşüncelerini kendi düşüncelerine zıt olsalar dahi hoşgörüyü karşılamakla birlikte onları daima sorgulardı. Aynı durum Ataç'ın belirli bir dönemde doğruluğuna inandığı düşünceleri için de geçerliydi. Salihoğlu, konuşmasında Ataç'ın bu yönüne şöyle değinir:

...O, atılgan zekâsıyla, her zaman yeni doğrulara, yeni düşüncelere gitmiş, asla bir çıkar duygusuna kapılmadan daha doğru bulduğu yeni düşüncelere sarılmıştı. Yanlış görmeye başladığı eski düşüncesini bırakırmekten de çekinmemiştir. Ataç'ın büyüklüğü de buradadır zaten. Bu çelişik gibi görünen tutumundadır. Bu davranışıyla Ataç, büyük İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee'nin bugün söylediklerine, yıllar öncesinde varmıştı diyebiliriz.... Demek ki, bir süre için doğruluğuna inandığımız bir düşüncenin yanlış olduğu meydana çıkarsa, onu bırakıp yeni varsayıma, doğruya sarılmak, bilimsel yöntemle olduğu denli bilim ahlakına da uygun bir tutumdur. İşte Ataç'ımızda olan da budur. Ama ne yazık ki, onu anlamayanlar, hiç düşünmeden onu döneklekle bile suçlamışlardır!²¹⁶

Ataç, ahlaki anlayışının temeline de doğruluğu oturtur. Ona göre kişi, inandığı doğrular uğruna türlü sıkıntılara girmeyi göze alabilmelidir. Uğrunda savaşılmayan, dile getirilmeyen doğrular onun gözünde hiçbir öneme sahip değildir.

...Ataç, salt, inananların mutlu olacağı düşüncesiyle inanmayı doğru bulmaz. Mutluluğun inanmanın amacı olarak gösterilmesini anlayamadığını söyler: “İnanmış olduğunun beni mutluluğa değil de, mutsuzluğa götüreceğini bilirsem, yüz mü çevireceğim ondan? Kişioğlu, inandığı doğrular uğrunda, yalnız yer yüzünde acılara katlanmakla kalmaz, tamu'nun sonsuz odlarında yanmayı da göze alır. Gerçek inan, bize benliğimizi de yarın ne olacağımızı da düşündürmüyüp, bizi yalnız kendisine bağlayan inandır. Nemiz varsa, onun yoluna koymak... Mutluluk kaygısını da, onun yoluna koymamız gerek...”²¹⁷

Ataç'ın ahlak anlayışı “Kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkalarına yapmamak” cümlesiyle özetlenebilir. Ancak Ataç, ahlakın yalnızca kötülük yapmamak ile sınırlı olduğunu düşünmez. Ona göre ahlaki davranış kötülük etmekten uzak durmanın yanında başkasının edeceği kötülüğü engellemeyi de içerir. Kısacası kişi etrafında olan bitene duyarlı olmakla sorumludur.

²¹⁶ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.55.

²¹⁷ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.58.

Ataç’a göre insan yaratılıştan bencil bir varlıktır ve başkalarının acılarını, sıkıntılarını anlamakta zorluk çekmektedir. Öyleyse toplumun ahlaki gelişimi için bireylerdeki empati duygusu geliştirilmelidir, bunu sağlayacak temel unsur ise toplumda edebiyat, sanat sevgisinin geliştirilmesidir. Ataç; çocuklara, gençlere şiirler, romanlar ve hikâyeler okutulmasını tavsiye eder. Böylelikle gençler edebî eserlerdeki insanlarla tanışma şansı elde eder, gerçek insanları anlamaları da kolaylaşır. Edebî eserler kişinin empati yeteneğinin gelişmesine hizmet eder. Ataç’a göre gençler bilimden önce sanatla tanışmalıdır çünkü sanat gerçeği sezdirerek kavratır, ahlakın istediği sezme, kavrama gücünü bireylere kazandırır.²¹⁸

Genel olarak Ataç’a göre ahlaki davranış, kişinin kendi inandığı doğrulara akıl yoluyla ulaşması ve yalnızca kendi inandığı doğruları savunmasıdır. Yani Ataç, ahlakilik kavramını samimiyetle (dürüstlük) ilişkilendirir. Kendisi; çıkarları uğruna, aslında inanmadıkları bir düşünceyi savunanları samimiyetsiz bulur.

Salihoğlu, konuşmasını, Ataç’ın işlevini yitirdiği iddialarına karşı antitezler üreterek sonlandırır. Papirüs dergisinde 1957 yılında yayımlanan bir yazıda Ataç’ın Türk edebiyatındaki etkisini ve işlevini yitirmiş olduğunu söyleyen Cemal Süreya’ya cephe alır. Süreya’nın aynı yazıda Ataç’ın Türk edebiyatı açısından önemini sayıp dökerek kendisiyle çeliştiğini söyler:

...Görüyorsunuz ki Ataç’ı bütün yönleriyle iyice incelemeden, etkilerini ölçüp biçmeden dahi yaptığı bu tek yanlı eleştirisinde Cemal Süreya, Ataç’ı büyük kılabilecek nice erdemini, niteliğini sayıp dökmekten de kendini alamıyor. Sözlerinin anlamı şu: “Ataç, edebiyatımızda eskiyi, köhneyi yıkmış, Türk yenilik edebiyatının gelişebileceği bir ortam yaratmış, kendi kendine bir dil, bir üslup kurmuştur. ” Bütün bunları yapan adamın yine de işlevini iyice yitirmiş bulunduğu bulunduğu nite söylenebilir? Süreya’nın söyledikleri doğru ise, gelişen yeni şiirimiz, yazınımız da dolaylı, dolaysız olarak bir bakıma Ataç’ın yapıtı sayılmaz mı? Bir Ataç gelmemiş olsaydı, aydınlarımız, yazarlarımız, sanatçılarımız, bugün olduklarından çok başka bir çizgide olmazlar mıydı?²¹⁹

Ataç hakkında görüş bildiren aydın ve yazarlarımız Salihoğlu, Kansu ve Dizdaroğlu ile sınırlı değildir. Aynı anma töreninde, Ataç’ı yakından tanıyan yazarlar

²¹⁸ TDK, *Ataç’ı Anış*, s.59-60.

²¹⁹ TDK, *Ataç’ı Anış*, s.68.

Yaşar Nabi Nayır, Sabahattin Kudret Aksal ve Orhan Hançerlioğlu da Ataç hakkındaki görüşlerini paylaşmıştır:

...Ataç bizim kültür, edebiyat hayatımızda, diyebilirim ki, eşine rastlanmayan bir yazar oldu, aynı zamanda bir düşünür... Ataç'ın yazarlık hayatı biraz değişik ve şaşırtıcı safhalar gösterir. Bizlerden çok önce yazı hayatına atılmış, ama o zamanlar ön safa geçememiş, şiirler yazmış, makaleler yazmış, ancak çok sonraları kişiliğini ve kendini kabul ettirmeye başlamıştır. Bu, sanırım 1928'den sonra, 1928-1930 sıralarında başlar. O zaman, olgun yaşta bir yazar, Ataç.²²⁰

Açık oturumda görüş bildiren yazarlardan ilki olan Yaşar Nabi, Ataç'ın edebî kişiliğinde birtakım çelişkiler olduğundan bahseder ve bu durumu Ataç'la aynı dönemde yaşayan pek çok yazarın deneyimlediğini söyler:

...Gerçi Ataç bir takım çelişmelere düştü, ister istemez. Dil bakımından değil de, sanat bakımından... Tutup bugün divan edebiyatını göklere çıkardı, ertesi günü bu edebiyatın hiçbir hükmü kalmadığını, bu edebiyattan yararlanılamayacağını ileri sürdü. Bazan, dergilere yazdığı yazılarda halk şiirinin yeni bir şiir için örnek olamayacağını söyledi. Bu, tabii bir şeydir. Hepimiz geçirdik bu dönemleri. Hepimizin de divan edebiyatı için aynı şekilde düşündüğümüz günler olmuştur. Yani onun yaşındakiler veya ondan on yaş küçük olanlara kadar diyelim, bu dönemden geçtik. Divan edebiyatının güzellikleri karşısında hayran olduk. Yunus Emre'nin, Karacaoğlu'nun etkisi altında kaldık. Sonra da bunların yeni edebiyatı yaratmakta yetersizlikleri, örnek olmağdaki imkânsızlıkları karşısında tereddütlere düştük. Ataç da aynı dönemlerden geçti. İşte Ataç'ın bütün bu çelişmeleri yanı sıra hep aynı görüşle sadık kaldığı konu, Türkçenin özleşmesi gerektiği ve bu özleşmenin yüzde yüz yapılması gerektiği, bunun da mümkün olduğu konusuydu.²²¹ Ataç'ın asıl kişiliği buradadır. Bu fedakârca ortaya atılışı sonucu yiğitçe verdiği dil savaşıdır.²²²

Ataç'ın düşüncelerinde tespit edilen çelişkiler Nayır'ın belirttiği şekilde Ataç dışındaki birçok aydında da bulunmaktadır. Bu durum edebî zevki eski edebiyatın mayasıyla yoğurulmuş olan, bu edebiyatın büyüleyici güzelliğine hayran olduğu halde yeni bir edebiyat kurulması gerektiğini düşünen edebiyatseverlerin eski edebiyatı geride

²²⁰ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.92-93.

²²¹ Yaşar Nabi Nayır bu ifadede az öncesinde söyledikleriyle çelişmektedir. Nayır, Ataç'ın, yazın hayatının başında, dilin sadeleşmesi konusunda çaba gösteren kişilerle alay ettiğini söylemektedir. Öyleyse Ataç'ın Türkçenin özleşmesi konusundaki görüşleri de zaman içerisinde değişiklik göstermiştir.

²²² TDK, *Ataç'ı Anış*, s.95-96.

bırakma çabaları sonucunda oluşmuştur. Ataç her ne kadar eski edebiyat aşığı olsa da divan şiirinin rafa kaldırılması ve yeni şiirin öne çıkarılması gerektiğini savunur. Yine de kimi yazılarında divan şairlerinin beyitlerinden örnekler vermekten ve divan şiirine olan hayranlığını göstermekten geri durmaz. Ataç'ın düşünce ve tavırlarındaki çelişki kendisinin devrimci bir divan edebiyatı hayranı olmasındandır. O, yeni bir dil ve edebiyat oluşturulması yolunda çok sevdiği divan şiirine sırtını dönmekten çekinmemiştir. Arapça – Farsça kelimeleri yazı dilinden çıkararak öz Türkçe kelime köklerinden türetilen sözcükleri kullanmış, yeni bir dil oluşturulması yolunda en önemli adımları bizzat kendisi atmıştır.

Ataç'a yöneltilen bir başka eleştiri onun denemeci vasfını aşacak bir şekilde kendisini dil davasına adanmasıdır. Kimi yazarlar Ataç'ın dilde özleşme konusunda aşırı ileri gittiğini söylerken kimileri de bir deneme yazarının dil meselelerine karışmasını cüretkârlık olarak addeder.²²³

4.4. Ataç'ın Kendisi Hakkındaki Eleştirilere Yanıtı

Ataç, çeşitli aydın ve yazarların gazetelerde ve dergilerde kendisine yönelttiği eleştirileri, iğneleyici sözleri ve dokundurmaları yazılarında yanıtlar. Ataç'ın yanıtları, kendisinin eleştiriye açık olmadığını gösterir niteliktedir. Daha fazlası Ataç, kendisine yöneltilen eleştirilerde olumlu yargılardan çok olumsuz yargılara odaklanır ve bu eleştirilere cevap verirken karşı tarafa saldırarak konuyu saptırır. Hatta kendisine yapılan eleştirilere öfkelenildiği zamanlarda karşı tarafın sanat dışı özelliklerini hedef aldığı görülür. Bu konuda kendisine yöneltilen eleştirilere cevap verirken dahi kişi karalama safatası, niteliksel kişi karalama, önyargı oluşturma gibi çok çeşitli safsatılara yer verdiği görülür. Ataç, (daha öncesinde Ataç'ı düşündüğünü söylememekle, dürüst olmamakla, suçlayan) kendisini eleştiren Mahmut Makal'a cevap olarak yazdığı yazıda Mahmut Makal'ı zoraki bir şekilde eleştirdiği, onun sanatçı kişiliğine saldırdığı yolundaki eleştirilere şu şekilde cevap verir:

²²³ Ataç, “Bir Cevap” adlı yazısında Muhtar Körükçü'nün kendisinin dil meselesine karışmasını bu şekilde eleştirdiğinden bahseder. Okuruma Mektuplar, s. 195

Anlaşıyor, Bay M. Hasan Göksü iyi biliyor Batı ülkelerini, incelemiş onların yayınlarını, kendi kafası da oralardan topladığı değerlerle yoğurulmuş. Ben kişilik karıştırıyormuşum yazılarıma... Karıştırmadım: Bay Makal benim için “Şuna buna kızar, beğendiği ozanları kötüler.” Demişti, bu yargıya nereden vardığını araştırdım kendimce... Neyse! Bırakalım bunları, Bay Göksü kendisince yorumlasın. Yalnız kendisinden şunu sorayım: “Ey vâkıfı her diyar-ı... Garbın!”, siz Avrupa’nın hangi ülkesinde, bir kişiye “Sen yalan söylüyorsun!” denilince o kişinin kızmadığını, “içerlemediğini” gördünüz? Ders veriyorsunuz; iyi ya, örneklerini de gösterin...”²²⁴

İfadelerinden anlaşıldığı üzere Ataç kendisine getirilen eleştirilere sert bir şekilde cevap verir. Kendisini eleştiren yazara karşı iğneleyici, kavgacı bir tavırla yaklaşır. Kimi zaman düşünceyi saptırma yollarına başvurur, eleştirilerin doğruluğunu inkar ederken çeşitli mazeretler üreterek konuyu değiştirir. Aynı zamanda eleştiri yapan kişiye saldırarak onu karaladığı da görülür.

Ataç’a yöneltlen olumsuz eleştiriler genellikle onun eleştirmenliği ile ilgilidir. Özellikle de şiir eleştirisi konusunda sert çizgileri olan Ataç, beğenmediği şiirleri kesinlikle övmeyiz. O, şairliğin uzun süren çalışmalar yanında kişiye yaradılıştan verilen bir yetenek olduğuna inanır²²⁵, bu vergiye sahip olmayıp da kendisini şair ilan edenleri şiddetle eleştirir. Ataç, ondan övgü bekleyip de umdukları karşılığı alamayan yazar ve şairlerin kendisini eleştirmesinden yakınıır. Ataç, kendisinden övgü bekleyip de karşılık bulamadıkları için onu yerenlerin haksız eleştirilerine karşı dik bir duruş sergiler. Bu durumu şu sözlerle açıklar:

...Niceleri geldi bana genç şairlerin, daha da gelir. “Benim şiirlerim için de yazı yazsanız...” Okurum getirdikleri şiirleri. Sarmaz beni. Büsbütün değersiz mi? Değil belki. Ama yazılmasa da olurdu, daha da iyi olurdu. Beni sarmıyan şiirleri, gereksiz bulduğum şiirleri niçin öveyim? Nasıl öveyim? Övmeyince de küserler. Küsüp gitseler iyi, kurtulurum. Kızarlara bana, köpürürler. Artık ömürleri boyunca çekiştirirler beni. İki de bir “Eleştirmeci yok bu ülkede...” diye yazılar yazarlar. Eleştirmeci olmadığından değil, kendileri bu ülkede eleştirmeci olmadığına inandıklarından değil, eleştirmecilerimiz arasında arkadaşları da vardır, kendilerini övenler de olmuştur. Hayır, onların bizde eleştirmeci olmadığını söylemeleri “Ataç benim yazılarıma beğenmedi, benim

²²⁴ Ataç, *Günce II*, s.12-13.

²²⁵ Bu yargıya, Ataç’ın “Ben” adlı yazısındaki “Kendilerine, yaradılışlarına, kendilerine gerçek bir şairlik vermemiş olan doğaya (tabiata) küssünler, kızsınlar.” ifadesinden ulaşılmıştır.

şairlerimi üne erdirecek, onların şairlerine kendilerinin koyamadıkları değeri katabilecek bir eleştirmeci, bir Ataç yoktur.²²⁶

Ataç, beğenmediği şairleri şiddetle yererken, hoşuna giden şairleri de övmekten çekinmemiştir. Bunu yaparken kendisinin dahi bilmediği nice şairi edebiyat dünyasına tanıtmış, o şairlerin yıldızlarının parlamasını sağlamıştır. Ataç'ın edebiyat eleştirmeni olarak tamamen sübjektif bir anlayış benimsediği bilinmektedir ancak yaptığı eleştiriler tamamen edebî zevkine dayanmaktadır. Bu durum herkesçe bilinse de kendisi eleştiri oklarının hedefinde olmuştur. Ataç, önceleri yeni şairleri edebiyat dünyasına tanıtmayı kendisine görev edinmişken uğradığı eleştirilerden sonra bu işten vazgeçtiğini söyler:

Yeni şairler bulmağa, tanıtmaga kalkıyorum sanmayın, geçti benden artık o heves. Neme gerek benim? Sonra insana laf ediyorlar. O şairlerin kendileri de hoşlanmıyor, şöyle yukarıdan bakıp: “Sen de kim oluyorsun? Cahilin birisin. Biz öyle şeylerle uğraşırız ki senin aklına bile gelmez!” demeleri var, insanı yerin dibine geçiriyor. Ben haddimi bileyim de kimseyi tanıtmaga özenmiyeyim.²²⁷

Ataç, şiir alanında değerli gördüğü, gelecek nesillerce de beğenileceğini düşündüğü eserleri edebiyat dünyasına tanıttığı halde hiçbir şairin hamiliğini yapmadığını iddia eder. Onun eleştirilerinin en önemli niteliği Ataç'ın düşüncelerini doğru şekilde yansıtmasıdır. Ataç, edebiyat eleştirisinde dürüstlük ve doğruluğu ön plana alır. Bu nedenle kendisine taş atan yazarlara şiddetle karşı çıkar. Buna bir örnek olarak Cahit Tanyol'un Ataç hakkında söyledikleri verilebilir. Tanyol, Ataç'ın genç şairleri bir baba gibi himaye ettiğini ancak övdüğü şairlerin geleceğe kalıp kalmayacağından kendisinin dahi emin olmadığını söyler. Ataç ise Tanyol'un sözlerine şu şekilde karşılık verir:

Bu delikanlı beni zorla öfkelenndirmek istiyor, Keziban. Hayır, ben gençleri himayeye kalkmadım; böyle bir arzu benden tamamıyla uzaktır. Sanatta himayenin, teşvikin pek lüzumlu bir şey olduğuna kani değilim. Ben ancak okuduğum yazılar arasında, ister bir gencin, ister bir yaşlının kaleminden çıkmış olsun, hoşuma gidenler bulununca söylerim. ...Ben, falan şairin yazılarından hoşlanıyorum, onun eserinde bir kıymet görüyorum dediğim zaman yalan mı söylüyorum? Karilerimi aldatmağa mı kalkıyorum... Hayır, Cahit Tanyol, inanmadığım hiçbir şeyi yazmak

²²⁶ TDK, *Ataç'ı Anış*, s.77.

²²⁷ Ataç, *Prospero ile Caliban*, s.95.

adetim değildir; yanılabılırım, aldanabilirim; fakat kimseyi yanıltmak istemem.²²⁸

Ataç'ın kendisine dürüstlük konusunda getirilen eleştirilere tahammülü yoktur çünkü yaşamının ve sanatının temel ilkelerinden biri açık sözlülük, dürüstlük ve samimiyettir. “Sevmem yalan söylemeyi, biri bana “Yalan söylüyorsun.” Deyince de çok sinirlenirim.”²²⁹

Ataç, kendisinin şiir bilgisi ve yeteneği bakımından eleştirilmesinden de hoşnut değildir. Hatta bu durumun Ataç'ın şiir konusunda söz söyleme hevesini kırdığı da görülmektedir. Hakkında yapılan olumsuz eleştiriler ve tarizler Ataç'ın kendisine olan güvenini sarsmaktadır. Ataç'ın sağlığında kendisini eleştiren yazarlardan başka o hayattayken bunu yapmaktan çekinen birtakım yazarlar da vefatından sonra onun hakkında yazıp çizmeye başlamışlardır. Bu yazarlardan kiminin sırf Ataç'ı yermek ve dikkatleri kendi üzerine çekmek için yazdığını belirten Tolluoğlu, bu eleştiri yazılarını şöyle değerlendirir:

...Kimi yazarlar da babamı yermek için kolayını bulmuşlardı. “Ataç kekemeydi” deyip çıkarlardı. Bunlar Ataç için bir yazı yazmaya özenen, ama Ataç hakkında hiçbir bilgisi olmayan yazarlar. Ataç'ı tanıyamamış, yazılarını okumamış, okuduysa da anlayamamış yazarlar. Özenip, dikkat çekmek için, “Bir de ben Ataç için yazayım” diye yazmışlar. Yermenin de, eleştirmenin de saygılısı, özellikle okuyucuya saygılısı olur. Bunlar çocuk gibi, sanki ağız birliği etmişler, “Ataç kekemeydi” deyip yazıp çiziyorlar, sonra “Ben de yazdım” gibilerinden seviniyorlar.²³⁰

Tolluoğlu; Peyami Safa, Samet Ağaoğlu, Bedii Faik, Çetin Altan gibi yazarların yukarıda bahsedilen yazarlardan olduğunu söyleyerek yazısını tamamlar.

Ataç yalnızca eleştirmenliği yönüyle değil, aynı zamanda dilde özleştirmeci yönüyle de eleştiri oklarının hedefi olmuştur. Yaşadığı dönemin aydınları tarafından dilde özleşmede aşırılığa kaçmakla suçlanan Ataç, kimi yazılarında bu konuya değinmiştir.

Aşırılık kötüdür demişiz bir yol, artık ne olursa olsun kaçacaksınız aşırılıktan. Dilimiz yıllardır değişiyormuş, değişecek, yeni isterlere uymak için, daha kolay anlaşılır bir dil olmak için değişecek, birtakım

²²⁸ Ataç, *Keziban*, s.147

²²⁹ Ataç, *Günce II*, s.11.

²³⁰ Tolluoğlu, *Babam Nurullah Ataç*, s.116.

Arapça sözlerin anlaşılması güç, söylenilmesi güç, onları atacak, yerlerine Türkçelerini koyacağız. Dilin değişmesi, Türkçeleşmesi iyiymiş, gerekliymiş ya, onda da aşırı olmayacaksınız, bütün sözleri Türkçeleştirmeye kalkmayacaksınız. İlimli olacaksınız efendim, ılımlı... Ha! İlimli da demiyeceksiniz, beğenmiyorlar onu, güzel değilmiş, anlaşılıyormuş, mutedil diyeceksiniz, mutedil yerine ılımlı demek de aşırılıkmış...²³¹

Ataç, Türkçenin sadeleştirilmesi ve yabancı kelimelerden arındırılarak kendi kökleriyle beslenmesi yolundaki çalışmaları nedeniyle aşırılıkla itham edilmiştir. O, Arapça- Farsça kökenli kelimelere bulduğu öz Türkçe kökenli karşılıkları yazılarında ısrarla kullanmaya devam etmiştir. Hatta halkın diline yerleşmiş birtakım Türkçe kelimelere bile yeni karşılıklar bulmayı denemiştir. Bu konudaki tavrını “aşırılık” ile itham edilmek pahasına da olsa istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Daha fazlası kendisine yöneltilen eleştirilere yazılarında cevap vermiş, davasının haklılığını savunmuştur. Ona göre dil devriminin başarılı olabilmesi için halkın ya da aydınların beğenisi göz önünde bulundurulmaksızın tüm Arapça-Farsça kökenli kelime ve yapılar elden geçirilmeli bunların yerine öz Türkçe kökenli kelimeler türetilmelidir. Kısacası Ataç yeni bir dil kurarken eskinin tamamıyla silinip atılması gerektiğini söyler. Aksi takdirde eski ile yeninin uyumsuzluğu kurulan dili karmaşık ve tutarsız hale getirecektir. Söz gelimi “müfrit” kelimesi yerine ona karşılık olarak üretilen “aşırı” kelimesini kullanırken “mutedil” kelimesini aynı şekilde kullanmaya devam etmek dilin özleştirilmesinin önüne geçeceği gibi yeni nesillerin bu dili benimseyip kavramasına da engel olur. Ataç’a göre dilde kullanılan kelimeler birbiriyle uyumlu olmalıdır, Arapça-Farsça kökenli kelimelerin yeni kurulan Türkçede yeri yoktur.

4.5. Sonuç

Ataç, düşünceleri gibi yazıları da aydınlık bir yazardır. Söylediklerinin kişiden kişiye büyük yorum ayrılıkları göstermeye elverişli bir belirsizliği, bir kapalılığı yoktur. Olsa olsa, Türk düşüncesine, Türk edebiyatına, Türk diline hangi yönlerden ne gibi etkileri, katkıları olduğu, yine kendi yapıtlarından örnekler verilerek belirtilmeye çalışılabilir; seçilen bir görüş açısına göre erdemleri, eksiklikleri gösterilebilir.²³²

²³¹ Ataç, *Sözden Söze*, s.230.

²³² Mehmet Salihoğlu, *Ataç’la Gelen*, 1968, Ankara, Ayyıldız Matbaası, s.7.

Mehmet Salihoğlu'nun ifade ettiği gibi Ataç'ın yazıları herhangi bir belirsizlik ya da anlam kapalılığı içermemektedir. Onun düşünceleri yazılarında olabildiğince açık ve anlaşılır bir şekilde verilmiştir. Bu durum Ataç'ın eserlerinin kolaylıkla incelenebileceğini düşündürse de Ataç'ın çok yönlülüğü ve yazılarındaki görüşlerin değışkenliği onun kapsamlı bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Ataç'ın Türk dili ve edebiyatındaki önemi tartışılmaz olmakla birlikte yazılarında sanat, bilim, eğitim ve toplumsal hayat konusunda getirdiğı eleştiri ve önerilerle bir aydın olarak da çağdaş Türk toplumunun oluşumuna katkıları yadsınamaz.

Nurullah Ataç, deneme ve eleştiri türündeki yazılarıyla Türk edebiyatında modern örnekleri yeni yeni görülen bu türlerin gelişmesinde ve yayılmasında etkili olmuştur. Deneme yazılarında kedilerden uçurtmalara, eğitimden edebiyata pekçok konuya değinen Ataç sade ve anlaşılır bir dille yazmaya gayret etmiş, devrik cümlelere sıklıkla yer vererek anlatımda canlılığı yakalamış ve okurla sohbet eder gibi samimi bir üslup kullanmıştır. Bu yönüyle deneme türünün niteliklerini ve kurallarını belirlemiş, sade dili ve samimi üslubuyla konuşma dilinin akıcılığını düz yazıya getirmiştir. Ataç'ın yazılarının en önemli özelliğı kullandığı dilin sadeliğı, akıcılığı ve canlılığıdır. Bu nedenle Ataç'ın Türk edebiyatına katkıları dılciliğinden ayrı olarak düşünölmemelidir. Aynı şekilde dılciliğı de düşünür kişiliğinden ayrı olarak incelenmemelidir çünkü Ataç dil olmadan düşünölemeyeceğinin bilincindedir. Ona göre dil, düşüncelerin doğru ve etkili şekilde ifade edilmesini sağlayan en önemli araçtır. Ataç bunu dikkate alarak yazılarında kullandığı dile azami derecede özen gösterir. Onun düz yazıya getirdiğı yenilikler yalnızca benimsediğı edebî anlayıştan değil aynı zamanda dılciliğinden kaynaklanmaktadır.

Ataç'ın deneme yazıları konu bakımından çeşitlilik göstermektedir, bu yönüyle her yaştan ve çevreden okurun ilgisini çekecek yazıları bulunmaktadır. Denemelerinde okurla sohbet eder gibi samimi bir anlatım kullanır, yer yer cevabını beklediğı ya da beklemediğı sorular sorar, devrik cümleler kullanır, kendi kendine konuşur gibi yazar, hatta iç monolog şeklinde ilerleyen yazıları da vardır. Bu yazılarda süsten bezekten arınmış, öz Türkçe kelimelerle dolu, canlı ve akıcı bir dil kullanır. Ataç, yazılarında kullandığı kelimeleri özenle seçer, düşüncelerini en iyi şekilde ifade edecek sözcükleri

kullanır. Özellikle, dilde özleşmeyi benimsediği 1940-1945 yıllarından itibaren yazılarını yabancı kökenli kelimelerden ziyade öz Türkçe kelime köklerinden türettiği kelimelerle ve halkın diline yerleşmiş Türkçe kelimelerle yazmaya gayret eder. Bu durum 1926 yılından ölümüne kadar yazdığı yazılarında açıkça görülür. Bu çalışmada Ataç'ın kitaplaştırılan bütün deneme yazıları incelenmiş ve yazılarında yer alan dikkate değer Arapça-Farsça kökenli, Batı kökenli ve öz Türkçe kökenli kelimeler dizin halinde tezin sonunda verilmiştir. Yapılan incelemeye göre Ataç'ın 1926-1949 yılları arasındaki yazılarında kullandığı Arapça-Farsça kökenli kelimeleri 1950 yılından sonraki yazılarında neredeyse hiç kullanmadığı görülmüştür. Bu kelimelerden bazılarının, özellikle Türkçe yardımcı fiil ile kullanılan Arapça kökenli kelimelerin ve Arapça kelime köklerine yapım eki getirilerek oluşturulan kelimelerin, yerine öz Türkçe kelime köklerinden türettiği karşılıklarını kullanmaya başladığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Ataç'ın Batı kaynaklı birtakım sözcükleri yazın hayatının her döneminde kullandığı görülmüştür. Bu kelimeler “Ataç'ın kelime seçimi” başlığı altında çalışmamızda verilmiştir. Ataç, her ne kadar yabancı kökenli kelimelerin kullanımına karşı olduğunu söylese ve bunu hayatının her alanına uygulasa da bazı Batı kaynaklı kelimeleri, dilimizde hiçbir karşılığı olmaması nedeniyle, kullanmak zorunda kalmıştır. Bu durum Ataç'ın düşünceleri ile eylemlerinin tutarsız olduğunu düşündürse de aslında Ataç'ın yapmaya çalıştığı şeyin Türkçenin tüm olanaklarını kullanarak zihnindekileri en iyi şekilde yazıya dökmek olduğu görülür. Bunun için dilde özleşme yoluna girmiş, belirli bir süreçten sonraki yazılarında daima öz Türkçe kelimelerden türetilen kelimeleri ve Türkçe kökenli kelimeleri kullanmaya gayret etmiştir.

Ataç, dil alanında özel bir eğitim almadığı halde Türk ve Fransız edebiyatları konusunda okumalar yaparak kendisini yetiştirmiştir. Fransız edebiyatını da en az Türk edebiyatı kadar iyi öğrenmiş ve her iki edebiyattaki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Böylelikle Türk edebiyatındaki gelişmelere dışarıdan birinin gözüyle bakabilme fırsatı yakalamıştır. Ataç'ın edebiyat bilgisi yalnızca Fransız edebiyatıyla ya da gelişmekte olan Türk edebiyatıyla sınırlı değildir. O, Türk edebiyatındaki gelişmeleri yakından takip edip yenilikleri desteklerken divanları karıştırmaktan ve klasik şiirin inceliklerine hayran olmaktan vazgeçmez. Türk edebiyatının eski-yeni, manzum-nesir tüm ürünleriyle ilgilenir. Döneminde çıkan gazete ve dergileri takip ederek memleketin en

üçra köşesindeki genç bir şairin şiirlerini dahi okur. Genç ve tecrübesiz şairleri yapıcı eleştirilerle destekler, kimi zaman şiddetle yerer kimi zaman da övgüye boğar.

Ataç'ın eleştiri yazıları o dönemin edebiyat çevresinde büyük yankı uyandırmış, genç yazar ve şairler Ataç'ın beğenisini kazanmak için çalışmıştır. Bu yönüyle Ataç'ın eleştirmenliği de en az denemeciliği kadar önemlidir. Daha fazlası kimi yazarlar Ataç'ın, eleştiri yazılarıyla Türk edebiyatına yön verdiğini belirtir. Ne var ki Ataç'ın eleştiri yazıları günümüzde benimsenen nesnel eleştiri anlayışından oldukça uzaktır. Eleştiri türünün edebiyatımızda ilk örneklerinin verildiği bir dönemde yazan Ataç'ın eleştirileri öznel ve izlenimci özellikler taşımaktadır. Ataç, eleştiri yazılarında incelediği eserin onda uyandırdığı ilk izlenimleri ve duyguları dile getirir. Eserleri incelerken derinlemesine bir çalışmaya girişmez, bir eserin övülmeye değer olup olmadığını içten bir duyuşla kavrar ve eseri kendi sanat ölçütlerine göre yargılar. Ataç'ın kimi eserler ve sanatçılarla ilgili yargıları zamana ve bağlama göre değişiklik gösterebilir. Buna rağmen Ataç'ın yaşadığı ve eserlerini ürettiği dönem dikkate alındığında eleştiri türüne olan katkıları yadsınamaz. Ataç, her alanda olduğu gibi edebiyatta da yenilikçiliği benimsemiştir, o daima çağdaşı olan sanatçılardan öndedir.

Her alanda yenilikçi bir anlayışla hareket eden Ataç, yazılarında belirttiği görüşler ve eleştirilerle Türk toplumunun çağdaşlaşmasında etkili olmuştur. Bu yönüyle Türk toplumundaki aksaklıkları dile getiren Ataç oldukça açık görüşlü ve yenilikçi bir aydın örneği oluşturmıştır. Hatta Ataç, çağdaşı birçok aydın ve yazarın kabullenemediği yenilik ve devrimleri hoşgörüyü karşılamıştır. Ataç'ın görüşleri Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimleri destekler niteliktedir. Buna göre Ataç, Atatürk döneminde gerçekleştirilen dil ve alfabe devriminin başlıca savunucuları arasında olmakla birlikte sosyal hayatla ilgili devrimleri de destekler. Türk toplumunun çağdaş medeniyetler seviyesine çıkarılması için her alanda Batılılaşmanın gerekliliğini savunur. Daha fazlası Batılılaşmanın tam anlamıyla gerçekleştirilmesi için Antik Yunanca ve Latince'nin okullarda okutulması ve bu dillerde yazılan klasiklerin okutulup benimsetilmesi gerektiğini düşünür. Birçok yazısında bu görüşünü belirten Ataç'a göre Batı'yı anlamak için öncelikle Batı edebiyatını besleyen klasik eserlerin anlaşılıp benimsenmesi gerekmektedir. Buna göre Ataç, Doğu'ya yönelip Arap ve Fars edebiyatları etkisinde gelişen ve yüzyıllarca bu etki altında eserler veren Türk edebiyatının Batı etkisi altına girmesi için öncelikle Batı'nın temel eserleriyle

beslenmesi gerektiğini düşünür. Bu nedenle Batı'nın klasikleri yerine düzeysiz eserlerinin incelenip Türkçeye çevrilmesine karşı çıkar. Kendisi Fransızcadan yaptığı çevirilerle birçok eseri edebiyatımıza kazandırmıştır. Ataç, batı edebiyatlarındaki alelade eserlerin Türk şair ve yazarlarca örnek alınmasına karşı çıktığı gibi Türk edebiyatında edebî zevkten yoksun eserlerin yüceltilmesini de şiddetle eleştirir.

Ataç'ın sanat anlayışı toplum için sanat anlayışını benimseyenlerle sanat için sanat anlayışını benimseyenlerin arasında yer alır. Ona göre sanatın toplumu ve toplumun meselelerini konu edinmesinin bir sakıncası yoktur ancak sanatın sanat dışında başka bir amaca hizmet etmesi de onun değerini düşürür. Sanat söz konusu olduğunda Ataç elitist (seçkinci) bir anlayışla hareket eder. Ataç'a göre sanat eseri topluma göre şekillenmek yerine toplumu şekillendirmelidir. Buna göre bir edebiyat eserini halkın beğenisine göre oluşturmak o eserin estetik değerini düşüreceği gibi eserin yaratıcısını da kolaycılığa sürükler. Ataç'a göre bu durum edebiyatımızın geliştirilmesinin önündeki en büyük engeldir. Bir şair ya da yazarın halk tarafından beğenildiği için başarılı bir eser ürettiğini düşünerek aynı yolda ilerlemesi, hatta bazen o yolda ilerlemeyi bırakarak yerinde sayması onun sonunu getirir. Ataç her alanda olduğu gibi edebiyatta da başarının kaynağının her zaman daha iyi ve yeni olanı aramakta olduğunu savunur. Bu nedenle edebiyattaki yenilikleri daima destekler, geçmişe saplanıp kalmak yerine gelişmelere ayak uydurmayı başarabilen yenilikçi sanatçıları destekler. Ataç, bu yönüyle de çağdaşlarından hatta kendisinden sonra gelen nesilden çok daha ileri görüşlü, açık fikirli ve yenilikçi bir tavır sergiler.

Ataç yenilikçi bir sanat ve edebiyat adamı olmak dışında başarılı bir eleştirmen, çevirmen ve düşünür kimliği taşır. Onun yazıları edebiyat eseri olmak dışında topluma yön veren birer pusula niteliğindedir. Ataç, bu yönüyle edebiyata yön verdiği gibi olaylarla ve durumlarla ilgili görüşlerini okurlarıyla paylaşarak çeşitli konularla ilgili perspektifler sunar. Bu yönüyle Ataç'ın Türk toplumu ve edebiyatı üzerindeki etkisi dikkate değerdir. Onun yenilikçi görüşleri ve cesur ifadeleri çoğu zaman tartışmalara yol açmıştır. Ataç her ne kadar kavgacı ve sınırlı bir insan olarak tanınsa da onun tüm insanlığı kucaklayan hümanist bir tarafı vardır. Ataç'ın ahlak anlayışı yaşadığı zamanın değer yargılarıyla çatışan, oldukça fütürist nitelikler taşımaktadır. Onun sanatında ve hayatında uyguladığı en önemli ilke doğruluk ve dürüstlüktür. Bu durum deneme

yazılarında içtenlik ve yalınlık olarak görülürken eleştiri yazılarında açık sözlülük ve sivri dillilik olarak ortaya çıkar.

Ataç, doğru bildiğini söylemekten asla çekinmez, hatta doğruyu söylemenin kendisinin ödevi olduğunu düşünür. Edebiyatla uğraşan her yazar ve şairden de aynısını bekler. Ataç'a göre ahlakın en temel ilkesi dürüstlüktür, namus ve şeref kişinin özel hayatında gerçekleştirdiği eylemlerde değil dürüstlüğünde ve doğruluğunda aranmalıdır. Bu nedenle Ataç, kişinin başkasının özel hayatıyla ilgilenmesine, tanımadığı kimselerle gereksiz samimiyet kurmasına ve başkalarının yaşantılarını yargılamasına şiddetle karşı çıkar. Ataç'a göre herkes, başkalarına zarar vermediği sürece, dilediğini yapmakta ve düşünmekte özgürdür. Her ne kadar düşünce özgürlüğüne inansa da Ataç'ın başkalarının fikirlerine şüpheyile yaklaştığı söylenebilir. Aynı şekilde Ataç kendi düşüncelerine de daima şüpheyile yaklaşır, ona göre mutlak bir doğru yoktur. Bu açıdan farklı görüşlere açık olan Ataç'ın zaman içinde birçok farklı yargıyı savunduğu görülmüştür. Bu durum Ataç'ın görüşlerinde çelişkiye düştüğünü düşündürse de temelde Ataç hep aynı düşünce doğrultusunda hareket etmiştir. Ataç yazılarında ve ifadelerinde çelişkiye düşmekten asla çekinmemiştir. Ona göre kişinin en büyük erdemlerinden biri bir düşünceye saplanıp kalmaması, yeni fikirlere açık olmasıdır.

Nurullah Ataç; dilde özleşme ve sadeleşme konusundaki çalışmalarıyla Türk dilinin gelişimine sağlamış, eleştiri ve deneme yazılarıyla Türk edebiyatına yön vermiş ve yenilikçi-özgürlükçü bir aydın olarak Türk toplumuna getirdiği eleştiri ve önerilerle yalnızca Türk edebiyatı üzerinde değil aynı zamanda Türk toplumu üzerinde etkili olmuştur. Onun açık görüşlülüğü ve düşüncelerini çağın isterlerine göre düzenlemesi, zaman zaman ifadelerinde çelişkiye düştüğü iddialarına yol açmıştır. Ancak Ataç'ın ifadeleri onun izlediği yoldan hiçbir zaman sapmamıştır. Divan edebiyatı hayranı olan Ataç bu edebiyatın ömrünü tükettiğini söylemekten kaçınmamıştır çünkü o Batı'ya yönelen ve yeni biçimler peşinde koşan edebiyatın eskiye bağlanıp kalamayacağını farkındadır. Ataç daima yeniyi savunur ve yeninin kurulması için eskinin yıkılıp geçilmesini salık verir.

KAYNAKLAR

- Ataç, Nurullah. *Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2018.
- Ataç, Nurullah. *Diyelim & Söz Arasında*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Ataç, Nurullah. *Gene Yalnızlık*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Ataç, Nurullah. *Karalama Defteri & Ararken*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Ataç, Nurullah. *Keziban'a Mektuplar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Ataç, Nurullah. *Günce 1953-1955*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Ataç, Nurullah. *Günce 1956-1957*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Ataç, Nurullah. *Günlerin Getirdiği & Sözden Söze*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Çağın, Şerife. *Bir Şiir Eleştirmeni Olarak Ataç*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2012.
- Develi, Hayati. *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2008.
- Özcan, Tarık. *Şiirin Kıyısında Bir Ömür Nurullah Ataç*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2016.
- Salihoğlu, Mehmet. *Ataç 'la Gelen*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1968.
- Süreya, Cemal. *Şapkam Dolu Çiçekle*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- TDK, *Ölümünün 10.Yıldönümünde Ataç'ı Anış*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.
- Tolluoğlu, Meral Ataç. *Babam Nurullah Ataç*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1998.
- Torun, Yeter. *Nurullah Ataç'ın Denemelerinde Devrik Yapılar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Uçman, Abdullah. *İslam Ansiklopedisi*. İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/atac-nurullah> (erişim 20.06.2023).
- Ülkütaşır, Mehmet Şakir. *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

EKLER (DİZİN)

–a bırakmak s.21	1954	D.	ağu s.24	1952	K.D.
abuksabuk s.18	1946	G.G.	ağula- s.61	1952	K.D.
acemi s.58	1952	K.D.	ağulu s.138	1946	G.G.
acemileş- s.62	1932	K.M.	ahbap s.89	1946	G.G.
acemilik s.75	1932	K.M.	ahbap s.95	1954	D.
acıklı s.108	1954	D.	ahbaplık s.88	1952	A.
acıklı s.208	1952	S.S.	âhenk s.181	1952	S.S.
acın- s. 187	1952	O.M.	âhenk s.30	1926	K.M.
aciz s.183	1940	A.M.	âhenk s.49	1932	K.M.
âciz s.184	1940	A.M.	âhenktar s.65	1932	K.M.
âciz s.72	1932	K.M.	ahiret s.105	1935	K.M.
âciz s.87	1933	K.M.	ahlâk s.19	1946	G.G.
âcizlik s.87	1933	K.M.	ahlakçı s.145	1952	A.
acun s. 129	1951	O.M.	ahlâklı s.260	1952	S.S.
acun s. 212	1955	P.C.	ahlâksız s.260	1952	S.S.
acun s. 255	1956	P.C.	akça s. 244	1956	P.C.
acun s. 256	1957	P.C.	akib s.34	1926	K.M.
acun s.141	1957	S.A.	akide s.75	1932	K.M.
adalet s.113	1933	K.M.	akıllı s.161	1957	S.A.
adapte et- s.50	1946	G.G.	akıllıca s.95	1946	G.G.
addet- s.33	1926	K.M.	akım s.69	1954	D.
adet edin- s.117	1952	A.	akış s.156	1946	G.G.
âdet s.111	1946	G.G.	akis s.158	1940	A.M.
adet s.77	1952	A.	akis s.54	1932	K.M.
âdetâ s.47	1946	G.G.	aklî s.26	1926	K.M.
âdilâne s.124	1939	K.M.	akl-ı selim s.43	1928	K.M.
âfâkî s.25	1926	K.M.	aklına sığdır- s. 278	1946	P.C.
afsuncu s.67	1946	G.G.	akset- s.167	1940	A.M.
ağa-baba s.102	1946	G.G.	aksettir- s.160	1940	A.M.
ağdık s. 238	1956	P.C.	aksettir- s.55	1932	K.M.
ağdık s.29	1952	K.D.	aksoy s. 251	1956	P.C.
ağdıklı s. 246	1956	P.C.	aksülâmel s.137	1940	K.M.
ağın s.103	1946	G.G.	aksülâmel s.38	1926	K.M.
ağın s.46	1952	K.D.	aktör s.35	1926	K.M.
ağınlı s.106	1952	A.	aktöre s. 247	1956	P.C.
ağınlı s.65	1954	D.	aktöre s.260	1952	S.S.
ağırbaşı s.208	1952	S.S.	alafirangalık s.135	1946	G.G.
ağırbaşlılık s. 256	1957	P.C.	alâka göster- s.80	1932	K.M.
ağu s. 110	1951	O.M.	alakâ s.31	1926	K.M.

alâka s.32	1946	G.G.	anlayışlı s.16	1954	D.
alâka s.36	1946	G.G.	anlayışsızca s.9	1952	K.D.
alâka s.97	1935	K.M.	anlayışsızlık s.147	1957	S.A.
alâkadar et- s.31	1926	K.M.	anlayışsızlık s.63	1954	D.
alâkadar s.37	1946	G.G.	ansı- s. 219	1955	P.C.
alaman s.25	1952	K.D.	ansı- s.175	1957	S.A.
alay et- s. 272	1947	P.C.	araç s. 246	1956	P.C.
alçakgönüllü s. 84	1952	A.	araç s.112	1954	D.
alçakla- s.95	1935	K.M.	aranç (dava) s. 249	1956	P.C.
âlem s.49	1954	D.	araştır- s. 256	1957	P.C.
âlem s.61	1952	K.D.	araştır- s. 264	1956	P.C.
âlem s.66	1932	K.M.	araştırma s.135	1940	K.M.
âlet ol- s.142	1940	K.M.	araştırma s.58	1932	K.M.
âlet s.210	1952	S.S.	araştırma s.63	1954	D.
alet s.83	1954	D.	arayıcı s.91	1934	K.M.
aleyh s.135	1940	K.M.	arı s. 260	1957	P.C.
aleyh s.142	1952	A.	arılan- s.149	1946	G.G.
alıcı s.79	1954	D.	arılan- s.159	1946	G.G.
alık s. 215	1955	P.C.	arılık s.232	1952	S.S.
âlim s.25	1926	K.M.	arına git- s.94	1946	G.G.
âlim s.69	1932	K.M.	aristokrat s. 254	1956	P.C.
alışık s.100	1946	G.G.	âriyet s.27	1926	K.M.
alışıklık s. 269	1947	P.C.	armağan s.172	1957	S.A.
alışıklık s.254	1952	S.S.	artam s. 249	1956	P.C.
alışıklık s.54	1954	D.	arzu et- s.84	1946	G.G.
alışıklık s.55	1952	K.D.	asabi s.36	1926	K.M.
alışkanlık s.156	1946	G.G.	aşağılaş- s.149	1957	S.A.
allah s.97	1946	G.G.	aşağılaş- s.95	1952	A.
amansız s.52	1932	K.M.	asalak s.78	1952	A.
anane s.60	1946	G.G.	asalet s.165	1940	A.M.
ananevî s.137	1940	K.M.	ası s. 244	1956	P.C.
anâsır s.30	1926	K.M.	ası s.137	1957	S.A.
andaç s.23	1952	K.D.	ası s.140	1957	S.A.
angı s.87	1946	G.G.	âşık-ı şeyda s.63	1932	K.M.
anı s. 277	1946	P.C.	asıl s. 281	1946	P.C.
anıklama s.176	1957	S.A.	asil s.165	1940	A.M.
anket s.26	1926	K.M.	asıl s.9	1952	K.D.
anlam s. 141	1957	S.A.	aşıla- s. 235	1956	P.C.
anlaşılır s. 281	1946	P.C.	aşıla- s.156	1946	G.G.
anlat- s.185	1952	S.S.	aşıla- s.247	1952	S.S.
anlatı s.99	1954	D.	aşıla- s.79	1954	D.
anlatıcı s.202	1952	S.S.	asılan- s. 267	1949	P.C.

asılan- s.38	1954	D.	aykırı s.268	1952	S.S.
asılandır- s. 278	1946	P.C.	aykırı s.63	1954	D.
asılandır- s.172	1952	A.	ayraç s. 239	1956	P.C.
asillik s.11	1952	K.D.	ayrık s. 258	1957	P.C.
asılsız s.76	1946	G.G.	ayrılık s.102	1954	D.
aşına ol- s.64	1946	G.G.	ayrım s. 245	1956	P.C.
âşına s.164	1940	A.M.	ayrım s. 267	1949	P.C.
aşına s.32	1946	G.G.	ayrım s.111	1954	D.
aşırı s.132	1957	S.A.	ayrıntı s. 245	1956	P.C.
aşırı s.230	1952	S.S.	ayt- s. 240	1956	P.C.
aşırıl- s.32	1952	K.D.	azık s. 252	1956	P.C.
asısız s. 261	1957	P.C.	azık s.15	1952	K.D.
aslî s.68	1932	K.M.	azık s.164	1957	S.A.
aslî s.87	1933	K.M.	azılı s.152	1952	A.
assılan- s.158	1946	G.G.	azımsanacak s.50	1946	G.G.
at- s.81	1946	G.G.	azınlık s. 208	1955	P.C.
ata s. 248	1956	P.C.	azınlık s. 248	1956	P.C.
atalar sözü s.139	1946	G.G.	azlık s.111	1935	K.M.
atalet s.72	1932	K.M.	azlık s.119	1954	D.
ataş s.30	1926	K.M.	baba-mirası s. 144	1952	O.M.
atbaşı git- s. 221	1955	P.C.	babayiğit s. 273	1947	P.C.
ateşli s.119	1954	D.	bağdaş- s.114	1954	D.
ateşli s.186	1940	A.M.	bağdaş- s.139	1957	S.A.
atom s.234	1952	S.S.	bağdaş- s.97	1952	A.
avuntu s.35	1952	K.D.	bağdaştır- s.181	1957	S.A.
ayakkabı s. 246	1956	P.C.	bağlanç s.122	1954	D.
ayaktopu s.157	1957	S.A.	bağlılık s.143	1946	G.G.
aydın gün s. 217	1955	P.C.	bağnaz s.258	1952	S.S.
aydın s. 202	1955	P.C.	bağnazlaş- s.227	1952	S.S.
aydın s. 255	1956	P.C.	bağnazlık s.145	1952	A.
aydın s.217	1952	S.S.	bağnazlık s.183	1957	S.A.
aydın s.28	1954	D.	bağnazlık s.69	1954	D.
aydınlat- s. 203	1955	P.C.	bahane et- s.258	1952	S.S.
aydınlat- s.165	1952	S.S.	bahtiyar ol- s.172	1940	A.M.
aydınlat- s.27	1954	D.	bahtiyar s.88	1933	K.M.
aydınlat- s.99	1946	G.G.	bahtiyarlık s.133	1946	G.G.
aydınlatici s.45	1952	K.D.	bahtiyarlık s.166	1940	A.M.
aygın s.28	1952	K.D.	bahtiyarlık s.60	1952	K.D.
aygıt s.83	1954	D.	bahtsız s.83	1952	A.
ayıplık s. 161	1952	O.M.	bakan s.252	1952	S.S.
ayıplık s.97	1954	D.	baldıran s.81	1932	K.M.
aykırı s. 212	1955	P.C.	balığ s.164	1952	A.

balıġlı s.165	1952	A.	belir- s. 274	1946	P.C.
baltala- s.230	1952	S.S.	belir- s.103	1946	G.G.
bari s. 173	1952	O.M.	beliri s.46	1946	G.G.
barış- s.222	1952	S.S.	belirsiz s.139	1946	G.G.
baş-eleştirmeci s.224	1952	S.S.	belirt- s.174	1952	S.S.
bası s. 278	1946	P.C.	belirt- s.176	1957	S.A.
başkalaş- s.150	1946	G.G.	belirti s.84	1946	G.G.
başkalaş- s.253	1952	S.S.	belirtmek s.151	1952	A.
başkalık s.159	1952	A.	belit s. 256	1957	P.C.
başlangıç s.113	1933	K.M.	belle- s. 191	1952	O.M.
başlangıç s.26	1952	K.D.	belle- s. 238	1956	P.C.
başlıca s.268	1952	S.S.	belle- s.102	1946	G.G.
basmakalıp s.238	1952	S.S.	belle- s.51	1952	K.D.
basmakalıp s.50	1954	D.	bellek s.135	1957	S.A.
batâet s.69	1932	K.M.	bellet- s.136	1957	S.A.
batır s.110	1954	D.	bellet- s.204	1952	S.S.
bay s. 243	1956	P.C.	bellet- s.32	1954	D.
bay s. 247	1956	P.C.	bellet- s.97	1952	A.
bay s. 258	1957	P.C.	benbenlik s.135	1952	A.
bayağı s.108	1946	G.G.	bence s.109	1946	G.G.
bayağı s.126	1952	A.	bencil s.117	1954	D.
baylaşmış s. 252	1956	P.C.	bencil s.185	1952	S.S.
baylaştır- s. 266	1949	P.C.	bencileyin s.114	1954	D.
bazan s.46	1946	G.G.	bencilleş- s. 259	1957	P.C.
bedbaht s.179	1940	A.M.	bencillik s.140	1957	S.A.
bedbahtlık s.132	1940	K.M.	bencillik s.261	1952	S.S.
bedî'a s.38	1926	K.M.	bengileş- s.87	1946	G.G.
bedî'i s.33	1926	K.M.	bengileş- s.89	1952	A.
bedî'î terbiye s.25	1926	K.M.	bengileştir- s.161	1952	O.M.
bedî'iyatçı s.42	1928	K.M.	bengilik s.133	1946	G.G.
bediz s. 246	1956	P.C.	bengilik s.140	1952	A.
bedizci boyak s.72	1954	D.	benimse- s. 265	1956	P.C.
bedizci s. 246	1956	P.C.	benimse- s.130	1957	S.A.
beġeni s. 201	1955	P.C.	benimse- s.205	1952	S.S.
beġeni s.105	1946	G.G.	benimse- s.72	1946	G.G.
beġeni s.88	1954	D.	benleştir- s.150	1946	G.G.
beġenisizlik s. 254	1956	P.C.	benlik s. 264	1956	P.C.
beis s.37	1926	K.M.	benlik s.103	1946	G.G.
bekâ s.155	1940	A.M.	benlik s.159	1940	A.M.
belâ s.90	1946	G.G.	benlik s.169	1957	S.A.
belâgat s.164	1940	A.M.	benlik s.175	1952	S.S.
belir- s. 230	1956	P.C.	benlik s.59	1932	K.M.

benlik s.80	1954	D.	betke s.31	1954	D.
benlik s.84	1946	G.G.	beyanat s.17	1946	G.G.
benlik s.97	1952	A.	beyhude s.174	1940	A.M.
benze- s.150	1946	G.G.	beze- s. 175	1952	O.M.
benzemezlik s. 245	1956	P.C.	beze- s. 266	1949	P.C.
benzemezlik s.144	1952	A.	bezek s.137	1952	A.
benzen- s. 270	1947	P.C.	bezeksiz s.138	1952	A.
benzen- s.77	1946	G.G.	bezeksiz s.19	1954	D.
benzenti s.55	1946	G.G.	bezen- s. 225	1956	P.C.
benzerlik s.16	1954	D.	bezen-s. 221	1955	P.C.
benzerlik s.174	1952	S.S.	bezentili s.51	1946	G.G.
benzetiş s.50	1952	K.D.	bezeyici s. 253	1956	P.C.
berkit- s.35	1954	D.	bezginlik s.174	1952	A.
berrak s.43	1946	G.G.	bezm-i ezel s.164	1940	A.M.
bertaraf s.49	1932	K.M.	biçim s. 264	1956	P.C.
beşaret s.135	1940	K.M.	biçimsiz s.120	1954	D.
beşerî s.75	1932	K.M.	biçimsizlik s. 267	1949	P.C.
beşeriyet s.35	1926	K.M.	bid'at s.36	1954	D.
besi s. 205	1955	P.C.	bilâkis s.156	1940	A.M.
besi s. 206	1955	P.C.	bilakis s.29	1926	K.M.
besin s.168	1957	S.A.	bilâkis s.32	1946	G.G.
beslen- s.166	1952	S.S.	bilakis s.74	1932	K.M.
beslenme s. 206	1955	P.C.	bilakis s.87	1933	K.M.
bestekâr s.161	1940	A.M.	bildir- s.111	1946	G.G.
beti s. 240	1956	P.C.	bildir- s.47	1932	K.M.
beti s.103	1946	G.G.	bıldır s.73	1952	A.
beti s.40	1954	D.	bildiri s.145	1952	A.
betik metik s. 226	1956	P.C.	bildirmek s. 264	1956	P.C.
betik s. 246	1956	P.C.	bile-duyuş s. 261	1957	P.C.
betik s. 266	1949	P.C.	bile-duyuş s.185	1952	S.S.
betik s.13	1952	K.D.	bileşim s. 134	1951	O.M.
betik s.136	1952	A.	bileşim s.152	1957	S.A.
betik s.175	1957	S.A.	bilge s.16	1954	D.
betik s.231	1952	S.S.	bilge s.173	1952	A.
betik s.72	1954	D.	bilgelik s.144	1952	A.
betik-yurdu s. 236	1956	P.C.	bilgelik s.22	1952	K.D.
betimlemek s.89	1952	A.	bilgi s. 267	1949	P.C.
betine git- s. 119	1951	O.M.	bilgi s.155	1957	S.A.
betine git- s. 269	1947	P.C.	bilgi s.174	1952	S.S.
betine git- s.135	1946	G.G.	bilgi s.60	1952	K.D.
betine git- s.182	1952	S.S.	bilgiç s. 232	1956	P.C.
betine git- s.85	1952	A.	bilgin s. 206	1955	P.C.

bilgin s. 240	1956	P.C.	birörnek s. 229	1956	P.C.
bilgin s.135	1957	S.A.	birsâma s.29	1926	K.M.
bilgin s.141	1946	G.G.	bisiklet s.33	1952	K.D.
bilgin s.181	1952	S.S.	bîtap s.178	1940	A.M.
bilginlik s.89	1952	A.	bîtaraf s.25	1926	K.M.
bilginlik tasla- s. 132	1951	O.M.	bîtaraf s.41	1928	K.M.
bilginlik tasla- s.107	1946	G.G.	biteviye s. 141	1952	O.M.
bilgisever s. 213	1955	P.C.	biteviyelik s. 141	1952	O.M.
bilgisever s.165	1952	A.	bittabi s.113	1933	K.M.
bilgisizlik s.211	1952	S.S.	bittabi s.124	1939	K.M.
bilhassa s.87	1933	K.M.	bittabi s.18	1946	G.G.
bilim s.155	1957	S.A.	bittabi s.57	1932	K.M.
bilim sözü s.208	1952	S.S.	böbürlen- s. 176	1952	O.M.
bilim-sözü s.35	1954	D.	böbürlen- s.81	1946	G.G.
bilim-yurdu s. 226	1956	P.C.	bölem s. 247	1956	P.C.
bilim-yurdu s.28	1954	D.	bölem s.158	1957	S.A.
bilinç s.141	1952	A.	bolluk s. 257	1957	P.C.
bilinç s.44	1954	D.	bölük s. 208	1955	P.C.
bilinçsizlik s.73	1952	A.	bölün s. 257	1957	P.C.
bilisiz s. 262	1957	P.C.	bön s.106	1952	A.
bilisiz s. 271	1947	P.C.	bön s.89	1946	G.G.
bilisiz s.110	1954	D.	bönce s.59	1954	D.
bilisiz s.211	1952	S.S.	bönlük s.145	1957	S.A.
bilisiz s.38	1952	K.D.	bönlük s.69	1932	K.M.
bilisiz s.85	1946	G.G.	boşuğ (izin) s. 230	1956	P.C.
bilisizlik s.15	1954	D.	boşuk (izin) s.114	1954	D.
bilisizlik s.263	1952	S.S.	boşuk (izin) s.165	1957	S.A.
billur s.173	1940	A.M.	boyunduruk s.24	1952	K.D.
bilmece s.141	1946	G.G.	bozukluk s.248	1952	S.S.
binaenaleyh s.36	1926	K.M.	brîç s.24	1946	G.G.
bir kalıp s.256	1952	S.S.	budala s.49	1932	K.M.
bir örnek s.227	1952	S.S.	budalaca s.63	1946	G.G.
birader s.67	1946	G.G.	budalalık s.18	1946	G.G.
birey s.175	1952	S.S.	budunbuyrumcu s.41	1954	D.
birey s.24	1954	D.	buğulu s.120	1954	D.
birey s.58	1952	K.D.	buhran s.85	1932	K.M.
bireyci s.170	1952	S.S.	bulaşık s.230	1952	S.S.
bireycilik s.169	1952	S.S.	bulum s. 251	1956	P.C.
biricik s.47	1946	G.G.	bulunç s. 247	1956	P.C.
birleş- s. 268	1949	P.C.	buluş s. 231	1956	P.C.
birlik ol- s.204	1952	S.S.	buluş s.105	1946	G.G.
birlik s.174	1952	S.S.	buluş s.122	1952	A.

bun s.39	1954	D.	çelişme s. 213	1955	P.C.
bunak s.35	1952	K.D.	cemâle er- s.183	1940	A.M.
bunal- s. 264	1956	P.C.	çember s.94	1935	K.M.
bunalma s.102	1946	G.G.	cemiyet s.32	1946	G.G.
bunaltı s.166	1952	A.	cemiyet s.80	1932	K.M.
burjuva s.240	1952	S.S.	cenk aç- s.145	1940	K.M.
buyruk s. 201	1955	P.C.	cenk s.66	1952	K.D.
buyruk s. 234	1956	P.C.	cenkleş- s.213	1952	S.S.
buyruk s.100	1954	D.	cephe s.64	1952	K.D.
buyruk s.152	1946	G.G.	çeşitlilik s.182	1957	S.A.
buyruk s.262	1952	S.S.	cevap s. 191	1952	O.M.
buyrukçu s.65	1952	K.D.	cevap s.162	1952	A.
büyükle- s. 223	1955	P.C.	cevap ver- s.84	1954	D.
büyült- s.25	1954	D.	cevaplandır- s.216	1952	S.S.
büyült- s.32	1946	G.G.	cevapsız s.190	1940	A.M.
ca'li s.60	1932	K.M.	cevher s. 175	1952	O.M.
ca'lilik s.40	1928	K.M.	çevik s. 275	1946	P.C.
çağdaş s.174	1952	S.S.	çeviri s. 269	1947	P.C.
çalakalem s.51	1954	D.	çevirmen s.152	1957	S.A.
çalgı s. 199	1955	P.C.	cevr ü cefa s.160	1940	A.M.
canavar s.25	1952	K.D.	ceza s.59	1932	K.M.
canlı s.65	1932	K.M.	cezbet- s.37	1946	G.G.
canlılık s.49	1952	K.D.	chant s.132	1940	K.M.
capon s.134	1946	G.G.	chevalier s.180	1957	S.A.
çarh s.52	1932	K.M.	cicili-bicili s. 205	1955	P.C.
çarpışma s.20	1954	D.	ciddi s.49	1946	G.G.
çatmak s. 191	1952	O.M.	ciddilik s.215	1952	S.S.
cazibe s.150	1940	K.M.	ciddilik s.50	1946	G.G.
cazibe s.72	1932	K.M.	ciddiye al- s.16	1946	G.G.
cazip s.27	1926	K.M.	cıgara s.31	1946	G.G.
câzip s.42	1928	K.M.	cıgara s.64	1952	K.D.
cefa s.84	1946	G.G.	çığır s.108	1946	G.G.
cehit s.57	1932	K.M.	çığır s.69	1954	D.
cehl s.37	1926	K.M.	çığırtkan s.109	1952	A.
çekicilik s.118	1954	D.	cihan s.59	1932	K.M.
çekidüzen ver- s.106	1946	G.G.	cihat s.118	1933	K.M.
çekişme s. 255	1956	P.C.	çıkır s.140	1957	S.A.
çekişme s.167	1952	S.S.	çıkır s.20	1954	D.
çekişme s.45	1952	K.D.	çıkla (tıpkı) s.74	1954	D.
çekişme s.63	1946	G.G.	cılızlaştır- s.91	1952	A.
celbet- s.35	1926	K.M.	çim- s.235	1952	S.S.
celbet- s.83	1932	K.M.	cinas s.122	1952	A.

cinaslı s.16	1946	G.G.	dâhilî s.66	1932	K.M.
çirkin s. 273	1947	P.C.	daima s. 281	1946	P.C.
çırpıştırma s. 161	1952	O.M.	daima s.15	1946	G.G.
cisr-i cedid s.176	1952	S.S.	daima s.190	1940	A.M.
cite s.164	1952	A.	daima s.32	1946	G.G.
çıtlat- s.211	1952	S.S.	daima s.86	1933	K.M.
civanmert s.28	1926	K.M.	daire s.71	1932	K.M.
civanmertlik s.142	1940	K.M.	daiyye s.60	1932	K.M.
civar s.185	1940	A.M.	dalâlet s.51	1932	K.M.
çızıktır- s.93	1952	A.	dalâlet s.75	1932	K.M.
çiziktiriver- s.51	1954	D.	dalavere s. 218	1955	P.C.
çoğal- s. 247	1956	P.C.	damga s. 265	1956	P.C.
çoğunluk s.235	1952	S.S.	damga s.50	1954	D.
çömez s.148	1952	A.	damga s.81	1952	A.
çöreklen- s.17	1952	K.D.	—dan yeğle- s. 262	1957	P.C.
coşkunluk s. 136	1951	O.M.	danış- s.136	1957	S.A.
çözümle- s. 133	1951	O.M.	danış- s.155	1946	G.G.
çözümle- s. 202	1955	P.C.	danış- s.172	1952	A.
çözümle- s. 232	1956	P.C.	darbimesel s.34	1926	K.M.
çözümle- s.155	1946	G.G.	darılt- s.165	1957	S.A.
çözümle- s.170	1952	S.S.	dava s.93	1954	D.
çözümle- s.41	1952	K.D.	davalı s. 192	1952	O.M.
çözümle- s. 40	1954	D.	davet et- s.56	1932	K.M.
çözümleyici s. 135	1951	O.M.	davranım s.250	1952	S.S.
çözümleyici s.211	1952	S.S.	davranış s.180	1957	S.A.
çukulata s.28	1946	G.G.	dayanak s.206	1952	S.S.
çukulata s.44	1952	K.D.	dayanıksız s.231	1952	S.S.
cülus s.33	1952	K.D.	dayanışma s.138	1957	S.A.
cumhuriyetçilik s.243	1952	S.S.	dayanışma s.221	1952	S.S.
cümle s.28	1926	K.M.	dayanışma s.90	1946	G.G.
curnalcılık s. 229	1956	P.C.	dediğim-dedik s.22	1952	K.D.
çürük s. 246	1956	P.C.	dedikodu s.17	1946	G.G.
cürüm s.114	1933	K.M.	defa s.60	1932	K.M.
cürüm s.47	1932	K.M.	değer ölçüsü s. 201	1955	P.C.
çûşîş s.35	1926	K.M.	değersiz s.163	1957	S.A.
cuşişe getir- s.35	1926	K.M.	değîn- s.159	1952	A.
cynisme s. 249	1956	P.C.	deha s.61	1932	K.M.
dada s.137	1940	K.M.	dekler kur- s.23	1954	D.
dağarcık s. 231	1956	P.C.	dekor s.66	1932	K.M.
dağdağ s.172	1940	A.M.	delâlet et- s.69	1932	K.M.
dahi s. 220	1955	P.C.	delikanlı s. 272	1947	P.C.
dahi s.123	1952	A.	demeç s. 212	1955	P.C.

demince s.150	1940	K.M.	dizgi s. 279	1946	P.C.
denemeci s.107	1946	G.G.	doğa s.13	1954	D.
denet s. 81	1951	O.M.	doğal s. 260	1957	P.C.
deney s.239	1952	S.S.	doğa-üstü s. 253	1956	P.C.
deneytaşı s.135	1952	A.	dogma s.28	1954	D.
densizlik et- s.220	1952	S.S.	doğrucu s.22	1954	D.
densizlik s.18	1946	G.G.	doğruluk s.237	1952	S.S.
dergi s. 266	1949	P.C.	dokunca s.36	1954	D.
dergi s.13	1952	K.D.	dokunca s. 267	1949	P.C.
derhâl s.51	1932	K.M.	dokunca s.183	1957	S.A.
derinleştir- s.171	1952	S.S.	döl s.71	1954	D.
ders s.18	1946	G.G.	döleklik s. 259	1957	P.C.
dershane s.41	1928	K.M.	döleklik s.202	1952	S.S.
derunî s.66	1932	K.M.	dolgun s.110	1946	G.G.
despot s.38	1926	K.M.	dolgunluk s. 269	1947	P.C.
destan s. 269	1947	P.C.	donaklı s.90	1954	D.
destan s.9	1952	K.D.	donaksız s.138	1952	A.
desti s.81	1932	K.M.	donaksız s.19	1954	D.
deva s.164	1940	A.M.	donanmak s. 225	1956	P.C.
deva s.80	1932	K.M.	dönemeç s.178	1940	A.M.
devim s.85	1946	G.G.	donuk s.74	1952	A.
devinme s. 258	1957	P.C.	dörüt eri s. 202	1955	P.C.
devrim s. 162	1952	O.M.	dörüt s. 199	1955	P.C.
devrim s.134	1957	S.A.	dörüt s. 201	1955	P.C.
devrim s.150	1952	A.	dörüt s.54	1954	D.
devrim s.169	1952	S.S.	dörüt s.72	1954	D.
deyiş gücü s. 145	1952	O.M.	dörüt yapıtı s. 262	1957	P.C.
deyiş s. 245	1956	P.C.	dörüter s. 203	1955	P.C.
deyiş s.107	1946	G.G.	dörütme s. 202	1955	P.C.
deyiş s.81	1954	D.	dörütmen s. 246	1956	P.C.
didâr s.184	1940	A.M.	dörütmen s. 265	1956	P.C.
didinme s. 261	1957	P.C.	dörütmen s.163	1957	S.A.
dikkatsizlik s.69	1932	K.M.	dörütmen s.74	1954	D.
dilek s. 246	1956	P.C.	döşen- s. 191	1952	O.M.
dilek s. 270	1947	P.C.	dost s. 271	1947	P.C.
dilek s.103	1946	G.G.	dostluk s. 160	1952	O.M.
dilmeç s.97	1952	A.	dostluk s. 271	1947	P.C.
dimağ s.113	1933	K.M.	dostluk s.83	1946	G.G.
dirayet s.16	1946	G.G.	dünya s. 278	1946	P.C.
dirim s.97	1935	K.M.	dünya s.46	1952	K.D.
dırlandır- s.88	1952	A.	düpedüz s.107	1946	G.G.
divanelik s.56	1932	K.M.	durak s. 275	1946	P.C.

duralı s.74	1952	A.	düzeyit s.113	1954	D.
durasızlık s.12	1952	K.D.	düzgünlük s.105	1935	K.M.
durasızlık s.73	1952	A.	düzmece s. 207	1955	P.C.
durgu imi s. 239	1956	P.C.	düzmece s.125	1952	A.
durgun s.254	1952	S.S.	ebedileştir- s.174	1940	A.M.
duruk s. 223	1955	P.C.	ecişbücü s.183	1952	S.S.
duruk s. 234	1956	P.C.	ecişbücü s.51	1946	G.G.
duruk s.190	1952	S.S.	ecişbücü s.82	1952	A.
duruk s.48	1954	D.	eczacı s.32	1946	G.G.
duruk s.58	1952	K.D.	eda s.74	1932	K.M.
durul s.33	1954	D.	edebiyatça konuş- s. 97	1951	O.M.
durul yetkesi s.34	1954	D.	edebiyatça s.17	1946	G.G.
durulman s.36	1954	D.	edebiyatçılık s.49	1952	K.D.
durum s. 257	1957	P.C.	edebiyatdışı s.91	1952	A.
durumsa- s.156	1946	G.G.	edep s.49	1946	G.G.
düş s. 240	1956	P.C.	edvâr-ı tarih s.38	1926	K.M.
düş s.147	1946	G.G.	efsane s.33	1926	K.M.
düşsül s.11	1954	D.	efsane s.35	1952	K.D.
düstur s.118	1933	K.M.	efsane s.62	1932	K.M.
düşün s. 267	1949	P.C.	efsanevî s.149	1940	K.M.
düşün s.112	1954	D.	eğilim s.112	1952	A.
düşündeş s.45	1954	D.	eğilim s.174	1952	S.S.
düşünü s. 230	1956	P.C.	eğilim s.66	1952	K.D.
düşünü s. 248	1956	P.C.	eğlence s. 261	1957	P.C.
düşünü s.165	1957	S.A.	eğlenceli s.52	1952	K.D.
düşünür s. 206	1955	P.C.	ehemmiyet s.183	1940	A.M.
düşünür s. 255	1956	P.C.	ehemmiyet s.27	1926	K.M.
düşünür s.208	1952	S.S.	ehemmiyet ver- s.114	1933	K.M.
duvar s. 263	1956	P.C.	ehemmiyet ver- s.15	1946	G.G.
duygancılık s.108	1954	D.	ehemmiyet ver- s.46	1932	K.M.
duygancılık s.113	1952	A.	ehemmiyetli s.76	1932	K.M.
duygancılık s.90	1954	D.	ehemmiyetsiz s.41	1928	K.M.
duygu s. 257	1957	P.C.	ehlileştir- s.117	1933	K.M.
duygu s.150	1957	S.A.	ekile- s. 265	1956	P.C.
duygu s.20	1954	D.	ekin s. 226	1956	P.C.
duygu s.82	1946	G.G.	ekin s.106	1954	D.
duyguculuk s.13	1952	K.D.	ekin s.14	1952	A.
duyu s. 161	1952	O.M.	ekinli s. 238	1956	P.C.
duyurt- s.41	1952	K.D.	ekinli s.148	1952	A.
düzeltici s.99	1935	K.M.	ekinli s.204	1952	S.S.
düzeltme s.46	1952	K.D.	ekinsizlik s.147	1957	S.A.
düzen s.232	1952	S.S.	ekinsizlik s.93	1952	A.

ekseriya s.47	1932	K.M.	enez s.141	1957	S.A.
ekseriyet s.25	1926	K.M.	enezleştir- s. 259	1957	P.C.
ekseriyet s.60	1932	K.M.	enezlet- s.142	1957	S.A.
eksik, artık s. 257	1957	P.C.	enfüsî s.25	1926	K.M.
el âlem s.47	1932	K.M.	enfüsî s.26	1926	K.M.
el âlem s.49	1946	G.G.	engel s. 247	1956	P.C.
el'an s.38	1926	K.M.	engel s. 264	1956	P.C.
elbette s.155	1946	G.G.	enquête s.154	1946	G.G.
ele- s.231	1952	S.S.	ep s.169	1957	S.A.
elektrik s.100	1954	D.	ep s.33	1954	D.
elemli s.164	1940	A.M.	erdem s. 218	1955	P.C.
eleştirme s.199	1952	S.S.	erdem s.144	1957	S.A.
eleştirme s.57	1952	K.D.	erdem s.15	1954	D.
eleştirmeci s.13	1954	D.	erek güt- s. 163	1952	O.M.
eleştirmeci s.149	1952	A.	erek s. 131	1951	O.M.
eleştirmeci s.202	1952	S.S.	erek s.127	1946	G.G.
eleştirmen s.135	1957	S.A.	erek s.143	1957	S.A.
eleştirmen s.144	1957	S.A.	erek s.144	1952	A.
elhan s.160	1940	A.M.	erek s.21	1954	D.
elîm s.45	1932	K.M.	erek s.224	1952	S.S.
elsine-i âliye s.26	1926	K.M.	erek s.85	1946	G.G.
elsine-i kadime s.26	1926	K.M.	eremle- s.121	1954	D.
elverişli s. 244	1956	P.C.	erinç s. 226	1956	P.C.
elverişli s. 256	1957	P.C.	erinç s.156	1952	A.
elverişli s.147	1952	A.	erinç s.177	1957	S.A.
elverişli s.216	1952	S.S.	erinç s.239	1956	P.C.
elverişli s.93	1935	K.M.	eriş- s.120	1946	G.G.
elverişsiz s.23	1946	G.G.	eriş- s.59	1932	K.M.
emin et- s.186	1940	A.M.	ermetik s.43	1928	K.M.
emniyet ver- s.75	1946	G.G.	esaslî s.114	1933	K.M.
emniyetsizlik s.107	1935	K.M.	esaslî s.171	1940	A.M.
emsalsiz s.13	1946	G.G.	esaslî s.64	1946	G.G.
emsalsiz s.166	1940	A.M.	esassız s.46	1932	K.M.
emsalsiz s.172	1952	A.	esbab-ı muhaffif s.44	1932	K.M.
emsalsiz s.211	1952	S.S.	esef et- s.49	1932	K.M.
emsalsizlik s.49	1932	K.M.	esen s. 259	1957	P.C.
emsalsizlik s.79	1946	G.G.	esenek s.174	1952	S.S.
emsalsizlik s.90	1933	K.M.	eser s.109	1952	A.
enayi s.145	1957	S.A.	eser s.149	1952	A.
endaze s.89	1946	G.G.	eser s.161	1957	S.A.
endişe s.141	1940	K.M.	eşhas s.35	1926	K.M.
ene s.63	1932	K.M.	eşhas s.71	1932	K.M.

esin s. 162	1952	O.M.	fâni s.39	1926	K.M.
esin s. 244	1956	P.C.	farisi dili s. 278	1946	P.C.
esinle- s. 263	1956	P.C.	farz et- s.105	1935	K.M.
esir s.52	1932	K.M.	farz-kifâye s.52	1954	D.
esirge- s.22	1952	K.D.	fasit s.71	1932	K.M.
eşkâl s.30	1926	K.M.	foyda s.207	1952	S.S.
eşref-i mahlûkat s.58	1932	K.M.	foydağan- s.103	1952	A.
esikleş- 163	1957	S.A.	fazilet s.44	1946	G.G.
esikleş- s.113	1954	D.	fazilet s.55	1932	K.M.
esikleş- s.189	1952	S.S.	felaket s.24	1952	K.D.
esikleştir- s. 138	1951	O.M.	felek s. 279	1946	P.C.
esikleştir- s. 274	1946	P.C.	fener çek- s.204	1952	S.S.
esikleştir- s.61	1952	K.D.	feragat s.59	1932	K.M.
esikleşici s.45	1952	K.D.	ferda s.125	1939	K.M.
esiklik s. 167	1952	O.M.	ferdiyet s.66	1932	K.M.
esiklik s.88	1954	D.	ferdiyetçilik s.66	1932	K.M.
eşsiz s.211	1952	S.S.	fevalâde s.25	1926	K.M.
estetik s.57	1932	K.M.	fevkaltabiîye s.33	1926	K.M.
eşya s.25	1926	K.M.	feylesof s.173	1952	A.
etken s.151	1952	A.	feylesof s.61	1954	D.
etki s.18	1954	D.	feylesof s.68	1946	G.G.
etkinlik s.175	1952	S.S.	feylesofluk s.99	1946	G.G.
etkinlik s.99	1946	G.G.	fikir edin- s.222	1952	S.S.
evham s.26	1926	K.M.	fikir eri s.239	1952	S.S.
evvelâ s.160	1940	A.M.	fikir s.109	1952	A.
evvelâ s.77	1932	K.M.	fikir s.237	1952	S.S.
eylem s. 220	1955	P.C.	fikir s.59	1952	K.D.
eylem s. 270	1947	P.C.	fikir ver- s.121	1946	G.G.
eylem s.39	1954	D.	fıkra s.68	1932	K.M.
ezgi s. 199	1955	P.C.	fıkracı s.63	1952	K.D.
ezgi s. 274	1946	P.C.	fıkrî s.114	1933	K.M.
ezgi s.133	1946	G.G.	film s.33	1952	K.D.
ezgi s.72	1954	D.	filozof s.59	1932	K.M.
ezici s. 250	1956	P.C.	fırak s.213	1952	S.S.
faal s.72	1932	K.M.	fıransızca s.109	1952	A.
faaliyet s.114	1933	K.M.	fıransızca s.17	1954	D.
faaliyet s.56	1932	K.M.	fırenkçe 111	1952	A.
fabrika s. 247	1956	P.C.	fırsat s.110	1952	A.
fabrika s. 277	1946	P.C.	fırsat s.163	1952	A.
fabrika s.48	1932	K.M.	fırsat ver- s.179	1940	A.M.
faizci s.44	1946	G.G.	fısla- s.55	1952	K.D.
fâni s.155	1940	A.M.	fısla- s.91	1946	G.G.

fitrat s.77	1932	K.M.	gerek s. 280	1946	P.C.
fonograf makinesi s.77	1932	K.M.	gerek s.100	1954	D.
fonograf s.34	1952	K.D.	gerek s.133	1957	S.A.
fonograf s.68	1946	G.G.	gerek s.84	1946	G.G.
fotoğrafçı s.47	1952	K.D.	gerekli s.151	1952	A.
fotoğrafı s.234	1952	S.S.	gerekli s.219	1952	S.S.
frak s.106	1946	G.G.	gerekli s.99	1946	G.G.
frak s.126	1952	A.	gereklilik s.187	1952	S.S.
galebe et- s.74	1932	K.M.	gereksinme s. 247	1956	P.C.
galebe s.118	1933	K.M.	gereksinme s. 261	1957	P.C.
galet-i hilkat s.77	1932	K.M.	gereksinme s.123	1954	D.
gam s.191	1940	A.M.	gereksiz s.18	1952	K.D.
gam s.80	1952	A.	gevele- s.128	1957	S.A.
garabet s.41	1928	K.M.	gıdasız s.117	1933	K.M.
garaz bağla- s.189	1940	A.M.	girift s.30	1926	K.M.
garaz kesil- s. 97	1951	O.M.	giyim s.45	1946	G.G.
garaz kesil- s.183	1952	S.S.	giysi s. 246	1956	P.C.
garaz s.117	1952	A.	giz s.110	1954	D.
garaz s.259	1952	S.S.	gizem s.251	1952	S.S.
gaye s.64	1946	G.G.	gizil s.149	1946	G.G.
gaye s.65	1932	K.M.	gögsüz s. 268	1949	P.C.
gayr-ı beşerî s.114	1933	K.M.	gökçe-yazın s. 249	1956	P.C.
gecikme s. 276	1946	P.C.	gökçe-yazın s. 267	1949	P.C.
geçim s. 226	1956	P.C.	gökçe-yazın s.72	1954	D.
geçim s.217	1952	S.S.	gönen- s. 123	1951	O.M.
geçimsiz s.26	1946	G.G.	gönen- s. 187	1952	O.M.
geçinecek s. 244	1956	P.C.	gönen- s. 218	1955	P.C.
geçmiş s.103	1946	G.G.	gönen- s. 266	1949	P.C.
gelenek s. 263	1956	P.C.	gönen- s.111	1954	D.
gelenek s.109	1946	G.G.	gönen- s.151	1952	A.
gelenek s.120	1952	A.	gönen- s.163	1957	S.A.
gelenek s.133	1957	S.A.	gönen- s.185	1952	S.S.
geleneksiz s.167	1957	S.A.	gönendir- s.127	1957	S.A.
gelişi-güzel s. 266	1949	P.C.	gönendir- s.89	1954	D.
genişlik s. 256	1957	P.C.	gönlü değ- s. 126	1951	O.M.
genlik s. 254	1956	P.C.	gönüldeş s.136	1957	S.A.
gerçekçi s. 258	1957	P.C.	görece s. 230	1956	P.C.
gerçekçi, realiste s.127	1952	A.	görece s.122	1954	D.
gerçek-üstücü s. 80	1951	O.M.	görece s.130	1946	G.G.
gerçeküstücü s.86	1954	D.	görenek s.165	1940	A.M.
gereç s.224	1952	S.S.	görenek s.45	1932	K.M.
gereç s.47	1946	G.G.	görev s. 218	1955	P.C.

görev s.174	1952	S.S.	gücenik s.196	1952	S.S.
görev s.186	1952	S.S.	gücük s. 173	1952	O.M.
görey s.133	1946	G.G.	gücün s.122	1954	D.
görey s.171	1952	A.	gücün s.140	1952	A.
görgü s. 245	1956	P.C.	gücün s.169	1957	S.A.
görgü s. 278	1946	P.C.	gücün s.263	1952	S.S.
görgü s.110	1946	G.G.	gücüne git- s.120	1946	G.G.
görgü s.118	1954	D.	güdüm s.68	1954	D.
görgü s.131	1957	S.A.	güleç s.266	1952	S.S.
görgü s.169	1952	A.	güllük s.63	1952	K.D.
görgü s.99	1935	K.M.	gülünç s.63	1932	K.M.
görkemli s.113	1954	D.	gülünç s.91	1952	A.
görmük s. 258	1957	P.C.	günce s. 266	1949	P.C.
görmüksü s.91	1954	D.	günce s.114	1952	A.
görmüksülük s. 85	1951	O.M.	günce s.31	1954	D.
görültü s.265	1952	S.S.	gündelik s. 271	1947	P.C.
görüş s. 230	1956	P.C.	gündelik s.17	1954	D.
görüş s.109	1946	G.G.	gündemeçli s.31	1954	D.
görüş s.116	1933	K.M.	gurur s.39	1946	G.G.
görüş s.151	1957	S.A.	haber ver- s.211	1952	S.S.
görüş s.151	1952	A.	hâcet s.114	1933	K.M.
görüş s.260	1952	S.S.	hacet s.211	1952	S.S.
görüş s.74	1954	D.	hâcet s.32	1926	K.M.
görüt s. 253	1956	P.C.	hâcet s.56	1932	K.M.
görüt s.177	1957	S.A.	hacet s.84	1952	A.
göze çarpıcı s. 256	1957	P.C.	had s. 275	1946	P.C.
gözgü s. 124	1951	O.M.	haddini bildir- s.57	1932	K.M.
gözgü s.113	1954	D.	hadisât s.26	1926	K.M.
gözgü s.232	1952	S.S.	hâdise s.39	1946	G.G.
gözgü s.74	1954	D.	hadise s.67	1932	K.M.
gözlem s.118	1954	D.	hafifse- s.76	1952	A.
gözüpek s. 258	1957	P.C.	hafız s.136	1957	S.A.
gramofon s.78	1932	K.M.	hafıza s.135	1940	K.M.
granit s.28	1926	K.M.	hâfıza s.16	1946	G.G.
güç s.14	1952	K.D.	hakan s.45	1952	K.D.
gücem s.103	1954	D.	hakaret s.142	1940	K.M.
gücemli s. 165	1952	O.M.	hakaret s.90	1933	K.M.
gücemli s. 167	1952	O.M.	hakem s.31	1926	K.M.
gücemlilik s. 162	1952	O.M.	hakikat s.172	1940	A.M.
gücen- s.196	1952	S.S.	hakikat s.35	1926	K.M.
gücendir- s.245	1952	S.S.	hakikat s.39	1946	G.G.
gücendir- s.86	1933	K.M.	hakikat s.85	1952	A.

hakikat-i mutlak s.26	1926	K.M.	haşyet s.184	1940	A.M.
hakiki s.45	1932	K.M.	haşyetli s.174	1940	A.M.
hâkim kıl- s.60	1946	G.G.	hata s.63	1932	K.M.
hâkim s.29	1926	K.M.	hatır s. 270	1947	P.C.
hakir gör- s.115	1933	K.M.	hatır s.38	1952	K.D.
haksızlık et- s.173	1952	S.S.	hatıra s.187	1940	A.M.
halâvet s.182	1952	S.S.	hâtıra s.25	1946	G.G.
hâlbuki s.125	1939	K.M.	hatıra s.62	1952	K.D.
hâlbuki s.35	1926	K.M.	hattâ s.40	1946	G.G.
halbuki s.59	1946	G.G.	hava postası s.21	1946	G.G.
hâlet s.157	1940	A.M.	havass-ı hemse s.68	1932	K.M.
hâlet s.37	1946	G.G.	hayasızca s.31	1946	G.G.
hâlet s.86	1933	K.M.	hayın s.28	1946	G.G.
hâlik s.68	1932	K.M.	hayınlık et- s.113	1946	G.G.
halkevi s. 276	1946	P.C.	hayırlı s.84	1932	K.M.
hamd s.172	1940	A.M.	haylı s. 271	1947	P.C.
hapis s.148	1952	A.	haylı s. 275	1946	P.C.
hararetli s.47	1932	K.M.	haylı s.56	1946	G.G.
harç et- s.44	1932	K.M.	hayranlık s.138	1940	K.M.
harekât s.35	1926	K.M.	hayranlık s.21	1952	K.D.
harekete geç- s.100	1954	D.	hayranlık s.59	1946	G.G.
hareket-i daime s.41	1928	K.M.	hayret et- s.142	1940	K.M.
hâriç s.35	1926	K.M.	haysiyet s.63	1932	K.M.
hâricî s.65	1932	K.M.	haz s.173	1952	A.
harikulâde s.14	1946	G.G.	haz s.178	1940	A.M.
harikulâde s.66	1932	K.M.	hazin s.48	1932	K.M.
haris s.59	1946	G.G.	hazine s.181	1940	A.M.
harp s.27	1952	K.D.	hazine s.45	1946	G.G.
hasâret s.175	1940	A.M.	hazseverlik s.41	1952	K.D.
haşarı s.130	1957	S.A.	hazzet- s.17	1946	G.G.
hasbi s.18	1946	G.G.	hece s. 273	1947	P.C.
haset et- s.51	1932	K.M.	hekim s.32	1946	G.G.
haset et- s.86	1933	K.M.	helallaşmak s.117	1952	A.
hasıl ol- s.69	1932	K.M.	helecan s.186	1940	A.M.
hasılı s.109	1935	K.M.	hem-âhenk s.117	1933	K.M.
hâsılı s.127	1940	K.M.	hemcins s.87	1933	K.M.
hâsılı s.26	1946	G.G.	hemfikir s.36	1926	K.M.
haşinlik s.32	1946	G.G.	hemhâl ol- s.266	1952	S.S.
hasis s.45	1946	G.G.	hesaplı s.142	1940	K.M.
haslet s.146	1940	K.M.	heves et- s.49	1946	G.G.
hasret s.178	1940	A.M.	heves s. 276	1946	P.C.
hasta s.148	1952	A.	heves s.59	1946	G.G.

heves s.60	1932	K.M.	hücum et- s.135	1940	K.M.
heveskâr s.78	1932	K.M.	hücum et- s.57	1932	K.M.
hey'et-i umumiye s.34	1926	K.M.	hücum s.133	1940	K.M.
heykel s. 273	1947	P.C.	hudut s.57	1932	K.M.
hezeyan s.30	1946	G.G.	hudutsuz s.117	1933	K.M.
hicap s.17	1946	G.G.	hükmet- s.20	1946	G.G.
hicap s.35	1926	K.M.	hüküm s.187	1940	A.M.
hiciv s.87	1933	K.M.	hüküm s.42	1928	K.M.
hicran s.175	1940	A.M.	hüküm s.56	1932	K.M.
hicran s.178	1940	A.M.	hükümdar s. 278	1946	P.C.
hicvet- s.215	1952	S.S.	hükümdar s.44	1946	G.G.
hicvet- s.87	1933	K.M.	hükümet s.110	1952	A.
hidayete er- s.165	1940	A.M.	hükümferma s.38	1926	K.M.
hiddet s.164	1940	A.M.	hûlâsa et- s.213	1952	S.S.
hiddet s.28	1926	K.M.	hûlâsa et- s.58	1946	G.G.
hikâye s.20	1946	G.G.	hülasaten s.32	1926	K.M.
hikâyeci s.145	1957	S.A.	hülya s. 141	1952	O.M.
hikmet s.107	1935	K.M.	hulya s.44	1946	G.G.
hikmet s.213	1952	S.S.	hülya s.50	1932	K.M.
himaye s.147	1940	K.M.	hulya s.61	1952	K.D.
himmet et- s.73	1946	G.G.	hülya s.92	1934	K.M.
hınç bağla- s.94	1952	A.	hümanizma s.148	1952	A.
hınç s.74	1952	A.	hüner s.19	1946	G.G.
hissî s.26	1926	K.M.	hür s.264	1952	S.S.
hitaben s.152	1940	K.M.	hür s.52	1932	K.M.
hitaben s.44	1932	K.M.	hürmet et- s.78	1932	K.M.
hitap et- s.155	1940	A.M.	hürmet s.138	1940	K.M.
hitap et- s.31	1926	K.M.	hürmet s.19	1946	G.G.
hiyanet et- s.178	1940	A.M.	hürmet s.56	1932	K.M.
hizmet et- s. 281	1946	P.C.	hürmetsizlik s.78	1932	K.M.
hizmet et- s.131	1946	G.G.	hürriyet s.123	1946	G.G.
hizmet et- s.171	1957	S.A.	hürriyet s.52	1932	K.M.
hizmet s.102	1952	A.	hüsnüniyet s.147	1940	K.M.
hizmet s.20	1952	K.D.	husumet s.78	1932	K.M.
hizmetkâr s.83	1954	D.	husus s.114	1933	K.M.
hodbin s.32	1946	G.G.	hususî s.19	1946	G.G.
hodbinlik s.90	1933	K.M.	huy s.137	1957	S.A.
hokkabazlık s.107	1935	K.M.	ibadet et- s.186	1940	A.M.
hor gör- s.86	1933	K.M.	ibadet s.56	1932	K.M.
hoşgörülük s.227	1952	S.S.	ibaret s.128	1940	K.M.
hoşnut s.149	1946	G.G.	ibaret s.158	1940	A.M.
hoşsohbet s.215	1952	S.S.	ibaret s.29	1926	K.M.

ibaret s.38	1946	G.G.	ihtilâlcî s.29	1946	G.G.
ibda et- s.81	1932	K.M.	ihtimal s.102	1935	K.M.
ibda s.113	1933	K.M.	ihtimal s.116	1933	K.M.
ibda s.81	1932	K.M.	ihtimal s.142	1940	K.M.
ibret al- s.90	1946	G.G.	ihtimal s.178	1940	A.M.
icap et- s.58	1932	K.M.	ihtimal s.54	1932	K.M.
icat et- s.160	1940	A.M.	ihtiras s.26	1926	K.M.
îcâz s.34	1926	K.M.	ihtişam s.156	1940	A.M.
iççağır s.110	1954	D.	ihtisas s.34	1954	D.
içgüdü s.83	1946	G.G.	ihtiyaç s. 206	1955	P.C.
içlen- s. 133	1951	O.M.	ihtiyaç s.17	1952	K.D.
icra et- s.72	1932	K.M.	ihtiyaç s.217	1952	S.S.
idare s.44	1932	K.M.	ihtiyaç s.75	1954	D.
iddia et- s.161	1940	A.M.	ihtiyar s. 278	1946	P.C.
iddia et- s.35	1926	K.M.	ihtiyar s.24	1952	K.D.
iddia et- s.60	1932	K.M.	ihtiyarla- s. 141	1952	O.M.
iddia s.19	1946	G.G.	ihtiyarla- s.112	1952	A.
iddia s.31	1926	K.M.	ihtiyarla- s.64	1954	D.
iddia s.79	1946	G.G.	ihtiyarla- s.90	1933	K.M.
ideal s.103	1935	K.M.	ihtiyatkârlık s.44	1932	K.M.
idealist s.81	1932	K.M.	ikâme s.38	1926	K.M.
idrak et- s.164	1940	A.M.	ikilik s.87	1946	G.G.
ifade s.60	1932	K.M.	ikiyüzlülük s.83	1946	G.G.
ifadeli s.146	1957	S.A.	iklim s.178	1940	A.M.
iffet s.19	1946	G.G.	ikmal et- s.32	1926	K.M.
ifrit s.63	1952	K.D.	ikmal et- s.55	1932	K.M.
ifrit s.75	1932	K.M.	ikmal s.25	1926	K.M.
ifrit s.83	1946	G.G.	ikna et- s.40	1946	G.G.
ifşa et- s.129	1940	K.M.	ikna et- s.55	1932	K.M.
iftihar et- s.118	1933	K.M.	iktibas et- s.142	1940	K.M.
iftihar et- s.165	1940	A.M.	iktibas s.48	1932	K.M.
iftihar s.133	1940	K.M.	iktifa et- s.104	1935	K.M.
iftihar s.89	1933	K.M.	iktifa et- s.142	1940	K.M.
iftira s.146	1952	A.	iktifa et- s.160	1940	A.M.
iğreti s.196	1952	S.S.	iktifa et- s.31	1926	K.M.
ihmal et- s.81	1932	K.M.	iktifa et- s.70	1932	K.M.
ihsan s.184	1940	A.M.	iktisap et- s.75	1932	K.M.
ihsas et- s.66	1932	K.M.	iktisat s.65	1932	K.M.
ihtar et- s.174	1940	A.M.	ilâç s.211	1952	S.S.
ihtar s.15	1946	G.G.	ilah s.33	1926	K.M.
ihtifal s.80	1932	K.M.	ilâh s.84	1932	K.M.
ihtilâf s.115	1933	K.M.	ilâhilik s.182	1952	S.S.

ilâhlık s.165	1940	A.M.	iltifat s.102	1954	D.
ilanihaye s.27	1926	K.M.	iltifat s.112	1946	G.G.
ilâve et- s.134	1940	K.M.	ilzam s.31	1926	K.M.
ilave et- s.42	1928	K.M.	im s. 265	1956	P.C.
ilave olun- s.69	1932	K.M.	imaleli s.50	1946	G.G.
ilave s.32	1926	K.M.	iman s.57	1932	K.M.
ilenç s. 248	1956	P.C.	imansız s.122	1946	G.G.
ilenç s.235	1952	S.S.	imbik s.62	1954	D.
ilence s.161	1957	S.A.	imkân s.14	1946	G.G.
ilenme s. 119	1951	O.M.	imkân s.49	1932	K.M.
ilenme s. 215	1955	P.C.	imkânsız s.35	1946	G.G.
ilenme toplantısı s. 87	1952	A.	imkânsızlık s.175	1940	A.M.
ilgi s. 158	1952	A.	imkânsızlık s.72	1946	G.G.
ilgi s. 165	1952	O.M.	imren- s. 228	1956	P.C.
ilgi uyandır- s.108	1946	G.G.	imren- s.168	1952	A.
ilgilendir- s.214	1952	S.S.	imren- s.259	1952	S.S.
ilgilendir- s.79	1946	G.G.	imren- s.82	1932	K.M.
ilginç s. 217	1955	P.C.	imtihan s.16	1946	G.G.
ilginç s.151	1957	S.A.	imtiyaz s.134	1940	K.M.
ilgisizlik s.162	1952	A.	inan s.119	1954	D.
ilim s.105	1935	K.M.	inan s.131	1946	G.G.
ilim s.25	1926	K.M.	inan s.174	1952	S.S.
ılımlı s.132	1957	S.A.	inan s.50	1952	K.D.
ılımlı s.230	1952	S.S.	inanç s.148	1952	A.
ilinti s. 170	1952	O.M.	inanç s.154	1957	S.A.
ilinti s. 202	1955	P.C.	inanç s.66	1952	K.D.
ilinti s. 246	1956	P.C.	inancılık s.15	1952	K.D.
ilinti s.167	1957	S.A.	inançlı s.148	1952	A.
ilinti s.263	1952	S.S.	inaniş s.133	1957	S.A.
iliş- s. 275	1946	P.C.	inanlaş- s.170	1952	S.S.
iliş- s.149	1946	G.G.	incele- s.171	1952	S.S.
iliş- s.58	1954	D.	incelik s.111	1954	D.
ilişik s. 256	1957	P.C.	inhiraf s.43	1928	K.M.
ilişik s.132	1946	G.G.	inkâr et- s.116	1933	K.M.
ilişik s.174	1952	A.	inkâr et- s.148	1957	S.A.
ilişik s.193	1952	S.S.	inkâr et- s.167	1940	A.M.
ilke s. 201	1955	P.C.	inkâr et- s.199	1952	S.S.
ilke s. 247	1956	P.C.	inkâr et- s.35	1926	K.M.
ilke s.55	1954	D.	inkâr et- s.44	1946	G.G.
ilkyaz s. 129	1951	O.M.	inkâr et- s.48	1932	K.M.
illet s.51	1932	K.M.	inkâr et- s.80	1954	D.
ilmî s.25	1926	K.M.	inkar s. 116	1952	A.

inkâr s.56	1932	K.M.	irca et- s.114	1933	K.M.
inkîşaf et- s.39	1926	K.M.	irkçılık s.24	1952	K.D.
inkîşaf et- s.66	1932	K.M.	irlama s.65	1952	K.D.
inkıyat s.142	1940	K.M.	is a.81	1954	D.
inşad et- s.168	1952	S.S.	isabet et- s.42	1928	K.M.
insaf et- s.15	1946	G.G.	isabet et- s.63	1932	K.M.
insaf et- s.160	1957	S.A.	isabet s.29	1926	K.M.
insaf et- s.234	1952	S.S.	işaret et- s.39	1926	K.M.
insaf s.93	1946	G.G.	işaret et- s.87	1933	K.M.
insafsızlık s.129	1957	S.A.	işaret s.40	1952	K.D.
insafsızlık s.74	1946	G.G.	isbat et- s.16	1946	G.G.
insan oğlu s. 148	1952	O.M.	işçi s. 247	1956	P.C.
insanca s.148	1946	G.G.	işgal et- s.135	1940	K.M.
insanfsızlık s.151	1940	K.M.	işıklandır- s.88	1952	A.
insanî s.165	1940	A.M.	işıklı s. 275	1946	P.C.
insanî s.92	1934	K.M.	işıklı s.121	1946	G.G.
insanîleş- s.129	1940	K.M.	işıklı s.257	1952	S.S.
insanlaştır- s.126	1946	G.G.	işit- s. 231	1956	P.C.
insanlık s.24	1952	K.D.	işit- s.141	1946	G.G.
insanoğlu s.28	1954	D.	iskete s.117	1954	D.
insanoğlu s.84	1946	G.G.	işle- s. 161	1952	O.M.
insanoğlu s.87	1933	K.M.	işle- s. 274	1946	P.C.
insicam s.106	1935	K.M.	işle- s.103	1946	G.G.
insicam s.126	1940	K.M.	işle- s.19	1952	K.D.
intiba s.14	1946	G.G.	işlek s.102	1946	G.G.
intihal s.127	1940	K.M.	işlet- s. 166	1952	O.M.
intihal s.47	1932	K.M.	işlet- s. 245	1956	P.C.
intihap et- s.40	1928	K.M.	işlet- s.21	1954	D.
intihap et- s.47	1932	K.M.	işlet- s.26	1946	G.G.
intikam s.16	1946	G.G.	işlet- s.78	1932	K.M.
intizam s.121	1939	K.M.	ismarlama s.32	1952	K.D.
intizam s.90	1933	K.M.	isnat et- s.69	1932	K.M.
inzımam s.35	1926	K.M.	işpat s.56	1932	K.M.
inziva s.74	1932	K.M.	istekli s.136	1957	S.A.
iptidaî s.68	1932	K.M.	istem s.79	1954	D.
iptilâ s.103	1935	K.M.	ister s. 201	1955	P.C.
iptila s.145	1952	A.	ister s. 264	1956	P.C.
irade s.40	1946	G.G.	ister s.167	1957	S.A.
irade-i cüziye s.113	1933	K.M.	ister s.230	1952	S.S.
irade-i külliye s.113	1933	K.M.	istiare s.30	1926	K.M.
irak s.146	1957	S.A.	istiare s.48	1932	K.M.
irca edil- s.69	1932	K.M.	istibda s.125	1939	K.M.

istidad s.109	1935	K.M.	iticilik s.118	1954	D.
istidad s.114	1933	K.M.	itidal s.36	1926	K.M.
istidatlı s.82	1932	K.M.	itikat s.103	1935	K.M.
istifade et- s.25	1926	K.M.	itikat s.56	1932	K.M.
istifade et- s.32	1946	G.G.	itina s.37	1926	K.M.
istifade s.44	1932	K.M.	itiraf et- s.124	1939	K.M.
iştiha s.60	1952	K.D.	itiraf et- s.161	1940	A.M.
iştiha s.80	1932	K.M.	itiraf et- s.29	1926	K.M.
istihfaf et- s.53	1932	K.M.	itiraf et- s.40	1928	K.M.
istihfaf s.159	1940	A.M.	itiraf s.72	1932	K.M.
istihfaf s.42	1928	K.M.	itiraz et- s.31	1926	K.M.
istihfaf s.56	1932	K.M.	itiraz et- s.59	1946	G.G.
istihkar s.113	1933	K.M.	itiraz s.103	1935	K.M.
istihza s.119	1935	K.M.	itiraz s.118	1933	K.M.
istihza s.42	1928	K.M.	itiraz s.139	1940	K.M.
istihza s.89	1933	K.M.	itiraz s.16	1946	G.G.
istihzakâr s.28	1926	K.M.	itiraz s.34	1926	K.M.
istılah s.25	1926	K.M.	itiraz s.51	1932	K.M.
istılah- terim s.33	1954	D.	itiyat s.68	1932	K.M.
iştirak et- s.105	1935	K.M.	itkile- s.24	1954	D.
iştirak et- s.116	1933	K.M.	ittirad s.72	1946	G.G.
iştirak et- s.34	1926	K.M.	ivecenlik s.71	1954	D.
iştirak s.32	1946	G.G.	ivediye gel- s.156	1957	S.A.
iştirak s.69	1932	K.M.	ivediye getir- s.183	1957	S.A.
iştirak s.89	1933	K.M.	iyilik s.148	1946	G.G.
istırap s.191	1940	A.M.	iyimser s. 235	1956	P.C.
istırap s.31	1946	G.G.	izafe et- s.157	1940	A.M.
istırap s.81	1932	K.M.	izafe et- s.33	1926	K.M.
iştiyak s.122	1939	K.M.	izah et- s.41	1928	K.M.
istoacı s.122	1946	G.G.	izah et- s.69	1932	K.M.
isyan et- s.39	1926	K.M.	izah olun- s.151	1940	K.M.
itaat ettir- s.33	1926	K.M.	izale s.28	1926	K.M.
itaat s.167	1940	A.M.	izhar et- s.43	1928	K.M.
itap et- s.81	1932	K.M.	izlenim s.150	1957	S.A.
itham et- s.151	1940	K.M.	izlenim s.87	1946	G.G.
itham et- s.28	1926	K.M.	izlenim s.89	1954	D.
itham et- s.67	1932	K.M.	izlenim s.96	1952	A.
ithamname s.47	1932	K.M.	iztırıp s.160	1940	A.M.
itibar et- s.131	1940	K.M.	iztırıp s.83	1932	K.M.
itibar et- s.16	1946	G.G.	iztırıp ver- s.46	1932	K.M.
itibar et- s.66	1932	K.M.	kabahat s. 279	1946	P.C.
itibar s.56	1932	K.M.	kabahat s.115	1933	K.M.

kabahat s.141	1946	G.G.	kalıt s. 263	1956	P.C.
kabahat s.146	1952	A.	kamu s. 208	1955	P.C.
kabahat s.157	1940	A.M.	kamu s.10	1952	K.D.
kabahat s.42	1928	K.M.	kamu s.158	1946	G.G.
kabahat s.55	1952	K.D.	kamuoyu s. 251	1956	P.C.
kabahat s.75	1932	K.M.	kamus s.134	1957	S.A.
kabasaba s.16	1946	G.G.	kan- s.149	1940	K.M.
kâbil ol- s.180	1940	A.M.	kanaat getir- s.33	1926	K.M.
kabil s.174	1952	A.	kanaat getir- s.77	1932	K.M.
kâbil s.26	1926	K.M.	kanaat s.35	1926	K.M.
kâbil s.59	1932	K.M.	kanaat s.66	1932	K.M.
kabiliyet s.14	1946	G.G.	kâni ol- s.114	1933	K.M.
kabiliyet s.146	1940	K.M.	kanı s. 201	1955	P.C.
kabiliyet s.164	1940	A.M.	kanı s. 261	1957	P.C.
kabul edil- s.109	1946	G.G.	kanı s.114	1954	D.
kaçamaklı s.73	1954	D.	kanı s.152	1952	A.
kaçın- s.171	1952	S.S.	kanı s.154	1957	S.A.
kadehkar s.143	1952	A.	kanı s.16	1952	K.D.
kafaca s. 204	1955	P.C.	kanı s.233	1952	S.S.
kâfi s.125	1939	K.M.	kâni s.33	1926	K.M.
kâfi s.150	1940	K.M.	kanı s.85	1952	A.
kâfi s.33	1926	K.M.	kanım s.15	1952	K.D.
kâfi s.42	1928	K.M.	kanım s.209	1952	S.S.
kâfi s.68	1932	K.M.	kanım s.22	1954	D.
kafiye s.39	1926	K.M.	kanun s.120	1954	D.
kahramanlık s. 279	1946	P.C.	kanun s.53	1946	G.G.
kahrol- s.190	1940	A.M.	kanunî s.142	1940	K.M.
kaide s.124	1939	K.M.	kanunusani s. 173	1952	O.M.
kaide s.72	1932	K.M.	kara bilgisizlik s. 220	1955	P.C.
kâim s.26	1926	K.M.	karala- s. 129	1951	O.M.
kâinat s.83	1932	K.M.	kardeşleşme s.169	1952	S.S.
kakıl- s. 141	1952	O.M.	kâri s.44	1932	K.M.
kalem s.12	1952	K.D.	karikatür s.87	1933	K.M.
kalem s.136	1957	S.A.	karikatürcü s.63	1952	K.D.
kaleme gel- s. 175	1952	O.M.	karine s.25	1926	K.M.
kaleydoskop s.116	1933	K.M.	karşılık s. 274	1946	P.C.
kalıcı s. 247	1956	P.C.	karşılık s.111	1946	G.G.
kalıcı s.35	1952	K.D.	karşın s.180	1957	S.A.
kalıntı s.11	1952	K.D.	karşıt s.166	1952	S.S.
kalıp s.13	1952	K.D.	karşıt s.94	1954	D.
kalıp s.55	1946	G.G.	karşıtlık s.20	1954	D.
kalıplaş- s.117	1933	K.M.	kastet- s.68	1932	K.M.

kasvet bas- s.19	1946	G.G.	kent s.164	1952	A.
kasvet s.166	1940	A.M.	kerem s.36	1946	G.G.
kasvetli s.47	1946	G.G.	keşfet- s.119	1935	K.M.
kat s. 244	1956	P.C.	kesin s. 257	1957	P.C.
kat- s. 281	1946	P.C.	kesin kes s.110	1935	K.M.
kat'î s.7	1932	K.M.	kesinleme s. 203	1955	P.C.
katıksız s. 137	1951	O.M.	keyfet- s.23	1946	G.G.
katıksız s.148	1946	G.G.	keyfiyet s.125	1939	K.M.
katıksız s.183	1952	S.S.	keyifli keyifli s. 276	1946	P.C.
katıksız s.46	1932	K.M.	kez s.40	1954	D.
katıksız s.93	1935	K.M.	kibarlık s.11	1952	K.D.
katıksız s.93	1954	D.	kibarlık s.11	1952	K.D.
katıl- s.156	1946	G.G.	kibir s.123	1946	G.G.
katlar çekişmesi s. 248	1956	P.C.	kılavuzluk et- s.205	1952	S.S.
kavga s. 279	1946	P.C.	kılavuzluk s. 68	1954	D.
kavga s.21	1952	K.D.	kılık s.169	1957	S.A.
kavra- s. 257	1957	P.C.	kılık s.42	1954	D.
kavra- s.94	1954	D.	kımıldan- s.35	1952	K.D.
kavram s. 205	1955	P.C.	kimya s.119	1954	D.
kavrayış s.202	1952	S.S.	kimya s.68	1932	K.M.
kavsa- s.110	1954	D.	kimyager s.31	1926	K.M.
kavuşma s. 277	1946	P.C.	kına- s.109	1946	G.G.
kaygı s. 250	1956	P.C.	kip s. 268	1949	P.C.
kaygı s. 260	1957	P.C.	kıral s.44	1946	G.G.
kaygı s.135	1957	S.A.	kıralcılık s.243	1952	S.S.
kaygılı s.82	1946	G.G.	kırgınlık s.245	1952	S.S.
kayıtsız s.45	1946	G.G.	kişi oğlu s. 129	1951	O.M.
kayıtsızlık s.175	1940	A.M.	kişice s.95	1935	K.M.
kaynak s.172	1957	S.A.	kısıklık s.38	1954	D.
kaynak s.231	1952	S.S.	kişileştir- s.99	1954	D.
kayra s.245	1952	S.S.	kişilik s. 245	1956	P.C.
kazanç s. 247	1956	P.C.	kişilik s.175	1952	S.S.
kazanç s.126	1946	G.G.	kişilik s.80	1954	D.
kazanç s.137	1957	S.A.	kişioğlu s.22	1954	D.
keder s.185	1940	A.M.	kişioğlu s.237	1952	S.S.
kelâm s.135	1940	K.M.	kıskançlık s.95	1935	K.M.
kelime s. 279	1946	P.C.	kisve s.175	1940	A.M.
kelime s.160	1957	S.A.	kisve s.38	1946	G.G.
kemal s.53	1932	K.M.	kitabets.20	1946	G.G.
kemiyet s.125	1939	K.M.	kitap s.93	1946	G.G.
kendini dene- s. 144	1952	O.M.	kıtlık s.144	1946	G.G.
kent s. 277	1946	P.C.	kıvan- s.163	1957	S.A.

kıvanç s.165	1957	S.A.	kötümser s. 210	1955	P.C.
kıvanış s.85	1946	G.G.	kötümserlik s.265	1952	S.S.
kıymet s.110	1935	K.M.	kovuşturma s.46	1954	D.
kıymet s.56	1932	K.M.	kovuşturmak s. 173	1952	O.M.
kıymet-ı gıdaiye s.43	1928	K.M.	küçümse- s.148	1957	S.A.
kıymetli s.21	1946	G.G.	küçümse- s.169	1952	S.S.
kıymetsizlik s.59	1946	G.G.	kudret s.66	1932	K.M.
klasik s.53	1946	G.G.	kudretli s.172	1940	A.M.
klasikçi s.55	1946	G.G.	kudretsiz s.215	1952	S.S.
klasiklik s.55	1946	G.G.	kul s. 258	1957	P.C.
ko- s.102	1954	D.	külfetsizce s.172	1952	A.
koca- s.113	1954	D.	kulübe s.21	1952	K.D.
koçak s.73	1954	D.	kumpanya s.163	1952	A.
koçaklama s.122	1954	D.	kur'a s.157	1957	S.A.
kof s.202	1952	S.S.	kurağ s. 234	1956	P.C.
koflaş- s.50	1954	D.	kurağ s.36	1954	D.
köğ s.88	1954	D.	kural s. 258	1957	P.C.
köğük s.113	1954	D.	kural s.72	1946	G.G.
köğük s.176	1957	S.A.	kuram s. 220	1955	P.C.
köhne s.176	1952	S.S.	kuram s.123	1954	D.
köhne s.27	1952	K.D.	kuram s.131	1952	A.
köksüz s.12	1954	D.	kuram s.169	1952	S.S.
komak s.63	1952	K.D.	küre s.83	1932	K.M.
komuğ s.72	1954	D.	kurucu s.266	1952	S.S.
kon- s. 263	1956	P.C.	kurukafa s.138	1957	S.A.
konferans s.127	1940	K.M.	kurul s.109	1946	G.G.
konferans s.18	1946	G.G.	kurul s.158	1957	S.A.
konu s.157	1957	S.A.	kurul- s.17	1952	K.D.
konuşma s. 212	1955	P.C.	kurul- s.238	1952	S.S.
konut s. 257	1957	P.C.	kurum s.109	1946	G.G.
köpeksilik s. 249	1956	P.C.	kurum s.169	1957	S.A.
köpeksilik s.83	1946	G.G.	kuruntu s.86	1946	G.G.
kopuzsulluk s.89	1954	D.	kuşak s.113	1954	D.
koridor s. 275	1946	P.C.	kuşak s.139	1957	S.A.
korkak s. 258	1957	P.C.	kuşan- s.106	1946	G.G.
korku s.40	1946	G.G.	küskün s.88	1952	A.
körlet- s.232	1952	S.S.	küşüm s. 269	1947	P.C.
koşul s. 233	1956	P.C.	küşüm s.113	1954	D.
koşul s. 260	1957	P.C.	küşüm s.14	1952	K.D.
kötüle- s.92	1952	A.	küşümcü s.14	1952	K.D.
kötüleme s.57	1952	K.D.	küşümcülük s. 14	1952	K.D.
kötüleme s.66	1946	G.G.	küşümlen- s.15	1952	K.D.

kusur s. 281	1946	P.C.	leziz s.178	1940	A.M.
kusur s.111	1952	A.	lirik s.63	1932	K.M.
kusur s.63	1932	K.M.	lirizm s.63	1932	K.M.
kutlu s.121	1946	G.G.	lisan s.25	1926	K.M.
kutlu s.16	1952	K.D.	lisan-ı mâderzâde s.26	1926	K.M.
kutsal s.10	1952	K.D.	liyakat s.183	1940	A.M.
kutsallık s. 263	1956	P.C.	liyakatsizlik s.184	1940	A.M.
kutsallık s.77	1952	A.	lugat s.51	1952	K.D.
kutsiyet s.33	1926	K.M.	lütuf s.166	1940	A.M.
kuvvet s.211	1952	S.S.	lüzum s.207	1952	S.S.
kuvvet s.48	1932	K.M.	lüzum s.70	1932	K.M.
kuvvetlen- s.142	1940	K.M.	lüzumlu s.110	1935	K.M.
kuvvetli s.29	1926	K.M.	lüzumlu s.132	1940	K.M.
kuyûd s.39	1926	K.M.	lüzumlu s.41	1928	K.M.
lâfız s.65	1932	K.M.	lüzumsuz s.183	1952	S.S.
lafızperestlik s.37	1926	K.M.	lüzumsuz s.61	1946	G.G.
lâhavle çek- s.172	1952	S.S.	lüzumsuzluk s.57	1946	G.G.
lâhza s.186	1940	A.M.	ma'teessüf s.35	1926	K.M.
lâkayt s.105	1935	K.M.	maarif vekilliği s. 278	1946	P.C.
lakayt s.191	1940	A.M.	maatteessüf s.41	1928	K.M.
lakaytlık s.160	1940	A.M.	maazallah s.221	1952	S.S.
lakırdı s. 256	1957	P.C.	maazallah s.90	1946	G.G.
lakırdı s.133	1957	S.A.	mabed s.28	1926	K.M.
lâkırdı s.66	1946	G.G.	mabet s.29	1926	K.M.
lakırdı s.75	1954	D.	macera s.38	1946	G.G.
laübailik s.78	1932	K.M.	macera s.66	1952	K.D.
laübalı s. 221	1955	P.C.	madde s.42	1946	G.G.
laübalileş- s. 221	1955	P.C.	mademki s.148	1946	G.G.
laübalilik s.106	1946	G.G.	mağlubiyet s.160	1940	A.M.
laubalilik s.156	1940	A.M.	mağlûp s.118	1933	K.M.
laübalilik s.86	1952	A.	mağrur s.42	1928	K.M.
layık s.11	1952	K.D.	maharet s.75	1932	K.M.
lâyık s.115	1933	K.M.	mahcup s.170	1940	A.M.
lâyık s.160	1940	A.M.	mahir s.62	1932	K.M.
lâyık s.17	1946	G.G.	mahiyet s.128	1940	K.M.
lâzım gel- s.142	1940	K.M.	mahiyet s.40	1928	K.M.
lâzım gel- s.189	1940	A.M.	mahiyet s.45	1932	K.M.
lâzım gel- s.30	1926	K.M.	mahkûm s.104	1935	K.M.
lâzım s.53	1932	K.M.	mahkûm s.72	1932	K.M.
levha s.31	1926	K.M.	mahpes s.47	1946	G.G.
levha s.80	1932	K.M.	mahrum et- s.184	1940	A.M.
levlake s.136	1952	A.	mahrum s.174	1940	A.M.

mahrumluk s.14	1946	G.G.	manzume s.30	1946	G.G.
mahsul s.49	1932	K.M.	manzume s.48	1932	K.M.
mahsus s. 160	1940	A.M.	marifet s.16	1946	G.G.
mahsus s.37	1946	G.G.	maruf s.28	1926	K.M.
mahsus s.39	1926	K.M.	masal s.12	1954	D.
mahsus s.77	1932	K.M.	masal s.156	1957	S.A.
mahsus s.87	1933	K.M.	masal s.9	1952	K.D.
mahvet- s.55	1932	K.M.	masraf s.218	1952	S.S.
makale s.213	1952	S.S.	matah s.101	1935	K.M.
makale s.25	1926	K.M.	materyalist s.81	1932	K.M.
makale s.54	1932	K.M.	maval oku- s. 175	1952	O.M.
makbul ol- s.176	1940	A.M.	maya s. 218	1955	P.C.
makine s.56	1932	K.M.	maymuncuk tilcik s. 206	1955	P.C.
maksat s.28	1926	K.M.	mazeret s.167	1940	A.M.
maksat s.69	1932	K.M.	mazeret s.69	1932	K.M.
maksat s.79	1946	G.G.	mazi s.58	1932	K.M.
mal et- s. 280	1946	P.C.	mazmun s.105	1946	G.G.
mal et- s.72	1946	G.G.	mazur göster- s.132	1940	K.M.
mâlik ol- s.146	1940	K.M.	mazur s.44	1932	K.M.
mâlik s.29	1926	K.M.	meal s.35	1926	K.M.
mâlik s.80	1932	K.M.	meal s.54	1932	K.M.
mâlikâne s.82	1932	K.M.	mecalsiz s.178	1940	A.M.
malûm s.16	1946	G.G.	mecbur et- s.218	1952	S.S.
malumat s.31	1926	K.M.	mecbur ol- s.164	1940	A.M.
malûmat s.68	1932	K.M.	mecbur s.142	1940	K.M.
malzeme s.162	1940	A.M.	mecbur s.33	1926	K.M.
mamafih s.17	1946	G.G.	mecbur s.45	1932	K.M.
mamafih s.63	1932	K.M.	mecbur s.91	1934	K.M.
mana s.40	1952	K.D.	meclis s.19	1946	G.G.
mânâ s.55	1946	G.G.	meclis s.49	1932	K.M.
manasız s.137	1940	K.M.	mecmua s.38	1926	K.M.
mânâsız s.33	1946	G.G.	mecmua s.81	1952	A.
manasız s.60	1932	K.M.	medenilik s.131	1952	A.
manasız s.67	1954	D.	medeniyet s.215	1952	S.S.
manevi s.32	1946	G.G.	medeniyet s.30	1926	K.M.
mâni ol- s.89	1933	K.M.	medeniyet s.42	1928	K.M.
mâni s.35	1926	K.M.	medeniyet s.61	1952	K.D.
mâni s.72	1932	K.M.	medihkârane s.142	1940	K.M.
mânidar s.39	1926	K.M.	medine s.164	1952	A.
mantık s.105	1935	K.M.	meftun s.34	1926	K.M.
manzara s.41	1946	G.G.	mektup s. 274	1946	P.C.
manzaralı s.68	1932	K.M.	melal s.157	1940	A.M.

melâl s.187	1952	S.S.	mesele s.65	1946	G.G.
melal s.60	1952	K.D.	meserret s.179	1940	A.M.
melâl s.62	1946	G.G.	meşgale s.26	1926	K.M.
melal s.77	1932	K.M.	meşguliyet s.31	1926	K.M.
melâle düş- s.259	1952	S.S.	meşher s.31	1926	K.M.
melike s.62	1932	K.M.	meşhur s.124	1939	K.M.
memba s.34	1926	K.M.	meşhur s.158	1940	A.M.
memleket s.114	1933	K.M.	meşhur s.20	1946	G.G.
memleket s.27	1952	K.D.	meslek s.216	1952	S.S.
memnun et- s.147	1957	S.A.	meslek s.29	1954	D.
memnun et- s.93	1952	A.	meslektaş s.19	1946	G.G.
memnun s.164	1940	A.M.	mest et- s.29	1926	K.M.
memnun s.60	1952	K.D.	mestî s.164	1940	A.M.
memnuniyet s.69	1932	K.M.	methet- s.29	1926	K.M.
menfaat s.51	1932	K.M.	methet- s.86	1933	K.M.
menfaat s.85	1952	A.	methode s.14	1952	K.D.
menfi s.20	1952	K.D.	metin s. 281	1946	P.C.
menfi s.42	1954	D.	metot s.128	1940	K.M.
mensup ol- s.78	1932	K.M.	mevcudiyet s.26	1926	K.M.
mensur s.128	1940	K.M.	mevcudiyet s.48	1932	K.M.
merak s.45	1932	K.M.	mevhum s.45	1932	K.M.
merak s.99	1952	A.	mevrûs s.26	1926	K.M.
meraklı s.179	1952	S.S.	mevzu et- s.119	1935	K.M.
meram s.111	1946	G.G.	mevzu s.109	1935	K.M.
meram s.69	1932	K.M.	mevzu s.16	1946	G.G.
mercek s.47	1952	K.D.	mevzu s.31	1926	K.M.
mergubu ol- s.25	1926	K.M.	mevzun s.137	1940	K.M.
merhale s.64	1946	G.G.	meydan oku- s.145	1940	K.M.
merhamet s.113	1933	K.M.	meydana çıkart- s.39	1926	K.M.
merhamet s.175	1940	A.M.	meydana getir- s.111	1946	G.G.
merhum s.17	1946	G.G.	meyil s.141	1940	K.M.
meriyet s.165	1952	A.	meyil s.57	1932	K.M.
mertebe s.110	1935	K.M.	meyl s.34	1926	K.M.
mertebe s.35	1926	K.M.	mezar s.117	1952	A.
mertebe s.92	1946	G.G.	meziyet s.15	1946	G.G.
mesalâ s.79	1946	G.G.	meziyet s.199	1952	S.S.
meselâ s.29	1926	K.M.	meziyet s.28	1926	K.M.
meselâ s.65	1932	K.M.	meziyet s.40	1946	G.G.
meselâ s.94	1946	G.G.	meziyet s.42	1928	K.M.
mesele s.171	1940	A.M.	meziyet s.49	1954	D.
mesele s.181	1952	S.S.	mihanikî s.59	1946	G.G.
mesele s.63	1932	K.M.	mihenk s.56	1932	K.M.

mihnet s. 275	1946	P.C.	müdafaa et- s.54	1932	K.M.
mihver s.89	1933	K.M.	müdafaa et- s.60	1946	G.G.
mikrop s.62	1932	K.M.	müdafaa s.152	1940	K.M.
miktarınca s.281	1946	P.C.	müdafaa s.40	1946	G.G.
millet s.24	1952	K.D.	müdafaa s.44	1932	K.M.
millî s.268	1952	S.S.	müddet s.115	1933	K.M.
milliyetçi s.26	1952	K.D.	müddet s.165	1940	A.M.
minnettar s.28	1946	G.G.	müddet s.229	1952	S.S.
misal göster- s.139	1946	G.G.	müddet s.60	1946	G.G.
misal s.127	1940	K.M.	müderis s.25	1926	K.M.
misal s.214	1952	S.S.	müfrit s.230	1952	S.S.
misal s.33	1926	K.M.	muhabbet s.116	1933	K.M.
misal s.58	1946	G.G.	muhabbet s.19	1946	G.G.
misal s.82	1932	K.M.	muhabbet s.32	1926	K.M.
misil s.177	1940	A.M.	muhabere s.40	1928	K.M.
mistik s.66	1932	K.M.	muhafaza et- s.25	1926	K.M.
mit s.65	1932	K.M.	muhafaza et- s.41	1946	G.G.
mizaç s.111	1952	A.	muhakeme s.26	1926	K.M.
mizaç s.14	1946	G.G.	muhakkak s.13	1946	G.G.
mizaç s.54	1932	K.M.	muhakkak s.190	1940	A.M.
mizah s.36	1926	K.M.	muhakkak s.41	1928	K.M.
molla s. 236	1956	P.C.	muhakkak s.51	1932	K.M.
mollalar çağı s. 236	1956	P.C.	muhalefet s.150	1940	K.M.
monstre s.117	1933	K.M.	muhalik s.43	1928	K.M.
mu'tekif s.42	1928	K.M.	muharrir s.165	1952	A.
muadele s.69	1932	K.M.	muharrir s.65	1932	K.M.
muâheze et- s.42	1928	K.M.	muharrir s.91	1934	K.M.
muâheze s.40	1928	K.M.	muharrir s.35	1926	K.M.
muahezekâr s.74	1932	K.M.	muhavere s.40	1928	K.M.
muamma s.41	1946	G.G.	muhtaç ol- s.95	1946	G.G.
muamma s.71	1932	K.M.	muhtaç s.159	1957	S.A.
muammasız s.73	1932	K.M.	muhtaç s.233	1952	S.S.
muârız s.28	1926	K.M.	muhtelif s.114	1933	K.M.
muasır s.30	1926	K.M.	muhtelif s.150	1940	K.M.
muayyen s.123	1939	K.M.	muhtelif s.25	1926	K.M.
mücadele s.135	1940	K.M.	muhtemel s.28	1926	K.M.
mücerred s. 133	1951	O.M.	muhtra defteri s.33	1926	K.M.
mücerredât s.84	1932	K.M.	müjde s. 264	1956	P.C.
mücerret s.30	1926	K.M.	müjdecî s.89	1954	D.
mucize s.178	1940	A.M.	müjdele- s.168	1940	A.M.
mucize s.33	1926	K.M.	mukabele s.156	1940	A.M.
müdafaa et- s.28	1926	K.M.	mukabil s.32	1946	G.G.

mukabil s.47	1932	K.M.	müntehabat kitabı s.126	1940	K.M.
mukadder s.116	1933	K.M.	müntehabat s.162	1940	A.M.
mukadder s.39	1946	G.G.	mürai s.29	1926	K.M.
mukaddes s.102	1935	K.M.	mürai s.81	1946	G.G.
mükâfat s.181	1952	S.S.	mürailik s.19	1946	G.G.
mukallitlik s.27	1926	K.M.	mürailik s.84	1952	A.
mukavemet et- s.35	1926	K.M.	murakabe et- s.52	1932	K.M.
mukavva s.43	1946	G.G.	mürettip s.17	1946	G.G.
mukavva s.62	1932	K.M.	mürit s.96	1946	G.G.
mükemmellik s. 162	1952	O.M.	mürşit s.25	1926	K.M.
mükemmellik s.140	1940	K.M.	mürüvvet s.89	1946	G.G.
muktedir s.188	1940	A.M.	müsaade et- s.173	1940	A.M.
muktedir s.29	1926	K.M.	müsabaka s.70	1932	K.M.
muktedir s.45	1932	K.M.	musallat ol- s.52	1946	G.G.
mülahaza s.42	1928	K.M.	müsamaha s.101	1935	K.M.
mümbit s.43	1928	K.M.	müsamaha s.54	1932	K.M.
mümessil s.199	1952	S.S.	müsavat s.113	1933	K.M.
mümin s.183	1940	A.M.	müsavat s.43	1946	G.G.
mümtaz s.42	1928	K.M.	müsbet s. 42	1954	D.
münakaşa et- s.36	1926	K.M.	müsbet s.20	1952	K.D.
münakaşa et- s.56	1932	K.M.	musiki s.143	1952	A.
münakaşa et- s.57	1946	G.G.	musiki s.30	1926	K.M.
münakaşa s.135	1940	K.M.	musikişinas s.78	1932	K.M.
münakaşa s.31	1926	K.M.	müşkül s.64	1932	K.M.
münakaşa s.57	1946	G.G.	müşkülât s.43	1928	K.M.
münasebet s.165	1940	A.M.	müşkülleştir- s.18	1946	G.G.
münasebet s.65	1932	K.M.	müşkülpesent s.125	1939	K.M.
münasebetsizlik s.18	1946	G.G.	müşkülpesent s.70	1932	K.M.
münasebettar s.90	1933	K.M.	müstahak s.119	1935	K.M.
münasip bul- s.58	1946	G.G.	müstear s.142	1940	K.M.
münasip s.142	1940	K.M.	müstebit s.52	1932	K.M.
münasip s.157	1940	A.M.	müstehzi s.175	1940	A.M.
münasip s.32	1926	K.M.	müşterek s.65	1932	K.M.
münazara s.157	1957	S.A.	müşteri s.250	1952	S.S.
müncer ol- s.31	1926	K.M.	müşteri s.34	1952	K.D.
münekkid s.42	1928	K.M.	muştu s. 137	1951	O.M.
münekkit s.25	1926	K.M.	muştu s.12	1952	K.D.
münekkit s.63	1932	K.M.	muştu s.127	1957	S.A.
münevver s.28	1926	K.M.	muştu s.85	1946	G.G.
munis s.149	1940	K.M.	muştula- s.93	1946	G.G.
munis s.54	1932	K.M.	müsvedde s.131	1940	K.M.
muntazam s.187	1940	A.M.	müsvedde s.213	1952	S.S.

mutaassıp s.101	1935	K.M.	nadir s.138	1940	K.M.
mutaassıp s.19	1946	G.G.	nadir s.158	1940	A.M.
mütalaa s.31	1926	K.M.	nadir s.46	1932	K.M.
mütalaa s.41	1928	K.M.	nâhit s.28	1926	K.M.
mütalaa s.54	1932	K.M.	nahv s. 279	1946	P.C.
mutasavvıf s.165	1940	A.M.	nahv s.118	1946	G.G.
mutasavvıf s.65	1932	K.M.	nahv s.166	1952	A.
mütavaat s.173	1940	A.M.	nahv s.56	1952	K.D.
müteassıplaş- s.227	1952	S.S.	nahvet s.142	1940	K.M.
mutedil s.230	1952	S.S.	nahvet s.17	1946	G.G.
müteessir et- s.159	1940	A.M.	nahvet s.184	1940	A.M.
müteessir et- s.32	1926	K.M.	nakil s.31	1926	K.M.
mütefekkir s.75	1932	K.M.	nakilci s. 29	1954	D.
mütehassıs s.25	1926	K.M.	nakşet- s.42	1946	G.G.
mütekâmil s.72	1932	K.M.	nakzet- s.51	1932	K.M.
mütemadi s.37	1946	G.G.	namuslu s.89	1946	G.G.
mütemadiyen s.122	1939	K.M.	nâmütenahi s.113	1933	K.M.
mütemadiyen s.131	1940	K.M.	nas s.28	1954	D.
mütemadiyen s.15	1946	G.G.	nazar-ı itibar s.26	1926	K.M.
mütemadiyen s.156	1940	A.M.	nazariyat s.41	1928	K.M.
mütemadiyen s.63	1932	K.M.	nazariye s.18	1946	G.G.
mütemayıl s.113	1933	K.M.	nazire s.158	1940	A.M.
mütenasıp s.66	1932	K.M.	nedamet s.40	1946	G.G.
mütereddi s.107	1935	K.M.	nefis s.18	1946	G.G.
mütereddi s.30	1952	K.D.	nehiy s.114	1933	K.M.
müthiş s.164	1940	A.M.	nehyet- s.114	1933	K.M.
mutlak s.31	1926	K.M.	nen s. 221	1955	P.C.
mutlak s.51	1932	K.M.	nen s. 226	1956	P.C.
mutlaka s.214	1952	S.S.	nen s. 266	1949	P.C.
mutrip s. 279	1946	P.C.	nen s.39	1954	D.
muvaaffak ol- s.160	1940	A.M.	neş'et et- s.37	1926	K.M.
muvaaffak ol- s.66	1932	K.M.	nesc s.171	1940	A.M.
muvaaffak s.32	1926	K.M.	nesne s. 246	1956	P.C.
muvaaffak s.75	1932	K.M.	nesne s.161	1957	S.A.
muvaakat s.141	1940	K.M.	nesne s.186	1952	S.S.
muvaazene s.114	1933	K.M.	nesne s.257	1952	S.S.
muvaazene s.84	1932	K.M.	nesnel eleştirme s.29	1952	K.D.
muzdarip s.89	1933	K.M.	nesnel öznellik s.114	1952	A.
muzip s.80	1932	K.M.	nesnel s.121	1954	D.
muzır s.36	1926	K.M.	neşrolun- s.28	1926	K.M.
n'iydeyim s. 266	1949	P.C.	neşve s.164	1940	A.M.
nâciz s.54	1932	K.M.	neşve s.45	1952	K.D.

neşve s.98	1946	G.G.	od s.115	1954	D.
netice s.125	1939	K.M.	od s.143	1957	S.A.
netice s.32	1926	K.M.	od s.74	1952	A.
netice s.49	1932	K.M.	öden s. 207	1955	P.C.
neuzübillah s.20	1946	G.G.	öden s. 244	1956	P.C.
nevi s.164	1940	A.M.	öden s.142	1957	S.A.
nezaket s.70	1946	G.G.	öden s.92	1954	D.
nezaket s.84	1952	A.	ödev s. 175	1952	O.M.
nezaketsiz s.149	1940	K.M.	ödev s. 202	1955	P.C.
nicelik s. 218	1955	P.C.	ödev s. 269	1947	P.C.
nida s.168	1940	A.M.	ödev s.147	1957	S.A.
nihayet s.160	1940	A.M.	ödev s.174	1952	S.S.
nihayet s.18	1946	G.G.	ödevli s. 260	1957	P.C.
nihayet s.63	1932	K.M.	öfkelen- s. 276	1946	P.C.
nihayetsiz s. 275	1946	P.C.	öge s. 253	1956	P.C.
nihayetsiz s.184	1940	A.M.	öge s.102	1952	A.
nimet s. 279	1946	P.C.	öge s.138	1946	G.G.
nimet s.12	1952	K.D.	öge s.72	1954	D.
nispet s.32	1926	K.M.	öğrenen s.32	1954	D.
nispet s.59	1932	K.M.	öğrenim betiği s.27	1952	K.D.
nite s. 254	1956	P.C.	öğreti s. 235	1956	P.C.
nite s.111	1954	D.	öğreti s.122	1946	G.G.
nite s.38	1954	D.	öğreti s.15	1952	K.D.
nitelik s. 264	1956	P.C.	öğreti s.22	1954	D.
nitelik s.93	1954	D.	öğseyin s.37	1954	D.
niyet s.213	1952	S.S.	öğüt s. 276	1946	P.C.
nizam s.110	1935	K.M.	öğüt ver- s. 271	1947	P.C.
nizam s.90	1933	K.M.	öğüt ver- s.224	1952	S.S.
nizamsız s.187	1940	A.M.	öğütle- s.11	1954	D.
noksan s.55	1932	K.M.	öğütle-s.93	1952	A.
nokta s.65	1932	K.M.	öke s. 220	1955	P.C.
nuance s.72	1932	K.M.	ökelik s.252	1952	S.S.
nüfuz et- s.79	1932	K.M.	okşayıcı s.148	1957	S.A.
nükte s.16	1946	G.G.	okşayıcı s.94	1952	A.
nükteli s.16	1946	G.G.	okur-yazar s.217	1952	S.S.
nüşa s.65	1932	K.M.	öl- s.151	1952	A.
nutuk çek- s.67	1946	G.G.	olabilir s.172	1952	S.S.
nutukçu s.66	1932	K.M.	olağan s.258	1952	S.S.
nutukçuluk s.66	1932	K.M.	olanak s.111	1954	D.
öbek s.221	1952	S.S.	olanaksızlık s.18	1952	K.D.
od s. 246	1956	P.C.	olay s.257	1952	S.S.
od s. 260	1957	P.C.	ölç- s.15	1954	D.

ölçü s.176	1957	S.A.	önyargı s. 257	1957	P.C.
ölçü s.207	1952	S.S.	ön-yargı s. 262	1957	P.C.
ölçülü biçili s. 81	1951	O.M.	önyargı s.85	1952	A.
öldürüm s. 249	1956	P.C.	orijinal s.48	1932	K.M.
olgu s. 260	1957	P.C.	orkestra s.62	1932	K.M.
olgun s. 207	1955	P.C.	örnek edin- s.191	1952	S.S.
olgun s.108	1946	G.G.	örnek s.102	1946	G.G.
olgunlaş- s.202	1952	S.S.	örnek s.128	1957	S.A.
olgunlaş- s.258	1957	P.C.	örnek s.91	1934	K.M.
olgunlaştır- s. 207	1955	P.C.	örneksiz s.87	1933	K.M.
olgunlaştır- s. 259	1957	P.C.	ortak s.174	1952	S.S.
olgunlaştır- s.96	1954	D.	osmanlıca s.157	1946	G.G.
olgunluk s. 162	1952	O.M.	ossaat s.93	1946	G.G.
olgunluk s. 269	1947	P.C.	otomobil s.22	1946	G.G.
olgunluk s.118	1954	D.	öv- s. 219	1955	P.C.
olgunluk s.157	1946	G.G.	övgü s.14	1954	D.
ölmezlik s.84	1946	G.G.	övgü s.152	1957	S.A.
ölmezlik s.97	1935	K.M.	övün- s.113	1954	D.
ölmezoğlu s .94	1952	A.	övün- s.264	1952	S.S.
ölmezoğlu s.148	1957	S.A.	övüşme ortaklığı s. 241	1956	P.C.
olumlu s. 42	1954	D.	öy s. 250	1956	P.C.
olumsuz s.42	1954	D.	öy s. 259	1957	P.C.
ömür s.131	1957	S.A.	öy s.142	1957	S.A.
ömür s.9	1952	K.D.	oyala- s. 264	1956	P.C.
onaylan- s.109	1946	G.G.	öykü s. 245	1956	P.C.
önder s.148	1952	A.	öykü s.72	1954	D.
öne düş- s.204	1952	S.S.	öykücü s. 258	1957	P.C.
önemle- s. 125	1951	O.M.	öykün- s. 241	1956	P.C.
önemle- s. 179	1952	O.M.	öykün- s.112	1954	D.
önemle- s.153	1957	S.A.	öykün- s.120	1952	A.
önemle- s.169	1952	A.	öykünme s. 265	1956	P.C.
önemle- s.208	1952	S.S.	oysaki s.215	1952	S.S.
önemle- s.83	1954	D.	oysaki s.53	1946	G.G.
öner- s. 260	1957	P.C.	öz s. 164	1952	O.M.
önsöz s. 280	1946	P.C.	öz yoru s.32	1954	D.
önsöz s.14	1954	D.	ozan s.139	1957	S.A.
önüt s. 234	1956	P.C.	ozansılık s. 206	1955	P.C.
önüt s. 235	1956	P.C.	özcük s.90	1946	G.G.
önüt s. 263	1956	P.C.	özcülük s.82	1946	G.G.
önüt s.176	1957	S.A.	özdek s. 245	1956	P.C.
önüt s.38	1954	D.	özdek-üstü s. 253	1956	P.C.
önüt s.99	1952	A.	özdenlik s.144	1957	S.A.

öz-dileyi s.100	1954	D.	perişanlık s.121	1939	K.M.
özellik s.71	1954	D.	perişanlık s.80	1952	A.
özellik s.93	1954	D.	perkit- s.19	1952	K.D.
özen- s. 202	1955	P.C.	perkitle- s.165	1952	S.S.
özen s. 226	1956	P.C.	pestenkeranilik s.54	1952	K.D.
özen- s.185	1952	S.S.	peyda et- s.81	1932	K.M.
özendir- s.215	1952	S.S.	pılak s.34	1952	K.D.
özendir- s.84	1954	D.	pinti s.22	1952	K.D.
özenme s. 220	1955	P.C.	pir s. 281	1946	P.C.
özentili s.51	1946	G.G.	pişir- s. 259	1957	P.C.
özge s.263	1952	S.S.	pısırlıklık s.202	1952	S.S.
özgen s.152	1946	G.G.	pişman s.35	1946	G.G.
özgünlük s. 265	1956	P.C.	pohpohla- s.42	1928	K.M.
özgür koşuk s.27	1952	K.D.	pöhpöhle- s. 241	1956	P.C.
özgür s. 20	1954	D.	pöhpöhle- s.21	1952	K.D.
özgür s.151	1952	A.	pöhpöhlü s.206	1952	S.S.
özgür s.165	1952	S.S.	politika s.164	1952	A.
özgürcü s.21	1954	D.	postulat s. 262	1957	P.C.
özgürcülük s.21	1954	D.	propagandacı s.142	1952	A.
özgürlük s. 202	1955	P.C.	psikolog s.36	1926	K.M.
özgürlük s. 268	1949	P.C.	radyo işlet- s. 200	1955	P.C.
özgürlük s.123	1954	D.	radyo s.77	1932	K.M.
özgürlük s.152	1952	A.	rağbet s.108	1935	K.M.
özgürlüksüzlük s.129	1957	S.A.	rağbet s.77	1932	K.M.
özgüven s.16	1952	K.D.	rağbetsizlik s.81	1932	K.M.
özlem s. 274	1946	P.C.	rahat et- s.21	1954	D.
özleşme s.136	1952	A.	rahatsızlık s. 275	1946	P.C.
özseverlik s.17	1952	K.D.	rahatsızlık s.18	1946	G.G.
özseverlik s.23	1954	D.	rahip s.250	1952	S.S.
özür s.56	1946	G.G.	raks et- s.166	1940	A.M.
öz-varlık s.100	1954	D.	rast gel- s.180	1940	A.M.
pagan s.65	1932	K.M.	reaksiyon s.45	1932	K.M.
parça s. 281	1946	P.C.	realist s.103	1935	K.M.
parola s.42	1928	K.M.	realist s.66	1932	K.M.
pay s. 252	1956	P.C.	realite s.66	1932	K.M.
pâyânsız s.42	1928	K.M.	recmet- s.42	1928	K.M.
payla- s. 193	1952	O.M.	reddet- s.44	1946	G.G.
payla- s.106	1946	G.G.	reelleş- s.92	1934	K.M.
pekâlâ s.100	1946	G.G.	refah s.82	1932	K.M.
pekâlâ s.34	1926	K.M.	refakat et- s.157	1940	A.M.
perakende s.63	1946	G.G.	refakat s.29	1926	K.M.
perçinle- s.266	1952	S.S.	rekâket s.161	1940	A.M.

remiz s.198	1952	S.S.	sahte s.127	1952	A.
rencide et- s.90	1933	K.M.	sahtelik s.18	1952	K.D.
riya s.83	1946	G.G.	sâik s.33	1926	K.M.
riyazî s.105	1935	K.M.	şairanelik s.54	1952	K.D.
riyâzî s.26	1926	K.M.	salâhiyet s.19	1946	G.G.
romantik s.103	1935	K.M.	salahiyet s.40	1928	K.M.
rüfekâ s.26	1926	K.M.	saldam s. 261	1957	P.C.
ruh s.117	1933	K.M.	saldamlık s. 256	1957	P.C.
ruh s.124	1939	K.M.	salık ver- s.118	1946	G.G.
ruh s.241	1952	S.S.	salık ver- s.224	1952	S.S.
ruhsat s.71	1932	K.M.	salt s. 247	1956	P.C.
rüya s. 141	1952	O.M.	salt s.119	1954	D.
sa'y s.45	1932	K.M.	salt s.140	1957	S.A.
saadet s.185	1940	A.M.	salt s.49	1946	G.G.
saadet s.37	1946	G.G.	saltanat s.69	1932	K.M.
saadet s.61	1952	K.D.	samimi s.59	1932	K.M.
saadet s.86	1933	K.M.	samimilik s.143	1946	G.G.
saat s.61	1952	K.D.	samimiyet s.159	1940	A.M.
saçma (i.) s.11	1952	K.D.	sanat adamı s.174	1952	S.S.
saçma s. 267	1949	P.C.	sanat eri s. 135	1951	O.M.
saçma s.49	1946	G.G.	sanat eri s.169	1952	S.S.
şâd ol- s.175	1940	A.M.	sanat eri s.47	1946	G.G.
sadakat s. 281	1946	P.C.	sanat eri s.58	1954	D.
sadakat s.164	1940	A.M.	sanat eseri s.99	1946	G.G.
sâdik s.164	1940	A.M.	sanat s.54	1954	D.
safdil s.49	1932	K.M.	sanatkâr s.26	1926	K.M.
safha s.42	1946	G.G.	sanatkâr s.59	1932	K.M.
safiyet s.141	1940	K.M.	sanatkârca s.117	1933	K.M.
sağ beğeni s.90	1952	A.	sanı s.15	1952	K.D.
sağ-duyu s. 220	1955	P.C.	sanı s.150	1952	A.
sağduyu s.99	1946	G.G.	sanı s.219	1952	S.S.
sağlam s.152	1957	S.A.	sanı s.73	1946	G.G.
sağtöre s.179	1957	S.A.	saniyen s.33	1926	K.M.
sağtöre s.260	1952	S.S.	sapta- s. 258	1957	P.C.
sağun s. 226	1956	P.C.	sar- s. 192	1952	O.M.
şaheser s.50	1954	D.	şar s.164	1952	A.
şâh-ı cihan s.165	1940	A.M.	sarahat s.126	1940	K.M.
sahih s.132	1940	K.M.	saray s.21	1952	K.D.
sahih s.67	1952	K.D.	sarf et- s.63	1932	K.M.
sahihlik s.52	1952	K.D.	sarhoş s. 279	1946	P.C.
sahrınç s.87	1952	A.	sâri s.63	1932	K.M.
şahsiyet s.46	1932	K.M.	sarih s.124	1939	K.M.

şaşala- s. 212	1955	P.C.	selâm s.156	1940	A.M.
şatafat s.39	1926	K.M.	selâmet s.64	1946	G.G.
sataşma s.228	1952	S.S.	selef s.117	1933	K.M.
satıcı s.79	1954	D.	şeniyet s.117	1933	K.M.
satih s.87	1954	D.	serbest s.17	1952	K.D.
satır s. 217	1955	P.C.	serbesti s.127	1940	K.M.
satırbaşı yap- s. 223	1955	P.C.	serhoşluk s.64	1946	G.G.
sav s. 242	1956	P.C.	serlevha s.134	1940	K.M.
sav s. 258	1957	P.C.	serpele- s. 173	1952	O.M.
sav s. 268	1949	P.C.	sersem s.136	1957	S.A.
sav s.158	1957	S.A.	sersemlik s.50	1946	G.G.
sav s.38	1954	D.	sevap s.148	1952	A.
savaş s.222	1952	S.S.	sevda s.119	1952	A.
savla- s.114	1954	D.	sevda s.60	1932	K.M.
şâyân s.83	1932	K.M.	sevda s.80	1952	A.
şâyân-ı alâka s.25	1926	K.M.	sevda s.84	1946	G.G.
şâyân-ı dikkat s.39	1926	K.M.	sevgi s. 260	1957	P.C.
sayfa s. 280	1946	P.C.	sevgi s.145	1957	S.A.
saygı s.145	1957	S.A.	sevgi s.27	1952	K.D.
saygısızlık s. 218	1955	P.C.	sevgisizce s.9	1952	K.D.
saygısızlık s. 277	1946	P.C.	sevi s. 242	1956	P.C.
saygısızlık s.97	1954	D.	sevi s.143	1957	S.A.
sayıbilimci s.142	1957	S.A.	sevimsiz s.32	1946	G.G.
sayıklama s. 171	1952	O.M.	sevinç s.163	1957	S.A.
sayıklama s.257	1952	S.S.	sevince s. 264	1956	P.C.
saylav s.13	1954	D.	sevk et- s.52	1932	K.M.
sayrı düş- s. 260	1957	P.C.	şey s.151	1952	A.
sayrı düş- s.142	1946	G.G.	şeyh s.96	1946	G.G.
sayrılık s. 245	1956	P.C.	şeytan arabası s.33	1952	K.D.
sayrılık s. 259	1957	P.C.	şeytan s.152	1952	A.
sayrılık s.142	1957	S.A.	şeytan s.66	1932	K.M.
sayrılık s.143	1946	G.G.	sezdir- s.185	1952	S.S.
sayrılık s.230	1952	S.S.	sezgi s. 203	1955	P.C.
sazın s. 246	1956	P.C.	sezgi s.101	1946	G.G.
sazın s. 266	1949	P.C.	sezgi s.210	1952	S.S.
sebat s.28	1926	K.M.	sezgi s.29	1952	K.D.
sebeb s. 278	1946	P.C.	sezil- s. 250	1956	P.C.
seçkin s. 253	1956	P.C.	şiddet s.29	1926	K.M.
sefalet s.81	1932	K.M.	şifa s.118	1952	A.
şehirli s.165	1952	A.	şifasız s.164	1940	A.M.
şekilperest s.70	1954	D.	sıfat s.152	1940	K.M.
şelâle s.173	1940	A.M.	sıhhat s.135	1940	K.M.

sıhhat s.35	1946	G.G.	somurt- s.208	1952	S.S.
şikâket et- s.35	1946	G.G.	somurtkan s.208	1952	S.S.
şikâyet et- s.40	1928	K.M.	sonsuz s.258	1952	S.S.
şikâyet et- s.47	1932	K.M.	sonuç s. 255	1956	P.C.
şikâyet s.158	1940	A.M.	sorum s.173	1957	S.A.
şikâyet s.89	1933	K.M.	sorumlu s. 246	1956	P.C.
şikâyetçi s.25	1946	G.G.	sorumlu s.215	1952	S.S.
sıkı s.159	1946	G.G.	sorumlu s.27	1952	K.D.
sıkıntı s. 275	1946	P.C.	sorun s.38	1954	D.
silik s.121	1946	G.G.	soruştur- s.252	1952	S.S.
silkin- s.257	1952	S.S.	soruşturma aç- s. 249	1956	P.C.
silsile s.28	1926	K.M.	soruşturma s. 267	1949	P.C.
sima s.168	1940	A.M.	soruşturma s.110	1952	A.
şimendifer s.22	1946	G.G.	söydeşi s. 248	1956	P.C.
şimşekli şimşekli s. 200	1955	P.C.	söydeşi s.72	1954	D.
sin s.113	1954	D.	söylev çek- s. 203	1955	P.C.
sına- s.95	1946	G.G.	söylev çek- s.78	1954	D.
sına- s.99	1935	K.M.	söylev s. 256	1957	P.C.
sınama s.99	1935	K.M.	söylev s. 276	1946	P.C.
sindir- s. 265	1956	P.C.	söylevci s. 256	1957	P.C.
sindir- s.235	1952	S.S.	söylevcilik s. 194	1952	O.M.
sinema s.234	1952	S.S.	soysuz s.30	1952	K.D.
sinema s.33	1952	K.D.	soysuzlaştır- s.14	1954	D.
sınıf s.218	1952	S.S.	söyük s. 263	1956	P.C.
sınır s.120	1946	G.G.	soyut s. 133	1951	O.M.
sınırlandır- s.91	1952	A.	soyapıt s.268	1952	S.S.
sirayet et- s.42	1928	K.M.	sözcü s.68	1954	D.
sirena s.172	1940	A.M.	sözdizisi s.166	1952	A.
sırf s.54	1932	K.M.	sözlük s.234	1952	S.S.
sırrî s.66	1932	K.M.	sual s.71	1932	K.M.
sırtar- s.181	1952	S.S.	şube s.31	1926	K.M.
sırtarıver- s.57	1952	K.D.	şube s.54	1932	K.M.
sitayış s.28	1926	K.M.	şube s.76	1932	K.M.
sitem s. 275	1946	P.C.	sükûn s.109	1935	K.M.
siyasî s.135	1940	K.M.	sükût s.138	1946	G.G.
sizin s. 254	1956	P.C.	sükût s.74	1932	K.M.
smokin s.126	1952	A.	sünepece s.142	1940	K.M.
şöhret s.36	1926	K.M.	sun'î s.61	1932	K.M.
soluk s. 205	1955	P.C.	sunilik s.65	1946	G.G.
soluk s. 206	1955	P.C.	şüphe et- s.105	1954	D.
soluk s.67	1954	D.	şüphe et- s.55	1932	K.M.
sömürge s.151	1952	A.	şüphe s.102	1954	D.

şüphe s.173	1957	S.A.	tahlil s.27	1926	K.M.
şüphecilik s.96	1946	G.G.	tahlilci s.34	1926	K.M.
şüphesiz s.190	1952	S.S.	tahsis et- s.26	1926	K.M.
şüphesiz s.258	1952	S.S.	tahtie et- s.28	1926	K.M.
sürat s.125	1939	K.M.	tahtie et- s.41	1928	K.M.
süre s. 245	1956	P.C.	takatsızlık s.174	1952	A.
suret s.29	1926	K.M.	takbih et- s.59	1932	K.M.
sürüm s.166	1957	S.A.	takbih et- s.71	1932	K.M.
sürur s.57	1932	K.M.	takdim et- s.160	1940	A.M.
şuur s.40	1946	G.G.	takdim s.127	1940	K.M.
şuurlu s.67	1932	K.M.	takdir et- s.41	1928	K.M.
şüyüncü s.89	1954	D.	takım s.158	1957	S.A.
süzgeç s.214	1952	S.S.	takışma, itiraz s.15	1952	K.D.
süzük s.91	1952	A.	taklit et- s.124	1939	K.M.
taaccüp et- s.28	1926	K.M.	taklit et- s.133	1940	K.M.
taaccüp ol- s.29	1926	K.M.	taklit et- s.45	1932	K.M.
taarruz s.47	1932	K.M.	taklit et- s.79	1952	A.
taassup göster- s.101	1935	K.M.	taklit s.17	1946	G.G.
taassup s.258	1952	S.S.	takriz s.57	1952	K.D.
tâbi ol- s.113	1933	K.M.	taksim et- s.124	1939	K.M.
tabiat manzarası s.89	1952	A.	takvim s.117	1952	A.
tabiat s.178	1940	A.M.	tamamiyet s. 175	1940	A.M.
tabiat s.28	1926	K.M.	tamamla- s.152	1957	S.A.
tabiat s.40	1928	K.M.	tamu s.143	1957	S.A.
tabiat s.65	1954	D.	tanık s.112	1952	A.
tabiî s.165	1940	A.M.	tanık s.246	1952	S.S.
tabii s.65	1946	G.G.	tanıklık et- s.144	1946	G.G.
tabip s. 226	1956	P.C.	tanıklık s.173	1957	S.A.
tabip s.121	1939	K.M.	tanımla- s.28	1954	D.
tabir s.25	1926	K.M.	tanıt- s.148	1957	S.A.
tâbir s.66	1932	K.M.	tanıt s.158	1957	S.A.
tabitat s.34	1952	K.D.	tanıt- s.185	1952	S.S.
tabut s.117	1952	A.	tanıt s.73	1954	D.
tacir s.102	1935	K.M.	tanmalı s.73	1954	D.
taciz et- s.32	1926	K.M.	tanrgan s. 253	1956	P.C.
tahakkuk et- s.116	1933	K.M.	tanrı s.85	1946	G.G.
tahammül et- s.166	1940	A.M.	tanrılaş- s.74	1946	G.G.
tahammül et- s.60	1932	K.M.	tanrılık s.61	1952	K.D.
tahayyül et- s.175	1940	A.M.	tansıkla- s. 259	1957	P.C.
tahayyül et- s.40	1928	K.M.	tansıkla- s.157	1946	G.G.
tahlil et- s.48	1932	K.M.	tansıklık s.164	1957	S.A.
tahlil et- s.68	1946	G.G.	tansıklık s.88	1954	D.

tantanalı s.57	1952	K.D.	tatsız s.113	1946	G.G.
tanzir et- s.158	1940	A.M.	tatsızlık s.141	1946	G.G.
tap- s. 281	1946	P.C.	tavır s.77	1932	K.M.
tapa s. 255	1956	P.C.	taviz s.82	1932	K.M.
tapa s.122	1954	D.	tavsa- s.169	1957	S.A.
tapla- s. 230	1956	P.C.	tavsiye et- s.54	1932	K.M.
tapla- s. 257	1957	P.C.	tayin et- s.39	1946	G.G.
tapla- s.135	1952	A.	tazele- s.110	1946	G.G.
tapla- s.142	1957	S.A.	tazele- s.202	1952	S.S.
tapla- s.35	1954	D.	tazelen- s.132	1952	A.
taraf s. 269	1947	P.C.	te'kid et- s.29	1926	K.M.
taraf s.37	1952	K.D.	teati s.31	1926	K.M.
tarafgir s.35	1926	K.M.	teb'id et- s.38	1926	K.M.
tarafat s.38	1926	K.M.	tebessüm et- s.158	1940	A.M.
tarif et- s.45	1946	G.G.	tebessüm s.133	1940	K.M.
tarif et- s.48	1932	K.M.	tebessüm s.166	1940	A.M.
tartı s. 263	1956	P.C.	tebessümsüz s.156	1940	A.M.
tartışma s.136	1957	S.A.	tecâhül-i ârifane s.39	1926	K.M.
tarziye ver- s.142	1940	K.M.	tecelli s.122	1939	K.M.
tasa s. 276	1946	P.C.	tecerrüt et- s.68	1932	K.M.
tasa s.146	1957	S.A.	tecrit et- s.26	1926	K.M.
tasa s.240	1952	S.S.	tecrübe et- s.38	1946	G.G.
tasa s.82	1946	G.G.	tecrübe et- s.59	1932	K.M.
tasalan- s.135	1957	S.A.	tecrübe s.39	1946	G.G.
tasannu s.121	1939	K.M.	teessür s.26	1926	K.M.
tasannulu s.122	1939	K.M.	teessür s.40	1946	G.G.
tasavvur et- s.172	1940	A.M.	teferruat s.48	1932	K.M.
tasavvur et- s.33	1926	K.M.	teferrüt s.60	1932	K.M.
tasavvur et- s.52	1932	K.M.	tefrik s.26	1926	K.M.
tasavvur et- s.59	1946	G.G.	tefsir et- s.73	1932	K.M.
tashih et- s.64	1932	K.M.	tehir s.127	1940	K.M.
tashih s.74	1932	K.M.	tekdüzenli s.88	1954	D.
tasımla- s.63	1954	D.	teklif et- s. 260	1957	P.C.
taşıt s. 246	1956	P.C.	tekrarla- s.72	1946	G.G.
taşıt s.22	1946	G.G.	telâkki et- s.77	1932	K.M.
taşkınlık s. 136	1951	O.M.	telâkki et- s.90	1933	K.M.
tasnif et- s.151	1940	K.M.	telâkki s.58	1946	G.G.
tasnif s.108	1935	K.M.	telaş et- s.24	1946	G.G.
tasvir et- s.142	1940	K.M.	telif et- s.67	1932	K.M.
tasvir et- s.29	1926	K.M.	telih s.186	1940	A.M.
tasvir s.30	1946	G.G.	tellim s.110	1954	D.
tasvir s.32	1926	K.M.	telmih s.113	1946	G.G.

temadi ettir- s.117	1933	K.M.	terbiyesizlik s.16	1946	G.G.
temas et- s.32	1926	K.M.	tercih et- s.232	1952	S.S.
temas s.75	1932	K.M.	tercih et- s.34	1926	K.M.
temaşa et- s.157	1940	A.M.	tercih et- s.68	1932	K.M.
temaşa et- s.29	1926	K.M.	tercüman s.88	1933	K.M.
temayül s.72	1932	K.M.	tercüme et- s.40	1952	K.D.
tembelleştir- s.222	1952	S.S.	tercüme s. 278	1946	P.C.
temel s.21	1952	K.D.	tercüme s.63	1932	K.M.
temenni et- s.142	1940	K.M.	tercümececi s. 281	1946	P.C.
temenni et- s.179	1940	A.M.	tercümececi s.110	1946	G.G.
temin et- s.119	1935	K.M.	tercümececi s.110	1946	G.G.
teminat ver- s.142	1940	K.M.	terim s.111	1946	G.G.
temizlen- s.149	1946	G.G.	terkip s.109	1946	G.G.
temkin s.202	1952	S.S.	terkip s.177	1940	A.M.
temkinli s. 279	1946	P.C.	terkip s.67	1932	K.M.
temsil et- s.59	1932	K.M.	terkipli s.50	1946	G.G.
temsil s.34	1926	K.M.	tertıp et- s.80	1932	K.M.
ten s.60	1952	K.D.	tesadüf edil- s.177	1940	A.M.
tenâsül-i bizâtihi s.26	1926	K.M.	tesadüf et- s.25	1926	K.M.
tenezzül et- s.142	1940	K.M.	tesadüf s.108	1952	A.
tenezzül et- s.180	1940	A.M.	tesadüf s.48	1932	K.M.
tenezzül et- s.57	1932	K.M.	tesadüfi s.179	1940	A.M.
tenha s.83	1932	K.M.	teşbih s.122	1952	A.
tenkit et- s.47	1932	K.M.	teşbih s.48	1932	K.M.
tenkit s.54	1932	K.M.	teşdid s.34	1926	K.M.
tenkit s.57	1946	G.G.	teselli s.160	1940	A.M.
tenkitçi s.174	1952	S.S.	teselli s.45	1946	G.G.
tenkitçi s.93	1946	G.G.	teselli s.89	1933	K.M.
tenkitçilik s.99	1946	G.G.	teşhir et- s.39	1926	K.M.
tentene s.127	1946	G.G.	teşhis et- s.30	1926	K.M.
tepki s. 134	1951	O.M.	tesir et- s.191	1940	A.M.
tepki s. 264	1956	P.C.	tesir et- s.38	1926	K.M.
tepki s.150	1957	S.A.	tesir s.60	1946	G.G.
tepki s.239	1952	S.S.	tesirsiz s.148	1952	A.
terakki s.115	1933	K.M.	teşkil et- s.26	1926	K.M.
terbiye et- s.125	1939	K.M.	teslim et- s.67	1932	K.M.
terbiye s.148	1952	A.	teşmil et- s.138	1940	K.M.
terbiye s.49	1946	G.G.	teşmil et- s.31	1926	K.M.
terbiye s.56	1932	K.M.	teşrinievvel s. 173	1952	O.M.
terbiye s.84	1952	A.	teşvik et- s.49	1946	G.G.
terbiyeli s.150	1957	S.A.	teşvik s.147	1940	K.M.
terbiyesiz s.33	1946	G.G.	tetkik et- s.37	1926	K.M.

tetkik et- s.43	1928	K.M.	tıynet s.66	1932	K.M.
tetkik s.162	1940	A.M.	toplantı s.66	1946	G.G.
tevazu s.124	1939	K.M.	topluluk s.83	1946	G.G.
tevazu s.84	1932	K.M.	toplum s. 265	1956	P.C.
tevellüt et- s.38	1926	K.M.	toplum s.151	1957	S.A.
tevhit et- s.120	1935	K.M.	toplum s.175	1952	S.S.
teviye s.187	1952	S.S.	toplum s.54	1954	D.
teviyelik s.187	1952	S.S.	toplum s.83	1946	G.G.
tevsi' s.32	1926	K.M.	toplumbilimi s.80	1954	D.
tezahür et- s.29	1926	K.M.	toplumculuk s. 255	1956	P.C.
tezahür s.30	1926	K.M.	toplumsal s.186	1952	S.S.
tezahür s.70	1932	K.M.	toplumun tini s. 206	1955	P.C.
ticaret s.101	1935	K.M.	töre s.9	1952	K.D.
tike s.24	1954	D.	tövbe et- s. 275	1946	P.C.
tike s.87	1946	G.G.	toyun s. 253	1956	P.C.
tıkıştır- s. 205	1955	P.C.	toyun s.250	1952	S.S.
tiksin- s. 216	1955	P.C.	trajedi s.59	1932	K.M.
tiksinç s. 129	1951	O.M.	tüccarlık s.49	1946	G.G.
tiksinç s.18	1954	D.	tuhaf s.48	1932	K.M.
tiksinti s.24	1952	K.D.	tuhaf s.92	1952	A.
tilcik s. 160	1952	O.M.	tuhafına git- s.152	1940	K.M.
tilcik s. 205	1955	P.C.	tuhaflık s.16	1946	G.G.
tilcik s. 266	1949	P.C.	tuhaflık s.19	1946	G.G.
tilcik s.32	1954	D.	tükel- s.112	1954	D.
tilcik s.54	1954	D.	tükeli s.38	1954	D.
tımarhane s.107	1935	K.M.	tuluat s.163	1952	A.
tımsal s.29	1926	K.M.	tüm s.87	1946	G.G.
tımsal s.30	1946	G.G.	tümce s. 266	1949	P.C.
tin s. 206	1955	P.C.	tümce s.31	1954	D.
tin s. 267	1949	P.C.	tümce s.71	1954	D.
tin s.113	1954	D.	tüp s.88	1954	D.
tiren s. 275	1946	P.C.	türe- s.221	1952	S.S.
tiren s.23	1946	G.G.	türkçeleş- s.159	1946	G.G.
tirge s.113	1954	D.	türkeli s.109	1952	A.
tırılca s.162	1952	A.	tutarak s.80	1952	A.
tiryaki s.131	1952	A.	tutku s. 260	1957	P.C.
tiryaki s.197	1952	S.S.	tutku s.20	1954	D.
tiryaki s.90	1946	G.G.	tutku s.22	1952	K.D.
tiryakilik s.137	1957	S.A.	tutkuca s.73	1954	D.
titiz s.147	1957	S.A.	tutsak s. 20	1954	D.
titizlendir- s.61	1954	D.	tutul- s. 194	1952	O.M.
titizlik s.109	1954	D.	tutul- s.102	1952	A.

tutulmak s. 193	1952	O.M.	ün sal- s.181	1952	S.S.
tüz s.35	1954	D.	unsur s.41	1928	K.M.
tüzce s. 253	1956	P.C.	unsur s.67	1932	K.M.
tüze s. 253	1956	P.C.	üretim s.247	1952	S.S.
tüzeci s. 226	1956	P.C.	ürün s. 266	1949	P.C.
tüzesizlik s. 253	1956	P.C.	ürün s.142	1952	A.
tüzesizlik s. 260	1957	P.C.	ürün s.169	1957	S.A.
tuznan buz et- s. 191	1952	O.M.	ürün s.185	1952	S.S.
uçmag s. 238	1956	P.C.	ürün s.58	1952	K.D.
ücük s.33	1954	D.	ürün s.72	1954	D.
ucur s. 244	1956	P.C.	üryan s.189	1940	A.M.
ufak s.73	1952	A.	us s. 206	1955	P.C.
üfürük s.51	1954	D.	us s. 260	1957	P.C.
uğraş s. 226	1956	P.C.	us s. 27	1954	D.
uğraş s.221	1952	S.S.	usan- s.254	1952	S.S.
uğraştas s. 249	1956	P.C.	uşça s. 253	1956	P.C.
uğruluk s. 249	1956	P.C.	usdışı s.112	1952	A.
uğum s.34	1954	D.	uslan- s.196	1952	S.S.
uğumla- s.34	1954	D.	uslan- s.91	1952	A.
uğur s.85	1952	A.	uslu s.160	1957	S.A.
ukalâ s.122	1946	G.G.	uslu s.202	1952	S.S.
ukalâca s.17	1946	G.G.	uslu s.36	1954	D.
ukalâca s.29	1946	G.G.	usluluk s.58	1954	D.
ukalâlık s.131	1940	K.M.	üslup s.53	1952	K.D.
ukalalık s.205	1952	S.S.	usta s.58	1952	K.D.
ukalalık s.37	1926	K.M.	üstat s.91	1946	G.G.
ukalalık s.61	1954	D.	üstün ekinli s. 240	1956	P.C.
ukde s.83	1932	K.M.	üstün s.108	1946	G.G.
ülkü s. 207	1955	P.C.	üstünkörü s.128	1957	S.A.
ulu s.233	1952	S.S.	üstünlük s.133	1957	S.A.
ulu s.45	1952	K.D.	üstünlük s.210	1952	S.S.
ulu s.82	1946	G.G.	usul s.19	1954	D.
uluma s. 199	1955	P.C.	usul s.48	1932	K.M.
ulus s. 220	1955	P.C.	usul s.59	1946	G.G.
ulusal s.151	1952	A.	usuna gel- s. 249	1956	P.C.
ulusçu s.138	1957	S.A.	usuna sığdır- s. 220	1955	P.C.
ulusseverlik s.138	1957	S.A.	utku s. 167	1952	O.M.
ulu-yargı günü s.113	1954	D.	utku s.117	1954	D.
umumi s.19	1946	G.G.	utku s.43	1954	D.
umumi s.47	1932	K.M.	uyaksız s. 268	1949	P.C.
umur et- s.22	1952	K.D.	uyanık s.28	1952	K.D.
ün s. 248	1956	P.C.	üycük s.89	1954	D.

uydur- s. 256	1957	P.C.	vaat s.117	1933	K.M.
uydur- s. 280	1946	P.C.	vabeste s.26	1926	K.M.
uydurma s.138	1957	S.A.	vagon s. 275	1946	P.C.
uydurma s.65	1954	D.	vahdet s.29	1926	K.M.
uydursöz s.138	1957	S.A.	vaka s.138	1940	K.M.
uydurulmuş s.64	1954	D.	vakar s.173	1940	A.M.
uygar s.37	1954	D.	vakarlı s.187	1940	A.M.
uygar s. 262	1957	P.C.	vakfet- s.78	1932	K.M.
uygarlaşma s. 208	1955	P.C.	vâkıa s.42	1928	K.M.
uygarlık acunu s.37	1954	D.	vâkıa s.47	1932	K.M.
uygarlık olayı s. 250	1956	P.C.	vâkıf s.43	1928	K.M.
uygarlık s. 206	1955	P.C.	vakıt s.80	1952	A.
uygarlık s.129	1957	S.A.	vakıt s.89	1946	G.G.
uygarlık s.158	1952	A.	vallahi s.40	1928	K.M.
uygarlık s.25	1952	K.D.	varlıklı s. 248	1956	P.C.
uygarlık s.41	1954	D.	varlıklı s. 257	1957	P.C.
uygunsuzluk s.157	1946	G.G.	varlıklılık s. 258	1957	P.C.
uymazlık s.213	1955	P.C.	vasf-ı bâriz s.37	1926	K.M.
uyru s.123	1946	G.G.	vasf-ı müşterek s.37	1926	K.M.
uysal s.94	1946	G.G.	vasıf s.105	1935	K.M.
uyuk s.258	1952	S.S.	vasıf s.127	1940	K.M.
uyum s.71	1954	D.	vasıf s.174	1952	S.S.
uyumlu s.111	1954	D.	vasıf s.59	1932	K.M.
uyutucu madde s.42	1928	K.M.	vâsıl s.32	1926	K.M.
üz s.168	1952	A.	vasıta s.64	1946	G.G.
uza s. 251	1956	P.C.	vasıta s.81	1932	K.M.
uzabilik s.38	1954	D.	vazife s.159	1940	A.M.
uzasal s.169	1957	S.A.	vazife s.20	1946	G.G.
uzay s. 234	1956	P.C.	vazife s.206	1952	S.S.
uzgörü s.144	1946	G.G.	vazife s.41	1928	K.M.
uzlaş- s.145	1957	S.A.	vazife s.92	1934	K.M.
uzlaş- s.20	1954	D.	vâzıh s.43	1928	K.M.
uzlaş- s.65	1946	G.G.	vâzıh s.69	1932	K.M.
uzlaşma s.238	1952	S.S.	vaziyet al- s.79	1932	K.M.
uzlaşmazlık s.143	1946	G.G.	vaziyet s.142	1940	K.M.
uzlaşmazlık s.162	1952	A.	ve s.25	1926	K.M.
uzlaştır- s.144	1946	G.G.	ve s.65	1932	K.M.
uzlet s.66	1932	K.M.	vecd s.132	1940	K.M.
uzman s.237	1952	S.S.	vefasız s.40	1928	K.M.
uzman s.29	1954	D.	vefasız s.62	1952	K.D.
üzünç s.202	1952	S.S.	vefasızlık s.237	1952	S.S.
vaat et- s.86	1933	K.M.	vefasızlık s.40	1928	K.M.

vefat et-	1952	A.	vuzuhsuzluk s.28	1926	K.M.
vehim s.42	1946	G.G.	yaban s.23	1952	K.D.
vehimsiz s.90	1933	K.M.	yabancı s. 273	1947	P.C.
vehmet- s.16	1946	G.G.	yabancı s.16	1954	D.
vehmet- s.183	1940	A.M.	yabancılaş- s.152	1946	G.G.
vehmet- s.89	1933	K.M.	yabancılık s.38	1952	K.D.
vekâletname s.142	1940	K.M.	yabanlık s.184	1957	S.A.
veladet s.33	1952	K.D.	yadırga- s. 280	1946	P.C.
velhasıl s.25	1926	K.M.	yadırga- s.115	1954	D.
velî s.33	1926	K.M.	yadırga- s.132	1957	S.A.
velut s.68	1932	K.M.	yadırga- s.158	1946	G.G.
vergi s. 137	1951	O.M.	yadırga- s.28	1952	K.D.
vergi s. 166	1952	O.M.	yadsı- s. 257	1957	P.C.
vergi s. 259	1957	P.C.	yadsı- s. 254	1956	P.C.
vergi s.131	1957	S.A.	yadsı- s.135	1952	A.
vergi s.137	1952	A.	yadsı- s.165	1952	S.S.
vergi s.177	1952	S.S.	yadsı- s.179	1957	S.A.
vergi s.72	1946	G.G.	yadsı- s.26	1952	K.D.
vergi s.96	1954	D.	yadsı- s.83	1946	G.G.
vergili s. 162	1952	O.M.	yadsınma s.174	1952	A.
vergili s. 258	1957	P.C.	yağı s. 200	1955	P.C.
veri s.103	1946	G.G.	yağı s. 31	1954	D.
veri s.120	1954	D.	yağı s.151	1952	A.
veri s.25	1952	K.D.	yağla- s. 219	1955	P.C.
verset s.137	1940	K.M.	yağma et- s.74	1932	K.M.
vesile ol- s.133	1940	K.M.	yalak s.160	1957	S.A.
vesile s.18	1946	G.G.	yalanlaştır- s. 135	1951	O.M.
vesile s.36	1926	K.M.	yalıncak s.16	1952	K.D.
vesile s.47	1932	K.M.	yalınlaş- s.159	1946	G.G.
virgül s. 239	1956	P.C.	yalınlık s.105	1946	G.G.
visal s.172	1940	A.M.	yaltaklanma s.17	1952	K.D.
vukuat s.47	1932	K.M.	yamak s.148	1952	A.
vurgun s. 276	1946	P.C.	yaman s. 263	1956	P.C.
vurgun s.174	1952	S.S.	yaman s.22	1952	K.D.
vurgunluk s. 242	1956	P.C.	yanıl- s. 281	1946	P.C.
vurulma s. 136	1951	O.M.	yanıl- s.102	1954	D.
vuslat s. 187	1952	O.M.	yanıl- s.233	1952	S.S.
vuslat s.172	1940	A.M.	yanıl- s.52	1932	K.M.
vuslat s.254	1952	S.S.	yanıl- s.91	1952	A.
vuzuh s.41	1928	K.M.	yanıt s.25	1954	D.
vüzuh s.47	1946	G.G.	yanıtı- s.39	1954	D.
vuzuh s.68	1932	K.M.	yanıtla- s. 213	1955	P.C.

yanıtla- s.143	1952	A.	yargıç katı s.257	1952	S.S.
yankı s.154	1952	A.	yargıç s. 173	1952	O.M.
yankı s.174	1952	S.S.	yargıç s. 214	1955	P.C.
yankılandır- s.73	1954	D.	yargıç s.100	1954	D.
yanlı s.100	1946	G.G.	yargıç s.113	1952	A.
yanlışlı s. 281	1946	P.C.	yargıç s.89	1946	G.G.
yansıla- s.112	1954	D.	yargıcılar kurulu s.14	1954	D.
yapı kur- s. 256	1957	P.C.	yargıcılar kurulu s.158	1957	S.A.
yapı s.151	1957	S.A.	yargıçlık s.173	1957	S.A.
yapı s.21	1952	K.D.	yargıla- s. 201	1955	P.C.
yapıcı s.167	1952	S.S.	yargıla- s. 270	1947	P.C.
yapıcı s.20	1952	K.D.	yargıla- s.144	1957	S.A.
yapıcılık s.19	1952	K.D.	yargıla- s.146	1952	A.
yapım s.251	1952	S.S.	yargıla- s.205	1952	S.S.
yapım-evi s. 247	1956	P.C.	yargıla- s.63	1954	D.
yapıştırma s.65	1946	G.G.	yargıla- s.99	1946	G.G.
yapıt s. 218	1955	P.C.	yargılama s.102	1954	D.
yapıt s. 265	1956	P.C.	yarışma s.14	1954	D.
yapıt s. 41	1954	D.	yasa s. 247	1956	P.C.
yapıt s.161	1952	A.	yasa s.169	1957	S.A.
yapma s.62	1954	D.	yasa s.9	1952	K.D.
yapma s.65	1946	G.G.	yasak et- s.80	1954	D.
yapmacık s.63	1954	D.	yasak s. 264	1956	P.C.
yapmacık s.86	1952	A.	yaşam koşulları s. 254	1956	P.C.
yapmacıklı s.139	1952	A.	yaşam s. 252	1956	P.C.
yapmacıklı s.170	1957	S.A.	yaşama s.140	1957	S.A.
yaradılış s. 13	1954	D.	yaşayış s.167	1957	S.A.
yararlık s. 163	1952	O.M.	yaşıt s.140	1957	S.A.
yararlık s. 255	1956	P.C.	yatağan s.106	1946	G.G.
yararlık s.127	1957	S.A.	yavan s. 191	1952	O.M.
yararlık s.24	1952	K.D.	yavan s.68	1932	K.M.
yararlık s.257	1952	S.S.	yavanlık s. 267	1949	P.C.
yararlık s.93	1954	D.	yavanlık s.105	1946	G.G.
yararlık s.94	1952	A.	yavanlık s.113	1952	A.
yaratıcı s.211	1952	S.S.	yavuz s. 263	1956	P.C.
yaratıcı s.99	1935	K.M.	yavuz s.178	1957	S.A.
yaratma s.103	1946	G.G.	yavuzca s. 131	1951	O.M.
yargı giy- s.219	1952	S.S.	yavuzluk s.24	1952	K.D.
yargı s.100	1946	G.G.	yavuzluk s.73	1952	A.
yargı s.14	1954	D.	yaygın s.77	1952	A.
yargı s.16	1952	K.D.	yayıcı s.266	1952	S.S.
yargı s.171	1952	S.S.	yayık s. 263	1956	P.C.

yayımcı s.142	1952	A.	yetiştirici eleştirmecilik	1952	A.
yayımla- s. 249	1956	P.C.	s.115	1952	A.
yazak s. 239	1956	P.C.	yetki s.152	1952	K.D.
yazak s. 244	1956	P.C.	yetkili s.18	1952	O.M.
yazak s.113	1954	D.	yetkinlik s. 162	1954	D.
yazarlık s.216	1952	S.S.	yetkinlik s.107	1952	S.S.
yazıcı s.103	1935	K.M.	yetsin- s.194	1946	G.G.
yazım s.156	1946	G.G.	yetsinme s.63	1954	D.
yazın s. 220	1955	P.C.	yıkıcı s.119	1952	S.S.
yegâne s.159	1940	A.M.	yıkıcı s.167	1952	K.D.
yegâne s.30	1926	K.M.	yıkıcı s.20	1956	P.C.
yegâne s.62	1932	K.M.	yıkım s. 264	1956	P.C.
yeğînle- s.63	1954	D.	yıl- s. 264	1946	G.G.
yeğînleme s. 270	1947	P.C.	yıl- s.122	1951	O.M.
yeğle- s.232	1952	S.S.	yıldır- s. 129	1957	S.A.
yeis s. 80	1952	A.	yıldır- s.142	1952	S.S.
yeis s.174	1940	A.M.	yıldır- s.264	1954	D.
yeis s.174	1952	S.S.	yılgı s.12	1952	S.S.
yeis s.35	1946	G.G.	yılgı s.260	1952	A.
yekdiğer s.29	1926	K.M.	yılgı s.83	1951	O.M.
yekpare s.172	1940	A.M.	yılınç s. 76	1952	K.D.
yel s. 205	1955	P.C.	yılınç s.22	1957	S.A.
yenici s.66	1952	K.D.	yılkı s.141	1957	S.A.
yenile- s.132	1952	A.	yılkılaş- s.142	1954	D.
yenileş- s. 265	1956	P.C.	yımızık s.74	1956	P.C.
yenilik s.103	1946	G.G.	yımızıklık s. 253	1956	P.C.
yenilik s.190	1952	S.S.	yin s. 250	1949	P.C.
yenilmez s.110	1946	G.G.	yin s. 267	1957	S.A.
yer- s.128	1957	S.A.	yin s.158	1954	D.
yer- s.148	1946	G.G.	yin s.42	1955	P.C.
yerği s.152	1957	S.A.	yır s. 214	1956	P.C.
yerin- s. 132	1951	O.M.	yır s. 245	1949	P.C.
yerin- s.113	1954	D.	yır s. 267	1954	D.
yerin- s.264	1952	S.S.	yır s.72	1956	P.C.
yersiz s.63	1954	D.	yır söyle- s. 247	1954	D.
yeryüzü s.9	1952	K.D.	yırlam s.43	1952	A.
yetersizlik s.162	1952	A.	yırlama s.154	1952	S.S.
yetin- s. 207	1955	P.C.	yobazlık s.258	1954	D.
yetin- s.57	1952	K.D.	yoğalt- s.56	1956	P.C.
yetin- s.81	1954	D.	yoğaltıl- s. 247	1952	S.S.
yetiş- s.214	1952	S.S.	yoklama s.214	1956	P.C.
yetişecek s. 219	1955	P.C.	yoksul s. 247		

yoksul s. 257	1957	P.C.	yurttaş s.178	1952	S.S.
yoksul s.240	1952	S.S.	yurttaş s.258	1952	S.S.
yoksul s.63	1952	K.D.	yurttaş s.89	1946	G.G.
yoksullaştır- s.56	1952	K.D.	yurt-yönetimi s.164	1952	A.
yoksulluk s. 204	1955	P.C.	yürürlük s.165	1952	A.
yoksulluk s. 258	1957	P.C.	zaaf s.14	1946	G.G.
yoksulluk s.119	1954	D.	zaaf s.44	1932	K.M.
yoksulluk s.83	1946	G.G.	zâhip s.113	1933	K.M.
yoksun s. 272	1947	P.C.	zahmet et- s.162	1952	A.
yoksun s.179	1952	S.S.	zahmet et- s.66	1952	K.D.
yolculuk s. 274	1946	P.C.	zahmet et- s.89	1946	G.G.
yoldaş s.24	1952	K.D.	zahmet s.136	1957	S.A.
yolsuzluk s. 204	1955	P.C.	zalim s.152	1940	K.M.
yönetici s.251	1952	S.S.	zalimce s.118	1933	K.M.
yönetici s.59	1954	D.	zalimce s.54	1932	K.M.
yöntem s.14	1952	K.D.	zarar s.71	1932	K.M.
yöresellik s.73	1954	D.	zararlı s.258	1952	S.S.
yöresile s.121	1954	D.	zararlı s.99	1952	A.
yoru s. 266	1949	P.C.	zariflik s.26	1946	G.G.
yoru s. 267	1949	P.C.	zaruret s.113	1933	K.M.
yoru s.154	1952	A.	zaruret s.72	1932	K.M.
yoru s.73	1954	D.	zarurî s.132	1940	K.M.
yorucu s.118	1954	D.	zaruri s.184	1952	S.S.
yorumla- s.133	1957	S.A.	zât s.25	1926	K.M.
yorumla s.249	1952	S.S.	zât s.36	1926	K.M.
yozaşmış s.23	1952	K.D.	zâtî s.26	1926	K.M.
yücelik s. 263	1956	P.C.	zavallı s.139	1946	G.G.
yücelik s.141	1957	S.A.	zavallı s.30	1952	K.D.
yükle- s. 220	1955	P.C.	zavallı s.54	1946	G.G.
yüksek-öğretmen s. 28	1954	D.	zavallılık s.139	1946	G.G.
yüksündür- s.264	1952	S.S.	zehap s.38	1926	K.M.
yüküm s. 260	1957	P.C.	zehap s.46	1932	K.M.
yüküm s.93	1935	K.M.	zehap s.60	1932	K.M.
yumuşaklık s.126	1946	G.G.	zehirli s.176	1940	A.M.
yumuşçu s.83	1954	D.	zekâ s.59	1932	K.M.
yürekli s.119	1954	D.	zenginleş- s.42	1952	K.D.
yüreklilik s. 279	1946	P.C.	zenginlik s. 206	1955	P.C.
yurt, ocak s. 276	1946	P.C.	zenginlik s.91	1934	K.M.
yurtdaş s. 220	1955	P.C.	zevk s. 278	1946	P.C.
yurtseverlik s.138	1957	S.A.	zevk-i selim s.90	1952	A.
yurttaş s.148	1957	S.A.	zevkli s.180	1940	A.M.
yurttaş s.165	1952	A.	zevksiz s.81	1952	A.

zevksizlik s.54	1952	K.D.	ziynet s.42	1928	K.M.
zihin s.72	1932	K.M.	zoraki s.121	1939	K.M.
zihin s.99	1952	A.	zorakilik s.126	1940	K.M.
zihniyet s.26	1926	K.M.	zorakilik s.162	1952	A.
zihniyet s.68	1932	K.M.	zorbalık s.149	1952	A.
zikret- s.128	1940	K.M.	zorluk s.110	1946	G.G.
zikret- s.28	1926	K.M.	zorunluluk s.171	1952	S.S.
zikret- s.45	1932	K.M.	züğürtleştir- s.56	1952	K.D.
zırlı s.79	1954	D.	zümre s.31	1926	K.M.
zirve s.133	1940	K.M.	zümre s.49	1932	K.M.
ziya s.28	1926	K.M.	züppe s.221	1952	S.S.
ziyadar s.30	1926	K.M.	züppelik et- s.171	1952	S.S.
ziyade s.14	1946	G.G.	züppelik s.37	1926	K.M.
ziyade s.176	1940	A.M.	züppelik s.44	1952	K.D.
ziyade s.30	1926	K.M.			
ziyade s.57	1932	K.M.			
ziyaret s.117	1952	A.			
ziyaret s.32	1946	G.G.			

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	ŞEYMA NUR		UZUN
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		Farsça
ve Düzeyi	İleri		Başlangıç
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2011	2015	İstanbul Üsküdar Lisesi
Lisans	2015	2020	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Yüksek Lisans	2020	2023	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum/lar	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2019	2019	Beykoz Kemalettin Tuğcu Çocuk Kütüphanesi
2.	2022		Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
Tarih İmza Adı Soyadı		04.09.2023 Şeyma Nur UZUN	

